

1862

1931 ఆగస్టు

6

శ్రావణము: స్త్రీ

“తల్లిరుసుంకెనచెంగావితక్కులెనగు
పూపపారాణిబసపుక్రొంబూతెసిరుల

దర్శనీయంబులగుచును దనరు పేర
టాండ్రచివురుపాదాలు పూజ్యంబులౌర.”

చిట్టితల్లీ! బొమ్మరింట బొమ్మలపెండ్లిసందడిలో ప్రొద్దుపోగొట్టుచున్నావు. ‘సహజ సుందరతాప్రశస్తమై భవ్యమై శ్రీమీరు ఖద్దరుచీరగట్టి’, ‘మైకాబుటాలేఖకుగల ఖద్దరు రైక దొడిగి’, ‘చాలభాగమునందు ప్రవిమలద్యుతుల్ అల్లులలితార్ద్ర చందనతలకముంచి’, ‘చిగురాకుమెత్తనిచేతుల బంగరుపలకలగాజాలు తళుకులీన’, ‘సహచునప్పుడు పుడమితా కుచజేసి కాలిమెట్టియలు ఘుల్లులుమనగ’, ‘వలతినెన్నడుమున వలయితెంబగు జిగిపసిడివడ్డాణమ్ము మిసిమినొసంగ’ ఆమె ఎవరో కరకమలమున ‘పసిడికుంకుమబరిణాను పాదుకొల్పి’ మీయింటికి వచ్చియున్నది. గమనింపవేమి? క్రీడాచాపల్య మింకను ఎన్నినాళ్లు? కుటుంబమును, కులమును, దేశమును ఉదరింప ఉదయించిన దేవీమూర్తివి నీవు. చిన్నతనమును పోనాడుము. రేపు తానుచేయబోవు మంగళగౌరీవ్రతమునకు మిమ్ములనాహ్వానింప ఆవ్రతశీల వచ్చియున్నది. పొమ్మ. ఆమె ఇడు బొట్టందుకొని ఆహ్వానమంగీకరింపుము. కొద్దికాలములో నీవును పూసవలసిన వ్రతదీక్షకు వ్రథమపాతములందుము.

క్రొత్తిపెండ్లికూతురా! ‘చైత్రమాసమున నీపెండ్లిముచ్చట’ తీరినది. మెడతిరుగని నగలు నీకాసమయమున ఆత్మవారుంచలేదు. శ్రావణపట్టితో బంపుదుమని ఆకట్టియుంచిరి. ఓర్పునభూదేవిని మించునీవు ఆభూదేవితోపాలు శ్రావణముకొఱకు స్వాగతగీతములు పాడుచు ఇన్నాళ్లును వేచియుంటివి. మీఞ్చరువురికోరికలను ఇప్పుడు పచేళిముములై నవి. శ్రావణపట్టితో నీకు ముత్యాలహారము. ఆమెకు ‘శ్రావణమోహనాంబుదవరంపరలన్ మెలమెల్లజారిన ముక్తావళులు.’ నీకు వచ్చనిపట్టుచీర. ఆమెకు వచ్చికవచ్చడము. ఆమె కడిమిపూలతో,

గులాబియలరులతో, సంపెగపుష్పములతో, మొగలిపూలతో దేవి సర్పించుచున్నది. నీవును చెదరని చిత్తముతో ఈ శ్రావణశుక్రవాసరమున పరలక్ష్మిని పూజింపుము. ఉపాస్య దేవత వరములనొసంగు లక్ష్మి. నీహృదయమున 'ఏయమృతదివ్యవాంఛగలదా?'

"అన్న సర్వకళాకాలయందు పట్ట
భద్రుడై చేయుపనితేక పవలురేలు
తిరుగుగాలిని వానికే తెరపున్నెనఁ

కాపుమనికోకదొక్కో యోనుండరాంగి!

ముక్తుచెల్లెలుమగనికై మొన్నదనుక
తిరిగి వేసారినితండ్రి దినులుపడియె;
యింటనుండియేనిపు వయ్యెమ్మెకాని
పట్టిపిలిపింతో దేశతాపరముచేటి?"

ఎట్టికోరికలు కోరినను, ఎన్నికోరికలు కోరినను తీర్చుటకు అదుగో భక్తురాండ్ర ముంగొంగుపసిడి దేవి నీయింట సాక్షాత్కరించి సభదీర్చియున్నది.

క్రొత్తకోడలా! శ్రావణమంగళగౌరీవ్రతము విదేండ్లలోను మొదటినత్సరము పుట్టింటనే నోచుకొంటివి. ఈ రెండవవత్సరమున నీనోము తనయింట నిర్వర్తింపజేయవలయునని మీయత్త నిన్నిచ్చుటకు తీసికొనివచ్చినది. నీకెంతయు క్రొత్తగానున్నది.

"పరిధితముకాని యేసంద్రభాగమందో
నలైనలంగళవళపడునాకథాతిఁ

దారులాడును ముగ్ధసేత్రాలవంత
తోచ విభుగేహమం దోపధూలాలామ!"

తిరుగుచుంటివి. పూజావసరమున ఈకళవళపాటు కూడదు. వేలయెఱుగని భక్తితో, వేఱుకాని మనముతో గౌరీదేవిని కొలువుము. ఘనఘోష మృదంగధ్వనిగా, మెఱుపు దీపముగా, వర్షధారలు అభిషేకముగా, పటిచినపచ్చిక వస్త్రముగా ప్రకృతికాంత దేవి నుపాసించుచున్నది. ప్రకృతి ననుకరించు కళాప్రియపు నీవు. కావున గౌరీపూజామగ్నవు గమ్ము. పూజాంతమున

"కరమునదాల్చినట్టి తులసీదళ మేనియుజారలేదు, తా
కరమునగట్టుతోరము వికారమునొందదు సుంతయేనియున్,
చెరుగడుకుంతుమమ్ము ముఖసీహను, మాయపుచీరలెక్కు
దిర! తరుణి ప్రశాంతకమనీయవికాసముచెల్వరించెడిన్."

అనెడి పేరు అత్తమామలచేత గొందువుగాక!

బిడ్డలతల్లి! పనుపుకుంకుమలకై పోవుటకు పదియామడలదూరమునై నను పాటింపని దానపు నీవు. కావుననే గంపంతకామాటమును సరుదుకొని ఈ శ్రావణమంగళశుభవాసరమున ఇతరసమయములందు ఇల్లుమీదఇల్లుబడినను ఇల్లుకదలని నీవు పేరంటమునకై బయలు దేరితివి. చంకలో చంటిబిడ్డ. చేయిపట్టుకుని ఎడపిల్ల. 'మగవాడవు, అదువారితో పేరంట మునకు రాకూడదు' అనినయమునను, 'అడంగి అచ్చాయి అందురు' అని భయముననుచెప్పి నను వినక నేలజీరాడుచున్న వదులు ఇజారుతో, ఎగుడుదిగుడుగా పెట్టబడిన బొత్తాములుగల కోటుతో వెంటవచ్చుచున్నాడు పోతుపేరంటాలు తొలికానువుపసనతోన, ఇల్లు పిల్లలకోడ్చివై వాయనములుగొన

“పొరుగిండ్లకు జని సంఘటీవనపు నేర్పులో రీతులన్నింటినో
యరయన్ బాలెదు; జ్ఞానకాంతికిని పోష్యున్నార్తికిన్ నుందరీ!”

‘ఇంతికి స్వాతంత్ర్యమే లేదటంచు చింతించు సాంఘికులు శాంతించు’నట్లు పొరుగిండ్లకు
జని సంఘటీవనపు నేర్పులు రీతులు ఎన్నింటినో అరసి అనుభవసారమునందిన నీకు

“ఇరుగమ్మ కెంతయదృష్టమో పెనిమిటి
కొనిపెట్టె బంగారుగొలుసులజత
పొరుగమ్మ కెంతటిపుణ్యమో మువ్వల
యొడ్డాణమును కొనియించెభర్త
ఎదుటింటిసీతమ్మవది నె ప్లిడరునుమా
స్తాభార్య నానుముస్తాబునొందె

నందాకయేల వయస్సుమీరినది మా
మేనత్త కాసులపేరుకొనెను
దిగదుడుపురీతి నాకట్లాతెనుచేసి
కాసుకొనినారు, చాలు, పెబాసటించు
దిగులునొందకుభర్తపై, మగువ! గేహ
లక్ష్మీకిడుకాన్పు యొకయసుర క్తియెనుమి.”

అని ఒరులుపదేజింపవలసిన యవసరములనుమా?

‘పెద్దపేరంటాలా! ‘ఆషాఢమాసమున గోరింటాకు పెట్టుకొనిన అయిదువలెనము’
అనుపురాణవచనమును పూర్ణచిత్తముతో విశ్వసించి ఆషాఢమాసము అతిక్రమించకుండ
రెండుచేతులకు గోరింటాకు పెట్టుకుంటివి. పతికి శుశ్రూష చేయుటలో శ్రమయెట్టిదో యెఱుగక
ప్రాయమువాసినను పరునముదప్పని నీకరములు పెట్టినగోరింటాకుచే దొండపండ్లయినవి.
కాగా కుంచమంత శనగలమూటను మోయుటచే నీకరములు ఎంతఎత్తిగ కందినవో ఎవరు
చెప్పగలరు? చెప్పగలరో, లేరో, చెప్పటకు అసలు ప్రయత్నమేది? ఆషాఢమాసములో
గోరింటాకు పెట్టుకొనుట ఎఱుగరు. పేరంటమునకు వచ్చినప్పుడైనను పనుపుపూయించు
కొను అభిలాషలేదు. పనుపుపూతయేలేదు ఇకదానిపై పారాణిచికిలీపని లేదననేల? కాటుకపై
కన్నుపడదు. కంటికి కాటుక ఎట్లువచ్చును? ‘వస్తువాహనముల పరీక్షలు. చీనిచీనాంబర
ముల ఎన్నికలు. ముదురులేతరంగుల వ్యత్యాసములు.’ ఇంతియే. అమ్మా! ఆపశుచుల
తీరువ ఇట్లున్నది. నిన్నువారు కడగంటయైనను చూడకుందురు గాక! నీవు వారిని మాత్రము
విడిచివుచ్చుము. నీకున్న అనుభవములో సగమువయస్సైనను లేని వారిని నీవు కుస్తరించి
ఇట్లు బోధింపుము:

“కనులదీర్చిన నీటుకాటుకలేకలా యవి?
సర్వదృష్టిపీడాహరములు
పదపద్మములగల పారాణియా యది?

పూత సౌందర్యసమ్మోహనమ్ము
హస్తభాషణమా తోర మది యనంత
నిర్మలాంచితప్రణయబంధితజగమ్ము.”

అజ్ఞానముచే పెడత్రోవనుబట్టినవారేగాని అహంభావముచే తలతిరిగిపోయినవారు
గాకుండుట వారు నీమాటవిందురు. ప్రబోధవిధేయమతులగుదురు.

“ఎవటజూచిన పూజలే ఎవటగనిన
లక్ష్మీకై చేయువ్రతములే లక్ష్మీపూజ

లిన్నిటనునోచినమ్ముల కేమిసుకృతో
సంపదాకర మైనట్టి శ్రావణమున.”

౧

మోవిపై యాగు మెరపుల మొలకనగవు
భుజముపై వ్రాలు మొయిభుల ముద్దుకురులు
తనువునిండిన పూల యందంపుసాగను

వరలనే తెంచె శ్రావణమానలక్ష్మి.

౨

కొండయండలనాడుకొను నల్లమబ్బులమాటున నెల్లుశంపాకుమారి
పూవుడొంకల నాకుపొత్తిల్లనడుమ క్రొంబనపులజల్లు సంవంగికన్నె
కంపులదానిమ్మగింజలఁ గొరుకుచు పిలపిలమనికూయు చిలుకపశుచు
ఏటిచెంగటిగాలి కెగిరెడి ముంగురుల్ మెల్లనసరిచేయువల్లెపిల్ల

ఎంతటి అమాయకమనఃప్రవృత్తితోడ
స్వాగతన్నహగీతముల్ పాడినారొ
బంధవప్రేమనూచకబాష్పసమితి
వరలనే తెంచె శ్రావణభాగ్యలక్ష్మి.

౩

బంగారుజలతారుపైటచెంగావియంచులు గాలితాకున మెలితివడఁగ
నీలాలమీల చిన్నెలవన్నియనింపు చిన్నారిచూపులు చెమ్మగిల్ల
పగడాలపెదవి గేదగిరేకు నన్ననిమొలకల చిరునవ్వుమురుపుసూప
చిగురాకుమెత్తనిచేతుల బంగరుపలకలగాజులు తేభకులీన

లోలకులు చిన్నిచెవుల నుయ్యాలలూగ
మోమునంగుంకుమపుబొట్టుముద్దులొలుక
నడలుతడబడ క్రొత్తసందసులు మీర
వచ్చువేడ్క మావదిన శ్రావణముతోడ.

౪

ద్వారములఁ జూతపత్రసూత్రముకట్టి
పనపుకుంకుమ గుమ్మమ్ముపై నిబూసి

శ్రావణశుభోదయమున ప్రశాంతరక్తి
పంచెదరు శనగల నైదువలు ముదమున.

౫

క్రొత్తకోడండ్రు తెలియని కోర్కెలలర
వచ్చి మెలఁగెదరెటో యత్తవారియింట

అప్పుడేవిచ్చిన గులాబియలరులల్ల
నల్ల సిగ్గున వాసనలంపు కరణి.

౬

వీధివీధుల ముగ్ధవీక్షాపరంపరోన్ముక్తనిస్తులభావచూక్తికములు
బాటబాటల యావనాటోపపరిజృంభితాధరోష్ఠాధరహాపరుచులు
పథపథముల వయఃప్రౌఢకాంతాన్మేరసహితవాక్యారావసముదయములు
బాడబాడ్ల బాలబలజాననాపాదకంకణకింకిణీకృష్ణానగతులు

ఎచటఁజూచిన కేరింతలే బెడంగు

నడకలే క్రొత్తక్రొత్త సందడులచమలె

నిండి మాచిన్నవల్లె నెన్నంచులేని

సంపదల ప్రతిధ్వనిజూపె శ్రావణమ్ము.

౭

సంపంగిపూవుల సంతరించిన దొక్కసీలవిశాలమదాభి కేశ
చెవులకుఁగమలముల్ దవిలించినది యొక్క హేలావిలాసమత్తేభయాన
కాటుకరంగులు కనులఁదిద్దిన దొక్కకమసీయకోమలకమలనేత్ర
గుంకుమపుంబొట్టు కూర్చితీర్చిన దొక్కసంపూర్ణపూర్ణమచంద్రవదన

పసపుపూసిన దొకక్రొత్తవడుచుపిల్ల

కనకనన్నిభనిర్మలగాత్రమందు

లఖలసౌఖ్యసంపదల కుమ్యాలతీన

సకలసౌభాగ్యచిహ్న మీశ్రావణంబు.

౮

పాటలఁబాడువారు చిరుపైటల నల్లన నద్దుకొంచు స
య్యాటలనాడువారు పరిహాసములన్ జరునవ్వువారు మో
మోటమితోడ నేమనక యూరకకూర్చునువారుసిగ్గులన్
జాటునకేగువారయిరి శ్రావణగేహాలలన్ గుమారికల్.

౯

జలుగుల్ నింపెను మేల్బునారసుజరీచీరల్ విడంబించి క
న్నులకున్ గ్రొత్తరకంపుటండములఁగాంతుల్ నింప మైకాబుట
తరుకున్ ఖద్దరురై కలందొడిగి నీతాకోకముల్ వోలె సాం
పులెరూపంది చరింతు రబ్బముఖు లీపున్నంపుమాసంబునన్.

శ్రావణప్రకృతి

శ్రీ మతి తుమ్మల వసంతా దేవి గారు
 శ్రావణమాసమాసరలసత్ ప్రతివాసరసవ్యవర్థా
 రావళిఁజేసి శ్యామలములై పాలుపొందెడి మార్దవార్ద్రాస
 స్యాశ్శి వస్త్రధారణమహామహిమన్ హవళించు ధారుణీ
 దేవికి స్వాగతప్రణయదీక్షల నేగృహలక్ష్మీమొక్కదో?
 ప్రాణములేచివచ్చుగద! పాడయిపోయినమండుటండ ని
 ద్రాణమెయ్యా చరాచరవితాసముకెల్లను; పృథ్వినిత్యక
 ల్యాణముపచ్చతోఁజణమెయ్యాగద; యింకమజేమి? శ్రావణ
 ప్రాణసఖన్ బొరింపారి ధరన్ గృహలక్ష్మీసమాదరింపదో?
 వాలుతటిల్లతాతతిని; వాలునంతనువృష్టిధారలన్;
 రేలుపవల్; పవల్మిగులరేలుగఁ జేసెడి యుష్మదీయమా
 లీల మహావిదితము బలే! యింక శ్రావణదివ్యలక్ష్మీ! ఏ
 లాలితచిత్రయైన గృహలక్ష్మీనినుంగని పుల్కరింపదో?
 కలకలలాడు సవ్యజలగౌరవపూర్ణతనెల్ల వాహినుల్;
 కొలకొలమంచుమించెడి నకుంతితత్పప్తిని జాతకావభుల్
 కిలకిలమంచు సల్పెడినిగ్రీడలు సర్వపతంగసంతతుల్;
 వెలసెడి, శ్రావణాసనిటువిశ్వమ, యేగృహలక్ష్మీయుబ్బదో?
 మొలుపులె దీవమై, స్థనితమే మణిదివ్యమృదంగవాద్యమై,
 పఠించినశాద్వలమ్ములు తివాసులుగావెలుగొంద నందు మై
 మణిచిమయూరపాత్రములు మంజులనాట్యముచేయ నొప్పు నీ
 ముణిపెపు శ్రావణప్రణయమోహిని, నేగృహలక్ష్మీకొల్పదో?

౨

శ్రీ మతి ఓలేటి నిత్య కల్యాణమ్మ గారు
 (కాళిదాసుని భావములనుసరించి వ్రాయబడినవి)

సవసవచ్చువులఁ దృణాంకురపాశులు వైడూర్యశకలాలువలెవెలుంగ
 ప్రోత్థితకందభీస్ఫురితదళంబులు నీలాలమొత్తంపునీటుగొల్ప
 హృదయసాంద్రాగుణైంద్రగోపవితతి పద్మరాగంబులపసలునించ
 నీటుగానటియించు నీటిబుగ్గలచాలు ముక్తాఫలంబులమురుపుఁజూప

మహితనిత్యసౌందర్య సంపదలొసంగు
మణివిరాజితసపదివ్యమండనములు
దాల్చిహాసియించు ప్రేమసుందరివిధాన
దనరు నీశ్రావణంబున ధరణికాంత.

బింబాభరమునందు ప్రిదిలి విలోచనేందీవరోష్ణాశ్రులు నేలరాల
కటికిచీకటిపూత కబరీభరమునీడి యంసభాగమునవేలాడుచుండ
వరకాంతియుతనవ్యబహురత్నరాజితమండనశూన్యమై మైచెమర్చ
కస్తూరీకాగరుగంధాధిలేపనశ్రీలేమి గాత్రంపుజిగినశింప
జలుగువననంపుపయ్యెడ మలినమొద కమలనేత్రాలఁ గావిరక్తిమలునిండ
ప్రాణనాథాగమము దుర్లభంబుకాన కుములుదురు ప్రవాసీప్రియప్రమదలిపుడు.

శుభ్రనీలోత్పలస్తోమవిలాసభాగ్యోన్నతిఁజూపించి యొక్కచక్కి
రేజవరాలిమైలీలల కాటుకనోసరించుచునుండి యొక్కమూల
పసిమినీలిమసాంపు మిసిమిరేకలచాలు నోడిగిల్లుచునుండి యొక్కదెసను
శక్రచాపపుంగభాజాల మధ్యంబున వికచరోచులనీని యొకపథాన
చాతకహృదంతరంబులఁ బ్రీతినించి వింతవేసాలతోడ త్రుభింతలాడి
సౌరులనునించు నీరదసమితి సతముశ్రావణవిలాసలలితవాసరములందు.

సంపూర్ణ పూర్ణిమాచంద్రానమునందు పసిండిచాయలనీను పనుపునలది
జఘనవిలాసవిశాలభాగమునంటు వాల్చడ హేమపుష్పములుతురిమి
ఫాలభాగమునందు ప్రవిమలద్యుతులొల్కు లలితార్ద్రచందనతీలకముంచి
పన్నీరుతావిగు బాళింపఁజేసెడు జలుగుజల్తారంచు చీరెగట్టి
కరమునవసిండికుంకుమభరిణాచూని నేరఁటాండ్రఁబిలువనేగు ప్రేమచతులు
చెలువముచునింతు మాపల్లెనీమయందు శ్రావణపవిత్రశుక్రవాసరములందు.

హృదయనాట్యరంగమున కమర్చిన నీలిడేరావోలె నింగిలివర
చిమ్మచీకటిరేయి బమ్మరక్కసియులివట్లు మేఘారవంబతిశయింప
నీటిమబ్బులయండ నిల్చికన్నులమూతవడఁజేయుశంపలప్రభలేసంగ
పిలపిలమనిపారు పిల్లకాల్వలచెంత ఝల్లీన్వనంబులు చెవులఁబడఁగ

హృదయముననించు కేనిఁ జలంపఁబోక
మోహమునఁ బ్రియసంకేతభూమియందు
నరయఁగా నభిసారిక త్వరతగతిని
తరలుశ్రావణశర్వరీభావంతవీధి.

శ్రావణము : గృహలక్ష్మి

జన్మల ముడక రామయూర్తి గారు

మంగళదాయకప్రతీసమాజరహస్యకథావిధానలీ
లంగనుశ్రావణంబు గృహలక్ష్మికి శోభఘటించినట్లు, న
స్మంగళదాయకప్రతీసమాజరహస్యకథావిధానలీ
లంగనుశ్రావణంబు గృహలక్ష్మిలకింపొనరించుట బ్రమే?

గృహకృత్యభారదుస్సహజీవులగుగేహినుల జీవితోత్సాహకలనకొఱకొ
ధనలోభులగుభర్తలను సద్వ్రతవ్యాజమున ధార్మికులజేయుఘనతకొఱకొ
విద్యావిహీనులొవెలఁదులుగూడనద్భక్తిప్రపత్తులఁ బడయుకొఱకొ
ఇంతికిన్వాతంత్ర్యమేదేదటంచు చింతించుసాంఘికులు శాంతించుకొఱకొ

పూరుషుఁజీవితంబులు పుణ్యసతుల
హస్తగతములటన్న సత్యంబు లోక
మునకుబహిరంగముగఁ జాటువనికొ నిన్ను
శ్రావణంబు! స్పృశించె రాజీవభవుఁడు.

తెలతెలవారకుండ నిలుఁదీర్చి మనోహరరంగవల్లికా
కలితవిత్తర్దికాతలసుఖస్థితభాస్వదుమారమాకభా
విలసితదివ్యవిగ్రహపవిత్రసమక్షముఁజేరునాటి నీ
యలఘుతరప్రవృత్తిఁ దరమా నుతియింపఁగ పుణ్యగేహినీ!
విదవలెల్లనూత్న వివిధాంబర భూషణభూషితాంగులై
యేదెసఁజూచినన్ కనులకింపుజనింప నిలింపచంపకా
మోదలోకోయటంచు జనముల్ భ్రమియింప, స్వతంత్రజీవనా
స్వాదనమాచరింతుగద! శ్రావణభామదినాంతవేళల.

అతివ లేనేళనిట్టిసద్వ్రతములెల్ల
భౌతికసుఖాతినీచలంపటతప్పేడి
ఘనతరాధ్యాత్మిక జ్ఞానకలితులగుచు
నాచరించిన గృహలక్ష్మిలగుటెనిజము!

పాపయ్యపంతులుకు డబ్బుకర్చుఅంటే ప్రాణం అవిసిపోతుంది. ఉండటానికి రెండు లక్షలున్నాయి. కాని ఏమిలాభం? ఆమహాలక్ష్మీదేవియొక్క క్రీనీడైనా ఆతనిమీద ప్రసరించలేదు. మోకాళ్ళుదిగని అయిదుమూళ్ల అంగవస్త్రమేగాని యేడుమూళ్ల ధోవతి ఆయన జన్మమెత్తినతరువాత కట్టియెరుగడు. అటిగిపోయిన చెప్పులైనా, విటిగిపోయిన గొడుగునా, చిటిగిపోయిన గుడ్డయినా అవతలపాటవేయాలంటే ఆయన విలవిలలాడిపోతాడు. పక్కను రెండవవిస్తరిపడ్డదా అంటే ఆయనకు కంపరమెత్తినట్లుంటుంది. సాధ్యమైనంతవఱకు చెప్పుకాలువాడు యింట్లోకిరాకుండా విశ్వప్రయత్నంచేస్తాడు. పప్పు, కూర, పులుసూ, పచ్చడి నాలుగూవిస్తట్లోచూస్తే అమ్మో! యిన్నిసాధకాలు చేసుకుంటే కాపురంచేసినట్లేనని గుండెబాదుకుంటాడు. ఆయనయింట్లో ఇద్దఱు బ్రాహ్మణులు ఔపోసనపట్టడం అబ్బుతద్దినం నాడే.

మహాలక్ష్మమ్మ అయినంటపుట్టింది. పరువుమర్యాదలకోసం పెనుగులాడుతుంది. ఇంత పూజాపురస్కారం, నోమూవ్రతమూ, దానంధర్మం చేసుకోవాలని దేవులాడుతుంది. ఏకాదశి నిట్రుపాసాలకై తే నాలభ్యంతరం లేదంటాడుగాని ద్వంద్వనాడు ఒక్కబ్రాహ్మణునికే ఔపోసనవేసుకుంటానంటే ససేమిరా అంటాడు పాపయ్యపంతులు. రంగుచీరలు కట్టకోవాలని ఆమెకు మనుసు. కాని చవకగావచ్చే కోరాతానులకు అంచుకమ్మలువేయించి ఆమె యెదానపారవేస్తాడేగాని ఒక్కచక్కని నేతచీరకొనిపెట్టడు పాపయ్యపంతులు. భార్య భర్త లిద్దఱూ ఉదారులైనా ఆకాపురానికి సౌఖ్యమే. ఇద్దఱూ పిసినిగొట్టువాళ్లయినా సౌఖ్యమే. కాని వారొకదోవా వీరొకదోవా అయితే అది నిప్పులకుంపటే. వారిద్దరికీ ప్రతి విషయంలోనూ కరిమకరినమరమే. బ్రహ్మదేవుడి కడేమివినోదమోగాని యిరువురి మనస్సులూ ఒక్కటైన సతీపతులను వేయిజంటల కొక్కజంటనైన సృష్టించడు. “ఇదేమిటండీ! యీఅన్యాయం? మనఅన్యోన్యం వంటిదిగాదా వారి అన్యోన్యం? మనకాపురంవంటిదిగాదా వాళ్లకాపురం? భిన్నస్వభావాలవాళ్లను ఆలుమగలుగా చేస్తారేమిటి? ఒకదానికి జతగూడ కాపురం కల్లలేచేసుకోరా? ఇటువంటి దంపతులను యెక్కువగా సృష్టిస్తే మీకు మాత్రం మోతఅప్రతిష్ఠ? బ్రహ్మకూర్చేడు, బ్రహ్మకూర్చేడు అని మిమ్మనేదూషిస్తారు. కాస్త ఆలోచించి ముడివేయండి!” అని ఆవాగ్దేవైనా మొగుణ్ణిమందలించడేమో! బ్రహ్మదేవుడు ముప్పాతికమువ్వీసం ఇటువంటిదంపతులనే సృష్టిస్తుంటాడు.

పరబ్రహ్మనికి ఈయేడేపెళ్లయింది. ఒక్కగా నొక్కపిల్లవాడనీ, రెండులక్షలరూపాయల ఆస్తిపరుడనీ, తండ్రి యెంతపిసినిగొట్టువాడైనా ఆముసలివాడుకాస్తా రాలిపోయిన తరువాత తమకొమార్తె లక్షాధికారిభార్యయై సుఖపడుతుందనీ గుంటూరులో న్యాయ

వాది ప్రముఖుడైన సుబ్బారావుపంతులుగారు అయిదువేలుకట్టుమిచ్చి పిల్లనిచ్చేడు. వియ్యంకుడు డబ్బుపిక్కినచోటునల్లా సుబ్బారావుపంతులు సద్దుకోనడంచేత పెండ్లి దివ్యంగా జరిగింది. ఆషాఢపట్టి నెపంబెట్టి తనకు కావలసిన వ్రాతబల్లా, కుర్చీ, బీరువా, పెల్లు, ల్యాంప్, ఫౌంటెనుపెన్, రిస్టువాచీ, సైకిల్ వగైరా లేవేవోబావితావ్రాసియిచ్చి ఒక్కమాటే సంపాదించేడు పరబ్రహ్మం. ఆషాఢపట్టికి గూడా రెండుమూడువందలు కర్చుచేసి ఘనంగాయివ్వడంచేత తాము శ్రావణపట్టి కోడలికి గొప్పగా తీసుకపోవాలని మహాలక్ష్మమ్మ మహాఉత్సాహపడుతున్నది. కాని పాపయ్యపంతులు తానుకోరినంత కర్చుపెట్టడనీ తానుయెల్లామర్యాద దక్కించుకొంటానో అని ఆమెయోచన.

2

ఒకనైపు తీగతోనూ, ఒకనైపు దారంతోనూకట్టిన పాతసులోచనాల జోడు ముక్కుమీదనుంచి బారిపోతుంటే మాటిమాటికి మీదికితీసుకుంటూ పాపయ్యపంతులు ఏవోకాగితాలు చూచుకుంటున్నాడు. ఆవారంలో వాయిదాలు వెళ్లబోయ్యే ప్రామిశరీనోట్లు విడిగాపెట్టుకుంటున్నాడు. డబ్బురాని మొండిబాపతులు తలచి వ్యాజ్యాలు వెయ్యాలి కాబోలు దీనికి బోలెడుసామ్మ కర్చుఅనుకుంటున్నాడు. ఎల్లుండీ శ్రావణమంగళవారం కాబట్టి ఆరోజున శ్రావణపట్టి కోడలికిపంపే ప్రస్తావనచెయ్యాలని సమయంకోసం మహాలక్ష్మమ్మ వంటజేస్తూ వంటయింట్లోనుంచి వాకిట్లోకి, వాకిట్లోనుంచి వంటయింట్లోకి తిరుగుతున్నది. పాపయ్యపంతులు కాగితాలు చూచుకోడం అయింది. దస్త్రంకట్టుకుంటున్నాడు. ఒంటరిగాఉన్నాడు. ఇదేసమయమని మహాలక్ష్మమ్మ “ఏమండీ! యేమంటారు? యెల్లుండీ మంగళవారంగదా? కోడలు కొత్తగా నోమునోచుకుంటుందిగదా?” అన్నది.

పాపయ్యపంతులు ఉలికిపడ్డట్లయి ‘అయితే?’ అన్నాడు.

“మనం శ్రావణపట్టి తీసుకపోవాలె.”

“ఓహో మళ్లీ యేమిటోపెట్టేవే?”

“ఏమిటో పెట్టడమేమిటి? మొన్నవాళ్లు రెండుమూడువందలునూపాయలు కర్చుపెట్టి ఆషాఢపట్టిగూడా యిచ్చిపోయినారు గదా? మనం శ్రావణపట్టి తీసుకపోకపోతే బాగుంటుందీ?”

“బాగుండకపోతేపోనీ. వారితెచ్చేరని మళ్లీ బదులు తీసుకపోవడానికి నావద్ద యెట్టని యేగానిలేదు.”

“లక్షాధికారులమని పేరుపెట్టుకొని యెట్టనియేగాని లేదంటే యెవ్వరైనా నవ్వుతారు.”

“ఏవరు పెట్టుకున్నారుపేరు? ఊరంతా చూడిగేనంటే తానుపాడిగేదె అనేపెల్లానివి నీవుతప్ప మతెవ్వరూ నావద్ద డబ్బున్నదనరు.”

“అబ్బాయికి అయిదువేలకట్నం లక్షాధికారులనేగా పుచ్చుకొన్నాడు?”

“నేను లక్షాధికారిని, నాకు అయిదువేలు కావాలని నేనేమి అడగలేదు. వారు యిస్తామన్నారు. నేను సరేనన్నాను.”

“అంతటితో పోయిందీ. మొన్న ఆషాఢపట్టికి యెన్ని తెచ్చుకున్నాడు? తెచ్చుకున్నప్పుడు యియ్యవద్దా?”

“ఏమీ యివ్వాలిని రూల్సా?”

“రూల్సేమిటి? తెచ్చుకోడం యెప్పుడునేర్చుకొన్నామో యివ్వడం అప్పుడేనేర్చుకోవాలి. మనకు రావలసిన నడుతులు రాబట్టుకున్నప్పుడు వాళ్లకివ్వవలసిన నడుతులు యివ్వవద్దా?”

“వారిదినుయ్యా, మనదిచేదా. యెంతైనా చేదుకుంటాము. కాని మళ్లీ యెదురు పెట్టడమేమిటి? పెడితేమనకు లాభమేమిటి?”

“లాభమో గీభమో నాకు తెలియదు. ఈయింగ్లీషుచదువు వచ్చింది తరువాత ఈ కట్నాలూ, ఈ ఆషాఢపట్టిలూ పుట్టుకొచ్చేయిగాని క్రొత్తగా పెండ్లయిన సంవత్సరం కోడలు తొలిసారి శ్రావణమంగళవారం నోమునోచుకునేటప్పుడు ఇన్ని ఆకులూవక్కలూ, కొబ్బరికాయలూ, అరటిపండ్లూ, శవగలూ, పసుపూకుంకుమ, తల్లికిపిల్లకూచీరె రెవికలూ, ఒకటోరెండో నవర్సలూ తీసుకపోయి ‘శ్రావణపట్టి’ అని యివ్వడం అనాదినుంచీఉన్నది. గొప్పవాళ్లు గొప్పగాతీసుకపోతే కొద్దివాళ్లు కొద్దిగాతీసుకపోతారు. కాని అసలు శ్రావణపట్టి తీసుకపోకపోవడం యెక్కడాలేదు. నాకు మీఅమ్మగారు తేలేదా?”

“చాలు కట్టిపెట్టు యిక్కనీరొది”

“నేను మాట్లాడితే మీకుపోదెగానే ఉంటుంది. సోదె అని ఊరుకుంటే జరగాలిసిన వేడుకలు జరగొద్దా?”

“సేవేడుకలన్నీ జరపడానికి యిక్కడ జాలెలునింపుకొని యెవరూకూర్చోలేదు.”

“ఈకాస్తవనికేమి జాలెలుకావాలి? ఏదైరూపాయలు కర్చుపెడితే సామాన్యం. నూరురూపాయలు పెడతే గొప్పగా.”

“సీకేమి అట్లాగేలంటావు. మోసేవాడికి తెలుస్తుంది కావడిబరువు. తె నేతింటాను, చస్తే ముండమోస్తా సనే అడచెత్తకేమి తెలుస్తుంది? ఈడబ్బుకాటకంరోజుల్లో రూపాయి అంటే మహామేరువుగాడంటే నూరురూపాయలుకర్చుపెట్టి శ్రావణపట్టిట. శ్రావణపట్టి, సీమొఖంపట్టి, సీమోరపట్టి, నావల్లగాదు. ఫో.”

పెరిమిటిచేత చీవాట్లు సర్వసాధారణమే అయినా మహాలక్ష్మమ్మ కెందుకో ఇప్పుడు కళ్లనీళ్లుచ్చేయి. దుఃఖభారంచేత అక్కడనిలువలేకపోయింది. కన్నీళ్లు పమిటతో తుడుచుకుంటూ “యెల్లకాలం మీతోయిదేపోరు. రాలమ్మేగాని పోఅమ్మలేదు. ముద్దాముచ్చటా

యెఱుగరు. మర్యాదామన్ననా అనలే అక్కరలేదు. డబ్బుకటి కర్చుకాకుండా ఉంటే చాలు.” అంటూ గిట్టినతిరిగి పడమటింట్లోకి వెళ్లిపోయింది మహాలక్ష్మమ్మ. “ముద్దూముచ్చటాట. సొమ్ముపాచుచేసుకునే ముచ్చటేమిటి? దీనిముఖం” అని నలుకుంటూ ఆమె దృష్టివధంనుండి తొలిగేదాకా చుటచుటా చూచేకు పాపయ్యపంతులు.

3

భార్యభర్తలకు పై సంభాషణ జరిగినతరువాత శ్రావణపట్టిప్రస్తావన లేకపోవడమే గాకుండా మామూలుమాటలు గూడ జరగలేదు. ఆయన వాకిట్లో ఉన్నప్పుడు ఆమె సావిట్రి, ఆయన సావిట్రి ఉన్నప్పుడు వంటయింట్లో పొద్దుపుచ్చేరు. భార్య కోడుకోరిక న్యాయమైనా డబ్బుకర్చుపెట్టాలనే అని దిగులుపడిపోతున్నాడు పాపయ్యపంతులు. “డబ్బు కాపీసంతో దేవులాడభర్తను గట్టుకొని నాడేవితేచ్చలన్నీ చంపుకొంటిని. పెద్దతనం పైబడే యిప్పుడైనా ఆయనకింత తెగునపుట్టరాదా? కొడుకూ కోడలు ముచ్చటలైనా చూచుకోవాలనే కుతూహలం కలగరాదా? నిర్బలభూమిలో చల్లినవి తనములలాగా మాయెడలోని కోరికలు యెల్లకాలం నశించిపోవలసినదేనా?” అని కోపంతో కుమిలిపోతున్నది మహాలక్ష్మమ్మ.

సాయంత్రం అయింది. గోనెపట్టాముందువేసుకొని చుట్టలు చుట్టుకుంటూ పాపయ్య పంతులు వాకిట్లో కూర్చున్నాడు. పొరుగింటి సుబ్బమ్మగారొచ్చింది పెత్తనానికి. సుబ్బమ్మ గారిని చూడగానే వాళ్లపిల్లవాడికి గూడా ఆయేడే పెండ్లిగావటం జ్ఞాపకంవచ్చి “సుబ్బమ్మ గారూ! మీకోడలికి శ్రావణపట్టి తీసుకపోరా” అన్నాడు పంతులు.

“మాయంట శ్రావణపట్టి లేదండీ!” అన్నది సుబ్బమ్మగారు.

పాపయ్యపంతులు కామాట ఆస్వాదకరంగా వినిపించింది. “ఏమిటి? మీయంట శ్రావణపట్టిలేదూ? లేకుండాఉండటం కద్దూ?” అని సంతోషంతో అడుగుతూ “ఏమేపు! విన్నావా? వీరియంట శ్రావణపట్టిలేదుట. విన్నావా?” అని భార్యకు కేకవేసి చెప్పి “ఏమండీ! మీకెందుకు లేదండీ?” అన్నాడు సుబ్బమ్మగారితో. “ఏవో పెద్దకాలపు వాళ్లదంతా అమాయకపువసులుగావండీ! పూర్వమెప్పుడో మామామగారి మేనల్లకు మూడేండ్లదానికి పెండ్లి చేస్తే ఆమెచేత నోముపట్టిద్దామని అన్నీయత్నం చేసిందట తల్లి. అత్తవారు శ్రావణపట్టి గూడా తెచ్చేరట. ఈ విధంగా మంగళగౌరును పెట్టుకోవాలనీ ఎంతోమరి పెంతో ఉంటే ఇంతలో యింకానోము పూర్తిగానోచుకొని ముత్తెయిదులకు వాయిస్తాలె నా యివ్వకముందే - చక్కగా తలంటిపోసుకొని ఆడుకుంటున్న పిల్లకు - ఆకస్మికంగా యేదో వాయువువచ్చి మెలికలు తిరిగి ఊణంలో చచ్చిపోయిందట. సరిగా శ్రావణమంగళవారం నాడే, శ్రావణపట్టి తెచ్చినప్పుడే యీ అవధ తటస్థించడంచేత అప్పటినుంచీ మాయంట శ్రావణపట్టి కోడళ్లకు తీసుకపోవడంగాని, అడపడుచులకు తీసుకోడంగాని మానేశారట. పిల్ల

గులాబీలశ్రావణంబరుగుదెంచె

కుర్ర వేంకటసుబ్బరావువారిగారు

సీ. పవల చీకటియనుభ్రాంతి కాటుకపొగలే

దలపింపజేసెడి జలదములును

జలదసంఘర్షణజనితఘృణాఘృణా

ర్భటికి నాట్యముఁజేయుపక్కిగములు

పక్కిగములగని భయమునతారుచు

బారుచుండెడు త్రాచుబాముసమితి

త్రాచుబాముసమితిఘాటికోర్వక హద్దు

మరచిబర్చెను పిల్లమారుతంబు

గీ. మారుతంచేగుదెంచి నామదిగలంచి

పరిమళంబుహరించి నన్ భంగపెట్టు

ననెడిభీతిని గృహలక్ష్మీ నాశ్రయించు

అల గులాబీలశ్రావణంబరుగుదెంచె.

సీ. తనమహోజ్వలకాంతికిని సిగ్గుజెంది శం

పాలతాంగి యదృశ్యభాగినినేర్వ

తనయొయారపునడలేగని మరాళంబు ది

గ్భ్రమను భారతభూమిబాసిపోవ

తనతనమధ్యమంబునకు నసూయ కే

సరి యాశ్రయకాటవి సంచరింప

తనగానర క్తిమకును దద్దరిల్లి పి

కాంగన గొంతుకకట్టుబడగ

గీ. తమకమున వరలక్ష్మీవ్రతమొనర్చ

చెలులజరెడుగృహలక్ష్మీచెంతజేరి

కమ్మతావులజమ్ముచు గరువబడెడు

అల గులాబీలశ్రావణంబరుగుదెంచె.

శ్రావణ ప్రకృతి

చిరుమా మిశ్ర శివరామకృష్ణప్రసాదుగారు

పరాత్పరుడు నిష్పక్షపాతి. ఆతనిపరిపాలనము క్రిందనున్న ప్రతివస్తువు
కాలానుసరణముగ మారుచుండును, ప్రతీజీవితము కష్టసుఖముల కాలవాలము.

అది శ్రావణమాసము. కాలము సాయంసమయము. మంగళవారము. ఆర
బూచినగన్నేరులట్లు; చిగురుచేలాంచలములు ధరించిన మామిడిగున్నలట్లు; రంగు
రంగు చీరలుగట్టి, రమణీమణులు పేరంటచూడ వీధిని నడయాడుచున్నప్పుడు:—
వసంతునికొగిల వన్నెలు జిల్కుచున్న వనమే కదలిపోవుచున్నట్లు దోచెను!—
అరుగుదెంచుచున్న అరుణకిరణున కాధిత్యమీయ వశ్చిమదిశాంగన చెంగావి
చీరగట్టి శృంగారించుకొన్నది. పక్షులు వికృతకంఠమున మంగళహారతి పాడు
చున్నవి.

నాల్గునిముసములు గడచినవి. చక్కదనమునకిరవైన చందమామ కాను
పించెను తూరుపుకనుమయందు. — తెల్లచీరెగట్టి కుసుమకోమలి చిట్టచిటారు
కొమ్మపై గూర్చుండి చిరునవ్వునవ్వినది. చిగురుటాకులు సంతసమున చిందులు
ద్రోక్కినవి. ఎచటగాంచినను కోలాహలమే — ప్రకృతికాంత ఇపుడొక సౌందర్య
దేవత — ఇదిశాశ్వతమా?

నాల్గునిముసములు గడచినవి. సుభాకరునిపై కారుమబ్బుగ్రమ్మినది. వియోగభరమున ప్రకృతికాంత నల్లనిముసుగుపెట్టినది.—ఇంతలో ఝంఝూ మారుతము—చిట్టచిటారుకొమ్మనున్న కుసుమమునకు దళములూడి పోవుచున్నవి. —ఒకటివెంట వేరొకటి—వృంతము బీటువారిసది—శిరమున ధరింపవలసిన పుష్పము మంటిలో మాయమైనది—వెన్నువిరచి నిలచియున్న వృక్షములు మన్నుగరచినవి—జోరునవర్షము—చిమ్మచీకటి—ప్రకృతికాంత ఇపుడొకశోక దేవత.

మానవుడా! ప్రకృతిమాలకన్న నీవు ప్రజ్ఞావంతుడవా? నీజీవితమను
నాక కడముగా కడగండగండెన్ని కాలవాహినియందు గలవోచూచితివా?

రెప్పపాటుకాలములో రానున్న శుభాశుభముల నరయలేని దేహికేటి మిడిసిపాటు?

లందఱూ ముచ్చటగా నోచుకుంటుంటే మేముగూడ నోచుకుంటామని చిన్నప్పుడు మా పిల్లలూ, మామనుమరాళ్లుగూడ గోలచేశేవారు. కాని నేను నోమించలేదు. ఏనోమన్నా నోమించుగాని శ్రావణమంగళవారం నోముమాత్రం నోమించబోకని మాఅత్తగారు చచ్చేదాకా పడేపడే చెప్పుతుండేవారు. నాకూ అదే అనుమానం. పెద్దవాళ్లమాటకాదని నోముపట్టిస్తే కాలునొచ్చినా కన్నునొచ్చినా అదిగో చూచావా అచ్చుబడిగాని నోముపట్టించింది, వాళ్లకిట్లావచ్చిందని లోకులు నన్నుదూషిస్తారు అని ఊరుకున్నాను.” అన్నదామె.

“ఎంత అదృష్టవంతులండీ! సుబ్బమ్మగారు! మాకుగూడా యేయిబ్బందిచేతనైనా యీశ్రావణపట్టి లేకుండాపోయిందికాదు. చస్తున్నాను మాఅవిడచేతులో. ఇప్పుడు నూరు రూపాయలు కర్చుపెట్టి శ్రావణపట్టి తీసుకపోతేనేగాని వల్లగాదని కూర్చున్నది.” అన్నాడు పంతులు.

మహాలక్ష్మమ్మ సావిట్రికూర్చుండి పెనిమిటిచేసేప్రసంగమంతావిన్నది. ఆమెకు ఒళ్లు మండిపోయింది. “ఉప్పో ఊదురో అంటూ ఒకబిడ్డనుపెట్టుకొని కాలక్షేపంచేస్తుంటే మీ శ్రావణపట్టికోసం యేయిబ్బందైనావచ్చి మాకుగూడ లేప్పలేదంటున్నారా! మీరు పంపితే పంపండి లేకపోతేలేదు. కాని ఇటువంటి అవాచ్యాలుమాత్రం పలుకబోకండి. ఏమీ సుబ్బం పిన్నీ! శ్రావణపట్టి యింటఉన్నవాళ్లు పంపుకోరూ?” అన్నది మహాలక్ష్మమ్మ. “పంపుకుంటారు. ఉన్నవాళ్లుపంపుకోక మానుకుంటారా? ఎంతవైభవంగానైనా పంపుతారు. మొన్న అబ్బాయికి ఆషాఢపట్టిగూడ పంపినట్టున్నారు. శ్రావణపట్టి పంపకపోతే బాగుంటుందా?” అన్నది సుబ్బమ్మగారు.

“నేను చెప్పేదిగూడా అదే, సుబ్బమ్మపిన్నీ! డబ్బు చూచుకుంటే మర్యాదయెట్లా దక్కుతుంది?” అన్నది మహాలక్ష్మమ్మ.

మహాలక్ష్మమ్మసుబ్బమ్మలమాట ఒక్కటైంది. పాపయ్యపంతులు కిక్ అవును కాదనడానికి అవకాశంచెక్కిలేదు. అందువల్ల బామలుముడివైచుకొని విసుక్కుంటూ ఊరుకున్నాడు.

౪

మాయింట శ్రావణపట్టిలేదనే ఒక్కమాటతో శ్రావణపట్టి సున్నచుట్టుదామనే ఆలోచనతో పాపయ్యపంతులూ, ఏవిధంగా శ్రావణపట్టి కోడలికిపంపింది మాటదక్కించుకుందామనే యోచనతో మహాలక్ష్మమ్మ ఆరాత్రివేగించేరు. తెల్లవారగానే వియ్యంకుడికి ఉత్తరం వ్రాయడానికి కార్డుతెచ్చి దగ్గరపెట్టుకున్నాడు పాపయ్యపంతులు. మొగుడు కార్డులేవడం చూచి యిక్కశ్రావణపట్టి పంపించడం వట్టిదనుకున్నది మహాలక్ష్మమ్మ. ఆమాట తలుచుకుంటే ఆమెకు సహింపరానివేదన కలిగింది. మొగుడిమీదకోపంవచ్చింది. ఆయన లోభగుణంమీద అసహ్యంవేసింది. కోడలికి శ్రావణపట్టి పంపవలెననే తలంపు రెట్టించింది.

“కాని యెట్లా పంపుదాము? ఏమి పంపుదాము? సగదుగానా? వస్తురూపకముగానా?” అని యింనుక యోచించింది. పాపయ్య పంతులు యేదోపనిమీద అప్పుడే బయటికి వెళ్లేడు. ఇనుపపెట్టెతాళంచెవులు గదిలో మూలగా పంకెనే ఉన్నాయి. దానిమీద యీగగూడ యెప్పుడువాలియెఱుగదు. మహాసాధ్వియగు మహాలక్ష్మమ్మ వాటినిప్పుడూ స్పృశించి యెఱుగదు. ఆనమ్మికచేతనే పాపయ్యపంతులు వాటిని యింట్లోనే ఉంచుతాడు. మహాలక్ష్మమ్మవాటిని తీసిచటుక్కున యినుపపెట్టె తెరిచి తలుక్కున యేదోబయటకుతీసింది. తలుపుమూసింది. తాళంచెవులు యథాస్థానం చేరినాయి. మహాలక్ష్మమ్మ దొడ్డిదోవను అన్నగారియింటికి వెళ్లివచ్చింది.

❧

శ్రావణమంగళవారం వెళ్లిపోయింది. దానితో శ్రావణపట్టి గడబిడగూడా వెళ్లిపోయింది. మాయింట శ్రావణపట్టి యిచ్చేమర్యాదలేదనీ, మేముతెస్తామని యెదురుచూడవద్దనీ, ఇష్టమైతే మీకొమార్తచేత నోముపట్టించుకోవచ్చుననీ పాపయ్యపంతులు వియ్యంతుడిపేర ఉత్తరంవ్రాసి పాఠేసి నిశ్చింతగాఉన్నాడు. మహాలక్ష్మమ్మగూడా కలకదేతిన చిత్తంతో నిమ్మళంగాఉంది. ఆమె ఏమిపంపిందో? పాపయ్య పంతులు ఎన్నోల్లకు తెలిసికొనగలెనో?

వధూ శ్రీ

వేంకట కాళి దాసు కవులు

❧

కలువలనేలుకన్నల వికాసములేర్పడ, లేతనవ్వుపూ
మొలకలు మోవిపై సాగసుపూయ, సవారుణకాంతి పూపచె
క్కులమెరుగొంద, మార్గములకున్ జెలువమ్ములగుర్చుచున్న యీ
యలరులమేలుబంతుల యొయారపుణెన్నెలు దర్శనీయముల్.

❧

శ్రావణమోహనాంబుదపరంపరలన్ మెలమెల్లజారు ము
క్తావళు లీసుధాప్రణయహాసినలం దొలిముద్దువెట్టి తృ
ప్తావినశంబులై యిలకుజారునొ, కాక తదీయకంఠమా
లావలయమ్ములై తళతళల్ గలహారములందు దాగునో.

❧

ప్రేమతపస్వీనుల్ మొగలిరేకులనల్లిన మోహనాంబుద
శ్యామలకోమలాలకము లందమునింపగఁ, బాదయు క్తభూ
పామృదుమందగానములు శ్రావ్యములై ప్రమదంబుగూర్చగ
నోములునోచుకోసరుగు నూర్నవధూజనముల్ శుభాకృతుల్.

ఇంకెందుకు ఇల్లు?

కవికొండల వేంకటరావు గారు వి. యె; వి. యల్.

“సెనగలు అంగడిలో అమ్ముతారు. సెనగలు పొలంలో పండుతాయి. సెనగలు నీపట్టుకొచ్చేదేమిటి? సేనేకొమ్మకొని సేనేపండించుకొని ఏదకోడిలో, ఏపాకోలివో చేసికొని నీకుపెట్టకుండా తింటానుమాడు” అన్నాడు త్రివిక్రమరావు. అంటే అతనిభార్య విజయలక్ష్మి “నేనుతెచ్చే సెనగలకు మీరు తెచ్చేసెనగలకు సహస్రంపారుంటుంది. నల్లై తెచ్చేబుద్ధి పుట్టాలివాకు. ఎంచేతో ఈ యేడుపేరంటానికి చెళ్లడమంటే బుద్ధి పుట్టడంలేదు. మీరు పండబోయ్యో పండివంటిని యింట్లోనే కూర్చుంటామనివుంది” అంది.

అపొద్దు క్రావణమంగళవారం. అంతకుపూర్వం ఎంతసేపట్నుంచి భార్యభర్త రైలిరువురూ ఆలాతర్కించు కుంటూ కాలంనెళ్లబుచ్చేలో ఎవరికీ తెలియదు. అప్పుడే తపాలాబంట్రోకు “ఉత్తరాలాచ్యాయండ్లో” అని తలుపుపెద్దంట పడేసి నెళ్లిపోయినాడు. ఆ యంత్రాలు మాడోవాల్లో విజయలక్ష్మి తీసి తిన్నగా తెచ్చి త్రివిక్రమరావు చేత పెడుతూ “దీనికి బిళ్ల లేదేమిటండి?” అని అడిగింది. “దేనికి?” అని త్రివిక్రమరావు “తపాలా బంట్రోకు ఉత్తరాలుతీసికొనివచ్చినామాఅంటే 2 ఘంట లపరాహ్నుంతిరిగిందన్నమాటే. కాఫీకి ‘ప్రెస్’ అంటించేవుకావించా?” అని “దీనికా?” అని అయ్యాడునాలుగుత్తరాలలోనూ ఒక కవరు తీసి ఇటూఅటూ చూచి “బిళ్ల లేకపోవడమే కాకుండా అసలంటించిగూడలేదు. బహుశా ఊళ్లోవాల్లెవల్లో టీకి పిల్చివుంటారు” అన్నాడు. “మిమ్మల్ని పన్నుగూడానా? మిమ్మల్నేనా?” అంది విజయలక్ష్మి. “నన్నొక్కణ్ణే అయ్యంటుంది. నిన్నుపిల్చేవాళ్లంతా పన్ను పిలుస్తున్నారా? నిన్నుమధ్యాహ్నంనుంచి చూస్తూ గుమ్మంఎక్కే వదులు దిగేవదులు నీకు బొట్టెట్టి సెనగలకు రమ్మవమవడమేగాని పన్ను పిలవడంవుందా? అలాగే పన్ను పిల్చేన్నేహితులున్నా” అన్నాడు త్రివిక్రమరావు. “ఇంతకూఅది పిలువవునో కానో చూడండి. చట్టినాట కప్పేవరేమో? అప్పుడే అనేనయ్యకండి. ఆఏమి ఆకులుకు?” అంది విజయలక్ష్మి. త్రివిక్రమరావు మంద హాసంతో “నేనన్నాక ‘టీ’ కి కాక చుట్లోఅందు కవుతుందా ఆది?” అన్నాడు. “అయితే ‘ప్రెస్’ చరిగించవక్కాలేదు. నేను పేరంటానికి నెళ్లిపోవచ్చునన్నమాటే” అంది విజయలక్ష్మి. “అయితే యింటికి తాళం ముక్కేసుకొనినెళ్లి నాకు తాళంచెబి యివ్వడమా? లేక తాళంనేనేనుకొని నెళ్లి నీకుచెబియివ్వడమా? యోజించు” అన్నాడు త్రివిక్రమరావు. “ఎవరిముస్తాబుముందైతే వారు ముందునెళ్లి పోవడం. రెండోవారు తాళంవేసికొని తాళాలుకూడా పట్టుకుపోవడం. తాళాలుపట్టుకుపోయినవాళ్లు తిరిగి వచ్చేదాకా తాళాలు పట్టుకళ్లనివాళ్లు కనిపెట్టుకూర్చోవడం” అంది విజయలక్ష్మి.

“మొగాణ్ణి నాకు ముస్తాచేమిటి” అని త్రివిక్రమరావు చెవులపొట్టి మెడవొక్కాలోదుక్కుని దాని మీదొఖండువావేసికొని కాళ్లకో ఆకుచెప్పుల్లోడు తగిలించుకొని చేతిబెల్తం మూలనున్నదాన్నట్టే అందుకొని రంయిని నెళ్లి పోయినాడు తనకొచ్చిన తక్కిన వుత్తరాలు చూచుకుంటూ, చేతులూచుకుంటూ—విజయలక్ష్మి ఆచడుతూవున్న భర్తకేసిచూస్తూ “మొగవాణ్ణెంతకైనా న్యేచ్చావిహరులు. చక్రిలల్లె ఒక్కనిమనంలలో ఎగిరి పోగలను. ఆడవాళ్లు కబుల్లేగాని కాళ్లగొలుసులు, చేతుల వంకీలు త్రిప్పుకుంటేనేగాని సరుదుకుంటేనే గాని కడలేదు,” అంటూ తలుపులోనుల గెడపెట్టుకుని గదిలో పెట్లోచీర తీసికోబోతూంది. చటుక్కున వీధి తలుపెవరో గాజుల్ మోతతో తట్టినట్టయింది. “ఎవరమ్మా?” అంది విజయలక్ష్మి. “నేనూ” అంటూ దీర్ఘం తీసింది అవతల ఎవరో. విజయలక్ష్మి సరళసంగా వీధితలుపుతీసి “ఓసి! గోపీ! నువ్వులే? ఎవరోఅనుకున్నాను. క్రావణ మాస్కం సెనగలకు పిలవడానికేనావచ్చేవు? వస్తున్నా. నీవెవకాలేవస్తున్నా” అంది.

విజయలక్ష్మి హడావిడిచూచి గోపి మఠేంమాటాడలే, ఆవిడగతహడావిడిగా వస్తున్నాననకపోలే అనుండేది “నిన్న రారేక పోయాను, అన్నిట్లాపిల్చుకుని దగ్గజేల్లుగదా మీయిల్లు ఎప్పుడు పిల్చినా పిలవొచ్చు నను కోవడంలో రాత్రి ఎనిమిది గోమ్మిదై పోయింది—” అనివీమేమో గోపి అనుండేది. కాని విజయలక్ష్మి హడావిడిచూచి గోపి మఠేంమాటాడలే. వెళ్లిపోయింది.

గోపి మఠేంమాటాడకపోయినా గోపిని గుతించి ఓమాటమనం అనుకోవలసివుంది. “గోపి” అని ఆ అమ్మాయి నెవరినో విజయలక్ష్మి పిలిచిందికదా అని మనంఅంతా “గోపి!” అని పిలువకూడదు. ఈమెని చదువకూడదు. ఆ అమ్మాయిపేరు గోపెమ్మ. పదారేఖంటాయి. కాని ఆ అమ్మాయికి తల్లిదండ్రులు కారదా కాననాన్ని అనుసరించి పెళ్లిచేయడంవల్ల ఆయేడే కొత్తగా క్రావణమంగళవారాల్నొమ్మ పుట్టింది. పిలుస్తూం దందట్నీ పేరంటానికని—ఎవరూ ఏమీ ఆశ్చర్య పోవడానికేమంది అందులో. ఆపిల్లా అందటిలాగే పిలుచు కుని వెళ్లింది ఇంటింటా. కాని ఇంటింటా అమ్మలక్కలు మాత్రంగునుగును లాడుకోవడంమానలే. “కారదాకా ససంక్రింద పెళ్లిచేసికొన్నా నెనగలపాయనం క్రావణమంగళవారాల్నొమ్మలా ఎప్పుట్లాగే చేసికోవచ్చును. వాటికి నిషేధంలేదుగా” అని ఒకముత్తయిదు అంటే “కారదాకాససం క్రింద పెళ్లిచేసుకుంటే విడ్డబట్టరా? వాళ్లకు సంపారంవుండదా!” అని మఱోముత్తయిదు—

విజయలక్ష్మికి ప్రేమాదిరిగా వితర్కింపులోపడ్డానికి అవకాశంలేకపోయింది. పిల్చింది తడవుగా పేరంటానికి వెళ్లిపోవడానికి కాలంకటాకటీగావుంది. గలుక్కున మస్తాబుఅయి రలుపు తాళంవేసికోని తాళంచెవి చెంకునే కట్టుకొని కింగురంగామని రాజమార్గాన్నే పేరంటానికి బయలుదేలుతూ “అలస్యం గాపిల్చిన వాల్లింటికి అలస్యంగానే వల్లాలా? అలస్యంగాపిల్చినా దగ్గజేల్లు అని ముందుగా వల్లాలా?” అని ఒకయాళుమాత్రంగా ఆలోచించి తన భర్త త్రివిక్రమరావు వెళ్లిన దిక్కు అదే, అటేగోపెమ్మ గారి యిల్లాను, పోనీ గోపెమ్మ గారియింటికే వెళదాము అని చెప్పకక్కడుగాని ఒకానొకతాత్కాలికకారణంపేరచగా విజయలక్ష్మి తుట్టమడకేలా అయితేం గోపెమ్మ గారింటికే మొట్టమొదట పేరంటం చెయ్యడానికి నిశ్చయించుకుంది. నిశ్చయించుకొని గోపెమ్మ గారింటికే వెళ్లింది.

లోపలిచావడిలో చావలు పటిచినారు. ఆచావలమీద వచ్చేపేరంటండ్రును కూర్చోతెట్టి గోపెమ్మ తల్లి నెనగలుఇస్తూ పంపిస్తూంది. ఆచావడి కోవక్కగా ఒకగదివుంది. ఆగదిలో మగవాళ్లు ఇష్టేగోష్టిగా కాలక్షేపంచేస్తూవున్నట్టు నూచనగా చావడిలోనికి వినబడుతుండేగాని కనబడదు. ఏమాఅంటే గదిరలుపు ఈవలమూసి గదిఆవలి గుమ్మంవీధి చావడిలోనికి ఆదిసే బారగాతెలుచి వుంచినారు. వీధంట పచ్చేఅడవాళ్లు లోపలి మగవాళ్లకు కనబడేట్టు, లోపలిమగవాళ్లుమాత్రం ఎవరికీ కనబడనట్లు. —

విజయలక్ష్మి కాసేపు కూర్చోవడంలో గదిలో మగవాళ్ల ఇష్టేగోష్టినడుమ తన భర్త కిచకిచమనివత్తువు తూండడంవంది. “ఎవరైనా ఉన్నారా ఏమిటి అక్కడ?” అని అంది విజయలక్ష్మి గోపెమ్మను కొంచెం దగ్గఱగా పిలిచి. గోపెమ్మ “మీ ఆయనా మా ఆయనా. అంటే, ఇంకెవరూకాదు” అంది. “అయితే త్వరగా పోవాలమ్మా! గోపెమ్మా!” అంది విజయలక్ష్మి.

అమాటవంటూ “ఇంటితాళం ఇలాఇచ్చి మఱీవెళ్లు. ఎన్ని ఇళ్లనీవు తిరిగిరావాలోఇంకా?” అన్నాడు త్రివిక్రమరావు. “ఎక్కడికో ‘టీ’ కివడతానన్నారగా!” అంది విజయలక్ష్మి. “ఎక్కడికే” అని రలుపు తార్లా తీసివేసివాడు త్రివిక్రమరావు.

గదిలో మేజాబల్ల. మేజాబల్లమీద తెల్లనిగుడ్డ. తెల్లనిగుడ్డమీద పల్లాలు, కూకాలు, గిన్నెలు, గరి టెలు; వాటిల్లోపళ్లు, కొట్టెలు, పకోడీలు, తియ్యబూంది, కారాబూంది ఒకటేమిటి అన్నీవున్నాయి.

త్రివిక్రమరావు ఆదేశము విజయలక్ష్మిని కంటపెట్టి “చూడు మగవార్లకు శ్రావణమంగళవారపు వాయనం ఏలావుందో?” అని ఒక పకోడీతనవోటిలో వేసికొన్నాడు. గోపెమ్మ “అలాంటప్పుడు చూడకూడదు. నీవు కూడ కూర్చునితినాలింది. చూడు నేనెలాకూర్చునితింటానో” అని తన భర్త దగ్గరనుగా కూర్చుంటూ విజయలక్ష్మిని లొంగింది.

విజయలక్ష్మి జంకక కూర్చుంటూ “నన్ను కూడా తేనీటికే పిలువక పెనగలవాయివానికని ఎందుకు పిచ్చేవు?” అంది. “అపిలుపు మాత్రమే. ఈపిలుపు వాది” అంది గోపెమ్మ. “అలా అనకు” అంది విజయలక్ష్మి. “వాది శ్రావణమంగళవారప్పిలుపు. మీరయింది సంఘసంస్కరణప్పిలుపు అని అను” అంది. త్రివిక్రమరావు అన్నాడు “రెండూమిలితమే యెన్నాయి ఈపకోడీలో. ఏమమ్మా! గోపెమ్మా! ఆవాసబోసిన పెనగలు రుద్ది చేసినవేగా ఈపకోడీలో? గోపెమ్మ “ఏమో చిన్నపిల్లను నాకవన్నీ తెలియవు, తినడమేగాని” అంది: అని ఒక పకోడీతనవోటిలో వేసికొంది. గోపెమ్మ పెనిమిటి “తెలియవనవమిటి. పండ్లెండేళ్ల పుటి పెల్లి పడుచులు వాయనమిస్తే పెనగలుకాయనమియ్యాలి. పదార్థేళ్ల పుడు పెల్లి అయియుంటే టీపార్టీ రెయ్యాలి అని అవలే నిన్ను నీవు?” అని అంటూ గిన్నెలోనికి తేనీటికషాయంపోసివాడు గోపెమ్మ చాలుచాలనేలాగు. చావడిలోనుంచి సర్వసామాన్యపు కేరంటాండంతా గోపెమ్మతల్లి వాయివాలిస్తుంటే పుచ్చుకుంటూ ఊత్తోంగి చూడడం, విజయలక్ష్మి మృత్యుకూడ వాళ్లలో కలిసి పోయిందనుకోవడం, విజయలక్ష్మి-త్రివిక్రమరావు కేసి మాస్తూ తన చెంగుతాళించివి కావలిసాస్తే విచ్చుకోమనడం....

త్రివిక్రమరావు “ఇంటికిరావు నీవు?” అన్నాడు. భార్యకేసిమాస్తూ విజయలక్ష్మి “ఇంకెందుకు ఇల్లు? పెనగలు పెనింటికి పుట్టుకుని పల్లి వేయించనక్కర్లేదు. ఒలువనక్కర్లేదు. బుచ్చనక్కర్లేదు. మీకుపెట్టనక్కర్లేదు. నేతివక్కర్లేదు. ఇంకెందుకు ఇల్లు?” అంది. పకపకానవ్వుకున్నాడు అంతా.

పావనంబైనమాసంబు శ్రావణంబు

కొమ్మూరి భోగలింగాచార్యగారు

దేశాలవెంబడి దిరుగాడుజనముల
మనములమరలించు మాయకత్తె
ప్రకృతిసౌందర్యంబు పరికించువారల
మోదంబునందేల్పు ముద్దరాలు
పచ్చపైరులపైని పర్వెత్తుగాలుల
రమణీయకతఃజూపురాణిగారు

ప్రతిదినంబునుకష్టపడిజీవనమునేయు
హాళికాళికేదగు నాటవిడుపు
నూతనప్రేయసీదర్శనాతురులగు
క్రొత్తయల్లుండ్రపాలిటి కులుకులాడి
కామినులశుక్రవారంపునోములొనగు
పావనంబైనమాసంబు శ్రావణంబు.

వాయనమ్ములకేతెంచు వనితలరుగో!

శ్రీమతి కోట సుబ్బలక్ష్మిగారు

చిటివేరుసింగారజిల్లుచీరెలతోడ
నవయవమ్ములుచాల నందగింప;
కోరికబలుగించి నోరచూపులజూచు
వారి నెమ్మది మదులూరఁజేయ;
కమనీయతరకరకమలమందు శీనగ
మూటలనుపముమై ముదముగూర్చు;

గమనవేగంబునఁ గడుసుందరంబైన
కాళ్లయందెలు ఘులుఘుల్లురనగ;
నమముదూగాడ నొయ్యారిసడకతోడ
సఖులుగొనియాడ వది నెలు సరసమాడ
జటునగవుమోములందున జిందులాడ
వాయనమ్ములకేతెంచు వనితలరుగో!

వర్ణాగమము

వి ద్వా క్
వా రణా సి

నూ ర్య నా రా య ణ శా స్త్రి గా రు

అమృతవర్షము

శి రో మణి
వా రణా సి

గం గా ధ ర శా స్త్రి గా రు

౧

గ్రీష్మభీష్మాతపంబుల గిడసవాటి
దాహతీర్థము దొరకెడు చారిత్రక
యెదురుచూచెడు నీరాక కెల్లజగము
స్వాగతము! శ్రావణాది! వర్ణాగమంబ!

౨

చాతకము మాటికిని దసజాడలరయ
నాశుచుండఁగఁబురివిప్పి యల్లనెమిలి
శక్తిచాపము చాల్చె నీజలదభటుఁడు
రమ్ము! వడిఁ దొల్కరింపు! వర్షర్తురాజ!

౩

నాఁగలియు, నెడ్లు, కూలిలు, నారు, బోడ
సిద్ధవటీదినవాఁడు శృషీనలుండు;
జాగుచేసిన పైరింపఁజాలఁ డతఁడు:
అవతరింపుము వేగ వర్ణాగమంబ!

౪

చాయలొదవించుఁ బూవులుకాయలిచ్చు
వెన్నెలలు తేర్చునేకాని నిన్నుఁబోలి
యాఱుఱుతువులఘనతఁ దానధిగమించి
ప్రాణికోటులకేది జీవనమొసంగు?

౫

కూలఁద్రోచియు గర్జించి తాలఱువ్వి
పిడుగులనుమోడి తిప్పలు పెట్టిపెట్టి
ప్రజలయొక్కికిఁ దుద సస్యఫలములొసంగు
నీయుదారతమెచ్చరే నీతివిదులు?

౧

ఘనఘోష మృదంగాది
ధ్వనియును, దటిదధికదీపపం క్తియుఁబ్రజకున్
గనవలయుదృశ్యమియ్యది
యనుతలఁపును గలుగజేయ సధికాసక్తిన్.

౨

గగనరంగస్థలంబునఁ గానవచ్చె
పాత్రమింపారఁ దొలకరిసూత్రధారుఁ
డఖిలరససంయుతంబగు నమృతవృష్టి
దృశ్యమని యాతఁడల్లనఁదెలిపిపోయె.

౩

వరుసబుష్కులావర్తకమంశ్యులై న
నటులు స్వస్వామిగుణదూపవటిమమెఱయ
నభినయించిరి ప్రేక్షకస్వాంతవీధి
నమృతవాహిని వఱదలై యలరునట్లు.

౪

రసికజనులకు శృంగారరసమయంబు
విరహవిధురుల కెంతయుఁగరుణమయము
సర్వభూతావధికిఁబహుశాంతయుతము
రసములకు నాలవాలమైయెనఁగవచ్చి.

౫

అమృతవర్షావలోకనానందముఁను
దమకృతిజ్ఞతఁదెల్పె సజ్జనగణంబు
సరసముక్తాఫలాదిసంతతులనిచ్చి
భల్లిరి! కొనియాడి రప్పు డప్పతులు నటుల.

○

“మావార్లపై మీకామాత్రము దయకూడనా? పోనిండు. మొదటినుండియు మీకిట్టి ప్రేమయే.”

“(నవ్వును) అదిగో! నీకప్పుడే కోపమువచ్చుచున్నది. నాకోటినుండి మాటసాంతముగ రాని యెవ్వ గదా?”

“సాంతముగనా? చలదులెందు. ఎంత చెప్పినను తహాశీలుదారు తెలవిచ్చినాడు కాడని యేగా.”

“అవును. వకి చట్టున కాలిదొప్పకొనెనా? ఉన్నదానికి లేని నొకకొన్ని చెప్పి చట్టినమీద—”

“చివరకు సమ్మతించెనా?”

“అఁ, మీనాయనగారు వ్రాసిన రెండువు త్తరములను చూపించినపైన, నేమియునవలేక, తిరిగిమీదకు కోజాలలో తప్పక రావలెనని తెలపు మంజూరుచేసివాడు.”

“(సంతోషముతో) నిజమే? ఏమో? మీహాస్యము లొకకొన్ని.”

“హాస్యములుకాదు. తెల్లవారుగూమురైలునకే చెట్లట మంచిది. ఆపైన నీయిష్టము. నన్నవలసిత చనిలేదు. పెట్టెనర్దుము.” అని విశ్వనాథ మనమాయతో చెప్పి గదిలోనికేగి పరుండెను.

విశ్వనాథము రాజమ హేంద్రవరమున తాలూకాఫీసునందు గుమాస్తా. నెలకు 35 రూపాయలదీతము. అననూయ అలేనిభార్య. విశ్వనాథమున కననూయయనిన ప్రేమమొందు. ఆమెకు సర్వదా సంతోషమున గూర్చుటకై యాతడు యత్నించుచుండును. అననూయ కాపురమునకు వచ్చిననాటినుండియు. అతడామె నొకసారి రెండుసార్లుపుట్టినంతికి బంపినాడో, అంతే విడచియుండులేదు. నెలకువచ్చుదీతము స్వల్ప మైనను ఆతడేలోటును రానియక చట్టణముచారి పద్ధతులన్నియు సక్రమముగ జరిపించును. అననూయకు గూడ విశ్వనాథమునివప్రాణము. ఆమె యాతనిమాట నెన్నడు వలత్య మొనర్చియుండలేదు. కాని పుట్టి నొంటికి తొడుచుచుండని యామె కింయకకోపము.

విశ్వనాథ మత్తవారియూరు వసంతవాడ. అతనికి, మామగారగు నీతాపతికాస్త్రిగారు తమకుమార్తె అననూయతోడను, మనుమరాలు స్వరాజ్యముతోడను, కమల నోములకు రావలసినదిగ నుత్తరమువ్రాసిరి. దానికి తోడింటిలో నననూయ చెల్లెలు క్రావణమాసపు నోములకేగవలయునని యిప్పటికి నెలరోజుల నుండియు మగనిబ్రతిమాలుచుండెను. ప్రథమమున విశ్వనాథము చెట్లట కుచేత్తచేసెనుగాని, బావమరది కృష్ణ మూర్తివచ్చి పిలచుటయు, తిరిగి నీతాపతికాస్త్రిగారు త్తరమువ్రాయుటయు, భార్యవేడుకోలునుయోచించి తన యభిప్రాయమును మార్చుకొనెను.

విశ్వనాథము పెట్టెనర్దుమని యనుటతోడనే అననూయ కెక్కడలేని సంతసమునువచ్చెను. నెంటునే యామె అనాడు చాకలితెచ్చిన బట్టలును, పెట్టెలోదాచిన క్రొత్తచీరలు రెండును, స్వరాజ్యముగొనుట, విశ్వనాథము చంచలు, చొక్కాలుతీసి యాతడు చట్టమునుంచి తెచ్చిన క్రొత్తట్రంకులోనర్దెను. ఉప్పుటికి రాత్రిచేన్నెండుగంటలైనది. విశ్వనాథమునకు మెలకువరాగా, భార్య యింకనుపరుండకుండుటగాంచి “ఇంకను నర్దుడుకాలేదా? చన్నెండుదాటిన”దని కేకవైచెను. విపదైనదని జవాబుచెప్పుచు అననూయ యింటిలోనికేగి బిందలు పంటసామాను నొకమూలకునర్ది, స్వరాజ్యమునద్దకువచ్చి పరుండెను.

మాడుగంటలైనది. గదిలోని లిగ్ బెక్ గడియారమలారము కొట్టినది. ప్రయాణము సంతసమున నిద్రించుటకొరక అననూయ అదివిని భర్తనులేపెను. విశ్వనాథము తైటకేగి యొకపండ్లెబ్బబండిని పిలుచుకొని

వచ్చెను. అనసూయ వాలుగెండిడుగలకూతురు స్వరాజ్యమును “అమ్మా! తాతయ్యగారూరుచెడవాములే” యనిలేపెను. స్వరాజ్యము కట్టవలుపుకొనుచులేని “యెక్కలికే, తాతయ్యగారూలా?” యనుచుండగా, విశ్వనాథము బండియెక్కుమని భ్రాతృను తొందరించెను. అనసూయ వీధిరలుపునకు తాళమువైచి స్వరాజ్యము నెత్తుకొని బండియెక్కినను. విశ్వనాథమును బండిలోనెక్కి గోదావరిప్రేమనునకు తోలుమని బండియాతవితో చెప్పెను.

2

ఈ ప్రాచీనమంగళవారము. చంద్రవాడలో సీతాపతిశాస్త్రిగారి గృహము నోములపాడావిడితో నిండియుండెను. సీతాపతిశాస్త్రిగారు సంపన్నగృహస్థు. ఆయనకు ముగ్గురు కుమార్తెలును, ముగ్గురు కుమారులును గలరు. పెద్దయారెడ కృష్ణమూర్తి యీ సంవత్సరమే వి.యే. పూర్వసయినాడు. రెండవకుమారుడు పూర్ణ చంద్రుడు మ్యూజింగుయనలు పరీక్షలో కృతార్థుడయి యింటివద్దనుండెను. రామమోహనుడూరియందున్న యెలిమెంటరీపాఠశాలలో నాల్గవతరగతి చదువుచున్నాడు.

అనసూయ సీతాపతిశాస్త్రిగారి పెద్దకుమార్తె. రెండవ కుమార్తె కమల. కమలమిగులఅందమైనపిల్ల. చెంపకు చూరెడు కండ్లును, కోటరేసినటులానుక్కు, గుండ్రనిమోము, ఆకులువరుసయు నామెకందమును గూర్చినవి. కమల కీసంవత్సరమే వైశాఖమాసమున వివాహమైనది. పెల్లెకిపూర్వము పిల్లనుచూచుటకై వచ్చిన ప్రపాదరావు కమలనుగారిచి, కట్టుమీయకున్నను, కమలచే వివాహమాడెదనని, కట్టుములకై యాశించుచున్న తండ్రినెదిరించి తల్లి నొద్దబలచి వివాహమాడినాడు. కమల గ్రామమందలి బాలికాపాఠశాలలో నాల్గవ తరగతి చదువుచున్నది. తెల్లవారిన ప్రాచీనమంగళవారమని కమల యత్యుత్సాహముతో నింటిలోతల్లియగు మహాలక్ష్మమ్మకు పనిసాయమొనర్చుచున్నది. “చదియన్న ముతినవే” యను తల్లిమాటకు లక్ష్మ్యముచేయక కమల దొడ్డిలో నూతివద్ద చెంబులుతోముచు, తాను చెప్పకొనిన ప్రాచీనమంగళవారపుపాటను జ్ఞాపకముచేసుకొనుచున్నది. కమలవద్ద చెల్లెలు సీత తానుగూడ చెంబులుతోముచు, “అక్కయ్యా! నేనుకూడా ఈపు నోము నోచుకోవా?” యని యడిగెను. కమల నవ్వుచు “అయ్యా! పెల్లెకానిదేనా?” యనెను. దానికి సీత “మరినా పెల్లెచ్చుదే?” యనుచు కోపమునచ్చి యింటిలోనికేగెను.

అప్పటికి తొమ్మిదిగంటలైనది. అనసూయయును విశ్వనాథమును నూజుడుప్రేమనులో రైలుదిగి గుట్టుపుబండిపై చంద్రవాడవచ్చిరి. బండివచ్చి సీతాపతిశాస్త్రిగారి గృహముకడనిలచెను. బండిచప్పుడువిని కమల, సీత, రామమోహనుడును కలసి వీధిగుమ్మముకడకువచ్చిరి. బండినుండి దిగుచున్న అనసూయనుగాంచి సీతవయగత్తుకొని లోనికేసి తల్లితో “అమ్మా! అక్కయ్యవచ్చిందనిచెప్పెను. తోడనే మహాలక్ష్మమ్మ చేయుచున్న పనిసాపిచ్చెచి, కూతున కెదురుగబెల్లి, స్వరాజ్యము నెత్తుకొని “ఎన్నికోజలకు చూచితివే” యని ముగ్గు పెట్టుకొనెను. పిమ్మట అల్లునకు కాళ్లుకడుగుకొనుటకై నీల్చి, క్షేమపమాచారములదిగి “దొడ్డిలోవేడినీరు వున్నది. స్నానముచేయుదురు గాని, భోజనమునకు పొద్దుపోయినది, రెండ”ని యల్లునితో ననుచుండగా, బహిరుమండి సీతాపతిశాస్త్రి యింటికేతెంచెను. సీతాపతిశాస్త్రి కల్లునికూతురను గాంచినంతనే యపరిమితానందముకల్గెను. అల్లుని కుతలప్రశ్నములదిగి, దొడ్డిలో తొరిపియుంచిన వేడినీళ్లతినిని స్నానముచేయుమని సీతాపతిశాస్త్రి తాను నూతివద్దస్నానముచేపెను. పిమ్మట కృష్ణమూర్తియు, పూర్ణచంద్రుడును బయటనుండి వచ్చి తాతగారిని హాస్యలాపములాడినపైని వారందరును భోజనములకు గూరుమండిరి.

3

అనసూయనాడు తెల్ల పూరుగూము మూడుగంటలైనది. కమలలేచి “అమ్మా! పూలకోసముపెల్లనా?” యని తల్లివడిగెను. అంతవరకును మంగళవారముకై కావలసిన పరికరముల నాయత్తమొనర్చుకొనుచూ, నిద్దరలేక

అప్పుడే వెన్నువాల్చిన మహాలక్ష్మమ్మ యామాటకు “చాలు. ఇంతచీకటిలోనేనా? పరుండుము. తెల్ల వారే” దనిపల్కెను. కమలలేచిన దూకుకొనక దగ్గరచరుండిన చెల్లెలు సీతను నెమ్మదిగలేపెను. సీతాకమల లీరు పురును వట్టింటవెలుగుచున్న లాంతరు నొక్కింతపెద్దదికేసి మంగళవారపుపాటలపు సకము ముందరచెయకొని కూనిదిర్చుములు తీయుచుండిరి. ఇరునిముసములలో నవి పెద్దవికాగా మహాలక్ష్మమ్మ విసుగకొనుచు లేచి సీతా పతీతాస్త్రికడకువచ్చి మామిడియాకులు తోరణములకై తెప్పింపుడనిపల్కెను. సీతాపతీతాస్త్రి దగ్గరనే పరుండియున్న పాతేరు పోతడినిలేపి మామిడియాకులకై కృష్ణకాలువగట్టునకు పంపించెను.

కమలపాటలతో నీంటిలోనందరును మేల్కొంచిరి. మహాలక్ష్మమ్మ దొడ్డిలోనూతిలోని నీరు వాడకము నకై తోడుచుండెను. ఇంతలో ననుకొకుండగ నాకనమున పేగు మొకటి యావరింప పన్ననిచిమకు ప్రారంభ మాయెను. మహాలక్ష్మమ్మ దొడ్డిలోనుండి యింటిలోని కేతెంచునరికి వచ్చునుకదాయెను. అదిగాంచి కమల “అయ్యో, పాడువాన! పువ్వులు యెల్లాగే” యని దిగులుపడెను. అకసముచిల్లులుపడి నట్లావాన కమలపై కోపగించి రెండుదుక్కు లైదుగంటలవరకును తురియుచునేయుండెను.

తెల్లవారిసది. వాన వెలిసినది. ఇంతలో కమలన్నేహితురాలు సరస్వతి పూలకై పల్లెము నొక దానిని పుచ్చుకొని కమలను పూలకురమ్మనిపిలచెను. వెంటనే కమల పూలకై తానుగూడ యొకపల్లెము పట్టుకొని “అమ్మా! పూలకోసము సరస్వతితో వట్లంచున్నా”ననిచెప్పెను. మహాలక్ష్మమ్మ “పదిలము. జారిపడెదవు. త్వరగరా”యనెను. కమలాసరస్వతులిరువురును పూలకై గ్రామములోని దేవాలయమునగిరి పల్లెములనిండు నట్లు పూలను గోనుకొని యెనిమిదిగంటల కెండ్లకువెల్లిరి.

సరిగ పదిగంటలకు రామావధానులు కమలకు కల్పొక్కప్రకారము మంగళగౌరీవ్రతిము చేయించి యింకను నాలుగైదునొట్ట వ్రతముల నెరవేర్చవలెనని తొందరతో పరుగెత్తెను. కమల యాపై తాననివరకు వల్లవేసిన మిగిలినవారములపాట కంఠమెత్తిపాడి, ముత్తయిదువుకు తోరమును, మంగళగౌరీవద్ద జ్యోతులపై వేసిన కాటుకయును యిచ్చి తానుగూడ తోరముకట్టుకొనెను. సీతాపతీతాస్త్రి అల్లునకు ప్రార్థనాపురుషుని తొందరింప పులగమును చెల్లెలును మంగళగౌరీకి నైవేద్యమిడి, తాము పిండినంటలతో భోజనములు చేసిరి.

భోజనములగుటయే తడవుగ కమల శేరంటమునకు బిలుచుటకై గ్రామములోనికేగెను. కమల నుమ్మముచాటినతో లేదో యొకబట్టవడుపుజల్లువచ్చి చెలిసిపోయెను.

రంగురంగులీరలధరించి మూడుగంటలకు శేరంటాండ్రు శనగలకాయనములకై బయలుదేరిరి. వారితో పాటనమామయెను, కుమార్తె స్వరాజ్యమును, చిన్న చెల్లెలు సీతను పీనుకొని తానుగూడ బయలుదేరెను. “అనమాయా! యెప్పుడువచ్చితివో?” యనుచు నామెన్నేహితురొండ్రు కుకల్లపళ్ళెములడుగుమండగా, వారితోగలిసి యామె గడపలనెక్కును, దిగుచుండెను. మధ్యమధ్య స్వరాజ్యము తల్లికన్న తనకు శనగలు తక్కువచ్చుచుండిరని మారాముపెట్టుచుండెను. శనగలమూట నేను మోపెదనని అనమాయవద్దనుండి సీత లాగుకొని నెత్తిపై నిడుకొనిరచ్చుచుండెను. ఇంటిముందరకువచ్చునరికి బురదలో కాలుజారిపడి సీత శనగ లాలుకబోసెను. అదిగాంచి అనమాయ, సీతను చీవాట్లుపెట్టి పైకెళ్ళనగలన్నియునెత్తి యింటిలోనికేగెను.

“కమల యింకనురాలేదే! సరస్వతితోగలిసి శేరంటమునకు వెళ్లినది. మరల వానవచ్చునట్లున్న”దని మహాలక్ష్మమ్మయను మాటలో కమల తానొక శనగలమూటతో ప్రత్యక్షమాయెను.

౪

“కమలా! పిచ్చిపిల్లా! అత్తగారియెదుట సిగ్గెందులకే? చెళ్లు. చెళ్లమ్మా! దగ్గరకుచెళ్లు. తప్పుగాదా? చెళ్లమ్మా! వెళ్లి జడవేయించుకో”అని మహాలక్ష్మమ్మ కమలకు హితవొసగుచుండెను. కమలయ త్రగారివద్ద కేగుటకు

సిగ్గుపడుచుండెను. కాని తల్లి బలవంతముచే తప్పివదికాదు. కమల బంగరమపన్నుటతోడనే రమణమ్మగారు బడ వేయవారంభించెను. రమణమ్మగారు బడవిగువుగ వేయదుండటంచే కమల కిట్టములేకుండెనుగాని ఆ త్రాగారిలో నేమియు చెప్పజాలకుండెను.

పాయంకాలము నాల్గంటలు కావచ్చెను. రమణమ్మగారు తామలోనని తీసుకువచ్చిన క్రాసగాపట్టిని కోడలుకిచ్చుటకై పొరుగింటి పేరంటాండ్లద్వారముగ్గర తిలిపించెను. పేరంటాండ్లొచ్చిన వై నామె తెప్పించిన రెండుపండుల యరటివట్టెను, స్వదేశీమైకాఅడ్డకపు పూలుచీరలు రెండును, రవికలగుడ్డులును, బంగారు పరలక్ష్మీప్రతిమయు, నాల్గుపేటల బంగారుగొలుసును, పసుపుకుంకుములు నొక పల్లెరమందుంచి కమల మోమున బొట్టిడిచేతికందిచ్చెను. పిమ్మట మహాలక్ష్మమ్మకు గూడ రమణమ్మగారు మోమున బొట్టిడి యొక శిద్దరుచీరయు రవికలగుడ్డయునిచ్చెను. గడియారపుగొలుసుగానినంత నే కమల కక్కడలేని సంతసమును వచ్చెను. రమణమ్మగారు స్వదేశీచీరల తెచ్చినందులకు వియ్యపురా లేమనుకొనునో యను తలంపుతో తామట్లు తెచ్చుటకు కారణము వీలయినందు స్త్రీలొనర్చుచున్న పితెటింగు తీవ్రతయేనని యక్కడనున్నవారిలో చెప్పెను. కమల పచ్చిన పేరంటాండ్రమోమున బొట్టుపెట్టినపిదప నొక కొంతసేపునకు వారిండ్లకేగిరి.

పడమటింటిలోనున్న తల్లి మహాలక్ష్మమ్మదగ్గరకేగి కమల మరునాడు కుక్రవారపునోమునోచుకొనిన పిమ్మట నత్తవారు తెచ్చిన శిద్దరు చీరకట్టుకొందునని రహస్యముగ జెప్పెను. దానికి మహాలక్ష్మమ్మ అంత పెద్దచీరెందుకులే, శిద్దరుపరికిడి కట్టుకొనవచ్చునులేయని పల్కినమీద కమల తల్లివైకోపగించిన ఆ త్రాగారు మాయననుభయముతో మారుమూలలేక చొడ్డిలోనికేగెను.

గ

మరునాడు పదిగంటలకు “పాదవే! తల్లీ! పాడమ్మా, పాడు” అని మహాలక్ష్మమ్మ పరలక్ష్మీపూజచేయుచుండిన కమలలో ననుచుండెను. కమల యింటిలోవారెవరున్నను సిగ్గులేక పాడెడిదే! కాని ఆ త్రామామలు నిన్ను వే వచ్చియుండుటచేతను, అదివర కామెయెరుగనిసంబంధమునుటచేతను వారియెదుట పాడుట కపరిమితమును సిగ్గుపడుచుండెను. కాని మహాలక్ష్మమ్మతోపడలేక ఆమె పరలక్ష్మీపాట నిట్లనిపాడెను.

“కైలాసగిరిలోను కల్పవృక్షముక్రింద
ప్రమథాదిగణములూ కొలువగాను
పార్వతీవరమేశ్వరులు, బాగుగా కూర్చుండి
పరిమేశ్వరుని యడిగె పార్వతీపుడూ.
జయమంగళం నిత్యశుభమంగళం.
ఏవ్రతమును సంపదల నెలమితోకుతనిచ్చు?
ఏవ్రతము కామితార్థము లొసంగూ?
ఏవ్రతము పుత్రపౌత్రాభివృద్ధి నొసంగు?
అనుచు పార్వతి తాను హరునడిగెను. జయ.
హరుడు దానికి మిగులహర్షమందుచుతాను
పార్వతీసతితోడవలికెనిట్లు. జయ.
కుండిన అనునొక్కపల్నంబులోపలా
చారుమలియను నొక్కచేడగలదూ

అత్తమామలనేవ సతిభక్తితోచేసి
 పతిభక్తికలిగుండు పరమసాధ్వీ. జయ.
 చారిద్ర్యదుఃఖాన తానుచింతిల్లుచూ
 వరలక్ష్మిని వేడ వనితైన
 దయగల్గిలక్ష్మితా తప్పకనుస్వప్నన
 నచ్చిచెప్పెను ప్రీతి వర్ణిల్లగా. జయ.
 శ్రావణామాసాన శుక్లపక్షమునందు
 శుక్రవారమునాడు మునిమాపునా
 పంచకలశలతోడ భక్తితోననునిల్పి
 పూజచేయుమునన్ను పుణ్యసాధ్వీ! జయ.
 ఆమాటలాలించి యధికసంతోషమున
 లేచి చారుమతీసతి లేపిమగని
 స్వప్నవృత్తాంతంబు చయ్యననుయోగించి
 శ్రావణామాసాన చేసెనోము. జయ.
 తొమ్మిదిపోగులా తోరముప్పగజోసి
 వరలక్ష్మికిని యిచ్చి వనితతాను
 వేడవిడుడై నట్టి విప్రునీ విలిపించి
 గంధమక్షతలిచ్చి కాఘ్నకడగీ
 వాయనమ్మునుయిచ్చి వరలెనపుడు. జయ
 వరలక్ష్మితానపుడు భరునతోడులనిచ్చె
 సాభాగ్యసంతానసంపదలను
 ఈవ్రతముచేసినా యింతులందరికి తా
 వరలక్ష్మిచేకూర్చుపరములన్నీ. జయ.

రమణమ్మ గారు కోడలు పాడగావని మిగుల యానందించెను. పాటపూర్తికాగానే కమల ము త్రయిదు
 వకు తోరమిచ్చి తానొకతోరము కట్టుకొనెను. అపైన వరలక్ష్మిచేవికీ బూరలనైవేద్యమిడి యొకతొమ్మిది
 బూరలను బ్రాహ్మణునకు వాయనమిచ్చెను.

అప్పుటికే మధ్యాహ్నమగుటచే నందరును ఆలసింపక భోజనము లొనర్చిరి. అనమాయ స్వరాజ్యము,
 కమల, సీతలకు జడలుపైచి కొత్తపరికిణీలుకట్టి, తామగూడ కొత్తచీరధరించెను.

సాయంత్రమగుసరికి రాజమండ్రునుండి విశ్వవాధ మనమాయను తీసుకురావలసినదనియు, తానుభోజ
 నమున కిబ్బందిపడుచుంటినియు వ్రాసిన యుత్తరమువచ్చెను. మరునాడు భోజనములైన పిమ్మట కమల
 యుత్తమామలింటికడపనులుపాడగునని యెంతవ్రుతిమాలుకొన్ననుండక తమగ్రామమేగిరి. అత్తమామలేగిన
 పిదప మిగిలిన రెండుమంగళవారములును సిగ్గువిడచి పాటలతోడను, కథలతోడను కమల యిట్లెగురగొట్టెను.

పూజ

హరి రాధా కృష్ణ మూర్తి గారు

“అమ్మ! యేటికి నిటుల నాయాసపడుచు
చేత నొకపుటినూని యీచెట్లకంట
తిరుగులాడెదు వినరాని ధృతిఁజెలంగి
ముండబండను గనక ప్రమాదవగుచు?
ఈనభోమాసజలదంబు లేపుమిరి
దినమణినిగూడ బంటుగాదిద్దుకొనెడి—
ఈపు వానినిలెక్కింప కేల బయట
తిరిగెదవు? నీదుకోర్కె సత్వరము చెపుము.
పాదముల తడబాటుచే బంకిలాంబు
కణిక లీచాభివాసావడను జెలంగుఁ
డనువు తలయంటిచే శుభ్రతనుగనినను
బురదపడ నేలతిరిగెదో? పూవుబోడి!
పుష్పములు నీకువలయునో పుటికనిండ?
పత్రసంతతి వలయునో? పద్మనేత్ర!
తెలుపుమా సాధ్యమైన నే తెచ్చియిడుదు
పూజకర్త ములగు వస్తువుల గడించి.
నేను మీయింట శుభమేమి నిశ్చయముగ
తెల్పుమా నీదువదినను దెత్తుకొక్కో?
యనుగుఁజెల్లెలు పుట్టినదినమొ? లేక
చెలులఁగూడి యేప్రతిమైనఁజేతువొక్కో?
జ్ఞప్తినివచ్చె శుక్రవాసరము నేను
పున్నమికి దీనికిమధ్య పాసఁగఁబోదు
మఱొకవారంబుగాన నేమంబుమీఱ
లక్ష్మీనిభజింతువొక్కో యుల్లాసమొదవ?
గడచినదినంబె దేవిని గారవింది
వలయుసింగారమొనరించి వలయునట్టి
వస్తువులసేకరించినావా? త్వదీయ
పితరులనుగోరి సంతతావిష్టవగుచు.
మరచితిని మొన్న వింటి సీమామయత్త
వత్తురిటకని, నీకు నుపాయనములఁ

బట్టుకొని వచ్చిరొక్కో? యేవస్తువులను
దెచ్చినారమ్మ? చెప్పుమా తెల్లముగను.
ధనకనకవస్తువాహనాలను మరెట్టి
వైన గొనివచ్చిరో యింటికై న పెద్ద
కోడలపుగాన, యత్తుఁ గూర్చునేస
గోడలపుకూడఁగాన యోగుణనిధాన!
అమ్మ! వరలక్ష్మీబోలు దైవమ్ము భువిని
గానరాదమ్మ చూచు సీకామితముల
నెల్ల నొడఁగూర్చునమ్మ! యేటట నీవు
వినువకభజింపు సౌఖ్యమెవ్వేళనమ్మ!
ఏమి కోరంగఁదలఁచితో యీదినాన?
మాతృదేశవిముక్తికై మానసీయ
ముగను యత్నించి చెరసాలఁబొగులునీదు
పురుషు విడిపింపుమని నీవుమొక్కులిడెదో?
అన్న సర్వకళాశాలయందు పట్ట
భద్రుఁడై చేయువనిలేక పవలుకేలు
తిరుగు గాలికి వానికేతెరవునైనఁ
జూపుమని కోరెదొక్కో? యోసుందరాంగి!
ముద్దుచెల్లెలుమగనికై మొన్నదనుక
తిరిగి వేసారి నీతండ్రి దిగులుపడియె;
యింటనుండియె నీవు నయ్యెమ్మెకాని
పట్టి పిలిపింతో దేవతావరముచేత?
కొంగుబంగారముమ్మ! యీకొమ్మ, నీదు
కోరికల నెన్నఁదై నను కోరవచ్చుఁ
గాన సీమాతృభూమి దాస్యానుభవము
పాయవడఁగోరుమా వీరపత్నివగుచు.
ఎండనక వానయనక ప్రచండపటిమ
బయలుదేరి వీనాఁడె జయమునీకు
కంకణముతోడఁ గట్టు మాకంకణంబు
భారతావని దాస్యంబుఁ బొరద్రోల.”

బాలామణి క్రావణమాసంకోసం యెదురుచూస్తూవుంది. ఆమాసమాసంనుంచి మూల్లోపాలులు నేర్పుకుంటూ యెప్పుడు క్రావణమాసపు మంగళవారంవస్తుందో యెప్పుడు గోరీదేవిని పూజించి పాటలుపాడుదామా అని చూస్తోంది. చూస్తూవుండగానే రోజులు యిట్టేగడచి పోయినై. క్రావణమాసంవచ్చింది. ఊరికంతా ఒక విధమైన ఆలంకారంకలిగింది. ఎవరియింటినాకిట్లు చూసినా మామిడాకులతోరణాలతోనూ; గుమ్మాల పసుపు, కుంకుమలతోనూ చూడడానికి ముచ్చటగావున్నాయి. బాలామణి యీపనిపాటల్లో తల్లికి చాలా సరదాగా నవ్వువచ్చేస్తూ చెల్లెలిని చూచి—

“చెల్లాయీ! పేరంటాల్లని పిల్చేందుకు నాతో వస్తావులే?” అన్నది.

“మనయింట్లో యేమే? అక్కాయి! పేరంటాల్లని పిలవడంయెందుకే?” అన్నది చెల్లాయి.

“రేపు, నేను మంగళగోరినోము నోచుకుంటానుగదూ! అందుకు” అందిచాల.

“ఆ నోము యెందుకే? అక్కయ్యా!”

“ఆ నోము నోచుకుంటే పెనిమిటికి ఆయుర్దాయం, ఆరోగ్యంకలుగుతుంది. అందుచేత ఆడపిల్లలంతా నోచుకోవాలి.”

“ఎన్నాళ్లు నోచుకోవాలే? అక్కాయి!”

“అయిదేళ్లు.”

“అబ్బో. అయితే నేనుకూడా నోచుకోనా? అక్కాయి”

“ఇప్పుడుకాదమ్మా. ఇంకాకెందేళ్లు పోయి నీకు పెళ్లి అయితర్వాత.”

“అయితే పేరంటాల్లని పిల్చేందుకప్పుడు వెళ్లాలే మరి?”

“పాయంర్రం.”

“మరి, మనంపేరంటానికి వెళ్లడంయెప్పుడమ్మామరి.”

“రేపు, ఊరికేప్రక్క రెయ్యబోకు. లోపల అమ్మ పిలుస్తోంది, పద. వెడదాం.”

*

*

*

మంగళారం తెల్లవారుజామునే బాలామణి నిద్రలేచి దొడ్లోవున్న చెట్ల గన్నేరుపూలు, పారిజాత పుష్పాలు తీసికొచ్చుతుంది. తల్లిచేత తనూ, చెల్లాయి తలంటి నీళ్లు పోసుకున్నారు. తల్లి చెప్పగా గోరీదేవిని పూజచేసుకుని నైవేద్యంపెట్టిందిచాల. మధ్యాహ్నంనుంచి వచ్చిన ముత్తయిదువులకు ఒకొక్కరికే వాయనాలు యిచ్చుకుంటోంది. వచ్చేముత్తయిదు, వెళ్లేపేరంటాలు. ఒకమూల గ్రామభోజుపాట, చిన్నపిల్లలు, చిట్టిపిల్లలు పెనగలకోసం ఆరాటం. పవిత్రముట్లు వాళ్లకి పారాజీ పుయ్యలేదని తూసురాగాలు. “నాతెనగలమూట వూడిపోయిందే. కత్తిపెత్తవు?” అని కొందరు. ఇట్లా ఇల్లంతాపాడూవిడిగావుంది. మొగవాళ్లకి కూర్చోదానికి, మంచోదానికి యెక్కడాతావులేదు.

*

*

*

“నిన్నవాళ్లరామమ్మ మన్ని పేరంటానికి పిల్చిందికదూ? అక్కడికి వెళ్లొద్దులే? అక్కయ్యా!” అందిచెల్లాయి.

“వెడదాంవుండు.”

“సరస్వతికూడా పిల్చిందికాదులే?”

“అలా”

“ఇంకా చాలానుండి పిల్వరమ్మా! వాళ్లందరినీ నాకు తెలియ. అబ్బ! యెన్నిళ్లకు పోయిరావాలమ్మా! యెల్లాచెడతాం? టైముయిపోతోంది. ఇక సేవెడతానమ్మా!”

“అందరియింటికీ చెడదాం. ఉండు. చెల్లాయి! తొందరపెట్టకుమరి.”

“ఇంకెప్పుడమ్మా? సాయంకాలం ఆవుతూవుంటే.”

ఇంతలో “ఇంకమీరు పేరంటానికి వెళ్లండి ఆమ్మాయిలు, వచ్చినవారికి సేను వాయనాలు యిస్తాను గాని పోయిరండి త్వరగా.” అని పిల్లల్ని యిద్దరినీ పేరంటానికి వెళ్లమంది తల్లి. జాగ్రత్తమ్మా చెల్లాయి మెల్లో వస్తువులు అవిభక్తాయి. సెనగలు అవిభాగ్రతగా మూటకట్టుకో, త్వరగారావడ. ఎక్కడైనా పాటపాడమంటే పోటాపోటీతో కూర్చోకండి. చిన్నమ్మాయి యిట్లాతిరగవే. కాటిక అలికేకావు అప్పుడే” అంది వాళ్లమ్మ.

“రావే చెల్లాయి! పోదాం. పదికిడి సేలవ యాడవకు” అంటూ బాజంమీద చెయ్యేసి “చెల్లాయి! బయల్దేరు.” అందిచాల.

“సేనుచెరపలేదు. ఆడేచెరిగిపోయిందే కాటిక” అంటూ చెల్లాయిపోగింది.

*

*

*

వాకిలి దిగుతుంటే వానకుంపరలు పడ్డాయి. “అబ్బ! చినుకులు పడుకున్నాయే చెల్లాయి!”

“అక్కాయి. వర్షంకున్నప్పటి వచ్చేటిప్పుడు వోవలో పడతలు వేసుకుంటూవద్దామే?”

“యెప్పుడూ నీళ్లలోరడుదామాఅన్నే అల్లరి చెయ్యకపడ.”

ఇంతలో ఆఖండంగా వర్షంపెద్దదైంది. చెల్లాయి అన్నది అరుసుమీద కూర్చున్న ఆమ్మమ్మని చూచి, “ఆమ్మమ్మమ్మా-వర్షంయెందుకు కురుస్తుండే?”

“వర్షమా? మీరంతా ఆడపిల్లలు వోమునోనుకుంటే దేవుడు సంతోషించి కురిపిస్తాడు.”

“ఎందుకు?”

“పంటలుపండడానికి.”

“ఏపంటలు?”

“అన్నీను.”

“సెనగలుకూడానా!”

“పో, పిచ్చిపిల్ల, వర్షంఆగింది. తడవకుండా పోయిరండి.”

*

*

*

తండ్రి అట్టేనునుంచి రాగానే గబగబా తండ్రిదగ్గరకు వెళ్లి చెల్లాయి “మేమే. పేరంటానికి వెళ్లిఉచ్చాం నాన్నా!” అన్నది.

“ఎవరెవరింటికీ వెళ్లేరమ్మా?”

“చాలాయిళ్లకు వెళ్లేం.”

“అక్కడేమిచేసేరమ్మా! చిట్టే?”

“సెనగలు వాయనంయిచ్చేరు. తెచ్చుకున్నాం.”

“యేంచేసిచచ్చిందో అడగండి” అంది వాళ్లమ్మ.

“ఏంచేసింది?”

“నాన్నే అడగండి.”

“నువ్వుచెప్పరాదా?”

“చేసినది చెప్పదుమల్లీ. యిప్పుట్లో అమరుతుందా. ఆప్పుటి—”

“వీరేవావస్తువు పాలేపించా యేమిటి?”

“అలా”

“ఏదన్నవు?”

“మెళ్లొచ్చెను.”

“ఎవరెవరు వెళ్లారు పేరంటానికి?”

“పిల్లలిద్దరూ.”

“హడాపెద్దవాళ్లెవరెవ్వరారు?”

“ఎవరూ వెళ్లేదు.”

“ఇంకేం పిల్లల్ని ఒక్కళ్ళవీచుపి వాళ్లని కేకలు పెట్టడం యెందుకు? పెద్దవాళ్లకి జ్ఞానంలేక పోయిం తర్వాత” అని చెల్లాయిని యెత్తుకుని వాకిట్లో గాలిపీల్చడానికి వెళ్లేడు వాళ్లనాన్న.

నోములు

ప్రతిముజెడినను ఫలములు పనిత! నీకు
దక్కుననుచునుజెప్పెడి డంబములను
విశ్వసించుచు జెనటివై విజ్ఞప్తి
నోముజేసిననేమాను నీమకొంత.
పూర్వకాలమునందున బుణ్యస్థ్రీలు
భక్తిశ్రద్ధలుమీరగ భర్తకెప్పుడు
శ్రేయపుసిరినిగూర్చగ జెలగినారు,
పడయగల్గినోముల ఫలములెప్పుడు.
మీరియెరుగు పరియాజ్ఞమిటకరించి,
యత్తమామలనెల్లర నాడలేదు,
పూనియుండిరిమానంబు పుణ్యక్రయల
తామనంబున మానంబు దాల్చలేదు.
భర్త యొకడైన నాకలి బాధయనగ
అడ్డవచ్చినవారల నాడికొనుచు
తనకుమరణము వ్రాయడే తమ్మిచూలి
యనుచు బిడ్డలబోద్రోచియాగడమున
కాంత లెప్పుడు గుప్పించిగంతులిపచు
మాననంబున కొకయింతమరపులేక
పూర్వగాథలనన్నియు పుక్కిలించి
ముఖమునందున నుమియుచుము క్తికొరకు

గుండిమెడ శ్రీరామకర్మగారువి. యె.

చిత్తశుద్ధినిదెలియక జేయుప్రతిము
లిప్తకామార్థసంపద లియగలవో?
ముక్తిగూర్చగ మాహాత్మ్యశక్తిగలవో?
పుణ్యపనితలసాటిని బొందగలవో?
కలిమిలేములదలచుచు గలతెజెంది
కలిగియుండిన వ్యామోహగడలియందు
ముగ్ధుడేలుచు ముకుళితమూర్తిబూని
ప్రతిముజేయగబూనిన వరమువినుము.
అర్థకాయపుసంపదల్ వ్యర్థమగును
చూడవత్తురుపరులెల్ల చోద్యమనుచు
గృహమునందున గలహంబుగేళినల్ప
నాగ్రహింతురుబందుగు లాగమనుచు.
నీమమనునొకమిషణాపి నిశ్చలంపు
మానసాంబుధి బరమేశు బూనువరకు
ప్రతిములనియెడితంత్రులు వరములంద
విప్రవర్యులుగూర్చిన విధముగాదె
పడయదలచితివేని యాపరమపదము
పొందజేయకపోవునే పుణ్యమూర్తి
క్షణముజాలదె మనమున బ్రణయమూర్తి
నిశ్చలంబుగస్తుతిజేయ? నీరజాక్షి!

శ్రావణము: ప్రకృతి

వర్షాసమయమునకు శ్రావణమాసము ముఖద్వారము. గ్రీష్మర్తువునందలి లక్షణము లన్నియు సీమాసమున కేవలము మార్పుచెందును. మండుతెండలు, వేడిగాడ్పులు, పరాగ ప్రసారములు అన్నియును శాంతించిపోవును. ఈమాసమునందలి ప్రకృతి ఎంతయుశోభా కరమై, హృదయంగళముగానుండును. విసేలమేఘమాలికలతో గగనాంగణము దర్శనీయమై ఒప్పారుచుండును. మేఘమాలికాదర్శనమున ఆనందాతిరేకముకలిగి మయూరములు పింఛములనెత్తి యాడుచుండును. వాయువులు అతిశీతలముగా వీచుచుండును. తరు, లత, గుల్మ్యాదులు గుబురుకొని దర్శనీయములయియుండును. కాసారములన్నియు నిండియుండును. భూభాగములన్నియు పైరుపచ్చలతో, శాద్వలములతో నేత్రముల కానందమొదవించు చుండును. నీలాకాశమునబారులుగట్టి తిరుగులాడు తెల్లనికొంగలు రమ్యవర్ణనమ్మేళనమును కావించుచుండును. ప్రకృతి యెంతేని ఈకాలమున దర్శనీయముగా నుండును. కవులు దీనిని మిక్కిలిగా పొగడుచుందురు. భావములకిది నెలవందురు. రవీంద్రుడు ఈవర్షాసమయ ములయందే తనయుత్తమకవితను చిత్రించెనని ఆతని గ్రంథములు చెప్పుచున్నవి. ఆకాశము నుండి వర్షభారలు పడుచుండగా, చెట్లయాకులు టపటపమని ధ్వనిచేయుచుండగా, విద్యుద్ద్రవ్యమగు నీలగగనమునుచూచి కవులు ముగ్ధులయి పోవుచుందురు. ఆప్రకృతిదేవిని తనివి తీర ఉపాసించుచుందురు. కవులందరును దీనియల్కర్షను వర్ణించినారు. కాళిదాసును, కృష్ణరాయలును దీనిగొప్పను చెప్పినారు.

శ్రావణము: ఆరోగ్యము

వర్షర్తువునుగూర్చి వైద్యశాస్త్ర మిట్లుచెప్పుచున్నది. “ఆదానకాలమున బడలిన శరీరముగల మానవుల జఠరాగ్నిదోషములచే మిగుల దూషించును. శీతలవాతమువలన వాతమును, జఠరాగ్నిమాంద్యమువలన క్లేష్మమును, తత్కాలోదకపానమువలన పిత్తమును దూషింపబడును. కావున ఈదోషప్రకోపమును శమింపచేయజాలు—జఠరాగ్ని నెక్కువ చేయజాలు—ఆహారమును సేవించుచుండవలయును. అమ్లవణస్నేహారసములను, పురాణ యవగోధూమాదులును ఈకాలమున భోజనద్రవ్యములుగా ప్రశస్తములు. కూపోదకము, కాచిననీరు శ్రేష్ఠములు. పాదగమనము చేయరాదు. శీతాదిబాధలేని సౌఖ్యోపరినివాసము మంచిది. నదీజలము, పగటినిద్ర, ఆయాసకరములగు పనులు ఈకాలమున కూడవు.” కావున ఆరోగ్యమును, జఠరాగ్నిని సరిగానుంచుకొని పోషించుకొనవలయును.

ప్రతములు: వానిడి ద్వేషము

ఈకాలమున ప్రతముల పేరుతోనైనను పసుపు కుంకుమలు, అంజనము ఉపయోగించుకొనుటయు; అభ్యంగన మాచించుటయు స్త్రీలకు అత్యంతావశ్యకమగు విషయము.

విశాఖా పాటి విశాఖా పాటి

‘కత్తిసాక్షియైన కళ్యాణము’

అలంకార విశ్కటి

ఎండకాలములో తలకెక్కిన యుష్ణము. అభ్యంగసమువలనను, వానకారున పొగబారుట వలన కలిగిననేత్రబాధ అంజనమువలనను ఉపశమించిపోగలవు. నీటిలోను, బురదలోను, తిరుగుటవలన కలిగిన బాధలు, వానకు తడియుటవలన కలిగిననేత్రములు పసుపుపూసి కొనుటవలన తగ్గిపోవును. తక్కినకాలము లన్నింటికంటెను ఈకాలముననే స్త్రీలకివి అత్యవశ్యకములుగను, ఆరోగ్యరక్షకములుగను ఉన్నవి. పరమేశ్వరునిచే ఏయాషధమును అక్కరలేకుండగనే ఆరోగ్యరక్షకములుగా ప్రసాదించబడినవి. ఈకాలమున నీవ్రతాచరణములును ఒకదృష్టిలో ఆరోగ్యరక్షకములే కావచ్చును. అభ్యంజనాదిక్రియలకు, పసుపు మున్నగువాని యుపయోగమునకు వ్రతములు మిగుల నానుకూల్యమును కూర్చుచున్నవి. జఠరాగ్నిమందగించి, దోషములు ప్రకోపించినందువలన ఈయోకభుక్తములు, ఉపవాసములు విధింపబడి ఆరోగ్యమును సంపాదించుచున్నవి. కావున నిట్టివ్రతాచరణము ఈకాలమున మిగుల నావశ్యకమేయగును. ఆరోగ్యమును మాత్రమేకాక తాకికఫలములను, ఆయుష్మిక ప్రయోజనములను ఈవ్రతములవలన పురాణములు సాధించుచున్నవి. నారీమతల్లులకు శుక్రవారములును, మంగళవారములును శ్రావణమాసమున వ్రతవిధానమున కేర్పడిన దినములు. భవిష్యోత్తరపురాణమున వీనిప్రభావమును, ఆచరణావశ్యకతయు నిరూపింప బడినవి. ఆవ్రతములలో ముఖ్యమగు శుక్రవారమును గుఱించి మాత్రమీక్రిందవ్రాసెదను.

వరలక్ష్మీవ్రతము: విధానము

శుక్రవారవ్రతమును వరలక్ష్మీవ్రతమని చెప్పుచుందురు. ఇయ్యది శ్రావణపూర్ణిమకు ముందువచ్చు శుక్రవారమున నాచరింపబడుచుండును. ఇయ్యది సువాసినులకు ముఖ్యమైనది. ఈవ్రతము భాగ్యభోగ్యములకును, ఆయురారోగ్యములకును హేతుభూతమని పెద్దల విశ్వసము. వరలక్ష్మీదేవిని ప్రతిష్ఠించి, పూజావిధానముచే సత్కరించి వ్రతముచేయువారు సవగ్రంథియుత్తమైన తోరమునుధరించి పూజాసంతరము బ్రాహ్మణులకు దాదాశాపూసములు వాయనమియ్యవలయును. వాయనదానసందర్భమున 'ఇందిరయే ఇచ్చుచున్నది. ఇందిరయే పుచ్చుకొనుచున్నది. ఇరువురకు ఇందిరయే తారకమగునుగాక' అనువర్ధముకల శ్లోకమును పఠింతురు. అపై కథచెప్పి, అక్షతలువైచికొని, వ్రతపరిసమాప్తి కావించుకొందురు.

వరలక్ష్మీవ్రతము: కథ

ఒకనాడు కైలాసశిఖరమున మణిమయాసనమును పరమేశ్వరుడు అధిష్ఠించి యుండెను చుట్టును ప్రమథగణములు, దిక్పాలకులు కొలువు తీర్చియుండిరి. అప్పుడా లోకశంకరుడగు శంకరుని పార్వతియిట్లని ప్రశ్నించెను. 'ప్రభూ! నీవు సమస్తభూతముల యందును దయకలవాడవు. కావున జనులందరును ఏవ్రతముచేత తరింతురో నాకు సెలవీయును.' అప్పుడు మహేశ్వరుడు సంతుష్టుడై 'వ్రతములలోనెల్ల ఉత్తమమైనది వరలక్ష్మీ

వ్రతము. శ్రావణమాసమున పూర్ణిమకు పూర్వమందున్న శుక్రవారమున ఈవ్రతమును స్త్రీలు చేయవలెను. దీనివలన సమస్తసంపదలును, పుత్రపౌత్రాదిభాగ్యమును సిద్ధించును. ఇది సర్వకామితములను గూర్చును సుమా'లని చెప్పెను. అప్పుడు పార్వతి 'అవ్రతమెట్లు చేయనగును? ఏదేవత నారాధింపవలెను? పూర్వమెవ్వరిచే ఆయమ ఉపాసంపబడినది? ఎట్లు కామితముల చేకూర్చినది?' అని మఱలనడిగెను. దానికి పరమేశ్వరుడు ఇట్లు ప్రత్యుత్తర మిచ్చెను. 'ప్రసిద్ధమైనటువంటిది కుండినమను పట్టణముకలదు. అందు చారుమతి అను బ్రాహ్మణస్త్రీ యుండెను. ఆమె మిక్కిలిసద్వీరసముకలది. దైవముకన్న మిన్నగా పతిని పూజించును. అత్తమామలను వేయికన్నులతో నుపచరించును. దయార్థిహృదయ. నిర్మల చిత్త. ఆమె కొకనాటిరాత్రి యొకవృష్ణమామెను. అందు మహాలక్ష్మి వ్రత్యక్షమై "చారుమతి! నేను వరలక్ష్మిదేవిని. నీకు వ్రత్యక్షమైతిని. నీమేలుకొరి చెప్పుచున్నాను. శ్రావణ పూర్ణిమకు ముందరిశుక్రవారమున నన్ను పూజింపుము. నీకామితముల నీడేర్తును" అని చెప్పెను. ఈమాటలనువిని చారుమతి సంతసిల్లి ఆదేవిని వృష్ణములోనే మిక్కిలి స్తుతిం చెను. "తల్లీ! నమస్కారము. సమస్తజగదాధారపు నీవు. విష్ణువక్షస్థలమున నెలకొని లోకముల సాలించు జగన్నాతవు. ఎవడు నీక్రీగంటిప్రసారభాగ్యమును గాంచునో వాడేపండితుడు. వాడేభాగ్యవంతుడు; వాడేస్తుతింపఠగినవాడు. అంతకన్న నుత్తముమండడు. నాపూర్వ పుణ్యవశమున నిన్ను జూడగింటిని. ఆనందమున నుంటిని." ఈస్తోత్రమునువిని వరలక్ష్మి వరప్రదానమొనర్చి నెడలిపోయెను. తరువాత చారుమతి యీశ్వరమును తనబంధువు లందఱును విని మంచిది, మంచిది, మేమును అట్టులనే ఆవ్రతవిధానమును సాగింతుమని ఆమెతో చెప్పిరి. తరువాత కొన్నాళ్లకు ఆశుభదివస మేతెంచినది. అందఱ బంధువులతో చారుమతి శుభవస్త్రములతొచ్చి, సంతృప్తాంతరంగముతో వరలక్ష్మి నానాహించి సకలవిధముల పూజించి, తోరమును ధరించి, భక్ష్యభోజ్యాదికమును నివేదించినది. తరువాత గుణవంతుడగు బ్రాహ్మణునకు పండ్లెండపూపముల వాయనమిచ్చినది. ఆపయి నాస్త్రీలందఱును నివేదితభోజ్యాదుల నారగించిరి. వారు వరలక్ష్మి అనుగ్రహమువలన భాగ్యసంపన్నలయి, పుత్రపరీవృతలయి, అన్నదాసతత్పరలయి శోభిల్లిరి. తరువాత వారిలోవారు "ఆహా! యెంతఁబంచి వ్రతమిది. ఇది యుత్తమోత్తమమునట పరమసత్యము. దీనివలననే సమస్త కామ్యములును సిద్ధించును. చారుమతి చాలధన్యురాలు. ఆయమవలనగదా మనకిట్టి భాగ్యములభించినది." అనిచెప్పకొనుచు ఆమెను పొగడిరి. అప్పటినుండియును ఈవ్రతము భూలోకమున ప్రశస్తికెక్కినదాయెను.' ఈవ్రతమునకు సంబంధించిన యొకమంగళహారతిని ఉదాహరింతును.

మంగళ హారతి

(ఇక పై పా మొర విస రా ద. పఠె.)

హారతీగొను-వరలక్ష్మీ కర్పూర ॥హ॥

రతికోటిసుందరీ-సుకుమారీ

4 ట్టిరసాగరపుత్రి-కారుణింపవమ్మ ॥హ॥

సర్వలోకములకు-మూలమైనతల్లి

చల్లవినీచూప-విన్నమాకుప్రాపు ॥హ॥

నాధహృదయ-మందిరవాసినీ

నీపాదపద్మముల-నీడచేరియుంటి ॥హ॥

భక్తపాలనీ-సర్వార్థదాయిని

నీదృగంచలమె-జీవితతరణంబు ॥హ॥

వి ర హి ణి

విద్వాన్ సూరిగుచ్చి శృంగ్లమూర్తిగాదు

నీసౌజన్యమనఃపరీతసుషమానీరంధ్రదివ్యచ్ఛటల్

మాసె న్నాధవియోగసంచితతమోమాలిన్యదుఃఖాప్తి, నా

యాసంబన్నదియేయెఱుంగని త్వదీయాంగంబునేడేల కాం

తాసాభాగ్యవిలాసవస్తుపరిభూతంబయ్యెనే తెల్పుమా.

గ్రుచ్చిగ్రుచ్చనిపూలనేలనిలు ప్రోగుల్ వెట్ట, సాధ్వీ! త్వదీ

యోచ్ఛాకాంక్షలు కూలిపోయెననుదుఃఖోదగ్రతన్ గుండగన్

మెచ్చన్ జాలునెలోక మమ్మయిటులన్ని త్యక్రియల్ మాన నీ

యిచ్చల్ సిద్ధినిబొందునా తగునునీకేయిట్టివ్యర్థక్రియల్.

ఈశుభమాసవాసరములేలకొ చింతలవెల్లఁబుచ్చినీ

యాశలఁజంపుకోఁగఁబతి నాత్మదలంచెడిసాధ్వీకెట్లు స

ర్వేకుఁవొసంగుసౌఖ్యములనెల్ల తదీయపవిత్రపూజనా

లేకమెఱుపుమాపునులలిన్ భవదీయవియోగచింతలన్.

మానితసత్ప్రవర్తనసమాహితచిత్తసమేతతాదు వి

జానవికాసితాత్మలగు సాధ్వీల కన్నఁచునేనికాపురం

బై పనుజేయనెక్కఁగనునాదట నీదగభూమిలోపలన్

గానలుగాపు శైలములుగాపు పయోధులుగాపు భారముల్.

౧

“ఏమండీ! ఎప్పుడువస్తామని కలుగజేరండి” అన్నది పదకొండవ రోజున పాపాను, చక్కపాడినీసా పట్టుకొనివచ్చుచు శాంతమ్మ.

“రేపు రెండుభుజియల ప్రొద్దుటక్కువరికి నోనెదాటివస్తామన్నాడు.” అని కుటుంబరావు చుట్టపొంగ పైకిపోయి బదులు చెప్పినాడు.

శాంతమ్మ చావడిలో పొరికెన్ లాంతరువద్ద కూర్చుని తమలపాకులకు సున్నమురాసి యీనెలుతీయించుచున్నది. కుటుంబరావు చుట్టపొరవైచి పిడియరుగుమీదనుండిలేచివచ్చి శాంతమ్మ కదురుగా చావడిలో మంచముమీదకూర్చున్నాడు. కూతురు లలిత, కొమరుడు రామం ప్రక్కను పండుకొనియున్నారు. రామం ప్రొద్దుగ్రంథువరికి భోజనముచేయుచు పేచీపెట్టి యేడ్చియేడ్చి నిదురపోయినాడు. లలితకుమాత్రమింకా కుమకుపట్టలేదు; సహజముగాతాను తల్లికి పనిపాటులలో నాసరాగాయండి ప్రొద్దుపోయేవఱకు నిదురపోదు; మఱునాడు క్రావణకుక్రవారము. అల్లెవారు క్రావణపట్టితెచ్చెదరని వర్తమానమువచ్చినది. తల్లిదండ్రు లాకుమయమై ప్రసంగముచెచ్చినారు. అందుచే కన్నులు మూసికొని వారకుకొనుమాటలన్నిటిని పాముచెవులతో వినుచున్నది.

“మనము ఆపాథపట్టి నూరురూపాయల సామాను పంపేముకదా? వారేమిలెస్తాలో?” అని శాంతమ్మ మొగమెత్తి కనుగొనల భర్తవైపు దృష్టిసారించి చిరునవ్వునవ్వినది.

“నాకు మాత్రమేమి తెలుసు? వియ్యంతుడుగారికి సరదాయేకాని పెల్లనమంతా ఆయన అచ్చగారిది. అది రణడిప్పుకాయమండ.”

“అందుకు నే మగవాడిచేతిలిద్ద, ఆడుదానిచేతిదమ్ము నిరుపయోగమన్నాడు.” అని తమలపాకులచిలకలు, చక్కపాడి భర్తకందించినది శాంతమ్మ.

“పెల్లిలో చూశావుకాదూ ఆముండపేచీలు?”

“అమ్మా! ఆదా? ఎముకలుకొరిగేసింది. చీటికినూటికి తానుసిద్ధం. పిల్ల కొక్కచీరై నామంచి దివ్య నిచ్చించా? దీనికిసలహా వారిపురోహితుడొకడు దొరికేడు. వాడికి మనవాడేదోపేరుపెట్టేడు.”

“చిలక రాముడని”

“మఱే. అనాల్గురోజులు కుట్టువాళ్లంతా ఉడికించేరు.”

“అశాస్త్రులు తెల్లచారితేనే కొద్దులోవుంటాడు. ఎంకమీద పిల్లని, పిల్లమీద రెంలకనీ ఎక్కించి పరగ యేరుకుంటోంటాడు. వీరిక ఆయన మంత్రాంగమేమిటి?”

“కట్టకానులపేరు పెల్లిలో పెట్టక క్రావణపట్టిలో లెస్తామన్నాడు. నేను ఉల్లరంపట్టుకువచ్చిన మంగలిని అడిగేను. పంతులుగారు కంసాల్లంటిదిగ్గిరున్నారని కాని అవైవం తెలియదన్నాడు.”

“బహుశా చేయించుంటారు.”

“అయితే ప్రకాశం ఏకాసిచ్చుడు?”

“మ్మా! పైవలు. అతను తెల్లనివవాడే. పేసవుతాడు.”

“మనమ్మాయివెళ్లిటప్పుటికి ఎప్పేలోకివస్తాడన్నమాటే.”

“అలా”

“పెద్దమ్మాయిని తీసుకురమ్మని వ్రాశాను. ఈపూటరాబేడు. వస్తేఉదయంరావాలి.”

“అలాన నేయింక నేం? చెల్లిపిలివే నేదిక్కులేదు. ఉత్తరంమీద తీసుకువస్తాడా అతను?” రామంలేచి “అమ్మా! మంచిని” క్లగ్నాడు.

2

అఖండగౌతమీతరంగిణికి ఒకపాయయగు వశిష్టావధి యిరుప్రక్కలనుదాసి పూర్ణ పండితుని నిరాడంబరము ననుకరించి ప్రవహించుచున్నది. పడమటిగాలికి పిల్లతరంగములు లేచి మృదులధ్వనితో దూర్వతీరములను బలుకరించుచున్నవి. తలుచునంటి యేపుగా తెరిగిన బుడమచేలు పచ్చని కంబళ్ళుపరిచినట్లు లలరారుచున్నవి. సుస్వమొక్కట నిండుయౌవనమున బువ్వుకొనలనుండి నవ్వుచున్నది. “లేవులోనున్న రావినీడ రామం చెలికానితో గూడియాడును గోదావరిలోనేరన ‘దోనెకాయలు’ సక్వీరాతిపై బగులగొట్టుచున్నాడు. రెండుభుడియల ప్రాదెక్కినది. కాని ఆకసముమాగ గామండుటచే గ్రుడ్డియెండమాత్రము కాయుచున్నది. రామం మధ్యమధ్య అద్దరినుండి యిద్దరికిపచ్చుదోనెవైపు చూచుచున్నాడు. కొంతతడవగుసరికి దోనెతీరము చేరినది. దిగుచున్న బనమునుచూచి రామం ఇంటికి వాయువేగమున బరుగెత్తెను. తిన్నగా దొడ్డిలోనికి బోయి పూజాద్రవ్యములను సంపాదించు లలితనుజూచి “వస్తున్నారోయి! వస్తున్నారోయి! అమ్మాయి పెళ్లివారోస్తున్నారోయి!” అని మోచెత్రికింద ఆరచేతితో తాళమువేయుచుఅన్నాడు.

“చాలులేరా! * * చూడవే అమ్మా! వీణి.” అన్నది లలిత సన్ననికంకణముతో.

“అక్కయ్యతో వేళాకోళ మేమిటిరా? ఊయకో!” అనిపలికి శాంతమ్మ నూలిదగ్గరనుండి వచ్చుచున్న కుటుంబరావుతో “దోనెదాటేరట” అన్నది.

కుటుంబరావు ఊకోట్టి వీణియరుగుమీద తుంగచాపనేయించి కూర్చున్నాడు. వీధిమకుపురికి కుటుంబరావువియ్యంకుడు, అతని ద్వితీయపుత్రుడు, వారిపురోహితుడు వచ్చి గుమ్మ మెక్కి నారు. కుటుంబరావు “దయచేయండి” అని వారినిగూర్చుండబెట్టి “రామం! రెండుచెంబులతో నీళ్లులేరా!” అని లోనికి వేకవేసినాడు.

“అక్కరలేదండి! వేట్రమక్కరలేకుండా బాపగారు గోదావరినేనిలికేరుప్రక్క” అన్నాడు వియ్యంకుడు. అందఱు ఒక్కమాటు ఖక్కున నవ్వినారు. అందులో పురోహితుడు రానివత్వతెచ్చుకొని అందఱినిమించి పకపకమన్నాడు. రామం చెంబులు గుమ్మంలోనుంచగానే “అబ్బాయి! కావడిగదిలో పెట్టించు” మని కుటుంబరావు గుమ్మమునుందరనిలబడిన చాకలివైపు చూపించినాడు.

పురోహితుడు దొడ్డిలోనికిబెల్లి తడిబట్టలారతేసికొని పడమటింటి కీశాస్యదిశనున్న పూజామందిర ప్రాంగణమున గూర్చుండి యేర్పాట్లు చేయుచున్నాడు. కుటుంబరావు వియ్యంకుడగు ఆయోధ్యరామయ్యను గుకలప్రశ్నలు చేయుటకారంభించెను. అంతలో తలుపు ఓరగావైచి చాటునుండి శాంతమ్మ “వడినగారు, పిల్లలు అంతాకులాసాగాయున్నారా?” అన్నది మెల్లగా.

“కులాసాగానే ఉన్నారమ్మా.” అన్నాడు ఆయోధ్యరామయ్య.

“ప్రకాశం రాజమండ్రీలోనే యున్నాడా?”

“అవును.”

“కులాసాగా యుంటున్నాడా? పంటపూటి పెరుగులు పావం.”

“కులాసాగాయున్నానని మొన్నేవాకాడు. ఏమికష్ట పడకుండా చదువులారితే వస్తాయండీ? అక్కగారు!”

“కనకం! లోపలికిరాఅమ్మా! చద్దిఅన్నంతిందుగాని” అనిశాంతమ్మ అల్లునితమ్ముని పిలిచినది.

“తినేవచ్చానండి” అన్నాడు కనకం సిగ్గుతోతలవంచుకొని.

కుటుంబరావు మంగలికి కలురుపంపి వారందరికి ఆభంగవస్త్రములు చేయుమండగా పెద్దకూతురు రమణ, అల్లుడు వారాయణరావు బండిదిగినారు. కుటుంబరావు పుట్టెడుసంబరముతో 'రమణవచ్చిందేవు' అనికేకపేసినాడు. రామం పరుగెత్తుకొనివచ్చి అక్కయ్య చంకయెక్కినాడు. తల్లి, పెద్దతల్లి, లలిత చాచడి లోనికి వచ్చి రమణ లోనికిరాగానే దొడ్డిలోనికి వెళ్లి నారు. ఒక అరగంటసేపు ఒకరిమాట యొకరికి కనబడ కుండా ఇంటిలోనివారు, పొరుగువస్తువారు అమ్మలక్కలందఱుచేరి "ఎచ్చావు పేమాతల్లీ!" అని, "ఇదిగో! దిగింది యెప్పుడో భామ" అని, "ఒహో! ఎప్పుడో వరాక!" అని పలుకరించుచు రణగొల్పుచేసెడి. ఈమధ్య పురోహితుడు త్వరగా పూజకు కూర్చుండమనివేసినకేక లెవరును వినిపించుకొనలేదు.

3

బంధుజవాగమసంజనితసల్లాపములు ముగిసినవి. ఆభంగవాదికృత్యములైనవి. లలితారమణులు దల్లియు బూజకు గూర్చున్నారు. పురోహితుడు సంకల్పముజేయించుట కారంభించెను. వాలుగు వారల దూరమున తివాసీపటిచి కుటుంబరావు చాచడిలోనున్న వియ్యంతుని, అల్లుని, ఇతరబంధువులను లోనికి వయ చేయుడని తీసికొనివచ్చి కూర్చుండజెట్టెను.

గచ్చుతోగట్టిన వికాలమైన పీఠముపై, పసుపురాసి పిండిపద్మములులెట్టిన పీఠముపర్చబడినది. రాని మీద కుటుంబరావు తలదండ్రులు కాకిచల్లెనమ్మడు కొనితెచ్చిన యిత్తడిపింఛోసనము తళతళలాడుచున్నది. అందు గౌరదేవి, గణపతి మున్ను నుడైనములు శిలారూపముగ వర్ణింపబడియున్నారు. ఒకచక్క ఇత్తడికుండలో దీపము నిశ్చలముగా వెలుగుచున్నది. రెండవచక్క పెండిగొట్టమునంగ్రుచ్చబడిన యగరుపన్నులనుండి భూప మటకనజకు వారులు కట్టినది. ముందొకపల్లెములో వివిధవర్ణ సంకోభితములగు ప్రమానములు పోయగములు గురియుచున్నవి. వేటొకపల్లెరమున తిందులములపై దమలపాకుల నుంచబడిన క్రొత్తకానులపేరు ధగధగ మెఱయుచున్నది. పీఠమునకు వారెడుదూరమున లలితయత్తవారు తెచ్చిన క్రొత్తపట్టు, పసుపుమంకుమ మున్ను ఇతరపన్నులన్నియు వేలువేలుగ నుంచబడియున్నవి. పూజ యధావిధిగా జరుగుచున్నది.

"ప్రాణుపోయినది. త్వరగా తెచ్చండి" అని కుటుంబరావున్నాడు.

వాయువేగమున బూజనడిచినది. లలితకుద్దప్పి క్రొత్తకానులపేరుమీదనున్నది. రమణకు దనరమణుని మీదనున్నది. ముక్కుచట్టుకొనమని, 'మమ' అమకొనమని, ఆత్మతలువేయుమని, చందనము చరచమని పురో హితుడు రెండు మాడు సారులు చెప్పినగాని వారికి వివరబడనదికాదు. భూపదీపమైన వేద్యములతోను, నీరాజన మంత్రపుష్పములతోను పూజముగిసినది. ఆత్మ ప్రదక్షిణములు చేయించి పురోహితుడివైపుపై పీఠి ధ్యానము వేయుమనిన వారు రెండుక్షణములు నిశ్చలులై ధ్యానించిరి. ఏమి ధ్యానించిరో యెవరికెఱుక?

పూజముగియగానే మగవారందఱు తొమ్మిది పిండిపంటలతో ముద్రపోషేతముగ భోజనములుగావించిరి. లేచినతరువాత చాచడిలో గూర్చుండి తాంబూలములు సేవించుచుండిరి. అడువారులోను భోజనములకు కూర్చుండిరి.

"కాస్త్రీగారూ! మీరు రాజమండ్రిలోనే ఉంటున్నారా?" అని కుటుంబరావు అడిగినాడు.

"చిత్తము! మాకుట్టవాడు లోనర్ పెకండ్లరి చదువుచున్నాడు. అక్కడనే కుటుంబముతో నుండు న్నాము" అని బదులు చెప్పినాడు కాస్త్రీ.

"ఏలాగున గడపుతున్నారండి చట్టవాసకాపురం!"

"వారికేమండీ?" అన్నాడు అయోధ్యరామయ్య.

"వారెల్లాఅంచాంచారు. ప్రభువులో బహుశ్రమగా యుండేది. కొందఱు కొందఱు పాపాకాన్డతో పరిచయంకలిగింది. సర్వవారాయణవ్రతమనీ సమారాధననీ పిలుస్తాయంచారు."

"ఏమండీ కాస్త్రీగారూ! మీరుకూడ పిల్లలి కీయంగీ మంచరువే చెప్పిస్తున్నారు? ఇప్పటిరోజుల్లో

యేమిలాభమంటే? ఏదోరెండుపాలోహిత్యపుముక్కలు వేర్పిస్తే ఊర్లోవడుక్కుంటోంటాడుగా" అన్నాడు నారాయణరావు ఎత్తిపొడుపుగా.

"లోకాచారం, నాయనా! గ్రామంలో పాలోహిత్యాభిమానంమాత్రము తగులడిందా?" అన్నాడు కాస్తి.

"మాకాస్తిగారి కక్కడాతీరిక యుండదండీ. రాజమండ్రిలో కొద్దవ్యవహారాలు కూడా అయినవే." అని ఆయోధ్యరామయ్య గేలిచేసినాడు.

"చిత్తము. వాతీతీరికయిందదు. స్వల్పముగా లోకముకూడావుంది. రేపు శ్రావణపూర్ణిమతో యాత్నో పవిత్రములు కూడటపాలోకట్టివాను."

"అతీర్వచనములుకూడా వాటితోకేకట్టేరా?" అన్నాడు నారాయణరావు మఱుబ.

"నివ్వంగా" అన్నాడు కాస్తి.

"అందుకునేనండీ పాలోహిత్యంఅంటే విశ్వాసంలేకపోవడం." అన్నాడు నారాయణ.

కాస్తిముఖము జేపురించినది. చినుకుచినుకు గాలివానయ్యెయ్యుండునుగాని అంతలో వీధియరుగుమీద కనకం, రామం జొట్టు జొట్టు పట్టుకొని కేకలువేసుకొనుచున్నారు. నలుగురు వీధిలోనికి వెళ్లి విడిపించివారు.

"చూడు: నాన్నా! వన్ని వెళ్లవ 'కనకం—కునకం' అని వుడికిస్తూన్నాడు" అన్నాడు కనకం. "తప్పు. తప్పు. అలాతిట్టకూడదు" అన్నాడు ఆయోధ్యరామయ్య. "రెండు రెంపకాయలతో రామాన్ని లోనికిసాగనంపి వాడు కుటుంబరావు."

౪

"ప్రాద్దుపంకవస్తోంది. తెమిలివెళ్లి నలుగురిని పిలిచేసిరండీ ఆమ్మయీ!" అన్నది కొంతమ్మ తమలపాకులు పరిశుశ్రవణుచుచు.

"ఇదిగోవెడుతున్నాము." అన్నది రమణ గదిలోనుండి.

లలితారమణ లలంకరించుకొని యివలెలకువచ్చివారు. వారిరువురకు నాలుగేండ్లు మాత్రమే హెచ్చుతగ్గు. తల్లిపోలిక పిల్లలు. పచ్చని కరీరచ్చాయ. గుండ్రని ముఖములు. నల్లనికొర్రజములు. బాచెడు కన్నులు. తీర్చిన కనుబొమ్మలు. చక్కని యంగసొప్పవముగలతగుమాత్రపుపొడగరులు. రెండేండ్లనుండి రమణ పట్టణ కాపురముచేయుచున్నది. కాపురమునకు వెళ్లినమఱునాడే కడియాలు చెరిపించిపట్టాలు, కంటికరగించి పలకలగొలుసు చేయించినది. పొట్టిచేతులు, పలక మెడలుగలరవికలుకుట్టించినది. కొండిసిగమాని నాలుజడ, తప్పిన కెపులపై బడునట్లు తలకట్టుదుప్పి వెనుక బర్మాముడిజేసి యీప్రక్కనుంచి ఆప్రక్కకు పువ్వులు తురుముటకారంభించినది. ఈలావేషమంతయు మార్చినది. దానితో నడకలో నోయ్యారము వచ్చినది. లలిత వివాహమునకు వచ్చినపుడు పల్లెటూరిముత్తయిదువు లంతా గేలిచేసినారు. కేవలము బాహ్యపరివర్తనమే అభ్యుదయమనుకొనువారిటులపోస్యస్పరులగుదురు కాబోలు. లలితయింకను పల్లెటూరియందే యుంటునే రమణ వలె తరివీడుకాలెదు. పట్టణవాగరికతను చూచినదగుటచే గొంతమార్పున్నను ప్రస్ఫుటముగాలేదు. చెల్లెలికి దిద్దుటలోనే రమణ కీఆలస్యమైనది. పట్టణభక్తినిఇరువురు ముస్తాచై నండికుంకుమధరిణి పుచ్చుకొని పిలుపునకు బయలు దేలినారు.

"అట్లా కాసులపేరుచూచుకొంటూ మావదివ యేగుమ్మముమీదనేనా పడుతుండేమా?" అన్నాడు కనకం అరుగుమీదకుచ్చుని.

*

*

*

కొంతతడవను సరికి లిలలిలమని పేరంటమున కందరువచ్చిరి.

ఒకపెద్దముత్తయిదువు లలితపైట దిగలాగి కాసులపేరు చూచి "బాగుంది" అన్నది.

"కొంచెము పొడుగ్గండికాని తరువాల తరువాల సరిపోతుంది" అన్నదింకొకరె.

“చేతబాగుందినుమా! మాపిల్ల పేరింత బాగాలేదు” అన్నది మఱియొకతె.

“ఎన్నికానుబా! నేనిల్లాంటిదే చేయించుకోవలి” అన్నది ఒక ఉద్యోగముని భార్య.

“నీకేమో! బంగారుపిచికవు. మీ ఆయన యెన్నేనాచేయిస్తాడు” అన్నారొకరు.

“చాలెన్నుమా.” అంది ఉద్యోగముని భార్య.

“మీ ఆయనేమిచ్చేదే రమణా!” అన్నారొకరు.

“ఏమిటిచ్చేదీ?” అన్నదిరమణ.

“రమణా! యేమిటి? ఎన్నార్లకోచ్చావే ఆమా! మొగడ్లివిడిచిపెట్టలేకుండా వున్నావు?” అన్నది దవడలు నొక్కుకొనుచు ఒకముసలమ్మ.

“లలితపెల్లకే రావడం. తరవాత యెన్నిమాట్లాడిగినాపంపండే” అన్నది శాంతమ్మ.

“చూడలేదని పెద్దవాళ్లు దేవుల్లాడుతారు కాని, వాళ్లు చిలకా గోరింకలలావుంటారు” అన్నది ముసలమ్మ.

*

*

*

పరస్పరానురాగసంభాషణలు, ఆలింగనములు ముగిసినవి. వస్తువాహనముల పరీక్షలైనవి. చీనిచీనాం బరముల ధరలు లేలినవి. ముదురులేతరంగులవ్యత్యాసము గుర్తించబడినది. లలితారమణలిచ్చిన మగంధ ద్రవ్యముల తావులులేచినవి. ఫలకాంబూలపత్కారములు నడిచినవి. అచ్చటలతో ముచ్చటలతో ఆనంద ముగా పేరంటముజరిగినది.

“ప్రార్థు గ్రుంకిండుమ్మా! ఇంటికి వెళ్లా” అని ఒకరొకరేలేచినారు.

*

*

*

“అనుకున్నంత సేపు చుట్టలేదు. ఇక్కడికి లలితశ్రావణపట్టిలేవడంకూడా అయింది. ఇంకదాని కోభనము తాకాహదావిడేమీలేదు” అన్నది శాంతమ్మ.

ప్రవాసి

పెమ్మ రాజు రాజగోపాలముగారు వి. యె.

శ్రావణమాసవాసర నిశానమయాంతరమిద్ది; మేఘమా
లావళి చిమ్మచీకటు లిలాతలమెల్లనునిండ వర్షధా
రావృతిజేయుచుండెను విరామమొకించుకీలేక, దివ్యగో
దావరి వీచికాకరః తానములూగగ నేగు నేడకో.

ప్రళయహాసము జేయుచంచలభుజంగి

కాటుమేఘంపురిక్కసి గర్జనలుప

మేడపై నుండి నేనటుపొడచూడ

భీతిగొలిపెడి నదియేమి హేతువుననో?

పాలుపుగవర్షధారలను ములై పుబేరులదాల్చి మబ్బుకు
చెవులుచెలంగి వర్షరమచేల్వరహించె నవీనతీవనో
జ్వలితమునొచునీప్రకృతీసర్వము దాల్చెను శ్యామలత్వమున్.
వలపుగుబుల్కొన నన్నిభుసపాళిసుఖంతురు వానకారునన్.

శ్రావణము క్తావళి

ఓ లేటి సీతారామమూర్తి గారు

౧

స్వచ్ఛగృహసీమలెల్లను సంస్కరించి
ప్రాణమాలిక లేకాంధ్రబాల భక్తి
వేదియున్నది నవపుష్పవిరతితోడ
లలిత శ్రావణలక్ష్మీదర్శనముకొరకు.

౨

అంబరోత్పంగదివ్యసాధాంతరమున
హేమకాంతులంగారు మొయిల్ల తెరల
విరిసి హసించు శంపావవిత్రమూర్తి
శ్రావణాంగన సొబగు మైతీవయేమొ?

౩

పెదవివిరిసిన లేనవ్యవిరులతోడ
ముగ్ధనేత్రాలసౌందర్యమూర్తితోడ
వాలుజడపూలసారభశ్రీలతోడ
శ్రావణకుమారి యదిగొసాత్మాత్కరించె!

౪

గ్రీష్మభానుని భీకరదృష్టి మాడి
వర్షపాతాన రేకెత్తి పచ్చగిల్లి
ప్రియమునించు సీపచ్చికబీరులెల్ల
శ్రావణకుమారి నాట్యస్థలాలోయేమొ?

౫

తూర్పుతెలవాఱు బుణ్యవధూటులరుగొ!
జలక మొసరించి పట్టువల్వలుధరించి
దేవతోపాసనోత్సాహ దీక్షుగొనిరి
హైందవాచారసంప్రదాయాభిరుచిని.

౬

శుభ్రవసనాఱు మురిపెంపుశోభలొలయఁ
బాణిగుంతుమధరిణ విన్నాణమొలుక
హసనరేఖలతోఁ బేరటాండ్రచిలువ
వెడలుచున్నది పుణ్యసాధ్వీమలల్లి.

౭

తలిరుమంకెనచెంగావితక్కులెనఁగు
పూపపారాణిఁ బసుపుక్రొంబూలెసిరుల
దర్శనీయంబులగుచును దనరు పేర
టాండ్రచివురుపాదాలు పూజ్యంబులొర!

౮

శ్రావణమనోజ్ఞ శుక్రవాసరమునందు
వీధివీధులఁ దిరుగాడు వివిధవర్ణ
వస్త్రధారిణులైన యీప్రమదలెల్ల
రాకుచిల్కలవోలె నొప్పారుచుండ్రు.

౯

ఈవిశాలమహితలం బెల్లగలువ
నెంచి మన్మధుఁడెంపు వాహినీవిధానఁ
గ్రాలుదురు శుక్రవాసరవేళలందు
వీధులఁజరించు సంసారిపిల్లలొర!

౧౦

చైత్రదినములఁ బెండ్లిముచ్చటలుదీర
పొల్చునీశుక్రవాసరముఖములందుఁ
బరిగృహంబు లక్ష్మీపూజ పరగఁజేయు
నధువుహృది నేయమృతదివ్యవాంఛకలదొ?

౧౧

పరిచితముకాని యేసంధ్రభాగమందొ
నలైసలఁగళవళపడునొకభాతిఁ
దారులాకును ముగ్ధనేత్రాలవెంత
తోప విభుగేహమం దావధూలలామ.

౧౨

మన్మథకబరిధరములొని పసిడిమిసిమి
సంపెగలవాసనలు గుబాళింప సొగియు
జన్వనులయొరచూపులు నివ్వటిల్లు
శ్రావణము నిత్యమోడలీలాప్రదంబు.

గగననర్తనశాల మేఘములగముల
తాండవమునల్పు విద్యులతామతల్లి
నాట్య కేళీవిలాసాభినయములరసి
మోదబాష్పముల్ రాల్చె జీమూతపటలి.

2

3

తీవ్రపరదాలమరుగున నావహిల్లు
సంతసమ్మున నెమలినెలంతలరయ
జలుగుహొంబట్టుతేభుకుఁజేరెలుధరించి
వివీనమున మయూరము పురివిచ్చియాడె.

ప్రియముబెంపొంద ప్రథమోదబిందువులకు
కాచుకొనియున్న చాతకగణమునకును
గానుపించెను కన్నులకజవుదీర
నవనవోదయప్రావృషేణ్యంబుచదల.

౪

౫

మరలవచ్చిన శ్రావణమాసలక్ష్మి
నాదరమొనర్చి యర్చనాద్యాదులొసగి
విశ్రమింపగభూదేవి వేసినట్టి
పచ్చికబయళ్ల రత్న కంబళములమరె.

కడిమిపూవుల తావులు గములుకొనగ
పారిజాతసువాసనల్ పరిమళింప
కలువపుష్పాదులందోగి చలువగూర్చి
యుల్లమలరించు పిల్లవాయువులుమనలె.

౬

౭

పచ్చికనుమేసి విశ్రాంతిబడయుచున్న
ఆలమందలమధ్యను హాయిగదుర
గొల్లడొక్కండు పిల్లనగ్రోవినూద
ఆకసమ్మున మొగులు నాట్యములునలిపె.

పరువముననున్న నేరేడుపండ్లు; బుడమ;
దాడిమములు; జామలును; నీతాఫలాలు
పంపె శ్రావణలక్ష్మి కుపాయనముగ
చెరుకువిల్తునితేజిలచే వనరమ.

౮

౯

పల్లములుమెరకలును నేర్పరుపరాక
జలముల సమస్తధారుణీసలము లేక
మయ్యె, నేర్దుకాలువలు మహానదులును
గట్టారసిపాటజొచ్చె నప్పట్లమిగుల.

కొలకులందున నీరముల్ కలకబాట
మానససరోవరమునకు మందమంద
యానములనేగజొచ్చెను హంసచయము
వరుసలంగట్టి యాకాశపథమునందు.

౧౦

౧౧

తొలక ది క్కటులందు మాధుర్యవృష్టి
సరససమ్మోదషడ్జసుస్వరములమర
భువనజాలంబు వ్యాగతంబులవచించె
దరియవచ్చిన శ్రావణేందిరకు కరము.

సరసులకు జీవనములనొసంగి, కువల
యమునకు ముదంబుగల్పించి, అలఘుదాన
జలములను సర్వయాచకచాలకముల
దనిపెడిఘనుండు మీరె సత్పథమునందు.

మానవజన్మమెత్తి అంటిముట్టకుండ ఏకాకిగనుండుట యసంభవము. పుట్టిన దాది గిట్టువర్యంతము మానవున కితరులసేవ (తాను పరులకు, పరులు తనకు) తప్పనిసరి. ఇందుకొకటే వైవాహిక, సాంఘికాది కట్టుబాట్లు. ఒక్కనిజీవితమునకే ఎందఱసాంగత్యమో ఆవశ్యకమైయుండెడి పరోపకారకృత్యములగు వసులు నిర్వహించుట కెందఱెందఱ సాయము కావలెనో యూహింపదగును. దేశకల్యాణముకొరకు జరపు ఇట్టి మహత్కార్యములే పూర్వయుగములలో 'యజ్ఞము'లపేరిట బరగినట్లు పురాణములవలన తెలియుచున్నది. వనితాలోకమున కేర్పఱుపబడిన యజ్ఞములే 'పూజా, పురస్కారములు.' ఈ వ్రతములు, నోములును మనపూర్వుల అఖండమైన అనుభవపూర్వకఫలము; అపారదూర దృష్టితో సంకల్పింపబడిన ఆధ్యాత్మికప్రథమపాఠము; పర్వతోముఖముగు జీవితసమస్య. సవ్యముగ నాచరించినచో 'చతుర్విధఫలపురుషార్థసిద్ధిప్రదం'బనుమాట నిక్కువమేయగు. ఇట్టి పవిత్రకార్యమున పూజార్హతకై బాలకెట్టి లక్షణములుండవలెనో ఇంచుకయోచించుట సముచితము.

'శుభకార్యేషు సంతోషే, నిత్యలీలావిలాసినిమ్' అని శ్రావణగారీవ్రతములోని సూత్రము. వ్రతాచరణ మెన్నోవిధముల సంతోషింపదగిన శుభసమయము! బాల తన కుటుంబరాజ్యము నిర్వహింప తరిఫీయదు బొందుచున్నది. ఆమె కిది పరీక్షాసమయము!

ఒరుల నాహ్వానించుతీరు, తానాహ్వానముపొందువిధము తెలియవలె. ఇంటికి పది మంది పేరంటాండును నచ్చినపుడు పెద్దల నెట్లుపూజింపవలెనో, తోడిపోదరీమణుల నెట్లు సమ్మానింపవలెనో, పిన్నల నెట్లుసత్కరింపవలెనో ఈనడతలెల్ల సుగ్రాహ్యమైయుండవలెను. గ్రామమున సంచారమునల్పి, తోడినువాసినుల పరిచయము కలిగించుకొని, వారిక్షేమాదు లారసి, సంఘిభావము పెంపొందించుకొనుట కిదిచక్కని యవకాశము. నాలుగుగోడల మధ్యను బంధింపబడి స్వాతంత్ర్యరహితులై రను నింకపొందుచున్న హైందవబాలికల కివి పూర్వలేర్పఱచిన సాంఘికసమావేశములు.

స్నాననియమాదులు, అలుకుముగ్గులు ఆరోగ్యవిషయకముగు మామూలుకృత్యములే. వ్రతములు మంగళాకరములు. 'అత్మ'గుణములలో నొకటియగు 'మంగళ'మనగా, "సర్వదా అత్యంతము ప్రశస్తములగునట్టి కార్యములను చేయుటయును, అప్రశస్తములగు కార్యములను వదిలివేయుటయును" అని గౌతమధర్మసూత్రములు నక్కాగించుచున్నవి. ప్రకృతము మనమాచరించుచున్న వ్రతములు అమంగళాకరములని చెప్పసాహసింపవలసి వచ్చుచున్నది. "పూజాద్రవ్యాణిసంపాద్య మానవ్రతమథాచరేత్" అనికల్పము. అనగా పూజాద్రవ్యములనన్నిటిని సంపాదించి, ముందు 'మాట్లాడకుండుట' యనువ్రతము నాచ

రింపవలయును. ఎంతచక్కని శిక్షావిధానము! అరిషడ్వర్గముల సంతరింపనమకట్టి నిత్యా నంద్రప్రాప్తికై దేవులాడవలసిన ఇట్టి పవిత్రసమయమున పూజకు లేమిచేయుచున్నారు? పోరానిచోటులకెల్లపోయి పూవులకోసము గిల్లికజ్జాలుతెచ్చి పెద్దవారలలో క్రోధములు పెంచుచున్నారు. ఇది తల్లులలోపము కాక మతమే? రమణీయమగు చిన్నపూదోట ఏర్పడి అది బిడ్డలకు దారిచూపినచో వారే ఎంతోప్రీతితో పెంచుకొందురే? స్కూలులో 'గార్డెనువర్క్' తప్పనిసరి. ఎందుచేత? ఇన్నెప్టైసు తనిఖీచేయునుగనుక. దేవీపూజ కింటిలో పూలదోట పెంచకపోవుటలే? యాజమాన్యలోపముచే. ఇది మనపూజాప్రారంభ వైఖరి!

ఇక—ఎంతోమంది పతివ్రతల చరితములుండగా పుణ్యస్థ్రీలకు ముఖ్యముగ గౌరీ, నావిశ్రీవ్రతములు మాత్రమే నిర్ణయించుటలే? యని వివేకులు జిజ్ఞాసచెందకపోదు. అంగ నలకు భర్తృసేవయే భగవంతుసేవ. పతి ఆనందమే ఆమెకు కైవల్యపదబల్లి. ఇంతయేల? ఇరువురకును భేదమేలేదు; అలాడే ఆమె, ఆమెయే అతను. తుర్కీసామెతప్రకారము 'రెండు ఆత్మలు: ఒకటేశరీరమున.' ఇదియే పార్వతీపరమేశ్వరుల 'అర్ధనారీశ్వరస్వరూపము.' అట్టి మహాపతివ్రత గనుకనే "లలితాష్టోత్తర శతనామావళి"లో ఆమెగుణగణము లభివర్ణింప బడి పూజింపబడుచున్నది. పలుచేరము లొప్పుకొనియుండు పురోహితుడు దంపుళ్లచాట నలె ఏకరుజెట్టుటలో అతనికి దక్షిణముట్టునేకాని పూజకులకు తగుఫలము లభింపకపోవుట సత్యదూరముకాదు. సమర్థులగు తలిదండ్రులు (పెద్దలు) సావధానమున ఈనామావళికే అర్ఘ్యము తేటతెల్లముగ వివరించి బాలికలకు తెలియజెప్పుటమొగు. కొన్నిటిలో కొన్ని యైన సాధ్యమగు సద్గుణములు వారలలపరుచుకొని ఆచరించునట్లుచూడవలెను. ఎల్లవిధముల భార్యాభర్తల అన్యోన్యత రెట్టించుటేగాని భేదముకల్పింపకూడదు. ఇటులయిననే సారాయణమువలనిఫలము.

సావిశ్రీవ్రతముమాట: సీత, దయయంతి, ద్రాపదిమొదలగు సాధ్వీమణులు భర్తల బలాబలములు పరీక్షించి - స్వయంవరములో విజయమొందిన ఘనులనే- పరిణయమందిరి. ఏమ్మట భర్తలకుచేదోడైరి. ఇందు మెచ్చుకొనవలసినసంగతికన్పడదు. కాని సావి త్రియో! ఎట్టి ఘోరకష్టమునకు పాల్పడసంసిద్ధయైనది? నైధవ్యము ప్రాప్తించునను సూచనయెరిగియు ఎంతమాత్రము భీతిచెందక మనోభీష్టము మార్చుకొనకయుంచుకొను తెలిసాహసము? ఆత్మసాక్షిగ తానువరించిన భర్తపైనే తన సర్వస్వమును కేంద్రీకరించినది. మనస్సులోనే అన్నియు నితనికర్పించివైచినది. అతనిఆయువు చెల్లిపోవునన్నందులకే లక్ష్య పెట్టలేదామె; ఇక రూపగుణాదిబాహ్యకరీరప్రకృతులు పరిశోధించునా? సంతసముతో వివత్తు కోరితెచ్చుకొనినది; ఎంతటి నిరుపమానాంశము! కడకు మహత్తరమగు నిర్మలాను రాగప్రభావముచేతనే తన విదువతనము నిలబెట్టుకొనగలిగెను. ఈసావనుల పూతచరిత్ర

ములు నిరంతరస్మరణీయములై భారతావనిహృదయమున సుస్థిరముగ నెలకొనియుండుటకు కారణము వారి భక్త్యప్రేమయేకద?

ప్రకృతమున—నాట, నూట ఒకరిద్దరదృష్టవంతులమాటకేమి? మొత్తముమీద (వయసున) పెద్దలు, తమబిడ్డలను విహికవిషయాన కత్తికే పురికొల్పుచున్నారు కాని, నిష్కళంకమగు ప్రసన్నస్థునకును, సతీపతుల నిర్మలప్రేమాభివృద్ధికిని తోడ్పడికున్నారని చెప్పవచ్చును. వ్రతములు, నోములు ఈకార్యమునకై నియమింపబడియుండ మనపెద్దలు వాని ప్రధానసూత్రములు నకింపజేసి, అందిమిడియున్న ఆధ్యాత్మికవిషయముల ప్రాముఖ్యత నావలద్రోసిపుచ్చి, తాత్కాలికఫలసిద్ధికై లేనిపోనివ్యవహారికపుముచ్చటలు కల్పించుకొని, పూజలకు తగుఫలములేదనియు, ఇదంతయు పుక్కిటిపురాణముఅనియు మొదలగు నిందారోపణములు చేయుట తటస్థించుచున్నది.

కొందఱు పెద్దలప్రోత్సాహముచే అమాయకపుత్రుల “నాకిచ్చునరీకే దాపరించును ఎక్కడలేని దీర్ఘమును” అని భర్తకువినివినబడనట్లు తనవాంఛ వినిపింపుచున్నది. కానున కాసపడి చేయుపటాటోపమా ఇది? అర్థముతెలిసినపూజా? అనుకూలదాంపత్యమున కడ్డంకుగల్పించు మలినపువిత్రులివేకదా? ఈతెపోటయిన మానునుగాని ఈమాటవలన భర్తహృదయముపై పడినగాయము మాన్సనోపధములేదే! పెద్దలబుద్ధి పెడత్రోవపట్టి నపుడు ‘విజాతులచట్టము’లకు తావు వెదుకవలెనా? కోమలమైన వయసులో నిట్టి దురూహాలున్రబలి, ఆలుమగలలో ద్వంద్వప్రభుత్వము వ్యాప్తిచెంది, వారిని ‘రైలుబద్దీ’లవలె అజన్మాంతము విడదీయచున్నవి. క్రమశః ఇవి విజృంభించి యింకను విచిత్రపరిణామమందుచున్నవి! ఒకరిశ్రేయ మొకరికవసరములేదు. సంసారములో ఎవరి వ్యాపారమువారిది.

పూజలెవ్వధముగ నలిపిన ఫలములును తదనుగుణముగనే యుండుననుట తథ్యము. వ్రతకల్పములలో ఎన్నెన్నోలాభములు సూచింపబడియున్నవే, అట్లాచరించి మనముమేలు పొందజాలకున్నామే యని చింతించువారు నూటికి తొంబదితోమ్మండుగురు. ఇందులకు మన అవివేకమే కారణము ప్రకృతము—తలకుతగని అసంభావ్యమైన కోరికలు! భగవంతునికనుకప్పి ఒడలుకందకుండ ఈతగింజఇచ్చితాటిగింజలాగుటకై యత్నములు. ఇతరులు శ్రమపడవలె, ఆయాచితముగ మనములాభము సందవలెనను దురాశలు. ఇట్టి బూటకపుటర్చుటలు పరిగ్రహించుటకు సృష్టికర్త మూఢుడుకాడు. ‘పిండికొలదిరోట్టె’; ‘కప్పే ఫలే’ ఇవియే కార్యసాధకోపకరణసూత్రములు. మనమిప్పుడు ‘గాలిలో దీపముపెట్టి దేవుడా! నీదేభార’మరుచున్నాము. ఆయనకు బాధ్యతఎక్కువగుటచే పనియెత్తిడివలన, సోమరుల మొరలువినిపించుకొనలేకున్నాడు. కుంకాయల లంచములకుతోబడి చదువురాని విద్యార్థులను పరీక్షలో ఉత్తీర్ణుల జేయలేకున్నాడు!

‘కొట్టిన, కొమ్మ—చెక్కిన, బొమ్మ—మొక్కిన, అమ్మ’—అను సూక్ష్మసూక్తి యొక్క రహస్యతల్లవము తెలిసికొనదగును. పూజకు లాభ్యాత్మికసమస్య కగ్రస్థానమొనంగనిది గారీదేవి తాతిబొమ్మయే! ఆత్మజ్ఞాన కలుగునంతదాక, భగవదంతే గుర్తించునంత పర్యంతము భర్త సామాన్యమానవుడే! మనఃపరిపాకమందినమగువ తాతిగొండ్లో దివ్య జ్యోతి కనుగొనగలడు; భర్తలో భగవంతుని సుదర్శింపగలడు. అట్టి ప్రీతిరత్నము ఒక పలుకుపలికినను, క్రియసల్పినను ఇహపరసౌఖ్యదాయకముగనుండును. తానుబొగువడి, అధఃపతితులై నతోడివారలకు కేయాతమొసంగగలను. ప్రథమ పాతములందు ప్రీతిరత్న, హృదయవికాసమందిన కాంతామతిల్లులే ప్రకృతము గాంధీమహాత్ముడు సంకల్పించిన ‘సత్యాగ్రహ’ మహాయజ్ఞమున పాల్గొని ప్రపంచమునంతను సంచరింపజేసి అపూర్వపరివర్తనము గావించిరి;

“బాధలే భాగ్యముగ నొడిబట్టజాలు
భారతాశ్రమతరుణతాపసులు.....”

అను సుకీర్తి ఖండాంతరాల దాటినది.

తల్లులు తనయల కనుటతోనే తమపనితీరినదని తలంపక ఆపేక్షనీయమగు స్వల్ప సంస్కరణములతో పూజావిధానమున శోభరెట్టించి వానిపై సమ్మతముపుట్టించి ఆధ్యాత్మికసమస్య కగ్రస్థానమిచ్చి కూతుండ కాదిర్బ్రాహ్మణముగు సతీత్వముబోధించి తాము తరించి ధన్యలగుదురుగాక! అపుడే న్రతములు సున్రతములగు! ‘ఆర్యధర్మము’లను కల్పతరువునకు చుట్టనావరించియున్న ‘వహికవిషయానక్తు’లను కలుపు పెరికివైచి శిథిలమైయున్న ‘ఆత్మవిశ్వాస’మను కంచె (ఆవరణ) తిరుగనిర్మించినచో చక్కనిఫలములు పొందవచ్చును.

(Based on Swami Rama Tirtha's 'Spirit of Yagna')

పుణ్యశ్రావణీ!

శ్రీమతి మొగ సాటి అప్పల నరసమ్మగారు

సీ. పుణ్యాంగనలు నీవెపుడువత్తువోయని దినము వ్రేళ్లను లెక్కగొనుదురమ్మ
వరలక్ష్మీపూజలు న్రతములెప్పుడటంచు సంతోషమునముచ్చటించురమ్మ
మంగళప్రదమైన మంగళశుక్రవారము లెప్పుడనిలెక్కవ్రాతురమ్మ
పండుగ వేడుకల్ ప్రకృతిసౌందర్యంబు రాజ్యలుగాడె నీరాకనమ్మ

గీ. తరుణులనుగాది రక్షించుదానవమ్మ
పుణ్యవతులందరను నీవెబ్రోతువమ్మ
ముచ్చటగదమ్మ నుద్దులపూర్ణిమమ్మ
పుణ్యశ్రావణీ! స్వాగతమునుగొనమ్మ.

వత ప్రభావమా?

కల్లపాలెము కృష్ణరావుగారు

సుశీల:—పిల్లా! మీ ఆత్మగారు శ్రావణ పట్టిబంపేరు చూచేవా?

ప్రభావతి:—శ్రావణపట్టి అంటే యేమిట? అమ్మా!

సుశీల:—అంటేయేమిటా? దీనిచరిత్రచాలాపుంది. పూర్వం శ్రావణపట్టిలులేవు. ఇప్పటి నవనాగరికులు స్వప్తిరేచేరుచీటిని. పరిణయమైనపిమ్మట పిల్లను ఆత్మవారింటికి తీసుకొనిపోవడానికి అవకాశముగల్గించి ఆత్మవారింటి ఆచారవ్యవహారాలు, వేషభాషలు, మర్యాదమన్ననలు, అనుభవంలో పెట్టడానికి పుణ్యప్రదమైన శ్రావణమాసముమందిదని యూహించి, పెండ్లియైన పిమ్మట వచ్చే ప్రథమశ్రావణమాసంలో పెండ్లికూడుగిని ఆత్మవారింటికి తీసుకపోవడం ఆచారంగావరిగింది కొన్నాళ్లు. తరువాత రాను, రాను నాగరికతవిస్తరించి విచక్షణజ్ఞాన కూర్మ్యులైన కొందరికి పూర్వాచారం మూటెపోవడంచేత, పిల్లను ఆత్మవారింటికి కొనిపోవడానికిమారుగా పెండ్లికొడుకుగారింటినుండి పెండ్లికూడుగారింటికి నోమునోయకొడానికి శ్రావణపట్టిపంపించడం ఆచారమైంది.

ప్రభావతి:—అదాకథ? అపట్టిలో యేమేముంటాయి?

సుశీల:—పోయిచూడరాదూ? లేచిరా! తలంటి నీళ్లుపోస్తాను, నోయకొందుగాని.

ప్రభావతి కాంతులొలికే అధరబింబంమీద చిరునవ్వు ప్రకటిస్తూ లేచి మండువారిలోకి, అచ్చటనున్న శ్రావణపట్టికి సంబంధించిన పాంబారాలన్నింటి మజియొక తలుపులోనున్న నన్నకాగితపుపొట్టాన్నిదీసి, అత్రంకో అందులోయేముందోనని పొట్టుమువిప్పిచూచింది. విలువగల చిలుకపట్టుచీర. తనకోమలహస్తాలతో, వికసించినముఖారవిందముపై చెరలాటలాడుచున్న పల్లశ్రావణపిల్లనంటి ముంగురులను సర్దుకొని చీరమడతదీసి పొరలనందున పెట్టుబడిన కాగితపుముక్కనుదీసి చదువుకొన్నది.

“ప్రియమైన ప్రభావతికి—

ప్రేమలాంఛనముగా సమర్పించినది.

ఇట్లు, ప్రేమపాత్రుడు

విమలానందమూర్తి.”

ఆశ్చర్యం వొకవంక సిగ్గుకవంకవచ్చి ఆకికట్టినయి ప్రభావతి అనందాన్ని. “ఇదేమిటి నా పేరు శ్రావణమా?” అనుకొన్న వాటిల్ల తనలో. ఇదోకథంగా చాగా నేవుందనుకొన్నదిమళ్ళీ. ఇంతలో ముగిలవచ్చి “నీముసుడే పంపేడులే అబ్బరంగా! అస్తమానంచీరచాచుకొంటూ కూర్చుంటావా? కావలసినంతవనివుంది, లేచిరా?” అన్నది.

ప్రభావతికి చదువూకో సంవత్సరంజరుగుచున్నప్పటికి చురుకైనపిల్లిగావడంవల్ల నాలుగోస్థారం పరకుచదివింది. పెద్దపిల్లగదా ఆవి అనుమానిస్తూ, తల్లిదండ్రులు చదువుమానిపించేరు. లోకవ్యవహారాలు తెలుసుకోవడానికి యిప్పుడిప్పుడే కళ్లుతెరుస్తున్నది ప్రభావతి. తండ్రి “గృహలక్ష్మి” మున్నగు మాసపత్రికలు, నవలలు, వాటకాలు తెప్పించియిస్తూంటే విసుగులేకుండా చదువుతుండేది. ఒక్కలే పిల్లగావటంవల్ల తల్లిదండ్రులు గారాబంగా బెంచుతుంటే సుకుమారంగా పెరుగుతున్నది. మూడుపాళ్లు పనువు రెండుపాళ్లు

నిందుగులాది కలిపితే వచ్చే అండ్ మెనరంగుతో చంద్రలింబమువంటి ముఖముగల్గి పట్టుకున్నట్లువలె నిగవిగలాడుతు పిరుదులవలకు వ్రేలాడే కురులుగల్గి, సర్వాంగముందరియై, సౌందర్యానికి వన్నెలుచెక్కివిద్య, విద్యకు మెలుగులు పెట్టేవినయముగల్గి విరాజిల్లుతూంది ప్రభావతి.

2

స్త్రీల కళిందపుణ్యపదమైన క్రావణమాసము ప్రభావతియింటోనే అవతరించిందా అన్నట్లు, వస్తూపోతూవుండే ముత్యదువ్వలకు విసుగువిరామము లేకుండా కలకలలాడుతు పెండ్లివారియిల్లుమాదిరిగా మంగళవాద్యములతో, భామినిజనము వేడుకపాటలతో గడతిపోయింది. “మృగయునకు పెద్దపులియెంతో మెకమునంతే” యన్నట్లు శోభాయమానమగు క్రావణమాసాన్నిగూడ కాలప్రవాహాంకిట్టుకొనిపోయింది. క్రమక్రమంగా వారాలు పక్షాలు గతించి మాసాలు నడుస్తున్నాయి. కార్తీకమాసం ప్రవేశించింది. శుభకార్యం కాస్తామసింది పిల్లను మాయంటికి పంపిస్తే భాగుంటుంది అని అత్తవారు వార్తబంపేరు. ఆవార్తవిని ప్రభావతి ముసిముసినవ్వలువచ్చడంజూచి తల్లిదండ్రులుగూడ “నరే” నన్నారు. ఒకశుభముచూర్తాన నలుగురుచుట్టాలు చేరి ఆకాస్తమొక్కుచెల్లించి పిల్లను అత్తవారింటికి బంపించేరు. జరుగవలసిన మర్యాదలన్ని, యింటి ఆచారాన్ని అమరురించి యథావిధిగా జరిపేరు. ప్రభావతి అత్తగారింట కాపురంజేస్తున్నది. తనకనుసన్నలమెలగుచూ, వినయవిధేయతలతో ప్రవర్తించుచుండుటచేత అత్తగారు ప్రభావతిని దయగాకూర్చున్నది. విమలానందమూర్తి భార్యను లాలించి, ప్రేమించి, ఆదరిస్తూ ఆనందవార్ధికోలలాడిస్తున్నాడు. భాలదంపతుల ప్రభమానురాగముఖసందలన, భావాలను యెవరు పట్టించగలరు? సుసుగావతియు సౌందర్యవతియునగు ప్రభావతి తనకు భార్యగావడం తనపూర్వజన్మమకృతమే ననుకొన్నాడు. “ఏకన్న అమాల్గమగువస్త్రవీప్రపంచమునలేదనియు, నానర్వప్యము నీవేననియు, నీవులేకున్న లోకమే కూర్మమనియు” అన్నాడు భార్యతో. ప్రణయపాశబద్ధులయిన ప్రభావతీవిమలానందులు ఆనిర్వచనీయానందమనుభవిస్తూ ఆరుమాసాలుగడిపేరు.

మగడు ఉద్ధరంటే ఆభిమానం జూపిస్తూ శుద్ధస్వదేశీవస్త్రానినే ధరించుచుండడంచేత తానుగూడా ముతకబట్టలను గట్టుటకలవాటుపడుటయేగాక, ప్రభావతి స్వయంగా రాటమూరిద నూలుచీయుటకు ప్రారంభించింది. యుక్తయుక్తము లెరిగిన చదువుకొన్న పిల్లగావడంచేత, ప్రభావతికి పూర్తిగాదేశాభిమానంయేర్పడ్డది. దేశవేషచేయుటయందు పురుషులకంత బాధ్యతకలదో స్త్రీలకుగూడా అంతబాధ్యత అంతజవాబుదాకీ కలదని గ్రహించింది. ఇట్లా కొన్నాళ్లు జరుగుచుండగా ఒకనాడు ప్రభావతిరండ్రివచ్చి పిల్లను పుట్టింటికి పంపవలసినదని వియ్యంకుని ఆడిగి త్వరలోనే మళ్ళీపంపిస్తానని ఆల్లణ్ణి బలిమాలుకొన్నాడు. మొదట కాదన్నా తర్వాత దీర్ఘంగా ఆలోచించి ‘నరే’ నన్నాడు విమలానందునిరండ్రి. భర్తను విడచియుండుటకు యిష్టంలేకపోయినా బాల్యమేహితురండ్రను, తల్లిని చూడవచ్చుననుయోగతో “పంపించండి” అని భర్తను ప్రార్థించింది ప్రభావతి. కుట్టుకుద కందరు యిష్టపడ్డారు. మంచిరోజులాచి ప్రభావతినీప్రయాణంజేశారు. “మీరుత్వరలో మాపూరురండి, నాలుగు రోజులుండేరావచ్చు” అని భర్తను వేడుకొని రండ్రివంటి స్వగ్రామమువెళ్లింది ప్రభావతి. విమలానందునికి మొదటినాలుగురోజులు కాస్త పిచ్చిపిచ్చిగావున్నా తర్వాత తర్వాత పనిపాటులుచేసుకొంటూ మామూలుగానే తిరుగుతున్నాడు. అప్పట్లో జరుగుచున్న సత్యాగ్రహోద్యమమునందు తానుగూడ క్రోధతో పనిజీస్తూ గ్రామంలో జరుగుతున్న సభలకుపోజరవుతుండేవాడు.

3

ఈ త్రేమగంధాలు చదవడమూ, రాటమూరిప్పడమూ, కడువారలతో చదవల్లాపాలు అడుకోవడమూ మున్నగు పనులతో హాయిగా కాలక్షేపంజేస్తున్నది ప్రభావతిపుట్టింట. నిత్యము రాటానికి పూజతీస్తూ పిల్లను నపుడెల్లా జాతీయగీతాల బాడుతూ దారముదిస్తుండేది. లక్ష్మీదేవివలె రాటముమందు గూర్చొని మహాదంగా గీతాలుబాడుతూన్నప్పుడు కళ్ళపండువుగా జూచియానందిస్తుండేవారల్ల తల్లిదండ్రులు. ఒకనాడు

మామూలుప్రకారం ప్రభావతి మహాల్లాసముతో మునిగివుండగా తండ్రి దీనపదసంతోషాన్ని యేదియో చెప్పబోయి చెప్పలేక ఒకబాలుని ప్రభావతికిచ్చేడు. తనమామగారియొద్దనుండి వచ్చినదనిగ్రహించి ఆమెయుత్సాహంతో బాలుజడుపుకొన్నది. ఎంతయుత్సాహంతో చదవడానికి ప్రారంభించిందో అంతేనిరుత్సాహంతో పూర్తికేసింది. “సహాయనిరాకరణవాదియగుటచే విమలానందుని యధికారవర్గమువారు తిండునంద త్వరగా కనిపెట్టగలిగింది రాజమండ్రి తైలులోవుంచేయ” అని ఆబాలులోపున్నది. మజుక్షణము యింటి ముంజూరునుండిరాలు దుర్గమిందువులమాడ్కి ప్రభావతికి కన్నీరు జలజలగారింది. తనమజూచి తండ్రిగూడా చింతిస్తూ డేవోనని తనలోతాను పొరలి పొరలి వచ్చుదుఃఖాన్ని మ్రొనుకొని “నాన్నా! నేడెంతనుదినం?” అన్నది. గడ్డపర్వతముతో తండ్రి “నుదినమా? అలాఅంటున్నావేమిటమ్మా?” అన్నాడు.

“కాదామఱి? లోకకళ్యాణముకొరకు నాధర్మ నిర్వహించుటకాదు. ఇదివరకాధర్మగాదా?”

“నిజమేగాని... నాకు మనస్సునిలవడంలేదు. తైలులో అనేకకష్టాలున్నాయి. నీచాతీనీచమైనవనులు.”

“నాన్నా! ముక్కుచచ్చలారని మద్దుబిడ్డలు, స్త్రీలు, వృద్ధులు పైతము దేశంకొరకు కారాగృహాలకు వెళ్లుచుండ యుక్తవయస్కుడు, విద్యాధికుమనగు మీయల్లునికొక కింతెడుగులెందుకు? వారివిషయము నాకు సంతోషమే. కాని దేశసేవకేయధాగ్యం నాకుకూడలభించలేదుగదాయని విచారించున్నాను.”

ఇట్లు అంటూప్రభావతి చివాలన లేచి పడకగదిలోకివెళ్లి శయనించింది. ఇప్పుడామెమనస్సులో పెద్ద కుపాశాకటి పట్టుకొన్నది. ఏమిచేయవలెనో తోచడంలేదు. తైలులో యెన్నికష్టాలు పడుతున్నాడో భర్త అని దుఃఖించి తానే తెలివిదెచ్చుకొని నేనుగూడా దేశసేవకేయగూడదా అనుకొన్నది. ఛీ, ఆధమమగు ఆడుబాతిలో పుట్టేనేమా అని అనుకొన్నది. ఏమేమోతర్కవిత్తర్కాలు జరుగుతున్నాయి. “స్త్రీజాతినీ దూషిస్తున్నావేమిటి? లోకాన్ని ముంచడానికిగాని తేల్చడానికిగాని స్త్రీజాతికే సమర్థతవుంది. తనకర్తికి యెదురుకత్తిలేకుండా రాజ్యాలు యేలిన విక్టోరియారాణి ఆడుదికాదా? ఘోరరాక్షసుడైన నరకాసురిణి భంబడానికి తోడుపడ్డ సత్యాజీవి ఆడుదికాదా? హర్ష్యంద్రునికి ఆఖండయశము నార్జించిపెట్టిన చంద్రమతి ఆడుదికాదా? ముల్లోకాలను గడ్డగడ్డలాడించే యమధర్మరాజును పైతము ధిక్కరించి భర్తను సంపాదించు కొన్న పావిత్రీ ఆడుదికాదా? ఇంతెందుకు? నేటి కాంతియుద్ధాన పాలుగంటున్న వారిలో ఆధికసంఖ్యాకులు కనిపలేగదా? నేనుమాత్రమెందుకు నడుముకట్టగూడదు? శక్తిసామర్థ్యాలు, తెలివితేటలుచాలకవా?... కాదు, కాదు... తైలులోవున్న నానాధుని విజయధ్వజముతో విడిపించే మార్గంచూస్తాను. నేను విజంగా పతివ్రత వైతే, నాధర్మకు జయధేరి ప్రోగిస్తాను... ఇప్పుడు నేసేంచయ్యాలి? నాధర్మనుదర్శించిరావడం నామధమ కర్తవ్యము.” అని యేమేమో ఆలోచిస్తూ ప్రభావతి “నాన్నా!” అనికేకవేసింది. తండ్రివచ్చేడు. “నాన్నా! రాజమండ్రితైలుకువెళ్లి నీఅల్లుణ్ణి చూచిరావాలి, ఈరాత్రికే ప్రయాణం, సిద్ధగావుండు” అని అన్నది. తండ్రి తలయూపుతూ సంతోషంతో వెళ్ళేడు. ప్రభావతి భర్తకొకపొరము సమర్పించాలెననుకొన్నది. నంటునే లేచి పూలతోటలోనికి వెళ్లి తనకంటికించెసవూలను గోనుకొనివచ్చి ఓపికతోగూర్చుని శ్రద్ధతో సుందరమైనహారాన్ని తయారుకేసుకొన్నది. ఖద్దరుపస్త్రముతడిపి వాడిపోకుండా హారానికిదుట్టి బాగ్రక్రగా రాచింది. భర్తకొరకు ఫలహారాలు యింకా కావలసిన అద్దము, దువ్వెన, నల్లు మున్నగు చిల్లరవస్తువులు సిద్ధంకేసుకొని ప్రయాణమై తండ్రితోగూడా 8 ఘంటలచైలులో రాజమండ్రివెళ్ళింది.

౪

ప్రభావతి ప్రాతఃకాలాన నిద్రలేచి తలారస్నానముకేసి యిష్టదేవతలనుగొల్చి రాటానికి పూజ చేస్తుంది. చెప్పిన వోములన్నివోస్తూ, పలికిన ప్రతాలన్ని శ్రద్ధతో పడుతువుంది. ఒంటిపూటభుజిస్తూ కటిక నేల మీద శయనించడంవల్ల మనిషికొస్తలలిగినా పపాజంగా పొందర్యవతిగావడంచేత అందచందాలేమిలేగలేదు. పూర్వంవలె తల్లిదండ్రులతో చనువుగా మాట్లాడడంగాని చెలికత్తెలతో యిష్టగోష్ఠిచేయడంగానిలేదు.

రాత్రింబంధు భగవదారాధనవస్తు యితరనింతలేకుండా మంచికోరికలై నిరీక్షిస్తూవున్నది. నిశ్చయంగా భగవంతుడనే వాదోకడువుంటే ఆభగవంతుడికి భవలనుపాలించడమే ధర్మమైతే యింతదీక్షతో, యంతశ్రద్ధతో యంతధర్మితో పూజిస్తున్న ప్రభావతి మొర ఆలకించడా?

కాలచక్రం శరవేగాన్ని మించి పరుగెత్తుతూంది. క్రమక్రమంగామల్లి క్రావణమాసమొచ్చింది. క్రిందటి క్రావణమాసంలో ఆ త్రవాయబంపిన క్రావణపట్టి విమలానందుడు బంపించిన తలపునువచ్చి దుఃఖించింది ప్రభావతి. ఈయేడుమాత్రం యెందుకు ఉల్లాసంగా క్రావణమాసంగడపూడదు అనుకొన్నది. కృష్ణాష్టమి ప్రతము, గరుడపంచమిప్రతము, వరలక్ష్మిప్రతము శ్రద్ధతోను భక్తితోను వరుసగాజరుపుదామనుకొంది. స్త్రీలకు పుత్రపౌత్రాదినర్యసంపదలనొసంగి కామితాగమల చేకూర్చు ప్రభావముగలదిగదా వరలక్ష్మిప్రతము అని యూహించుకొన్నది. శుభదిశము సమీపించగానే, అవగా పూర్తిమకు ముందు శుకవారమువాడు ఉదయాన లేచి స్నానంజేసి మడిబట్టలు గట్టుకొన్నది. శుభ్రమైనప్రదేశాన్ని గోమయంతో అలికి మంటపముజేసి ఆసనముయేర్పాటుజేసి దానిమీద క్రొత్తలియ్యంబోసి మట్టిచిగుళ్లుమెదలగు పంచపల్లపంబులకలశంబేర్పరచి వరలక్ష్మిదేవిని ఆవాహనజేసింది. పురోహితుడైనచోయంతో సక్రమంగా పూజలుజేసి తర్వాత పండ్రెండు కుడుములవాయనదానాలు, దక్షిణతాంబూలాదులొసంగి, బ్రాహ్మణోత్తములకు నమస్కారాలు జేసింది. బ్రాహ్మణంతా ఆశీర్వాదించేరు. ప్రభావతి మహదానందంబొందింది. ఎప్పటికైన వరలక్ష్మిదేవియే తన్నుద్ధరించునని తనభర్తకు జయముగలిగించునని నమ్ముకొన్నది. క్రావణమాసమంతా ప్రతాలతోను బ్రాహ్మణసంతర్పణలతోను గడచిపోయింది.

దేవపూజలతోకొన్నాళ్లు, నోములతోకొన్నాళ్లు జరిగినయి. ఎన్నాళ్లు జరిగితే రెండేండ్లు పూర్తి అవుతాయో? రెండేండ్లకుగదా విమలానందునికి కారాగృహవిముక్తి గలిగిందో? ఈవిధంగానే సంతోషంగామతి కొన్ని నెలలు వెట్టింది ప్రభావతి. ఒకనాడు ప్రభావతి యెందుకో భవపెట్టెలియగా అందులో తనభర్తపేరు శాంధసంగా సమర్పించిన చిలుకపట్టుచీర కంటబడ్డది. వెంటనే ఒకదాని జనుక నొకటిగా పినిమాటొమ్ముల నలితానులనధర్మతో అనుభవించినమఖాలన్ని కట్టెదుట పాక్షాత్కరించినయి. ప్రభావతి కాచిలుకపట్టుచీర కట్టుకుండామని బుద్ధిపుట్టింది. చీరయినతలికిదీసి పెట్టెలోగంపేసింది. లేచివచ్చి రేగినతలను సూరించుకొని పరిశుభ్రంగాస్నానంజేసి, శుభసూచకమైన తలకాన్ని దిద్దుకొని చిలుకపట్టుచీరధరించి నిలుపుటద్దంలో తన అందాన్ని జూచి ఆనందించింది. ఇప్పుడు తనభర్తనెంటవుంటే... అని యేమేమోఅనుకొన్నది. ఇంతలో తండ్రి తేకదినబడ్డది. వస్తున్నానంటూ జనకుని యొద్దకువెళ్లింది.

జనంతాడినాలు వెట్టేరు. ప్రభావతి వీణవాయిస్తు కూర్చోన్నది. కొంతసేపైనతర్వాత “ఇవ్వారో వాణీయలంకారాలన్ని యెందుకు? ఎవరుజూచి సంతోషించను?” అనిఅనుకొన్నది. “ఎందుకోలే, నాపిచ్చి నాక్షణికంబో” అని తనలోతాను చెప్పుకొన్నది. తండ్రి భోజనానికి రమ్మననువిపిలచేడు. వీధివాకిలి తలుపు గడిచేసివెళ్లింది. తండ్రికంటే ముందుకుజంచి లేచివచ్చి మర్రిగో గూర్చొని ఆకాశపంచాంగం గుణిస్తువున్నది. తల్లిశక్తిమంలే తండ్రి యింకా భోంచేస్తున్నాడు. వీధిలో యెవరో తలుపు తట్టుకున్నారు. “ఎవరువారు?” అన్నది ప్రభావతి. జవాబులేదు. ప్రభావతి లేచిరలుపునొద్దకే గడిచింది. ఎవరికోసం నోములు నోనున్నరో? ఎవరికోసం యాశ్రయమొంతా చేస్తున్నరో? ఎవరికోసం ఉపవాసాలుజేసి కుష్కించిపోయిందో? ఆవిమలా నందమూర్తి ప్రత్యక్షమైనాడు. ఇంకెంతావారో? ఇరువురు ఒకరినొకరు చూచుకొన్నారు. ఇద్దరికి నోటమాట రాలేదు. కొంతసేపటికి “ప్రభా!” అన్నాడుభర్త. “రెండేండ్లుకాలేదుగదా, అప్పుడేయెలావచ్చేయో?” అన్నది ఆప్రయత్నంగా ప్రభావతి.

“రాత్రిపతినిధి మహర్షునితో రాజీతేనుకొన్నాడు. మొన్నటి లవణసత్యాగ్రహాలతో బాటు మానటి పౌరరాజీయవైదిలనుగూడ కొందఱిని విడిపించేడు. జయముమాడే”.

“ఇదంతా నాప్రతిప్రభావమే” అన్నది సగర్వంగా ప్రభావతి.

శ్రావణమాసపు పేరటాలిపశంస

కాశూరి నేంకటరామా రావుగారు

౧

సహజసుందరతాప్రళ నమై భవ్యమై శ్రీమీరుఖద్దరుచీరెగట్టి
విమలాంగకస్ఫూర్తి వెలయించి మురిపించి రాణించులిగువై నరై కదోడిగి
వదులొఱు గటిసీమగదిసి ముద్దులుగుల్కు సౌరుదీపించు పెన్ జడఘటించి
ముఖసీమచంద్రికల్ మొనయ మోహనవ్యమధురసుహాసపంజరలనిల్చి

విష్ణునిల్లాలి నర్పించువేడ్క మనము
నందుత్రుల్లింతలాడ నింపొందురీతి
నీవుచరియించు గృహము లక్ష్మీనివాస
మగుచుశోభిల్లు ట్రబ్రమే మగువమిన్న!

౨

సావనభక్తిసంభరితభావములన్ గమక్రదమై రమా
దేవినిబూజకేసీయు, నుతింపగ గిన్నరకంఠమై తి స
భావితరీతి సత్కృతులబాడమచో నిదియక్షలోకమా
కేవలస్వర్గమా యదియొకింతయెఱుంగకయుందుమింతిరో!

౩

ఈవొసరింపగాగల దొకింతయుగ్రిందువడంగనీక పూ
జావిధులన్ముగించి జయహారతులన్ బచరింప కప్రపున్
దావులచే; నజాండభరితమ్మయి వెల్లెడుకాంతిచేత నీ
శ్రావణమాసవాసరనిశాముఖముల్ రహితేంద్ర సుందరీ!

౪

చెలులన్ చుట్టములన్ గృహంబునకు సన్నేహంబుగాబిల్చి వాడె
రలకత్యాదరభక్తిభావములుమీరన్ వాయనంబుల్ విడ్ర
బులనర్పించుటలో, బ్రళ సమగుహిందూధర్మమాతిధ్యని
శ్చలసత్కారవిధిన్ గ్రహించెదవుపో; సాధ్వీమణీ! యెంతయున్.

౫

పురవీధుల్ గృహముల్ మనోహరములై బొల్పొందగా నీవు నీ
వరసౌందర్యవిలాసదీప్తిరహియింపన్ వాయనంబుల్ గొనన్

బాదుగిండ్లనోజని సంఘటననపునేద్దుల్ రీతులెన్నింటినో
యరయన్ బాలెదు; జ్ఞానకాంతికిని సౌఖ్యస్ఫూర్తికిన్ సుందరీ!

౩

అది కంఠసీమగలట్టచందనలేపమో? ఘోరగ్రీష్మతాపోవశమము
కనులదీర్చిసనీటుకాటుకరేకలా యవి? సర్వదృష్టివీడాహరములు
పదపద్మములగలచారాణీయా యది? పూతసౌందర్యసమ్మోహనమ్ము
కురులసింగారిండు కుసుమంబులా యవి? భువనకల్యాణసంపూజితములు

హస్తభూషణమా తోర మది యనంత
నిర్మలాంచితద్రణయబంధితజగమ్ము
నగుట నారీమణి! ధన్యమొనసిడు
ప్రతము నిక్కము లోకసౌభాగ్యకరము.

౪

నినుబోలంగలసాధ్య భార్యయగునేనిన్ వాడెధన్యం డహా
ఘనపార్వ్యంతరభాగభోగములనేగానీ; మహాఘోరకా
ననసీమన్ బహుకష్టరాశినయివన్ గానీ; యొకేరితిగా
గనుచున్ నిర్మలన్నేహభావమున సౌఖ్యంబందడే సుందరీ!

౫

ఇదిసౌభాగ్యద మీవ్రలంబునలుపన్ నీదామనోభీష్టసం
పదలీడెరిచిబ్రోచి సర్వసుఖసామ్రాజ్యావసీవీధులన్
ముదమొందన్ విహరింపజేయులే : దయాంభోరాశి శ్రీలక్ష్మి నీ
హృదయావాసినియకాచు నిత్యమనురక్తిన్ సుందరీరత్నమా!

సమర్చనము

అంబటిపూడి సరసింహశర్మగారు

అదియున్ శ్రావణశుక్రవాసరము, నా డావేళప్రాద్దింకన
క్కడుప్రాకోణము, నప్పుడే కనులమైకమ్ముల్లిగన్ జార, ది
క్కదరన్ మ్రోసెడికుక్కుటధ్వనులు మత్కర్ణమ్ములంజేరి న
న్నదలింపన్ గడుయత్నపూర్వముగ నేనంత స్కనుల్విప్పితిన్.
ఎపుడుస్మృత్తులుబాహుబంధముల నేకీభావముంబొంది, చి
మ్మపుచీకట్లల నెప్పుడునివ్విరిసెనో భాస్వన్మయాభావధుల్

ఎపుడాకాశపథమ్ముజేరినవో తానింతేని గుర్తింపదా
చవలాక్షిమణి కానరా దకట! మత్స్యంశ్లేషబంధమ్ములోన్.

అలికినణ్ణంటిలోన గననయ్యెను చిత్రపురంగవల్లికల్,
పొలిచెను పచ్చగాపసుపుపూత లభిందపదమ్ములందు, వా
కిలికడతోరణమ్ములువిగింపబడెన్, పతివేడినీళ్లతో
జలకములాడి యప్పటికెసాగ పురంధుల బిల్పువేకుకా.

పైకిదిగించి వ్రేల్చాకకుండగగట్టు నెఱుపుసిలుకుకోక మెఱసిపోవ
తడియూరుటకు జారుముడివైచు నానీలకై శ్యమ్మునై గనిగ్యమ్ముగూర్చ
నదుచునప్పుడు కమపుడమితాకునజేసి కాలిమెట్టియలు ఘుల్లులుమనగ
నలతినెన్నడుమున వలయుతంబగు జిగివసిడివడ్డణమ్ము మిసిమినొనగ

నుదుటకుంకుమపుంబాట్టు నదుకఁగూర్చి
పసిడికుంకుమబరికెను బట్టిచేత
నింటనింట లతాంగి పేరంటములకు
బిలిచె శ్రావణలక్ష్మీపూజలనొనర్ప.

ప్రమదలుచేరవచ్చుపిదపన్ పసుపున్ తడిచేసి నారికే
ళమునొకదానికిన్ లలిసలంకృతిగాగనుపూసి, మధ్య కుం
కుమతిలకమ్ములుంచి రమకున్ ప్రతిబింబముగా కథానునా
రముగనొనర్చె పూజల కరమ్ముభిలాషఫలించునట్లుగన్.

నుదుటకుంకుమముంచి తత్పదములందు
పసుపుచారాణిపూత పొత్పెనగగూర్చి
గంధతాంబూలములనిచ్చి గారవింది
కొనియె ముత్తైదులిచ్చుదీవనల నాతి.

సరసపదార్థదానమున చారుసువాసినికిన్, పవిత్రప
చ్చరితుమనై నవిప్రునకు సంతసమున్ పరితృప్తిగూర్చి, నా
తరుణిగ్రహించె తత్సలలితాతిపవిత్రవచఃప్రవృత్తమై
వరలు ఫలప్రసాదము నవాంతరపాపవినాశకమ్ముగన్.

శిరమునదాల్చినట్టి తులసీదళమేరియు హారలేదు, తా
కరమునగట్టుతోరము వికారమునొందదు సుంతయేనియున్,
చెరుగదు కంకుమమ్ము ముఖసీమను, మాయపు చీరబెఱ్ఱు- ల
ద్దిరి! తరుణి ప్రశాంతకమనీయవికాసము వెల్వరించెడిన్.

శ్రావణ లక్ష్మి శ్రీమతి సామవేదుల చిరంజీవమ్మ గారు

నలకమాడినపిదప బాబ్బాలువారు
నీటిముత్యాలతోబాట్టి నిలిచియున్న
యననవచికానయైన సవోధవోలె
ప్రకృతిదేవత సవ్యామర క్షిణిల్లు.

తోమలసెన్యసంకుల మైనభాగ్రికి
విశ్వరక్షణచతుస్థిగూర్చె
ప్రణయాస్పదులవీడి వత్తెబిరుపాల
కానందచర్చనం బమరతీసె

పురిచిచ్చియాయె నెమ్మలవాట్యమున కను
రూపతాళముగ మరుములుగూర్చె

వినయాదినదుజావిష్టులౌజనముల
రసవిన్ సమస్తనరములనింపె

భక్తిసరలక్ష్మిపూజించు బాలికలకు
అత్తవారిండ్లకుచ్చట లాడబెట్టె
నకలకళ్యాణసౌభాగ్యసౌఖ్యగరిమ
మంగళముగూర్చె శ్రావణమాసలక్ష్మి.

కొండసానువుల తోతోయనుశేకల
వనమయూరములిచ్చుపాగ్గతములు

పుచ్చిక మునిపంటబట్టి నిశ్చలదృష్టి
వారిణి కన్విచ్చు వాహ్వనములును
మసిమునీమిసిమినవ్వుల వాడవాడల
తిరుగుజవ్వనులిచ్చు తియ్యములును

భక్తితోవ్రతముల బట్టిపూజలు సేయు
ముత్తైదువులొనర్చు మొక్కులుగోని

నిత్యకళ్యాణవిభవము నిండికొనగ
చచ్చతోరణమైయొప్పె వానజలు
సేసి లమరులు సల్ల వశేషప్రకృతి
మనములుబృగ శ్రావణమాసమందు.

ఎచటజూచిన పూజలే, ఎచటగనిన
లక్ష్మితై చేయువ్రతములే, లక్ష్మిపూజ
లిమ్మిటమ నోచినవ్వుల కేమిసుక్కతో?
సంపదాకర మైనట్టి శ్రావణమున.

శ్రావణమంగళవారం

నదిగట్టున కూర్చున్నాడు. విహాయన
మున వింతకూకతాల నద్దుమొదలయింది.
సాగరసంగమం పొందాలని పొంగెత్తి ప్రవా
హిల్లుచున్న గోదావరి ఒకసారి తరంగనేత్రా
లెత్తిచూచింది. రమ్మని తరంగహస్తాలెత్తిపిలి
చింది. అతనిపాదాలు పావంచాలక్రింద నీళ్లలో
వున్నాయి. చిరుమీనలు మిలమిలమెరుస్తూ
వాటినిగోకి కితికితలులేచేయి. కాని అతను
నిశ్చలంగానే కూర్చున్నాడు.

* * *

ఉన్నిద్రమైనయువద ఒకరుక శివా
లయంలోపలినుండి వీధి అరుగుమీద పరు
చుకున్న కోమటమ్మ అంగడిదరిగా కూర్చొని
ఆమెతో ఏదో ఊసులాడుతున్నది. శ్రావణ
మంధర జలధరగాతమితో తూగులాడు
చున్నది. ఆమె యౌవనముఖము త్రపాము
ద్రితం. జ్యోతిఃప్రభానిచ్చుకళ్లు, వయసుపోకిళ్ల
లిగయబట్టిన సౌందర్యం. సహజలావణ్యమే
జౌహననం పట్టించిన ప్రసన్నత దొరలించు
దృక్కులు. సౌందర్యార్చనచేసే శివదీక్షా
పరురాలు. దేవునికి తనశరీరము ఆత్మ సమ
స్తమూ నిలుపుదోపిచ్చుకున్నది. ఆమె జీవి
తము శివేశ్వరుని చరణాంకితగితి.

నిరుడుశ్రావణంలో జీవితం రసప్లావితం.
ఈషడూలంతే.

నిరుడు వరదకట్టి పొంగింది గోదావరి.
ఈషడూ పొంగింది.

ఆమెలో యౌవనంపొంగు నిరుటికన్న
పెద్దయింది ఈషడు.

జనమంచి కామేశ్వరరావుగారు

నిరుటిపొంగు భర్తృకప్రేమతత్పరతలో
నిలిచింది. ఈషడు శివభాగ్యనతత్పరతలో
పొరలింది.

నిరుడు కళ్లల్లో కానిపించేరూపు ఈషడు
కళ్లుమూసికొని హృదయంలో యిముడ్చు
కున్నది. తనపడుట దానినే అర్చనకు అల
వాటుపడిన దగుటచే శివుని రూపున ప్రతి
స్థించుకున్నది.

ఆకాశం కారుమేఘాలముసుగు. ముసు
గులోనుండి విహ్వలనేత్రాలతో మెరపు
కన్నెలువిరహాలాలనలో ప్రియాన్వేషణం చేస్తు
న్నాయి. ప్రకృతంతావిశ్లేషాశ్రువుల ముసు
రుపట్టింది. పెంపుడు నెమళ్లు పురివిప్పి నాట్యం
చేస్తున్నాయి. వానముసురుకి ప్రియుడు
ప్రేయసిరాకకై తల్లడిల్లి పోతున్నాడు.
ఊర్వసి నేర్వాలని ఉవ్వెల్లూరిన నాట్యవిన్నా
గాలు నెమళ్లు అవలీలగా చూపుతున్నాయి.

నిరుడు శ్రావణమంగళవారం పేరంటా
నికి పోయి గట్టుమీదుగా వస్తూ, లేమలో
నడవడంచేత బురదైన కాళ్లు కడుక్కుందా
మని రెండుపావంచాలుదిగి కాళ్లురాపాడ
ఒండ్రుమట్టికి జారి, ఓసరిలి, ఆమెనీళ్లలో
పడిగతించింది.

* * *

నిరుటిశ్రావణంలో అతని జీవితం రస
ప్లావితం. ఈషడు నిర్వాసనాప్లావితం.

నిరుడు కాంతకౌగిలంతలు. ఈషడు
విషాదపు పుక్కిలంతలు.

* * *

అతను క్రిందమెట్టుమీద కూర్చుని జీవితంలో ప్రేమలో పావిత్ర్యము కుంభించు కున్న తన ప్రేయసి అకాలమృత్యుగ్రస్తమ వడం తలచుకొంటున్నాడు. తనువెల్లనిట్టూ దుప్పదొంతరలై విడిపోయి, వరదకట్టి పారు వదిలినాడే తేలివచ్చు శీతగాలికిచివకి, బాష్ప లజడులై నెలజాలులై వరదల నుదృతంచేస్తున్నాయి. ప్రేయసి జలదాంగనయి ఎప్పటికైనా తేలివచ్చుననే ఆశయే ప్రతిదివసంతమందు అతన్నక్కడ నిలుపుతూన్నది. తడి కళ్లు తుడుచుకుని రెప్పల్లోనుంచి గ్రుడ్లు పెకల్చి అదేతేరిపార తనప్రియురాలిని కబళించిన పావంచాక్రిందకు చూస్తాడు. వరద పుల్లలు చిక్కుకొని కొట్టుకొని వస్తూన్న చీకుకంప చూసి భ్రమపొందుతాడు.

ప్రియావియోగం అతనిచూపుల్లోనివ్వే రనిల్పింది. నడలలో సోమరితనంనడల్పింది. దేహము నవసిపోయింది. రూపు దూళిదూసరితము. హృదయం బాధాన్నపితము.

“వెదకి వేసారి ఈవెర్రిబ్రతుకెపుడేని

తుదిరేయి కనుమూయునా?”

ఇదే అతనిభావనగీతి. ఇదే ఆతని జీవిత సందేహంకూడాను.

*

*

*

శ్రావణమంగళవారం. సాయంకాలం. సూర్యాస్తమయమయింది. అంతిమఅరుణ రేఖలు కూడ ఆరిపోయినాయి. ప్రకృతి విషాదంపోసికొను మునిమాపులో కుహూ స్వనాలు నీళ్ళసించాయి. మేడవారింటికి పేరం టమునకు పోయి తిరిగి “నంటకు వేల్చింది” అనిఒకరూ “పిల్లాడ్ని అత్తగారికి ఒప్పగించి

వచ్చేను. పాలకు హంగామాచేస్తున్నాడేమో” అని మరొకరూ యిల్లావాళ్లలో వాళ్లే కబుర్లు చెప్పుకుంటూ ఉరకలమీద, వరుపులమీద, నెనగలమూటలు పట్టుకొని, యెడపిల్లల్ని చంకలపెట్టుకొని, పెద్దముత్తైదువులు యిట్లుచేరుకుంటూ, శివాలయం దగ్గరఆగి, దూరాన్నుంచే గర్భగుడి వైపు తిరిగి, నమస్కారంచేస్తూ లెంపలు వేసికొని, పోతున్నారు.

ఎదురుగా పడుచుపేరంటాండు పట్టు రెక్కపురుగుల్లా బారులుతీర్చి పులుకు పులుకు, పచ్చకర్పూరముమెసలిన కాటుక కళ్లతో, అటుయిటు చూసుకుంటూ, నిరుడు వారిలోపాటు పేరంటమునకువచ్చిన, గత భర్తృకయినా కుంకుమతలకము, కళ్లకాటుక, మంగళరూపము, మాంగళ్యసూత్రము వదలక నిశ్చింతగాకూర్చుని మాటలాడుచున్న లక్ష్మిని చూశారు. వెలపరము వెలిగిక్కి చీదరించుకుంటూ వెర్రిదానిని ఎకసక్కెమాడి నట్లు “నీభర్త ఎక్కడున్నాడు?” అని అందరూ ఒక్కసారి రంకవేశారు.

“నాదేవాలయంలో, నాశివునిలో, నాహృదయంలో” అంటూ వెర్రిగా అమాయకంగా సమాధానమిచ్చింది లక్ష్మి. ఆమె మాటలు ఒక్కసారి వారి ప్రతిహృదయంలోను ప్రతిశబ్దించేయి. కాని విషపునవ్వు చిచ్చులు ఆలయప్రదేశమంతా విరజిమ్మి శ్రావణమంగళవారపు నెనగలవాయనాలకు తరలిపోయినారు ముత్తయిదువులు.

దారిలో పావంచాలమీద కూర్చుని వెక్కివెక్కి “అయ్యో! అయ్యో!” అని

కుములుతూన్న కాంతమ్మభర్త వెంకట్రావునుచూసి, ఆతని దురవస్థ మెరపునేపులో గుణించుకొని “చావం! మనకాంతమ్మభర్తే! వెంకట్రావే!” అని జాజా అనుసానుభూతి వచనాలతో సాగిపోయినారు.

వెంకట్రావు విరహబాధకు ఈలోకపు సానుభూతి దొరకింది.

లక్ష్మీకి తీండింపులు, ఈనడింపులే ఈ లోకులు కూర్చినమణిహారం.

నీలిమాడేవి అభిసారికయి అడుగు చప్పుళ్లు అన్వేషణమునకు అడకువ నిష్వగా నిశిరాజుకోసం వరువువరువున బరువు పెడతో వస్తూఉన్నది.

వెంకట్రావు చెట్టుకొమ్మమీద గుడ్ల గూబ. క్రింద భయదశమూతంలో జలజల స్రవించు పూర్ణనది. శివాలయంలో దీపారాధనచేశారు. గంటలు మ్రోగుచున్నాయి. లక్ష్మీ దేవళంలోనికిపోయి ప్రదక్షిణంచేసి దేవదర్శనం కావించుకున్నది. ఆమె అర్చనలో నైశ్చల్యం సౌందర్యం పుండీభవించేయి. వేపుడు సెనగల నైవేద్యం పెట్టింది.

వెంకట్రావు ముత్తైయిదువులను చూచి, శ్రావణమంగళవారం తలచికొని, ప్రేయసినితలచికొని వియోగార్తచే పొగిలి పోతున్నాడు.

* * *

శివాలయంలోని జయఘంటల తన్ని శోకంకూర్కులోనుండి లేపేయి. లేచి మొగము నీళ్లలో కడుగుకున్నాడు. పాద ప్రక్షాళనంచేశాడు. దేవాలయంలోనికిపోయి ప్రదక్షిణంచేసి విభూతిమొగాన్ని పెట్టుకొని

శినాసందలహరి, ముకుందమాలలోని శ్లోకాలు పఠిస్తూ లోలోన ప్రియావియోగమననాన్ని అదిమిపెట్టి బాధవిముక్తిపొంది బైటపడిన భక్తిలో కొంతసేపు నిలిచేడు.

లక్ష్మీ నైవేద్యంపెట్టిన సెనగలదోసి లితో కళ్లుమూసికొని శివునికి శ్లోకార్చన చేస్తూఉన్న వెంకట్రావు ఎదుట నిలిచింది. పెట్టిన విబూదిపెండికట్లు, నొసటను కుంకుమ బొట్టు, ధ్యానాసక్తిలోవేసిన వచ్చాననం చూచి సాకారియైన శివుడే అనుకున్నది. నిశ్శంకతో, సమధికోత్సాహంతో కృతాంగియై వెంకట్రావును “స్వామీ! చేయి వట్టుడు” అని పలికింది.

వెంకట్రావు ధ్యాననిమగ్నతలో ప్రియరూపం దృక్ గతమైఉండగా అవశుడై పున్నాడు. ఆమెమాటలు వీనులుచోరగానే ప్రియరూప భావనాప్రమత్తతలో దోసిలిపట్టి ఆమెదోయిలిని, సెనగలను అట్టులేవట్టుకొని నిలిచిపోయినాడు.

* * *

ఆలయం వెనుకభాగమున సాదామిని చమక్ మని చూచింది. ప్రావృట్ మేఘుడు ఆమెదృక్ సందేశమును పోల్చుకొని శంఖం పూరించేడు.

“భక్తిపారవశ్యంలో ప్రేమకు ప్రతిఫలం వుంది” అని ఈసందేశమునే వరుణుడు తన సహస్రధాకలితవర్షధారాతంత్రుల వీణియపై మీటినాడు.

శివదర్శనానికి వస్తూండే అర్చకుల అడుగునందళ్లలో కరగిపోయింది ఆ అతిలోక దృశ్యం.

శ్రీవరలక్ష్మీవతకథ

- క. విద్యద్యురవిరవిరస
నద్యరకాశ్యప్రపంచవందితచరణా!
విద్యిన్యూతితోపిరపల
విద్యేయ! పకలనల్లపీహృద్రమణా!
- న. రేవా! అవధరింపుము. నైమికారణ్యమున భాగ
వతకభాగవదహర్షులగు మహర్షులకు పురాణ
గాథాజానపమేతుండగు నూతుం డిట్లని
చెప్పందొడంగె.
- ఉ. శ్రీసఖాకృష్ణప్రముఖ
సేవకభావితవిద్యలాను, కై
లాసగిరింద్రవాసుని, హ
లాహలపానభుజంగధారణా
భ్యాసుని, కృత్తివాసుని, భ
యంకరహాసుని, గాంచి, ధర్మజీ
జానతురంగలింప నిరి
జానతి యాగతివృత్తచేసెడుంక.
- ఉ. ఓప్రముచెకపోషణ! మ
హారంగభూషణ! ఓజగత్ప్రభూ!
భూప్రమదాళి కేవలము
పొల్పుగనల్పుట పుత్రపౌత్రుల
తావ్రభృత్ప్రసాదములు
పాయకగల్గునో ఆచరణ్యు నా
తావ్రవచింపుడంటయు వి
భుస్మితోమిలు పాలుగారగా.
- క. శర్యుండు, ప్రణమదభిలమ
పర్యుండు, మనోజగద్రపాటనవారణా
భిర్యమయదుర్వారుడు,
పార్వతి కిట్లనియె మగురవాన్వెచ్చితింక.
- ఉ. పార్వతీచంద్రమండలని
భస్మితరుక్మమనీయవక్త! ఓ
పార్వతి! యేతెమ్మ నలు
పక గలుగుక భవభావ్యముఖ్యుల
వర్ణముఖ్యులదై పర
య్యేత్రతమ్మ; ఇకదాని నెవ్వరి
యొర్వినోనర్చి సంపదల
నొందిరొ పల్కెదనాలకింపునా!
- ఉ. శ్రావణపూర్ణిమాపీని ప
రమృతగల్గివ కుకవాసరం

పాటిబండ మాధవశర్మగారు

- శ్రీవత మాచరించుటకు
నెంతయునగ ము, నాడు శ్రీరమా
దేవికి ప్రేమప్రేరము, మ
తించిన కాంతల కెల్ల నాడు సం
భావితసత్కృపామతి ర
మానతియిచ్చు నభీప్రీతార్థముల్.
- ఉ. మాగధభూమి మండిన న
మాఖ్యపురమైకడుండు అప్పది
గ్గాగవిగాహికాంచనవి
భావ్యులదున్న రకుట్టిమంట, లే
జోగురుతావిభాసి వన
జోద్భవవంశము యాగభాగ ని
త్యాగతి కుప్పెనర్పితద
కాలయ మెంతయు పుణ్యభూమియుంక.
- ఉ. అనగరమ్మనందు వసు
ధామరవంశమునందు పుట్టె వి
ద్యానిధి, సాగుశిల, విన
యక్రమ, చారుమతీవధూటి, య
మానిని భర్తృదైవ, మిత
మంజులభాషిణి, సంతతమ్మ నెం
లేనియమయ్యతోడ వతి
శ్రీపకరమ్మ భజించుమండెడుంక.
- తే. భూరదారిద్ర్యమున గట్టగుడ్డ తినగ
గూడులేకున్న లేదని గుండులేదు
నిత్యవంతోషి, య మె పొన్నిధ్యమమర
పరిమళమ్మ వెలార్చు, దివ్యత్వ మెలుకు.
- ఉ. చారుమతీ సతీమణికి
స్వప్నము నందొకనాటిరేయి క
న్నారగ గామసింహ గమ
లాలయ, దివ్యకిరీటరత్న శో
భారమణీయమస్తక, వి
భాషితకోమలమందహాసరే
ఖారుచిరాన్య, మూతవవి
కాశితవంశరుహాననస్థయుంక.
- క. కమలాపాక్షాత్కృతికిం
బ్రహ్మదమునజొంది చారుమతి ప్రాంజలియై
నమితావనయై కోల్చిన
నమితాద్యుతి లోకరక్షణానందితమా.

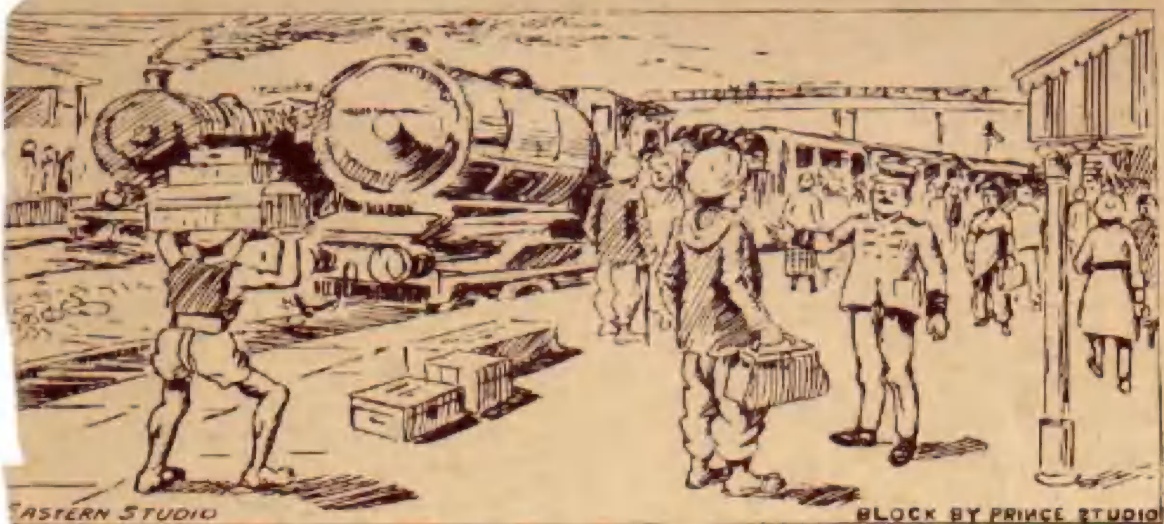
‘మొదటి తరగతి టిక్కట్లు అమ్ముచోట’

మొదటి తరగతి మర్యాద

మొదటి తరగతి ప్యాసేంజరు:— ఢిల్లీ ఎక్కువెక్కువ?

స్టేషనుమాస్టరు:—సర్! అదిగో అక్కడ ఆమె నిలచియున్నది.

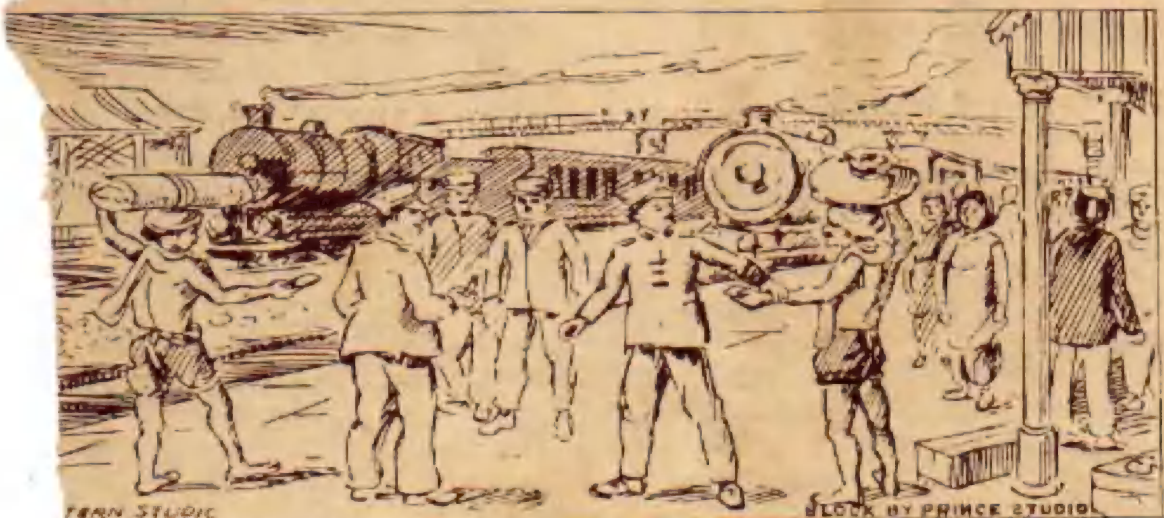

EASTERN STUDIO

BLOCK BY PRINCE STUDIO

రెండవ తరగతి మర్యాద

రెండవ తరగతి ప్యాసెంజరు:—దయచేసి, ఫిల్లీ ఎక్సుప్రెస్సునకు మార్గమేది?
 స్టేషనుమాప్టరు:—అయ్యా! ఆ మార్గమున.

EASTERN STUDIO

BLOCK BY PRINCE STUDIO

మూడవ తరగతి మర్యాద

మూడవ తరగతి ప్యాసెంజరు:—అయ్యా, అయ్యా! ఫిల్లీ ఎక్సుప్రెస్సు బండికి దారి
 ఎట్లా? బాబయ్యా!

స్టేషనుమాప్టరు:—(వినిపించుకోనడు)

మూడవ తరగతి ప్యాసెంజరు:—(తప్పుదారిపట్టును)

స్టేషనుమాప్టరు:—ఏయి! ఆ దారిని పోకు.

మ. కనునీయోజ్యలరత్నకంకణరూప
తాగరమ్ము దైవారు హ
స్తము నాశీర్వాదించి యానతిడె మం
దస్మిగ్గగీత్యైరి, చా
రురుతీ! నీవు మహాపతివ్రతవు ము
ల్లోకమ్ములన్ నిమ్మచో
లిమహాసాధ్వలకు లేరు మెచ్చితిని త
ల్లీ! నీదుసార్ధగ్గమున్.

ఉ. శ్రావణపూర్ణి మానసి ప
రమ్మునగల్గిన శుక్రవాసరం
నీవు గృహమ్ము దీర్చుకొని
యెంతయునున్ బరిశుద్ధదేహునై
నానరలక్ష్మీరూపము ఘ
నమ్ముగ నిర్మలభక్తియుక్తిపూ
బావిధు తాచరింపుము భృ
శమ్ముగ సంపదసంఘటిలైదున్.

కా. నీదారిద్ర్యము నేనెఱుంగదును గానీ,
నీదు ధైర్యమ్ము, ప్ర
జాదైర్గ్యము, శ్రమగూఢమ్మును చరీ
త్రున్ జేయనూహించి ఇ
ట్లైదాశీస్యము బూనియొండితిని నీ
యందింతకాలమ్ము; ఇం
కీదివ్యవ్రతమాచరించి కనుమో
యిష్టార్థసిద్ధిన్, సతీ!

కా. ఆచందమ్మున స్వప్నరంగమున దీ
వ్యత్రేమమాధ్వీకసం
ధాచాతుర్యముమీర నానతిడి యం
తర్రాన మెహోయె, ల
క్ష్మీచంద్రావ్య; సుమప్తివీడి వనియిం
చెన్ గాంత యెల్లారికెన్
వాచాదుష్కరమైన స్వప్నగతది
వ్యస్తైయిణ సాక్షాత్కృతిన్.

మ. నిలుచెల్లన్ సభయెల్లమున్ బులకలై
నీరంధ్రపావిత్ర్యని
శ్చలమై కొన్నది దివ్యమైన యొకదీ
క్షున్; శుక్రవారమ్ము తె
న్నులుమాచెన్ పురమొక్కడై; పెరిదసిం
చున్ గానలెన్ లేతమొ
గ్గలునున్ శిమ్ముకొనందోడంగ నొక స్వ
ర్గానీతసౌగంధ్యమున్.

మ. తెలవారెన్ భృగువాసరమ్ము; నగర
స్త్రీవక్త్రీపంకేరుహ
మ్ములతోడెన్ వికసింపెపుమ్మురిణిలో
బొందమ్ములందమ్ములై
యెలనెన్ గమ్ముకమాయగంధములు; న
వోన్మిష్టవృత్తీ
లలవానూపురఘల్లలభ్యమలు మె
లంగా వివంగాబడెన్.

చ. తెలతెలవారుమున్న యావ
తీమణులెల్ల కృతావగాహనై
చలువమడుంగులందోడిసి
చారుమతీసతియింట నొక్కచో
నలికిమనోహరమ్ముయిన
యాసనమేరుపరించి క్రొత్తతం
డులములుకోసి, పైకలక
మున్ జలయించిరి లేజవుకతో.

చ. ఇట్లు నిర్మించిన కలకమ్ముపైని శ్రీవరలక్ష్మీదేవి
వావాహనమ్ము గావించి యనంతరంబ భక్తి
తాత్పర్యగరిమ ధ్యానావాహనాదిబోధతోపచా
రవిధులం బూజించి వక్షిణహస్తములకుందోర
మ్ముల నలంకరించుకొని శ్రీదేవికి పంచభక్త్య
పరమాన్న సహితనై వేద్యము కరమ్ములంగీలించి
ప్రదక్షిణం చాచరించువారై యొక ప్రదక్షిణ
మొనరించినంత.

చ. చరణములన్ వివంబడియె
చాలగ, ఘల్లలవివ్వనమ్ము! ఎ
ల్లర చరణమ్ములందు నుజ్వ
లన్మణిసూపురమఖ్యభూమిలో
త్కరముకరమ్ము రాజిలుచు
గానగనయ్యె ప్రభూతివిస్తమా
తురలయి యెలవారలు ను
తుల్ పొనరించిరి శ్రీరమానతిన్.

తే. మరియొకప్రదక్షిణమ్ము చేసిరి లతాంగు
లెల్లరకరమ్ము లందావహిలై రత్న
రచిత హేమాంగదానేకరవళి; నాత
విస్తయమ్మున శ్రీకి జేపెట్టిరాండ్రు.

ఉ. ఆనుప్రదక్షిణమ్ముగ ల
తాంగుల యంగములందుదోచె క
ర్యాణమయాంగభూషణు మ
హద్భుతవైభవి శ్రీరమాకృపా

ధీవతనింతముంగలుగ

దేమనిపొంగుచునంగ నామణుల

గానము నేసి రయ్యమ్మల

గౌతమిగములు ముక్తకంఠులై.

కా. అకంతమ్మున నేవతాచరిత ను

య్యబ్బాననల్ శోకిలా

నీకంటుంబలె మాకరందమధుర

నీలద్దగ శ్రీలక్ష్మీ

వీకణ్ గాన మొనర్చిరావయిన నే

వీపాదుపూజార్చిత

స్తోత్రంబీవరపుత్రమల్ శిరమునం

దుక దాల్చిరాదెల్లరుక.

ఉ. అక్షయసంపదల్ మనకు

నయ్యెడుగాతమటంచులోకనం

రక్షణదత్తుమైన వర

లక్ష్మీప్రసాదమునా త్తథ క్తితో

నక్షత్రలక్ష్మీ ధరించిరి ల

తాంగులు మస్తములందు "నర్వపా

పక్షయమస్తు, సంతతకు

భక్తమమస్తు, శుభోస్తు" అంచునుక.

కా. దేవీభుక్తవిముక్తభోజ్యముల ప్రి

తిక చాంధన్యశ్రేణితో

నావామాతృలు గూడిపాపడిరి, అ

ర్యంతమ్ము శ్రీదేవిగా

భావైచిత్ర్యము ముచ్చటించుకొనుచుక

తత్సత్కృపావాస్తభా

పావల్లభ్యమ్ము మెచ్చికుక్కికొనుచుక

సంతుష్టచిత్తబలై.

వ. భక్తలోకవశంకరుండగు శంకరుండు రూప
విభమ్మున శ్రీనరలక్ష్మీవ్రతమహాత్మ్యమ్మునుగ
డించుటయు పార్వతీదేవి ప్రభా! యాత్రాపణ
మాసంబునలొనర్చంగల పుణ్యవ్రతమ్ము మరి
యు వానతిండమటయు.

అశ్వసాంతము

క. విసులోలోంతరమణి

రమణీరమణీయహానరచనా ప్రమదా!

ప్రమదాకుచక్కుదాధ

ద్రమణోహరవత్! శ్రీమదనగోపాలా!

కా. రిక్షోనాయక ఘోరవీరధటధ

ద్రానేకపానీకపా

ర్యక్ష! అక్షయైభవా! భవవిదూ

రా! దూరదూరాయనా

నాక్షిణ్యేతటపావశృంఖల! ఖల

వ్యాపారవిచ్ఛేదనా

ధ్యక్ష! దత్తుమతాననా! వనజపా

తాందైకపరత్వదా!

ఫలశ్రుతి

ఉ. ఈకథచోప్పునక నడచి

రొంతయు భారతసుందరీమణుల

తాకికపారతాకిక

లమ్ములనంది శుభింత్రుగాత! నే

వీకరుడాకటాక్షమిత

వేలనుధారపృష్టి భారత

స్త్రీకుసుమాంగలక్ష్మీనభి

వేక మొనర్చెడుగాత విచ్చలుక!

—నమస్తమంగళానిభవంతు.—

వ్రతసందేశము

గంధంసీతావతిశర్మగారు

మ. వ్రతసూత్రంబుధరించి తద్రతచరిత్రంబెల్లదాఁబాడియ

క్షతలన్ శీర్షమునంధరించి పిదప స్నాత్యాయనీదేవికిన్

స్తుతితో వాయనమిచ్చి యెదువుల సంతోషింపఁబూజించి సం

యుతతాంబూలనువాయనంబాసఁగఁగా నొప్పున్ గుమారీమణీ!॥

పర్వర్తువు

ఆకాశముపై కఱ్ఱలెత్తుకొని
 కన్నులపేదరికంబు గీటుకొన
 భగవంతునిపై భారముంచుకొని
 విత్తెడు కర్షకవిభులున్నూ మా
 కోపుటెడపై కోటూ మా
 కొట్టము ముంగలిగోనేరు మా
 పశువులగాంచెడి పాలేరు సీ
 కుండలపోతకు గొసగొనిరే,
 గొలగొలజారెడి కొండవాగులూ
 పసరులుగ్రక్కెడి పచ్చికపట్టులు
 జీబులుదేరెడి చివురుజొంపములు
 మోసలుగట్టిన మొలకపైరులూ
 అర్ఘ్యపాద్యముల నర్పించూ ప
 జ్ఞాకుపుట్టముల నందించూ లే
 జాజులపానువు నవరించూ మే
 ల్పసిమిజాలరుల బంపించూ ఓ
 నజలజలదమా! స్వాగతమా!
 ఏరువాక కీవేతెంచినవో
 ఘమఘమరాలును తొలకరిచినుకులు
 గమగమలాడును కమ్మవాసనలు
 చిలపలుగట్టును చిన్నిగుంతలును
 గడబిడబడు వడగండ్లు రాళ్లవలె
 సూరెలజారెడు నీరుపట్టుచును,
 తధిమిత యనుచును దాళమువేయుచు
 అరరేపదముల నానందించుచు
 తైతక్కనుచును దడియుచు రత్తరి
 పిల్లలపాలిటి పెన్నిధి వోయి!
 చేతికొలది పనిచేకురు రైతుకు
 మొలకగట్టుదురు ముందుగవిత్తులు
 అయ్యవారు మాకొను సాగుకని

శ్రీమతి మదనుంచి అనంత
 కోపుటెడజలగూర్చికట్టెదరు
 పూసలుదాసినగొసెనటూ బం
 గారముబాదిగినగంటలునూ సిం
 గారమొలయుసిగమోరలునూ మా
 పూలరంగడా! పుడమికిరావోయీ!
 తఱుగనినూనియ మెటుగుదీవియల
 డమడమయురుములు డప్పులుమ్రోయగ
 చిచ్చరపిడుగుల చిద్విలాసముల
 అరునయనువా రానదరించుచును
 గాదిలిప్రజలను ఘనదానంబుల
 శీతదృష్టి వీక్షించుచు బ్రకృతిని
 రాజవై భవము రంజిల్లంగా
 గాలిరధముపై గడలివత్తువోయీ,
 పడమటికనుముల బరువులెత్తుచును
 తూరుపుగోసల దొంగిచూచెదవు
 ఖండవృష్టియని గర్హించెడు మా
 కాపుకొమారుల కండ్లనీళ్లతో
 పిడకలు పుడలు పిండిపప్పులును
 ఎండబోయుతటి నేతెంచితివా?
 నుదతులుపక్కెడి సూటిపోట్లతో
 లొట్టియిండ్ల దలదూర్చితివంటే
 చాకలిమంగలి చాపెనతో బ
 ల్చలిగాలిని వడిచంకబెట్టుకొని
 పందిరిపాకల సందుదూరితివ
 ముదివగ్గుల మామూలతిట్లతో
 దరుగపు పెరుగపు ధర్మశవనా!
 సస్యశ్యామల! సాధుజీవనా!
 మాకేటటకు లోకపావనా!
 నీదర్శనమగు నీరసావనా!
 మాటునదాచిన తాటిగొడుగులును

వల్లెబాటుచే బట్టించెదవోయి.
 కమతగాండ్ర కరికంచముగూర్తువు
 గొల్లవారితలగొంగల్లడెదవు
 అటునిటుపనికై యరిగెడునతులకు
 చేటలునెత్తిన దీటుగొలిపెదవు
 కఱపె తనముగలపెద్దలకును
 గుడ్డగొడుగు గీల్కొలుపుమవన్నా
 కొమ్ములుదిరిగిన కోటిశ్వరులకు
 చెప్పులుచేతికిఁ జేర్చికులికెదవు
 మూలనమూలైను ముసలమ్మలకును
 దంతాలూడిన తాతయ్యలకును
 పేలాలనుదిన బ్రీతిగొల్పెదవు
 చిటుతిండెన్నను జెవుల్ గోసికొన
 పసిపాపలకును భ్రాంతిగొల్పెదవు
 చుంయిచుంయిమను జొన్న రొట్టెలూ
 గుడబడగోడిన గోడుమకొరకులు
 చిందివెల్లనగు కందిబొంబులును
 పొరలూడ్చిన లేసరిపేలాలూ
 కానుకనిత్తుము కరుణించూ మా
 పిల్లనిత్తుమూ ప్రేమించూ మా
 పొలముబుట్రలను పోషించూ ఈ

స్థావరి

తరుణములో మముదర్శించూ.
 నోములుముదరా నోతురులేమలు
 కాన్కలిచ్చెదరు గోరీపూజకు
 పాలబొండ్లములు పాయసములు లే
 పూలగుత్తులును పునుగుసెజ్జలును
 పరవడిదినముల బసరుపొలబుల
 కుంటగట్లపై గుఱులలోనహ
 వానదేవుడా? వరిలకేయుము
 ఆరగింపవే యమ్మతాన్నంబని
 కర్మ కవర్కులు గడుప్రార్థింతురు
 జాలిలేద మాచేలువట్టువడె
 గడబడజేతువుగాని కురియవే
 పేరుకుదగినటు పెత్తనమేదీ?
 చిల్లరచినుకుల జటపటగురిసియు
 పాపలనిండకు బరువె తింతువు
 చుట్టమునీవును సూర్యోదయమున
 అడుగువెట్టితిర మిశకుదురేనీ
 కన్న బిడ్డలే కర్మకులూ వా
 రున్న దేశ మత్యున్న తమూ మా
 యున్న స్వర్గమీయన్నలచే సం
 పన్నిలయంబగు భారతమూ.

స హ దే వ నూ ర్య ప్ర కా శ రా పు గా రు

౧

శ్రావణచంద్రికామధురశాలల నీతెలివాలుకన్ను రా
 గావిలమైచలింప, విరికాంతుల జాలులజాలువార్చి, పూ
 దీపలుమ్రోచువోయి తరితీపులువోయిన స్వప్నవాటి, ని
 ద్రావిరతిన్ విసేలచికురాలపదాలనిడూర్పుబుచ్చెడిన్.

౨

ఏవలపన్ని నావొ కలగింపులువోవనినాయెడంద బం
 ధావిలమైతపించి కలతన్ నిసిజీంతలువారె, రాగమున్

ప్రోవులువడ్డజీవితపథమున్ మసివారిచిపోయినావు ఈ
శ్రావణయామిసీహృదయరాగములన్ వసివాల్లువార్చుచున్.

3

ఏవెలిదమ్మిపూవుకృతీయించిన నావిరహశ్రుపాథికా
జీవిక, జీరవారిస విశీర్ణహృదంతరశోకవేదనన్
రేవెలుగేనిమ్రోయదు, దరిద్రము; శూన్యము; పాడువల్లకా
డీవిధిహస్తచాలితము ఈబ్రదుకెట్టిసమాప్తికోరునో.

౪

నేనువిషాదగీతికల నీపదసన్నిధి పాడినాను, కా
నీ, నిదురాలసాన బరువెత్తినకన్నులుపక్కులించి స్వ
పాన రహస్యప్రస్థుల వ్రాలినవల్లికవై హసించినా
వీనిసిమాధురిన్ కలగివేగను నాయనుభూతసౌఖ్యముల్.

౫

ఈవెలివెన్నులన్ ఎదనటంపులువోయినతీయకోర్కె న
త్తావి, నిశాసితాంబుదపథముల అంచులతూగిపోవు ఏ
వోవిధురామరప్రణయపూరితవిశ్వవియోగరేఖకన్
ప్రోవులుప్రోవులై విరిసిపోవును నాబ్రదుకార్చిపోవగన్.

౬

నీయనురాగగీతిక కనీనికలన్ తరళించి; శ్యామికా
చ్ఛాయలతేరితేరి, కలసజ్జల తొట్టిలి మాసిపోయె; శో
కాయతనాన నేనెరుధిరాశ్రులనింపిన జీవపాత్ర నీ
వే యమరామృతన్నపితవీధికజార్చితి సన్నసంజగా.

౭

మ్రోయదురాగవీచిక విముక్తహృదంతరవీధి, నీలవై
హాయసవీధినిగ్గుల యోర్చుదు వెన్నెలపులు; తారకా
ప్రేయసికంటిసీరు నునువేడితలంపులతారులాడ, కై
నేయకయేసశించు వలిసిగ్గుతొరంగిన నీలిసీడలన్.

౮

తెలినురుగుల్లువోవుచు సదీమణి గాతమిసాచికొన్న యా
సలు సకలాశలన్ విరిసి సాగరమేఖలవై లయింప నీ
వెలితికవుంగిలింతల నివేటిపదమ్ములొ మూగవోయె; వే
సలికొనలార్చుచీకటికణాల సటించుదు శోకమూర్తివై.

వర్షఋతువు : శరీరరక్షణ

శ్రీమతి సి. వి. రమణమ్మ గారు

ఋతుచర్య : ఆరోగ్యనియమములు

వర్షఋతువుయొక్క ప్రకృతిసౌందర్య మెంతమనోహరమైనను మానవుల ఆరోగ్యమునకు హానికరమైనందుల కీఋతువు వైద్యశాస్త్రమునందు విశేషము నిండాస్పదమైనట్లు తెలియుచున్నది. కవివరుల సేక విధముల పొగడినను మిగిలిన ఋతువులకంటె వైద్యకృత్వమే నిది అధమముగ పరిగణింపబడుచున్నది. వర్షాకాలమున వేలకొలది వ్యాధులుత్పన్నములగుట సామాన్యము గాన వైద్యవేత్తలు 'రోగఋతువు' యని దీనికి నానుకరణమొనరించుచుండిరి. వసంతఋతువునందును, వర్షఋతువునందును వ్యాధులు మానదేశమున సామాన్యముగ నుండును. వసంతకాలమున క్షేగు, సన్నిపాతము మొదలగునవియు; వర్షాకాలమున కలరా, మలేరియా, అతీర్షము, అతిసారము మొదలగునవియు జనులను తఱచు బాధించుచుండును. కాని వసంతఋతువునందు కంటె వర్షఋతువునందు వ్యాధులు హెచ్చుగ సంభవించుటచే నిది మిక్కిలి భయంకరమైనదని చెప్పటకు సందేహములేదు. ఇంతియేగాక ఈఋతువునందు వ్యాధులు శీఘ్రముగ కాంతముగూడవోందవు. పరిపూర్ణారోగ్యవంతులగు యావనులకుగూడ ఈకాలమున కొద్దిగనో గొప్పగనో అవారోగ్యము గలుగుననుటకు సందియము లేదు. ఇందుచే నాచాలగోపాలమును ఆహారవిహారములందు ఆరోగ్యనియమములను పాటించువలయును. శరీరకాలమునందును, వసంతగ్రీష్మకాలములందును మార్పునిగతి ఉత్తరాయణమువైపు జనుమండుటవలన ధూమియందలిసీరు ఆరుకొనిపోవును. ఇందుచే మనుష్యుని శరీరమందు వేడిమి, వాయువు ఉత్పన్నము లగుచున్నవి. శరీరబలము తగ్గి జలరాగ్ని మందముగును. ఈమందమైన జలరాగ్ని వర్షఋతువునందు ఇంకను మందమైపోవును. వర్షాకాలమున మేఘములు నర్షించుటచేత ధూమిచల్లబడినదై దూషితజలవాయుసమ్మేళనముచే మానవుని వాతాదిదోషములు ఒకేసారిచెడి ఆతనిశరీరమందు వాయువృద్ధి అధికమైపోవును. గ్రీష్మఋతువునందు ఎంతబలము తగ్గిపోవునో అంత వర్షఋతువున వాయువృద్ధియగును. ఇందుచే మనవైద్యశాస్త్రమున ఈకాలమున ప్రతిములను, ఏకాహారము మొదలగు యశేకప్రకారములగు ప్రతివిధానములను నిర్దేశించి యున్నారు. ఇప్పటికి చాలమంది ప్రతములనాచరించుచున్నను ఇందలి వాస్తవికప్రయోజనమును కొద్దిమందియే గుర్తించియున్నారు.

వర్షఋతువునందు పాటించవలసిన విధులు

శ్లో॥ వర్షాస్వగ్నిబలేక్షీణే, కువ్యంతిపవనాదయః |

తస్మాత్ సాధారణః, సర్వోవిధిర్వర్షాసుచేష్యతే॥

అనగా వర్షాకాలమున అగ్నియొక్క బలము క్షీణించి వాతాదిదోషములు కుపితములయి శరీరారోగ్యమునకు భంగముకల్గించును.

శ్లో॥ వర్షాసువ్యాకులేవస్తా, భోజ్యమక్షేదివారతత్
పరిశుష్కంలఘుస్నిగ్ధం, ముష్ణామలవణంచయత్॥

అనగా వర్షఋతువునందు శరీరమందుండెడి అగ్ని మందముగానుండుటవలన బలభాగమధికముగాగల పదార్థములను; వాతవాతములైనవట్టియు, సులభముగ తగ్గి మనునట్టియు సాధారణభోజనము అత్యంత హితకరము.

శ్లో॥ వర్షాసుప్రబలోవాయు, స్తస్మాన్మిష్టాదయస్త్రయః
రసాః సేవ్యావిశేషేణ, పవనసోపశాంతయే॥

అనగా ఈ ఋతువునందు వాయువు ప్రబలముగ నుండుటచే మధురములగు పదార్థములును, పులుపు పదార్థములును, ఉప్పుని పదార్థములును వాయుకాంతి కొరకై నేవీంపవలయును. ఈకాలమున పులుపుపదార్థములు హానికరములని కొందరి నుభిప్రాయము. ఉప్పునివియు, తియ్యనివియు వాయుకాంతి కంటె లాభకరములై పులుపుగూడ నట్లేపనిచేయునని మా పాఠకులు గ్రహింతురుగాక. మైసూరీని చూపున మధురములేయని విస్తారముగ మిత్రాదులు మొదలగు తినుబండారములుగాని, ఎక్కువ పులుపుగాని ఎప్పుడును తినకూడదని నేను నవీనముగ ప్రార్థించుచున్నాను. ఇంతయేగాక కటుతిక్తములగు రసపదార్థములుగూడ నేవించినలాభకరము.

శ్లో॥ భవేద్వర్ణానువిపులః, క్లిష్టత్వంయద్విశేషతః
తత్ కేశళాంతయేనేవ్యా, అపికద్యావాదయస్త్రియః॥

పర్వాకాలమున శరీరము లేదయు క్తమగుటచే దానినివారణకై మృదనములును నేవించుట యుచితము. గోమములు, పాతవియ్యము, పెసరపప్పు, కందిపప్పు, శనగపప్పు, నెయ్యి, పాలు, పెరుగు, మజ్జిగ, నూనె మొదలగునవియు; పొట్లకాయలు, కాకరకాయలు, ఆగాకర, తోటకూర, మెంతికూర, గోంగూర, బచ్చలి మొదలగు కాకాహరములును; అంజారపండు, నిమ్మపండు, దానిమ్మపండు, అరటిపండు మొదలగునవియు విశేషపదార్థములు. ఇంతయేగాక తేనె నీటితోగాని, భోజనపదార్థములతోగాని నేవించవలయును. భుజించుటకు ప్రథమమున అల్లమును, ఉప్పును చేర్చి నేవించవలయును. దానివలన ఆగ్ని దీపవ మొందును. జలము ఎప్పుడును ఈకాలమున శుభ్రముగానుండదు గనుక కాచి చల్లార్చి త్రాగినలాభకరము. వర్షపుగాలి స్వాస్థ్యమున కెక్కువహానికరము. కాన నిట్టిగాలిలో విశేషముగ తిరుగకూడదు. ప్రతిదినము తైలమర్దన మొనరించి స్నానము నేయుటయు, మంగధితములగు పుష్పముల ధరించుటయు, శుభ్రపస్త్రములు ధరించుటయు నిత్యకృత్యములుగా నెంచుకొనవలయును. పర్వ ఋతువరుడెంచుటకునుండే శరీరమందుండెడి దోషమును వమన, విరేచనముల ద్వారా బయటకి తొలగించి శుద్ధ మొనరించుకొనవలెను.

పర్వ ఋతువు నందు తృప్త మగు జ్వరము

ఈకాలమున జనించు వ్యాధులలో మలేరియాజ్వరమును ముఖ్యముగ కేర్పొనరిగను. ఈదుష్టవ్యాధి మూలముగ భారతదేశమున లక్షలకొలదిజనులు మరణించుచున్నారు. విదేశవైద్యశిఖామణులు దినదినమును కొత్త కొత్త సిద్ధాంతములను కవిపెట్టి నూతనములగు విశేషములను వైద్యశాస్త్రమున లిఖించుచున్నారు. మన హిందూదేశమున మాత్ర మట్టిసంశోధన లేనిదట్లుండ, పూర్వపు మహాఋషులచే రచించబడిన సిద్ధాంతములను గూడ మరచుచున్నారు. హిందూ వైద్యశాస్త్రజ్ఞులు సర్వ మెరింగినవారనియు, వారుశాస్త్రమునందెల్లను రచించి యుండిరను వారై వాస్తవమైనను మనమస్వయంకృషి చేయకపోయిన శాస్త్రీయమహర్షులు మనలకెంత వరకు సహాయకరముగ నుండగలదు? ఐరోపియవైద్యులు మలేరియాతత్వమును తెలిసికొనుటకై కఠినపరిశ్రమ యొనర్చిరి గాని పూర్ణరూపముగ మలేరియా ఏమియుని ఇప్పటికిని గూడ నిశ్చయించుటాలకపోయిరి. “మలేరియా” లేటిన భాషయొక్క పదములతో వేర్పబడినది. దానియొక్క ఆర్థము “దూషితమగువాప్సము.” ఈదూషితమగువాప్సము శాపికరంధ్రములద్వారాగాని, నీటిద్వారాగాని ఉదరమున చేరిన మలేరియాకలుగు నని పాశ్చాత్యపండితులు ప్రథమమున తలచిరి. పర్వ ఋతువునందు నిలచిన నీటిపై సూర్యనికిరణములు ప్రసరించినచో నొకవిధమగు ఆవిరియొత్పన్నమగును. సాధారణముగ గోతులయందును, సందులయందును కుళ్లిన నీటిఆవిరియే మలేరియా జన్మించుటకు ముఖ్యకారణమని తలచబడినది. ఇది ప్రథమసిద్ధాంతము. తదనంతరము మలేరియాకలును సూక్ష్మజంతువులద్వారా శరీరమందు ప్రవేశించునని తలచిరి. సిమ్మట మలేరియా ఒక విధమగు దోమవలన నన్ని స్థలములయందును వ్యాపించునని వైద్యవిద్వాంసులు సిద్ధాంతీకరించిరి. మనహిందూదేశమున మలేరియాజ్వరము ప్రథమమున లేదనియు, అట్టివిషమును గలుగజేయు దోమలగుడలేననియు తెలియు

చున్నది. కనుక మలేరియాలోగియు ఈవ్యాధికి మూలకారణము. కాని మలేరియాలోగి ప్రథమమున నెవ టినుండినచ్చెను అను ప్రశ్నకు సంత్పత్తికరమైన ప్రత్యుత్తరము దొరకదు. భారతదైత్యులు వ్యాధియొక్క మూలకారణము నూత్నజంతువులని యొప్పుకొనరు. “సర్వేషామేవరోగాణాం, కారణంబుపితామహా”. వాత వీరక ఫణోషములపేరు మలము. ఈమాడును తమతమ నెలవులయందు సరిగానున్నయెడల మనుష్యుడు ఆరో గ్యముగ నుండును. లేకున్న శరీరమందు వాతావిధములగు వ్యాధులంకురించును. భూమిలో నీరునిలిచి జల వాయువులు దూషితములైనవెంటనే శరీరమందుండెడి వాతాదిదోషములు కుపితములై మందాగ్ని, అతీర్ణము మొదలగు వ్యాధులుత్పన్నములగును. మలినమనుష్యులను భూతప్రేతము లెటునులభముగ వశముగావించు కొనునో అప్రకారమే మలినశరీరమును నూత్నజంతువులు వశమునర్చుకొనును. పరిశుద్ధమగు మనుష్యుని నెట్టివ్యాధియు నులభముగ వశపరచుకొనజాలదనుట నిక్కము. ఈకాలమున దూషితమగు వాయువును పిల్చు కూడదు. గృహమందెపు డైనను దూషితమగువాయువు వ్యాపించుచున్నట్లయిన నుగంధితహావముల ద్వారా పరిశుద్ధ మొనర్పవలెను. తూర్పుపడమరలనుండి వచ్చుగాలికూడా దూషితమైయుండుననియే నిశ్చయింపవలెను. రాత్రియందుకూడా అధికముగబయలున సంచరింపకూడదు. డాక్టరులు మలేరియాజ్వరమునకు క్వైన్సీఆహా ఘమగు నౌషధమును తయారొనర్చిరి. జ్వరసమయమున అది విశేషముగపనిచేయుననుట నిశ్చయము. కాని కొన్నిసమయములందు హానికూడ గలుగుచున్నది. తులసిఆకులును, మిరియములును ఈజ్వరమునకు ఆహాఘ ముగ పనిచేయుచున్నవి.

—హిందీ స్త్రీచికిత్సకనుండి యనువాదము.

ముత్తైదువ

సాహిత్యవిద్యాప్రవీణబులును వేంకటరమణయ్యగారు

కరములఁబైఁడిగాజులు నిగారపుఁదమ్మలనీనుచుండ నుం
గరములతీరు ముంగురులు కమ్మనితావులఁ గ్రమ్ముచుండ నుం
దరముగఁగట్టుచీరెయు ముదంబుదలిర్పఁగఁ బేరఁటంబుకై
గరితయొకర్లు తోడిచెలికత్తెలఁబిల్వగనేగునెంచెడున్.

కాటుకకన్నుల న్నుగుమొగంబునఁ గుంగుమబొట్టు కమ్మనౌ
మాటలమంచియున్ బెదవి మానికపుంబెడగంజరగాగమున్
మాటగఁగట్టుచీరెకొన నోమునకిచ్చిన వాయనంబు నా
బోటికి వింతసోయగముఁ బూజ్యతఁబొల్పెనలారఁగూర్చెడిన్.
ఏసుకృతాత్మునాతియొకొ యీసుమకోమలగాత్రి యెంతయున్
వాసియువన్నెయుంజెలఁగి భాసిలు మేనిబెడంగునొప్పి యీ
యాసరభూమిఁ బుష్పలతయున్నవిధంబునఁ దోఁచెఁజూడ్కులున్
గాసిలుచిత్తమందుఁ జిలుకన్సమకట్టె సుధాప్రపూరమున్.

ధవులయైశ్వర్యమొంది యెదువలునోచు

ప్రతము శ్రావణశుక్రవారమునఁజేసి

తోడిసఖురాండ్రఁబిల్వసీవాడవెంట

నేగుచున్నదికాఁబోలు నీనెలంభ.

శ్రావణప్రకృతి

శ్రీమతి మంగళాయుగాదు

(కాళిదాసుని కృతిక మకృతి)

- మ. అవలోకించితి నెచ్చెలీ! ప్రబలత్వమ్మాయానమై చాతక
ప్రవరం బంబుకణప్రసాదమునకై ప్రార్థింపగా, తోయభా
రవియల్లంబివలాహకమ్ము జలధారాపాతదుర్వారమై
శ్రవణానందముగా ధ్వనించుచు శేనై శ్చారమ్ము సాగించెనున్.
- మ. తతపాండుద్యుతకోమలోత్పలదళోత్తాలాబ్ధసంఘాతచుం
బితశృంగాటకమున్, నిరంతరజలావిష్కారమున్, కించిదు
ద్గతనిస్తంద్రతృణాంతురవ్రజము, మేఘాలోకనోన్మాదవి
స్ఫుతపింఛాక్షునటన్మయూరము, మహీధృన్మాల వీక్షించితే?
- మ. ధరణీభృచ్చిఖరాగ్రనిస్ఫుతము, అధ్వవ్యగ్రతారావభీ
కరమున్, కీటరజస్తృణాకులము, భేకానీకశోకారవో
ద్ధురమున్, కల్మషపాంతురమ్ము, పవనాంఘోపక్రవంధాచరం
బురవేగాన్వితమై సవోదకము నిమోర్వీముఖంబయ్యెనున్!
- మ. చ్యుతపత్రమ్మగు పద్మమున్ నదలి మంజుస్వల్పరూపరూపకృతుల్
శ్రుతిపీయమ్ముగనల్పుచున్ భ్రమరముల్ ప్రోస్మీలదించీవర
ప్రతతిభ్రాంతిని మేఘదర్శననటద్వర్షీకిఖండాక్షుసం
తతిమీదక విహరించుచున్నవి మదాంధత్వమ్మునన్ నెచ్చెలీ!
- మ. కనుగొంటు చెలి! చందనాగురురసాక్రాంతాంగికల్ పుష్పసం
జనితామోదపరీమళీకృతశిరస్సంస్కారలీవరుకా
శనిఘోషాశ్రవణాతిభీతలు, ప్రదోషాత్పూర్వమేకేళికా
యనముల్ చేరగ తత్తరింతురువిభీతై గేక్షణాసంఘముల్.
- మ. చిరసాద్గుణ్యమనోహరమ్ము, రమణీచిత్రాపహారమ్ము, బం
ధురనై దాఘవిశుష్కభూమిరుహబంధుప్రాయమున్, భూజనో
త్కరమోదానవామున్ చరాచరజగత్ ప్రాణాయమానమ్ము, ఈ
శరదర్తుప్రవరమ్ము ఎల్లరకువాంఛాసిద్ధి గావించుతెన్!!

—ఋతుసంహారము.

శ్రావణమాసము : తత్త్వ శస్త్రము

శ్రీకనుచక్రి మార్క. ౦ దేయ శర్మ గారు

శ్రావణమాసము ధర్మతత్త్వమునం దన్నియును సకలవిధముల ప్రశస్తికలిగి కొనియాడబడుచున్నది. ఈ శ్రావణమాసము సహజమయిన ప్రకృతిశోభచేతిను, ఐతిహాసికమహత్త్వముచేతను, శ్రుతిశ్రుతిమలందు విధింపబడిన మతవిధులవాచరించుటచేతను ఆచారాగ్రహము సంతోషప్రదమయి వెలయుచుండును. కనుక ఆవిషయమయి అతిసంగ్రహముగ కొంతమాత్రముచూపవలయును.

౧. ప్రకృతిశోభ:—శ్రావణమాసము పర్వర్తువునందు ప్రభవమాసము. గ్రీష్మర్తువునందు జనుల మతిమలమాడ్చి ఘోషింపజేసిన గ్రీష్మవాయువులు సమూలముగ నీశ్రావణమాసమునందంతర్ధానమునందును. జనుల గడగడలాడించి నిర్వీర్యులమగానొనర్చు చలిగాడ్పుల యుచద్రవము అణుమాత్రమయినను ఉండ జాలదు. సకలప్రాణీజాతియునకు ప్రాణధారణార్థ మత్యావశ్యకమగు సకలవిధులకును, ఫలపుష్పదులకును ఉజ్జీవనార్థము వలయునంత సువృష్టి చేత నీశ్రావణమాసము రమణీయమయి యొప్పుచుండును. భూపురంద్రమణి ఎటుచూచినను సన్యత్యామలకోభిలేయయి, వికసిలేలలాతునుమగుచున్నది, పరిపక్వఫలవికరవిసప్రయయి తనకుం గల రత్నైక రూపసుంధరానామముల అస్వర్ణకములవొనర్చుచు ప్రేక్షకులకు సకలేంద్రియసంతోషప్రదమై వెలయుచుండును.

౨. ఐతిహాసికమహత్త్వము:—ఈశ్రావణమాసమునకు ఐతిహాసికమహత్త్వము చాలగలదు. దుష్టినిగ్రహింపజేయుపాలనార్థము పరమేశ్వరుం డప్పడప్పుడు భూమియందవతరించునని భగవద్గీతాది గ్రంథములందు

శ్లో. యదా యదాహి ధర్మస్య గ్లానిర్భవతి భారత!

అభ్యుత్థాన మధర్మస్య తదాఽఽత్మానల వృజామ్యహమ్॥

అని శ్రీకృష్ణధగవాను దానతిచ్చియున్నాడు. అందు వార్తవతారము నీశ్రావణమాసమునకు సంబంధించి యున్నది.

౧. శ్రీకృష్ణవతారము:—దేవకీపనుదేవులకు పుత్రుడుగా శ్రీకృష్ణధగవానుడు శ్రావణకృష్ణాష్టమి యందు రోహిణీవక్షత్రమునం దర్ధరాత్రిమున అవతరించిన విషయము సుప్రసిద్ధమేగదా!

౨. బుద్ధావతారము:—బుద్ధధగవానుని తండ్రియగు శుద్ధోదనభూపాలుడు చిరకాలము పుత్రవిహీను డయి తపమునల్పగా శ్రీమహావిష్ణువు ప్రత్యక్షమయి తానేపుత్రుడుగా నీకు బుద్ధుడనుపేర ఉద్భవించెదనని చెప్పి యంతర్ధానమయినటుల పురాణములందుగలదు. శ్రీమహావిష్ణువు శుద్ధోదనునకు (బుద్ధధగవానుని తండ్రికి) ప్రత్యక్షమయినతిథి శ్రావణశుద్ధద్వాదశి. కావున శ్రావణశుద్ధద్వాదశికి బుద్ధద్వాదశియను ప్రథమచ్ఛి నటుల పురాణములందుగలదు. హేమాద్రికృత చతుర్విధ్యచింతామణిప్రతిఖండమునందు బుద్ధద్వాదశినిగూర్చి వెనుకవ్రాసినవిషయము వివరింపబడియున్నది.

౩. హయగ్రీవోత్పత్తి:—సంస్కృతమును చదువునట్టి విద్యార్థులందఱు పాఠమును ప్రారంభింపబోవు నప్పుడు

శ్లో. జ్ఞానానందమయందేవం నిర్మలస్ఫటికాకృతిమ్

ఆధారం సర్వవిద్యానాం హయగ్రీవముపాస్మహే॥

అని విద్యాధిదేవతయగు హయగ్రీవుని ధ్యానింతురు. అహయగ్రీవావతారము శ్రావణశుద్ధపూర్ణిమయందని పురాణములందుగలదు. పంచాంగములన్నిటియందు శ్రావణపూర్ణిమయందే “హయగ్రీవజయంతి” యని వ్రాయబడుచుండును.

౪. కల్ప్యవతారము:—శ్రావణకుక్కుష్మితితియందు శ్రీమహావిష్ణువు కల్ప్యవతారరూపమున నవతరించగలడని పురాణగ్రంథములందు చెప్పబడియున్నది.

౫. నాగపంచమి:—నాగపంచమి యున్నగు కొన్ని పతిహాసిక సంబంధముగలవి కూడకలవు కాని వానినిగూర్చి చర్చించుట కిదియవనుగాదు.

3. మలేవిషయకశ్రాశస్త్రము:—బ్రహ్మక్షత్రియవైశ్యలు ద్విజస్మల్లసంబంధులు. వీరికి ఉపనయనము రెండవజన్మయనంబడును. ఉపనయనమయినగాని వేదముచదువుటకు అర్హులుకాబాలరు. అట్టి వేదాధ్యయనము నీశ్రావణశుద్ధపూర్ణిమయందే ప్రారంభింపవలయును. కావున బాలకులకందజులు శ్రావణమాసము వేదాధ్యయనార్హతను కలుగజేయునదియగుటచేత ఇంతకంటె పవిత్రత మమయినది మఱొకటి యుండబాలదు.

పురుషులకు ఉపనయనమెట్టి సంస్కారమో స్త్రీలకు వివాహమట్టిసంస్కారమని మన్వాదులమతము. నవోధలయిన బాలికలకు శ్రావణమాసముకంటె సంతోషప్రదమగుమాసము మఱొక్కటియుండబోదు. భారతీయాంగవల బాల్యమునుండియు భర్తృక్షేమతత్పరలయి ప్రతిపరిచర్యాపరాయణలయి భర్తకు ఆర్థాంగలక్ష్యులయి లోకసంపూజ్యులయి నెలయగలరను విధానమును స్వయముగ నాచరించి పరమశివునకు ఆర్థాంగియై అర్థవారీశ్వరుడనుపేరును భర్తయగు పరమశివునకు తెలియింపజేసిన పార్వతీదేవియే మన భారతీయాంగవలకు ఆచర్యరమణీమణిగావున ప్రభుభవమున మంగళగౌరీదేవత మనబాలికలచేత పూజింపబడుచున్నది. తద్గౌరీపూజయే మంగళగౌరీవ్రతమనంబడును. వివాహమయిన తర్వాత వచ్చెడి ప్రభుమశ్రావణమాసమునందే ఈమంగళగౌరీవ్రతమును ప్రారంభించి ౫ సంవత్సరముల పాటు నియమపూర్వకముగ ఆడపిల్ల శ్రీవ్రతము నాచరింతురు. వివాహోంతరము బాలిక(ఆడపిల్ల)భర్తృగౌరీయగును కావున స్వద్రవ్యముతో చేసిన వ్రతాదులు సమగ్రభలప్రదములనునను రిలంపుతో ఆవ్రతాచరణమునకనుధనమును పిల్లయొక్క ఆత్మవారింటివారు పంపుట సంప్రదాయమయినది. దానినే శ్రావణపట్టియని వ్యవహరించుచున్నారు. ఈమంగళవారవ్రతాచరణము సర్వదేశములందు జరుగుచున్నను ఆంధ్రదేశమునందు విశేషించి పల్లెటూళ్లయందు జరుగు దృశ్యము మిగులమనోరంజకముగనుండును. గృహగతలకు స్త్రీలెట్టి వీడవారలయినను తావెంతటి గొప్పదర్శనగలదియైనను అందజను స్వయముగ నాచరించవలయుననియు; పిలిచినవారి అంతరమును పొలింపక పిలుపును గౌరవించి వారియింటికి పోవలయుననియు వీరి యీవ్రతమునందు క్రియాయోచనుదాల్చును.

అదికాలమునందు చారుమతీదేవియను పతివ్రతారత్నము నియమపరాయణయై శ్రీమహాలక్ష్మిని పూజించి తదనుగ్రహముపొంది శ్రీమహాలక్ష్మినుండి పరములబడసి స్త్రీలోకమంతయు లక్ష్మీదేవియొక్క అనుగ్రహమును పొందుటకు తగినపాధకమగు పరలక్ష్మీవ్రతమును లోకమునందు వ్యాప్తిచేసెను. ఈశ్రావణపూర్ణిమకు ముందువచ్చెడి శుక్రవారమునందే పయోవినశ్చలేక ముత్తైదువలకు స్త్రీలందరు నీపరలక్ష్మీవ్రతమును సర్వత్ర ఆచరించుచున్నారు.

పాకయజ్ఞముల నాచరింపబోవు గృహస్థు లీశ్రావణపూర్ణిమయందు శ్రావణియను నామాంతరముగల ‘సర్పబలి’యను పాకయజ్ఞమును స్వస్వగృహ్యమువ్రతముల ననుసరించి ప్రభుమమున నొనర్చియే తక్కినపాకయజ్ఞముల నాచరించవలయునని సంప్రదాయముగలదు. ఇదేవిధముగ హవిర్యాగములను సోమయాగముల నొనర్చినవారందఱు నీవర్త్యునందనదశ్యము ‘పర పశువు’ అనుపేరుగలయాగము చేయవలయుననిగలదు.

వేదశాస్త్రజ్ఞులగు విద్వాంసులందఱు ఆధ్యయనార్థము విచ్చేసెడి శిష్యులను పరీక్షించి తదువుచెప్పుటకు అంగీకరించి విద్యను ప్రారంభించి చెప్పనదిశ్రావణమాసమునందే.

సామాన్యులయినద్విజన్ముతయినవారలు తమకువచ్చినంతవఱకు విద్య లేతోవంతమయి వెలయుటకు గాను వేదప్రచారకులకు కాండర్దులను జపతపహోమతర్పణాదులచేత తమ కృతజ్ఞతను ప్రకటించున దీక్రావణమాసమునందేగదా! ఇటుల అన్నితరగతులవారికి, స్త్రీలకు, పురుషులకు సంబంధించిన పండుగలు పర్వములు కలిగియుండుటచేతను వితిహాసికమహాత్మ్యము, ప్రకృతికోభమున్నగునవి విశేషించికలిగియుండుటచేతను క్రావణమాసము మాసములన్నిటిలో మిన్నయనితలంచుచున్నాము.

శ్రావణసురదరి

తుర్లపాటి గోవర్ధనరావుగారు

పసుపుం గుంతును పాదపద్మముఖసంపన్నుల్యేభాళిది
గ్వీసరంబుం బ్రసరింప శ్రావణీకళాంగీకారచెల్వమ్ము(?)న
న్వేస నింటింటికి బేరఁటమ్మునకుఁ దాఁ బిల్వంగ నేతేరు నం
ధ్రసతీధన్యకుఁ గీర్తికన్యకుఁ గవిత్యారాధనం బెత్తమే?

అంద్రలక్ష్మీ! నిరుటి శ్రావణావసర శు
భద కుమారోదయ సముత్సవము నందు
జనకు జదివింపువేటంచు 'సాతి' దాల్చి
తరలుచుంటే! దీక్షావస్తుగరిమ చాట.

అనఁగ ననంగు సంగననఁగాఁ గననయ్యెడి సుందరాంగి శ్రా
వణిని ముదమ్ము నల్లెనలఁబ్రాకఁగ వీధికి వీధి కేగుచున్
శనగలు కుంచమంతముడిఁ జక్కబిగించి కరాబ్బయుగ్మమం
దునఁ గొనికెచ్చు మోతలను దోఁపవె కావ్యరసమ్ములాఁగన్.

ఆ సవరింపు లానగవు లావగలాడుల పేరఁటమ్ము నం
దాసనెనంగఁజేయు కవితాప్రియులాసవహింప, శ్రావణో
ర్వీసరసత్వము స్థనిన విందగు; విందగు సత్కళాకలా
భ్యాసరతుల్ ప్రవీణులవి పాడగలారు ముదమ్ము పెంపఁగన్.

అదె గృహలక్ష్మి దిద్దుకొను నందముచందము లెంతో సంతసా
స్పదము కులాంగనారమణి సల్పు వచఃప్రచురమ్ము విన్న సా
హృదయుఁడు భర్త వర్తిలదె యోగి పరాంబిక నెంచుభాతి శ్రీ
పదములు పద్యరత్నములఁ బాడితి మా 'గృహలక్ష్మి' సామ్మగన్.

క్రొత్తది చీరగట్టు కులుకుం దన చక్కదనమ్ము చూచుకో
నత్తరిశేక్షణానివహమంతయు తక్కుచు తారుచున్ ప్రమా
దాత్తమనస్కులౌచు కనుదమ్ములఁ బడ్డ కవిత్యలేఖినిన్
బత్తి దలిర్ప నిత్తు నొకవాయన మాచిగారాకుబొండ్లకున్.

ప్రబోధనము

శ్రీమతి ఓలేటి సూర్యప్రభాదేవి గారు

సోదరీమణులారా! శ్రావణమాసము సమీపించుచున్నది. ఆహా! ఈదినములలోనే గదా మనమెల్లర ముత్సాహభరితలమై వారమున కొకసారి సమావేశమగుదుము.

నూతనవధువులు నవనవాటంకారశోభితలై భర్తదర్శనోత్సాహపూరితులై కలకలలాడుచుండుదినమౌ లభిగో వచ్చుచున్నవి. సోదరీమణీ! స్వాగతమిమ్ము. రమ్ము. మనమందర మెదురేగి యాశ్రావణలక్ష్మి పాణిగ్రహణముచేసి తోడ్కొని వత్తము.

చూపుము. నీ నేర్పంతయు నామెనుతోడ్కొనివచ్చుటకు చూపుము. ఎట్లుపూజామందిర మలంకరించెదవో, ఎట్లురంగవల్లికలిమిదువో, ఎట్లువివిధములైన తోరణముల గట్టెదో-కట్టుము. నీయథాశక్తి నామె నున్ముఖురాలింజేయ ప్రయత్నింపుము. సోదరీ! తూష్టి భావమును వహింపకుము.

నీయింట కొత్తపెండ్లికూతురున్నదా? నోమెడిపడతికలదా? లేకున్ననుసరే. నీవ్రయత్నమునుపూత్రము మానకుము. ద్విగుణీకృతోత్సాహముంజెందుము. నీనామెకరుణచే నకలసంపదలు బడయగలవు. దీర్ఘసుమాంగల్యత్వము నొందగలవు.

నూతనవధువులారా! మీఅత్తింటివారిడిన సువర్ణాభరణముల ధరించితిరా? కొత్తయలంకారములచే, తావులవెడజల్లు పూగుత్తులచే మీవేణి నలంకరించితిరా! ఓహా! ముద్దులుగుల్కు మీమోముదమ్ము లెట్లు వికసించినవి! దరహాసచంద్రికలచే పట్టపగలు వెన్నెలగాపించుచున్నారు మీరేనా? ఆహా! యేమి? ఈశ్రావణవాసరముల మాహాత్మ్యము?

ఏవంకజూచినను నలంకృతలై దరహానితవదనలై త్వరితగతి పదచాలనముజేయుమగు వలే! ఏదెననీక్షించినను మందగమమున గంధసింధురములలీల డీలజేయు నిందుముఖులే!

అమ్మయ్య! ఇప్పటికి బాలలయారాభటము శాంతించినది. నుదుట సర్థరూప్యమంత బొట్టెపుడగు నెపుడగునని తల్లులవృద్ధిచు తనయ లిపుడరుగో పరువులిడుచున్నారు, వీధులలో నల్లకల్లోలముగా దిరుగుచున్నారు.

అరుగో! ఎట్లు గతివేగమును హెచ్చించున్నారో! చూచితిరా? ఏమి? ఈబాలికల యుత్సాహము! అందోళనము! సెనగలమూటలు భారమగుటచేగాబోలును అచేతినుండి ఈచేతికి ఈచేతినుండి యాచేతికి నెట్లు మార్చుకొనుచున్నారో! పాపము! అమాయికలగు నాబాలికల కింటియొద్ద బరువునుదింపినచో సంతన ముండదుగాబోలును. భారవాహంసలై నను నాబాలికల గమనమున మందగతిలేదే!

బాలికలారా! ఏల యట్లు త్వరితగతి నేగదరు? శ్రావణలక్ష్మిమీకు చేయూతనొసగి యట్లు లాగికొనిపోవుచున్నదా? ఔను! ఆమెదే యాగతివేగము. ఆమెనిముసమైనను నొకచో నిలువదు. ఔను! ఎట్లునిలుచును? తన నావాహనచేసిన ప్రతియింటి కామె పోవలెను గదా?

బహువ్యాపకురాలగునామెకు మండగమన మెట్లు సాగును? సరే! అట్లయినచో పొంకు! ఆమె సనుసరింపును. మరల నామె వత్సరాంతముదనుకరానేరదు. బాలికలారా! మీరు ప్రతిగృహమున నామెపూజామందిరముల నీక్షించుచున్నారా? ఆమె యేగృహమున నెట్లంకృతయై నదో చూచుచుంటిరా? మీభారవాహకత్వముతో మీరివియేమియు జూచుటలేదా? అట్లెన్నడు మాత్రము జేయకును. ప్రతీయింటను నామెను దర్శించి నమస్కరింపును. అంజ నమును ధరింపును. మేరువకుడు. పేరటమునకు బోవుటలో ముఖ్యదేశమదియే. శ్రావణ మాసవ్రతకథలో దానివిషయమేయున్నది. ఆయంజనమును అంధులైన అత్తమామలు ధరింప దివ్యాక్షులరైరట. మీరుకూడ నట్లు పవిత్రమైన భావోపేతలుకండు. తొలుత నీనోమునోచిన స్త్రీయొక్క పూతభావమే యామెయత్తమామల కట్లుపకరించినది. ఆమె యొక్క పూతభావమే నిరీవుడైన యామెభర్తను సజీవునొసరించినది. కథ మీకందరకును తెలిసినదే. కాన నట్టిభక్తియే గలుగవలెను. భక్తిలేనిపూజ పత్రికచేటనునట్లు భక్తి లేమిచే వ్యయప్రయాసములేకాని ఫలములేదు. కావున మీరెల్లరు భక్తివిసమై పూత చరిత్రలై కొలువును. ఆదేవి మీయీప్సిత్తార్థము లొనగగలదు. ప్రసన్నురాలుకాగలదు. సందియములేదు. లెండు. ఉత్సాహభరితలుకండు. శ్రావణమాసము గడచిపోవును. అతి త్వరితముగ గడచిపోవును. అన్నిమాసములలో నిదిమిక్కిలి వేగముగలది. అన్నిమాసము లలో నిదియు త్తమమైన వ్రతములకు మూలకందము. మిక్కిలి విలువగల ఈనాలుగు మంగళ వాసరములును నాలుగు అమూల్యరత్నములు. వీనియొక్కవిలువ వివేకవతులందరును తెలసుకొని కర్తవ్యమాచరింపును. మీవిధిని నెరవేర్చుకొనుడు.

ఓ శ్రావణమాసమా! నీమెంతధన్యపు. నీరాకకై స్త్రీలందరును అమితోత్సాహ భరితలై ఆనందమయలై యుందురుగదా! ఏలొకో? నీలోగల ఈనాలుగుమంగళవాసరముల కింతఘనత! ఏలొకో? పూర్ణిమముందరి శుక్రవాసరమున కంతప్రాశస్త్యత! ఎద్దియో ఘన తమమైన మహత్వముండబోలు. లేనిదే వానికంతవిలువయుండునా? ఉండదు. ఉండదు. ముమ్మాటికినుండజాలదు. మేము తెలిసికొనజాలని అపూర్వమైనదెద్దియో మహత్తు నీలో గలదు. నిక్కము. నిక్కము. కావుననే చిరకాలము క్రిందట నీనోముపుట్టినది. ఆహా! ఏనా దీనోముపుట్టినదో! ఏనా దేసతీమతల్లిక యీనోమునాచరించి సఫలీకృతమనోరథయై నదో! ఆనాటినుండి యొక్కతీరుననే నిరాఘాటముగా సందరచేతను నాచరింపబడుచున్నది గదా! ఏమి యీశ్రావణసోమవాసరమునాటి సందడి? స్త్రీలందరును పేరటమునకు బిలువ బోవుతరి ఏమట్లు తొలకరించుట! కడుంగడు నాశ్చర్యము. స్త్రీలందరు నామాత్రపు జిన్నులకు జంకుదురనియా యట్లువర్షించుట? జంకరు. జంకరు. కార్యదీక్షితలును గౌరీ పూజానిమగ్నహృదయలునునగు స్త్రీలా జంకువారు? జంకరు. కాని వారినిబరీక్షించు నాలేజిన్నులెంతయు బ్రశంసనీయములు.

స్త్రీరత్నములారా! జడియకుడు! మీరూనికయు మీభక్తియు మీవ్రతదీక్షయు బరీక్షింపనెంచివచ్చిన యాయీషత్తుపారమునకు వెనుకంజవేయకుడు. చిన్నచిన్నులకు గూడ దడిసెను చీనిచీనాంబరములను ధరింపకుడు. ధరించి వానియార్ధితజ్ఞాచి మీ యక్షుల నార్ద్రములుగానీకుడు. ఎంతబడినై నను లక్ష్మ్యపెట్టని శుద్ధఖద్దరునే పరిశుద్ధహృదయ లగు మీరుధరింపుడు. దాన మీలావణ్యాతిశయము లినుమడించుటలో సందేహములేదు. సందేహింపకుడు.

తరుణులారా! నేనిట్లు చాదస్తముగా జెప్పినందులకు నాపైనాగ్రహింపకుడు. నా మాటలలో దోషగులున్నయెడల త్సమింపుడు. మరియు నీనోములోగల ముఖ్యవిషయ మును కొంచెము చెప్పెదను. ఏమియు ననుకొనవలదు. సాధారణముగా స్త్రీలు కొంతమంది పేరటమునకువెల్లి వారలు కొంచెముగా వాయవములిచ్చిరనియు, వీరు మంచితివాసీలు వేయలేదనియు తప్పులుపట్టుచుందురు. అది చాలతప్పని నేను నిశ్చయముగా జెప్పు చున్నాను. ఏలనన ఎవరిశక్తికొలది వారు బాగుగనే వ్రతమునొనరింపతలంతురు. కొందరు పేదరికముచే నట్లుచేయజాలరు. ఆవిషయమై వారేకించనొందుచుండ చూడవచ్చిన పేర టాండ్రుకూడ వారినట్లు తప్పులెన్ని వారిమనములనొప్పించుట భావ్యముగాదని నాయభి ప్రాయము. సోదరిమణులారా! వినుచుంటిరా? మీరుకూడ నాతోనేకీభవించి ఎంతబీద వారల ఇండ్లకై ననరే వారుపిలచినచో నేగి వారిని తప్పులుపట్టక వారినానందింపజేసి మీరా నందింపవలెనని నాప్రార్థన. కొందఱు శ్రీమంతురాండ్రు లాముపేదవారిండ్లకు పేరటమున కేగినచో తమ గొప్పదనమునకు తక్కువయనితలంతురు. అదితప్పు. భక్తప్రియమగుభవాని ఏయుంట భక్తురాండ్రుకలలో అచ్చటనే సదాయుండగోరును. మనము పేరటమునకు బోవుట యెందులకు? భక్తప్రియమగు భవానిని దర్శించుటకా? ఘలహారములకొఱకు సెనగలు పోగుజేసికొనుటకా? నేనిట్లంటినని నాపై మీరుక్రియనద్దు. నిజముగా జెప్పుచున్నాను. నేనట్టిస్త్రీలను గొందరనుజూచుటచే నిట్లు వ్రాయవలసివచ్చినది. అట్టివారు నామాటల యందలి గౌరవముచే తమ స్వభావమును మరలించుకొందురని నాయాశయము. కాని వారు నాపై నాగ్రహాయత్తలైనచో నేను జేయునదేమియునులేదు.

కాబట్టి సతీమతల్లులారా! పిలువనివారియెడల కోపమునువదలుట, పిలిచిన పేదవారి గృహంబులకై ననునేగి వారిమన్ననలంది వారినిసంతసింపజేయుట ఈరెండును నీమాన మున నాచరింపవలసిన ముఖ్యవిధులు. అట్లు మనవిధులను మనము నెఱవేర్చుకొన్నచో శ్రౌవణలక్ష్మిని మిక్కిలి పత్కరించిన వారమగుదుము. ఆమె దయకు పాత్రలమగుదుము. అదియే మనయందరకోరికయునని నేను చెప్పనక్కరయేలేదు. మనమందఱమిట్లు ప్రార్థించి సెలవు తీసికొందుము.

“పసపుకుంకుమచే నిన్ను భక్తిభావ భరితలై పూజింపరించుగరితలమను

నదమలైశ్వర్యములనిచ్చి సాకుమమ్మ కొమ్మ! పరలక్ష్మి! పంచనమమ్మ జనని!”

శ్రావణమంగళవారములపాట

(సంపాదకురాలు) శ్రీమతి జరుగుమిల్లి రామాబాయిగారు

ఈశ్వరాపుత్రునకు, గజావతారునకు, పార్వతీ తనయునకు, భక్తితోనూ, వాక్కుతుద్ధినిచ్చు వైభోగ రాయునకు, కారిదాంబకును శేషసన్నతింతూ, జయ మంగళా, నిర్వ్యకుభమంగళా॥

మంగళాగారికథా, మహిమిదవెలసినా పాట గావించెదా భక్తితోనూ. మహిమిద వకరాజసంతా పం లేక సూభాగ్యపదవితా శేలుమండె. జ॥

పరమేశ్వరుడుతనఆత్మలోపాక్షించి ఇహపరాదులు వారికి త్తమనుచు లింగమృతానువకజంగమాతారమై గురుభర్తృహారాండమమచువచ్చె. జ॥

మేడమిదమంచి దిగివచ్చియాసతో బంగారుపల్లె ముతోనాజెయగనూ పణతిరాగాజూచి పరమేశ్వరు డుతాను నిమిషంబునిలువకపోయెనపుమా. జ॥

ఇదియేమిసోద్యమో యెరుగంగవలెనని మరుదినము నాటికి ముందుగాను మరుగునొంటుని యపుడుకాయ కోనియొండగా గంటలూమోగుచూవచ్చెపుడు. జ॥

వచ్చినజంగాన్ని పోషికపట్టుకొని ఇదియేమికా రణం అనియడిగెను పుత్రపౌత్రులులేరు మీచేతి భిక్షంబు పారపారా అంటరాదనిపలికెను. జ॥

మాకేమిగతియని సతిపతులుఇద్దరూసాష్టాంగమొస గిరి శివునికపుమా పరమేశ్వరునిగూర్చి తపస్సుచేయ మని అనతిచ్చిపోయె ఆజంగము. జ॥

సతిపతులిద్దరు రాజ్యమృలువిడచి పరమేశ్వరుని గూర్చి తపస్సుచేయ వారిభక్తికిమెచ్చి పరమేశ్వరుం డపుడు ప్రత్యక్షమాయెను రాజాకపూమా. జ॥

ఇచ్చితినివకవరము మెచ్చితినిపొమ్మనుచు శ్రీజ న్మమోపురుషజన్మమనగా ధర్మవతియైనట్టి పుణ్యవతి నిస్తునా పదహారుపార్వతులనుతునిస్తునా. జ॥

సతిపతులిద్దరుసమకూర్చుకొనివారు పరమేశ్వరుని వోభాషించిరి ధర్మవతినిచూచితాళలేమామేము పుణ్యమేమొగానిపుత్రుడవెను. జ॥

ఊరికిముందరా కాళికాగుడివెనుక చూతవృక్షము వందుఫలమున్నదీ ఆఫలముతెచ్చుకొని భుజియింప మనిచెప్పి అంతేరావమాయెనే అర్హతమా. జ॥

ఆరాజహస్తమున ఆవృక్షమెక్కియూఆఫలములన్ని యుకోసితెచ్చి భూతిముందరపెట్టి విప్పిచూడంగానే ఒక్కరేఫలమయి ఒప్పుమండె. జ॥

ఈశ్వరుండిచ్చినా కలముప్రాప్తియింతే అధికఫల మూపర్చునాఅతివమనకూ అనుచుభుజియించంగ ఆతి వగర్చమునిలచి నవమాసములునిండి నాతికపుడు. జ॥

మార్కటేజంబులతో ఒప్పేటినుతునికి పుత్రోత్ప నంపెట్టిపుణ్యకాలి సంతోషమువరాజు నామకరణం వ్రాసె నారాయణాయనినామమిడిరి. జ॥

రాజకుమారునకు రమణులందరుగూడి ఉగ్రలమరా బెట్టి వొప్పుమిద రుప్పితాకకుండ చుక్కబొట్టుపెట్టి శిరసంటికోట్టిలోనుంచెరుపుమా. జ॥

బాలప్రాయమువాడు బాలతోడుగులుతోడగి అట ప్రాయంబునా అటచూసీ నాటపెంచినవానినూటపెం చీనట్టు కాశియాత్రచాలధనముకట్టి. జ॥

కాశి పోదామనచుభునముతోయిద్దరు కాశిపట్టాని కేనచ్చిరి ఆవనానికిపోయిచాలబడలికగొని పరమేశ్వ రాజ చేనిలచెరుపుమా. జ॥

శ్రావణామాసాన భోమవాసరమునా మంగళాగో రునూపూజింతురూ అంగనలు తామరాపూలుకొ య్యరాగా రాజాకూతురువచ్చెరమణివెంట. జ॥

పుణ్యంగనలెల్ల పూలుకోనుకురాగ సంవాదపడి రాజనడుమనిలచె పత్వవతీకవ్య మాంగల్యవతియని చెరుకుముడివేనుకొని శీఘ్రముగనూ. జ॥

ఆరాత్రినగరులో ఆకన్యవధువరులు నిలచితోటా లోనుయొండగాను అక్కడికివనుడంచి తన్నంతనిమి షమున తోడుకూపోయిమధుపర్కమిడిరి. జ॥

తానదుపుకాస్త్రాల్లు అన్నియునుగావించి రాజ హోమమువేర్చెరమణితోనూ అగ్నిపాక్షిగపెండ్లి అడి నానతిగూడి సప్తరుషులకుమొక్కిసంధ్రముగనూ. జ॥

వధువరులయిద్దరికి ఒప్పుతోబువ్వంబుచేయించె రచ్చోట శీఘ్రముగను రాజులందరుతాము రమ్యముగ భుజియించి కరములుకడుగుకొనిగ దైనుండె. జ॥

చిత్తరపువ్రాసినా చవికలోపలనుంచి పట్టెమంచ మువాల్చి పరుపుపరచీ కమ్మారిపునుగు జవ్వాజిమొద లుగదెచ్చి ఒప్పుతోనిలిపిరివధువరులకూ. జ॥

గిన్నెలలోపాలు చక్కరలేనియు ఘృతములు ఆరగించాబెట్టిరి కర్పూరతాగాలు పచ్చలాచెంబుతో పన్నీరుదెప్పించిఉంచెరుపుమా. జ॥

దంపతులిద్దరూయింపుతో భుజియించి సంతోషము గనుతాంబూలమునగీ సతితోడమీదనూ పాదమానిచి గిన్నెభక్తితోవుంచెనుగుర్తుగాను. జ||

తూగుటుయ్యలపైదంపతులిద్దరూ శయనించినిద్ర లుకాదుగానె కాలమృత్యువువచ్చి కాలసర్పంబయి బాలకునిగరుపంగజోచెవపుడు. జ||

మంగళాగారమృ మగువస్వప్నామందు నీపతికిని గంజనమయమిది మాంగల్యవతి నిద్రశీఘ్రముగ మేల్కొని కమలుబాగుగ తెరచి కలియజూచి. జ||

నుమాంగల్యవతి నిద్ర శీఘ్రముగ మేల్కొని కన్ను లూతెరచి కలియజూచి కృష్ణసర్పముజూచి కిలకిలా నవ్వుచూ స్వర్ణకలిశముదెచ్చి యునిచెనపుడూ. జ||

బాలభక్తిమేచ్చి నాగేంద్రుడవ్వడూ కలశంబు లోప్రవేశించెనపుడూ చుట్టచుట్టుకుఅతను పవళించి యుండ ప్రదక్షిణంతాజేసి మెక్కినిలచె. జ||

ముత్యాలకుూర్చినారవికలానూవిడచి వాళినాకట్టు కొనియెదుటనిలచె పతిప్రాణమెత్తుకొనిపంకబాడ్లి తాను తిరిగిశయనించికడునిద్రపోయె. జ||

అరుణోదయంచేరే అరాజుమేల్కొని నేటిగండ మునునకుగడచెనపుడూ యెవ్వరితోచెప్పకాయెద్దరూ తల్లి కాళికిచేరిశీఘ్రముగనూ. జ||

తెల్లవారంగానే యెల్లప్రజలూలేచి పన్నీరుచిల్కి ముగ్గులుపెట్టి రత్నాలగద్దెలురమణులూవుంచిరి వధున రుండెచ్చినిలచిరపుడూ. జ||

పెల్లికూతుర్ని లేపి శృంగారములుచేసి రత్నాలగద్దె వైపుంచగానే తిప్పుకావధువరని ముఖముతానూ జూచి తనపతికాడనితలచెనపుడూ. జ||

లేచిమేడమీదకూర్చుండి చింతించి జాణలెనట్టి యాసభియలెల్ల నేర్పుతోనీపతీ అవుననీఅందరూ తల పోపి తెలిపిరాసభియలెల్ల. జ||

సత్యవతియాకన్య తనతండ్రిసినిలచి నామాటవిని యువన్నాదరించూ నీవుసత్రము నేడనిజము గావడిపితే భక్తితోతాంబూలమిత్తునేను. జ||

కాళిచేరియువారు గంగన్నానముచేసి కాలదైర వుల దర్శనముచేసిరి అన్నపూర్ణనుచాలలభిభక్తితో జేడికొని విశ్వేశ్వరునిగూడదర్శించిరి. జ||

మణిక్కరికాడని తిరువేడిదర్శించి చిందుమాధవు దర్శనముచేసిరి భాగీరథునిచాలభక్తితోజేడుకొని తిరి గివచ్చిరవారునీమకపుడూ జ||

కాళిచేరివారు గంగన్నానముచేసి కాళిపట్నాని కేవచ్చిరపుడూ మహారాజసత్రానమామలల్లుళ్లు తమరు గంగాదించినిలచిరపుడూ జ||

అరచేరివరదేశి రాజులవిప్రులు భుజియించి తాంబూలమందుకొనగా మీరేల వల్లరనిపరిచారకులు పోయి తోడుకుపోయి రాజసముఖమునకు. జ||

వచ్చినావారిని భుజియంపుడంజేను వెల్లమనివారి తోపలికిరపుడూ స్వయంపాకమందుకొని యెద్దరూ భుజియించి నిలచిరిసమ్మలనీదాలోనూ. జ||

కర్పూరపాగాలు కాంతలానిచ్చెను అక్కడికి వేంచేసి అందునుండి కాళినానులకేలకర్పూరపాగాలు వల్లమనివారితోపలికిరపుడు. జ||

రాజసముఖముమీదరమణితాగుర్చుండి నాధుడూ వచ్చేటిరాకచూచి తాను మనంబునా చాలసంతోషించి తాంబూలమిచ్చితా కరములట్టె. జ||

తాంబూలమూయిచ్చి కరముతాలట్టి ఆనంద బాష్పములుపురిపించెనూ ధన్యురాలానయితి దరిచేరి తినినేను రాజాకూముద్దుకూతురునైతిని. జ||

ఇదివీమిసోద్యమం వెరగుపడిమామచూ హాశ్వర్య పడిరాజాఅడుగగానే నీకు గుర్తులుగలవునీలకర్ణుడవు నీవుసత్యముగ తెల్పుమీవృత్తాంతము. జ||

కాళికిపోదామనుచు కాంక్షతోనిద్రము నిలచి తోటాలోనేయుండంగనూ అక్కడికివేంచేసి వన్నింక నిమిషమున మధుపర్కమిచ్చి కళ్యాణమండే. జ||

పరితినాతోడమీద పాదంబుయాగిన్నె హతుగా నిలెనూగుర్తుగానూ నువర్నకలిశంబుదెచ్చిదేవీద్యమా వమైవెలుగ బుజుగింపురుకంతనూలవేసె. జ||

అకాశమంతానుపందిల్లుగావేసి భూమియంతయు అరుగుగానువేసి తోరణములుగట్టి నగరశృంగారించి కళ్యాణవేదిగాగాజేసిరపుడు. జ||

గోదానముజేసి భూదానముజేసి నువర్నదానము జేసి సాంపుగాను ఆశ్వదానముచేసి గజదానముజేసి కన్యదానముజేసిభువనముగాను. జ||

ఆరాత్రినగరిలో ఆకన్యవధువరులు తల్లిదండ్రాదు లనుతలమకొనెను అనిబుజుగింపుచూ మామతోఅల్లుడు శీఘ్రముగశిమకువెళ్లవలెనూ. జ||

ముదుకూతురికిచ్చె ముత్యాలపల్లకి పచ్చలూపల్లకి భాగీరధికిని కోటివేలచేయుట త్రమాశ్వమునిచ్చి అల్లు నికూతురినిఅంపించెను. జ||

తెలిసివాఫలమెల్ల గ్రమ్మనావెదలెను భక్తితో
గూడనిబాలుగాను గంగనిముందరనుంచుకొనితనసీను
చేరి తనత్వములుచెప్పించెనూ. ౫||

తనతోటిజనమెల్ల తక్షణంవెదలగా భక్తిగానీతా
లండ్లొచ్చెననుచూ పుత్రుడనిచెప్పగానుత్సాహమును
పొంది ఆలింగనముచేసిఆతిథితోనూ. ౬||

ఏమిసోమునోచిత్రేదశముచేసితి పుత్రభిక్షముచెట్టె
పుణ్యకారీ సత్యమృదవృద్ధిమాంగల్యములుగలా మంగ
ళాగౌరుమాపూజించితి. ౭||

బాగీరథీచాలభక్తితోపూజిస్తే మీవంటిఅర్థమామ
లుగలుగనూ ఎక్కువరాజ్యముమిక్కిలినంచదా తర
గవలయుదువలెననుచొప్పునూ. ౮||

ఎప్పుడూపూజిస్తే మాంగల్యములుగలవు మంగళా
గౌరుమాపూజిస్తేనే ఈకళపాటపాడినవారికి విన్నవా
రికైనై సవిధపంబులూ. ౯||

ఇష్టసంపదలిచ్చు ఈరాజ్యపదవిచ్చు సత్యసంపద
లిచ్చు సర్వేశ్వరాణి. ౧౦||

శ్రావణి

చేబోలు చంద్రశేఖరశర్మగారు

శా. ఏరాజిల్లెకు కారణమ్మునను యీయిందీవరాక్షిగణం

బారన్ సీవరుఁడెంచిసట్టిసమయంబందున్ నేకశుంపిందుగా

రా! రా! శ్రావణియంచునిన్ను బిలువన్రంజిల్లు శ్రీదేవతా

గౌరీపూజలుఁ జేయబూనెదరు నీకళ్యాణమేపారగన్.

సీ. సాంధ్యకాలారుణచ్ఛవి మోదమొనగుచు ధరణికి వింతయందముఁగడింప

బాలికాపదముల పసపుపారాణియు సకుసులువేయగా నద్దికొనగ

బొట్టెలసిగలందు బూదండ లవనిపై లీలానిలములచేవ్రాలిపడగ

లమ్మనాకిమ్మంచు నడిగిబిడ్డలుకొన్న సెనగలు భూమిపైఁ జేదరిపడగ

తే॥ గీ॥ మెరగుబంగారుజీర నెమ్మేనదాల్చి పసపుపారాణిదాల్చి పుష్పములుదాల్చి
వాయనములిచ్చు బాలికావధులభంగి భూపురంధ్రవతంసంబు పాలుపుఁగాంచె.

శా. మేఘుచ్చన్నతయందు నింద్రధను నెమ్మెంజాలగాఁగొల్వ సీ

కీఘువ్యధతి హెచ్చుగాడనరె సంచీవెంతువే నింద్వదీ

యాఘాపాకరణప్రళస్తసమయోద్యత్కామిసీవస్త్రపా

లీ ఘృష్టాభ్యత తత్కళదృచుల హేళిందగునీమవ్వమున్.

సీ. అమరక్రోత్తగపెండ్లియాడినదంపతుల్ సీరాకృత మదిం గోరుచుండ్రు

శ్రావణశుక్రవాసరమందు నూత్నవధువునకు పట్టిలుఁ జొడరివచ్చు

అత్తవారంపెను క్రొత్తశ్రావణపట్టి కాసులోరత్నాలొ కానుపించు

అత్తవారంపెన యాషాఢపట్టిలకంటె శ్రావణపట్టి సంపువారు.

తే॥ గీ॥ ఆరువేలెంతొకట్నంబు లందుకొనియు

నొంటికాసునుబంసిరి నొసరటంచు

పెదవివిరచెను వియ్యాలవెలఁదిమిన్న

లెందరోయుండ్రు శ్రావణియందు నిటుల.

శ్రావణలక్ష్మి

కల్లూరి వేంకటసుబ్రహ్మణ్య దీక్షితులు గారు

ఆకాశలక్ష్మి మాద్యన్నీలజలదసంతతి నీలమణివితానంబుగప్పె
 వరదిశాలక్ష్మి సుందరబలాకావళి రమ్యకల్యాణతోరణముగట్టె
 సర్వోపహలక్ష్మి సకలసరిత్పావనాంబువు లర్ఘ్యపాద్యములఁగూర్చె
 వసలక్ష్మి మృదులశాద్యలపంక్తి మొలపించి నైహార్యరత్నకంబభులుపరచె
 నెమ్మి పురివిచ్చి నాట్యచిత్రముచూపె
 భవ్యవిభ్రమ విభ్రాంతప్రకృతికాంత
 జలదగంభీరభావల స్వాగతంబు
 వలికె శ్రావణవరలక్ష్మి వచ్చువేళ.

అమఁగువెట్టఁగఁబోలు నదె వద్యవనరాజ త్రవచేత తలవాంచితపముబూనె
 తనుకాంతివెలయింప గనియెఁగాఁబోలు విద్యుల్లత దిక్కులఁదూలిపాతె
 మోముజూపఁగఁజూచి మోమోటవడియెఁబో శశి తేజచాటుగా సంచరించె
 గతివిలాసముచూపెఁగాఁబోలు రాయంచ కొలముపర్వడి క్రొంచబిలముదూతె
 నిరుపమతదంగవిభ్రమోన్నేషములకు
 సాటిగాకుంట నిట్లులజ్జనుభావ
 ప్రకటనమునేసి సాదృశ్యవస్తువితతి
 దెలిపె శ్రావణలక్ష్మివి తీర్ణసరణి.

కాంతుండుర్దినముల్లిసించెనని దుఃఖాక్రాంతయై వద్దినీ
 కాంతారత్నము వానలంజవికి యేకాగ్రంబుగా నీటదు
 ర్దాంతాత్యంతకఠోరశ్రావణవ్రతప్రారంభముజేసెనాఁ
 గాంతల్పర్తృసుభై కవృత్తి వ్రతముల్లావింపకే శ్రావణిక్.

తొలివార మిదియెకావలయు వియ్యాలవారంపిరా తగవులంచమగువారు
 తగవులలోపేమియగు కూతులంగంటిమమ్మ మేమనిమేలమాడువారు
 ఆచారమటులేక యంత్యవారానబంపఁదలచిరని బమల్యలుకువారు
 కథముఖ్య మిదిసీకుఁగడఁదాకవచ్చునే చెప్పుమంచవుడెప్రశ్నించువారు
 నై నిరంతరసాభాగ్యమభిలషించి
 మంగళాలయసర్పించు సంగనాన
 మాజ మనోన్యప్రణయసంబంధభావ

ప్రచురవాగ్రచనామోదపదవిఁగూర్చె.

జలకమార్చినకుదుల్పసరించి యటునిటునడలిపోకుండ కీల్జడఘటించి
 పసుపునిగులఁదేరి మిసమిసలాడు నెమ్మోముపై గుంకుమబొట్టుదీర్చి

పాదాంబుజములపై బరువునజీరాడు ప్రభులీను పసిడిదువ్వలువంగట్టి
చెన్నుమీరెడు క్రొత్తచెంగల్యపూపన్నెరవణించునునుమించు అవికదొడిగి

పసుపుఁబూసిన మృదుపాదపంకజముల

రాగరంజకమైనపారాణిరేక

దీర్ఘవరలక్ష్మీనర్చిపదివ్యమూర్తు

లను ధరించిరి నవవధూలక్ష్మ్యులంత.

సురభిమంజాలపుష్పమంజరులనెత్తి

భక్తిరసభావబంధురప్రథితగీత

ములనుశ్రుతిగూర్చి విశ్వసమ్మోహనముగఁ

బాడి పూజించిరదేవి భద్రములిడ.

వరలక్ష్మీనేమనివరముగోరితివన్న తలవాంచుఁజిలునవ్వుమొలకలెత్త

అత్తవారేమంపిరమ్మదెల్పుమటన్న వరహాలపేరుపైఁ బరపుఁజూపు

మగఁజునీకేమంపె నగలన్న చెలిని బంగారువాలడయెత్తి గనరిగొట్టు

తొలిసోమె ఫలియించుఁ దొందరపడఁబోకుమనఁ జూపులంగోపమభినయించు

హవభావాభినయకళాభ్యాసమునకుఁ

బ్రథమరంగంబు మౌగ్ధ్యంబు బయలువఱచు

నారితేరినప్రాథ లిట్లాడువేళ

సిగ్గునంబలుకనేరని చేడమిన్న.

అద్భుతానందసందోహ మడరనిట్లు

శాంతశృంగారభవ్యరసాంతరముల

ద్వైతభావంబువాసి యద్వైతసుఖము

నొసఁగె శ్రావణలక్ష్మీమహోదయంబు.

శ్రావణ సంధ్య

తుచ్చులపల్లి వేంకటసీతారామా రావు గారు

సదమలంబగు శ్రావణసంధ్యలందు

మణిమయోజ్వలభూషణమేనదాల్చి

నింపొనగునొయారంబుతో నిండ్లదెసల

కరుగుచున్నారు పడతులు కలిమిమెఱయ.

పాదములనంటి జీరాడు పయ్యెదలను

నొడుపుగానవరించుచు వీచుచుండు

పూలసరములసరిజేసి పురమునందు

వాయనంబులగ్రహియింప వరుసదీరి

వెడలుచున్నార టుదిదలువేకుకలర.

ధగధగద్యతులీనెకుధాళధళ్య

శోభితంబగు నొక్కకిశోరమధ్య

శిరమునందడతలదాల్చి చెలులగూడి

పోవుచున్నది శ్రావణదేవివోలె.

శ న గ

డాక్టరు యన్. శేషగిరి రావు గారు యల్. ఐ. యమ్.

హిందువులు శనగలను శుభకార్యములందును, నువ్వులను పితృకార్యములందును ఉపయోగించుట ఆచారము. శ్రావణము శుభములపుట్ట. పండగలు, పబ్బములు, న్రతములు, నోములు ఆమాసముపొడుగుననుగలవు. వీనియందు శనగల ఉపయోగము విస్తారము. కావున ఈ శ్రావణసంచికయందు శనగలనుగూర్చి ముచ్చటించుట సమయోచితముగనుండును.

దీనికి సంస్కృతమున చణకః, బాలభోజ్య, హరిమంత అనిపేర్లు. ఇది హిందూ దేశమునందంతటను సాగుచేయబడుచున్నది. తుప్పగిబెరుగును. శాఖలు విరళము. పచ్చియాకు ఓషధి. చెట్టున చిరునూగుడుండును. ఆకులు కొనలుదేరి విభాగములై అంపమువలె నుండును. నిశపువాటు. నూగుకూడనుండును. పూవులుమిక్కిలిచిన్నవిగానుండును. పుష్పగర్భము గిన్నెవలెనుండెను. ఆగిన్నె అయిదుపొడుగైన ఈటెలుగుఆకారముగానుండే కొనలుకలిగియుండును. రంగు తేలికయైన పాలలవర్ణముగానుండి నీతాకోకపురుగుయొక్క ఆకారముగలిగియుండును. కర్ణికలు పదివరకుండును. కాయగర్భము బలముగానుండును. ఒక్కొక్కగుంటలో ఉచ్చిన ఒకటిరెండు గింజలుండును.

ఔషధోపయోగమునకు గింజలు, శనగపులును, శనగఆకులు వాడబడుచున్నవి. శనగపులునులో అగ్నాలిక్, అసిటిక్ ఆసిడ్లుగలవు. మాలిక్ ఆసిడ్లుకూడ ఉండనోవు. ఒక ఔన్ను పులునులో పదునాలుగు గింజలయెత్తు నైట్రజనుగలదు. శనగగింజలో నూటికి పిండి (Starch) 59 పాళ్లు, ఆల్బిమినాయిడ్లు 20 పాళ్లు, కొవ్వు 4 పాళ్లు, నార 1 పాలు, బూడిద 2 పాళ్లు, ఫోస్ఫారిక్ ఆసిడ్ 1 పాలు, సిల్క్ 11 పాళ్లు గలవు.

శనగ సాధారణగుణముల నరయుదము. శనగఆకుకూర కొంచెముపుల్లగ వెగటుగ నుండును. పైత్యమును కఫమును పోగొట్టును. వాతముజేయును. గురుత్వముగనుండును. మూత్రపుసంచిలో రాళ్లుపుట్టించును. శనగలు పచ్చివి (ఎండకుండ పచ్చివిగానుండునవి) తేలికగనుండును. కఫమును బుట్టించును. దేహపుష్టినిచ్చును. వాతముజేయును. మూత్రపుసంచిలో పుండుపుట్టించును. వేయించని ఎంచుశనగలు వేడితేసిఆర్చును. బలము దేహపుష్టిజేయును. రక్తపైత్యమును శమింపజేయును. వాతము, చలవ జేయును. కఫమునుగొట్టును. తేలికగానుండును. మదమునణచును. స్త్రీలకు పాలుపడజేయును. తెల్లదబ్బకు, నల్లదబ్బకు బలమిచ్చును. శరీరమునందలి సహజమైన కాకకు బలమిచ్చును. కార్జము తెల్లదబ్బ గురదాలు వీటినిశుభ్రపరచును. గడ్డలకు మేలుజేయును. పొట్టనుమృదువుపరచును. మంచిరక్తమును బుట్టించును. ఆకలిబుట్టించును. ఇది మంచి ఆహారము. అప్పుడే వేయించిన శనగలుతినిన మంచిపైత్యమునుపుట్టించును, వీర్యపుష్టిజేయును, ఋతురక్తమునుజారీచేయును,

మూత్రబద్ధమునుమాన్పును. కడుపుబ్బును నివారించును. భోజనాత్పరమందు వీటిని మితముగ బుచ్చుకొనిన అన్నమును చక్కగజీర్ణముజేయును. శనగపప్పువండినది పైత్యము మేహము వాతము శీతపైత్యముజేయును. రుచిగానుండును. శ్వాసబుట్టించును. కడుపుబ్బును మిక్కిలి అపానవాయువునుదెచ్చును. సర్వరోగములకు అవధ్యమైనది. శనగపప్పు వేయించినది వీర్యపుష్టిజేయును. దగ్గునగాచును (దీనిని తినినవెంటనే నీళ్లుత్రాగకూడదు. త్రాగిన కడుపుకుట్రజేయును. నీళ్లవిరేచనములగావించును.) శనగవులును (అనగా శనగచెట్లమీద నన్నబట్టబరచి తీసినమంచునీరు) వాతమును పైత్యమును శమింపజేయును. అన్నము జీర్ణముగావించును. జఠరాగ్నినివృద్ధిబొందించును. రక్తములోని వేడినగాచును. కొన్ని ఔషధములలో అనుపానముగ నివ్వతగియుండును. శనగఉండలు (బెల్లముచాకము పెట్టి వేయించినపప్పు వేసిచేసేవి) పైత్యమును మేదస్సునులగాచును. వీర్యవృద్ధిని దేహపుష్టిని ఇచ్చును. శనగపత్తు (వేయించివిసిరిన సెనగలపిండి) బలమిచ్చును. కడుపు పొంగించును.

గృహవైద్యమున శనగ ఉపయోగమువిరివి. జ్వరములందు ఇదివాడబడుచున్నది. ఋతుశూలరోగమునందు ఇది ఉపయోగింపబడుచున్నది. పచ్చిశనగమొక్క వేడి నీళ్లయందుంచి దానిపై ఆవిరిఈరోగికి పట్టుదురు. శనగగింజలు అతిసారమునందు వగరుకొఱకీయబడును. శనగజంటగింజలు వాయుహరములు. వెచ్చచేసిన శనగఆకులు బెణుకులయందును, అంగములు బెనుకులయందును పై కట్టుకు ఉపయోగించిన మంచిగుణమిచ్చును. శనగపప్పుకాఫీ వాయుహరము, మూత్రబద్ధము గావించును. దీనినమూలమువేసి కాచిన నీళ్లఆవిరి రహస్యస్నానములయందు పట్టించిన ఋతుబద్ధము నివారణమగును. శనగలు యొక రాత్రి సిరకాలోనానబెట్టి వాటిని ప్రాద్దుటపుచ్చుకొని ఆదిసము మరీషమియుపుచ్చుకొనకయుండిన కడుపులోని క్రిములన్నియు చచ్చిపోవును. శనగలు నీళ్లలోనానబెట్టి పచ్చివిడినవలెను. ఆశనగలు నానబెట్టిననీళ్లలో తేనెకలుపుకొనిత్రాగవలెను. ఈలాగున 20 దినములుతినిన పోయినపుంస్తవ్యము తిరిగివచ్చును. (ఇటుల మేహకాకతత్వములుకలవాళే చేయతగినది.) శనగగింజలు రుబ్బితయారుచేసిన ద్రవము రసాయనము. వమనమునుకట్టును. కుత్తుకపడిశమున కాల్చినశనగలు రాత్రిపూటతిననిచ్చి గోరువెచ్చనిచాలు వెంటనే త్రాగించిన మంచిగుణమిచ్చును. శనగపిండిఉడికించి తేనెతోగలిపి కొరుకుపుండుకు పలాస్త్రీ వేసిన అదిమైత్రపకును.

చాకవిషయమునకూడ శనగ ఉపయోగముపెచ్చు. శనగలు నానబెట్టి వడపప్పుగా నుపయోగింతురు. నానబెట్టివాడవేసి వేయింతురు. పులుసులన్నమునందును వీని నుపయోగింతురు. వడియాలుపెట్టుదురు. రొట్టెపిండికలుపుటకుగాను కావలసిన పుల్లనీళ్లను శనగలు నానవేసి తయారుచేయుదురు. శాండ్లోలకు శనగలు మంచిఆహారము. శనగలు

కోబ్బరితోకలిపి తిరగమోలెలయందువాడుదురు. వడవప్పు, మసాలవడ, వడియములు, మజ్జిగపులును, ఒబ్బట్లు (పోలి), నుఖీలు, కూటు, పకోడీలు, యిడ్డెనలయందు శనగపప్పు ఉపయోగము సుప్రసిద్ధమే. శనగపిండి లడ్డు, మైసూరుపాకు, కారాబూంది, కారపూస, పకోడీలు, బజ్జీలు మొదలగువానియందు ప్రధానవస్తువు.

పచ్చిశనగల్లకు విరుగుడు గసగసాలచూర్ణము. పొట్టలో వాతము ట్టిండినను కడుపులో భారముగనుండినను విరుగుళ్లు కాకపదార్థములు, ముల్లంగిదుంప, తెల్లఉత్తరేణి తూరము, గులకందు, మాజీర, గసగసాలు, సికింజబీను. శనగపత్తుకు విరుగుడు మిఠాయి.

వ ర్షా గ మ ము

క వి తా వి నో ద అ ల్లం శె ట్టి అ ప్ప య్య గా రు

శీతలసమీరణమువారె శీతరముల

మబ్బువిడచినయెండ లుమ్మలికనించె

ప్రాణులకుఁ బ్రాణభూతమై ప్రభవనర్చి
వార్షికదినము లరుచెంచె వార్షికముగ.

ప్రకృతినీమంతినియు ఝరీపటచయులు

మెల్ల మెల్ల యనంతన యల్లయండఁ

లుడమి నిం దారిచెలయునూల్పగులట్లు

గాటమైవాసకురిసె వాకసమునుండి.

మొగలిపూగుత్తులెంతయు ముడముఁగూర్చి

కడిమలుంటొగడదండ తెల్లెడలనిండె

సాటిలేనిమువందిడె నీటిగాలి

భోగములకాన్పదంబు వర్షాగమంబు.

చారుశైలాగ్రధూరులు పొంగారిచెడలి

పిల్లకాలఁదలంతేరి పెద్దవగుచు

సొగడునిఁజేర తనకృతజ్ఞతను సెరప

నిందుల జడన్యభావమొక్కింతకలచె?

బకవిహంగమములు వభోభాగమందు

సంచరించెడుచాయయో, జలధరముల

చాయయోయెఱుంగక కేకిసముదయంబు

నవ్యగతిఁజింఁగములు విప్పి నాట్యమాడె.

పుట్టచివరను ప్రభవించిపుడమిజనుల

కద్యుతానందసంధాయియై చెలంగి

గగనరంగంబు రంగులసొగసునింపి

కుక్కుమాశను నింద్రచాపంబువొలిచె.

పర్యతాగ్రంబు లం దగఁ బాకిపాకి

దక్షిణాశకుబ్బయనించి తమముఁదెంచి

ఘమఘమారాపములు దిగంతములనించి

భయదశిమోతసంఘంబు ప్రబలమెంటు.

మనుమగుచ్చభరంబునఁ గొంతవారి

నవజలకణంబులందాల్చి నమ్రములయి

మారుతాభూతమున నొక్కమారు శేఱి

కొదిగి చీకాకుఁబొందె ద్రుమోత్కరంబు.

ఉరుములుక్ మించుదీఁగ లొక్కొక్కమాటు

భయము, మిఱుమిట్టుఁగొల్ప వద్రంబుఁగారిచి

తెన్నఁగానక యిలుఁగూర్చి దేవుఁడు

భయసమాశ్రిప్తహృదయుఁడై పొంఁగుఁడొకడు.

నంటచెఱుకులభింపమి నింటివారు

మునుఁగుఁగొనియెండ జడియెంతొక సిమసరిగి

గ్రోవఁజనువాఁటిరిని తోడుతేసి

యతిభిసత్కారములనెల్ల నటమటించె.

గౌరవర్ణంబుఁగలయెట్టి గడ్డిమొలక

లింద్రగోపంబులును ధారణేందిరకు, న

లంకరణములపోల్చి విలాసమునఁగె

బకులకుం గర్వకాకిఁ బ్రమదమయ్యె.

ప్రాద్దుఁగానక దినమెల్ల భోజనంబు

విడుచువారును భుజియించి నేళతెలియ

కేదియెట్టులానర్చుతో యెఱుంగకునికి

నాతురతఁజెందుదుండువార్తరిజనులు.

సమస్యారణము

కానలుకావు శైలములుకావు పయోధులుకావు భారముల్. [సమస్య.....ఇవి యథామాతృక
మొలగ ప్రచురితములు. —సంపాదకుడు.]

1

మానవతీలలామ పతిమన్న నలందక, సాధనీమలం
దానువసించుచున్, బహువిధముల సౌఖ్యములందుచున్న గా
నీ, నిఖలమ్ము భారమగు నిక్కమువేముడిజూపునాభుతో
కానలుకావు శైలములుకావు పయోధులుకావు భారముల్.
—సామవేదంసీతారామమ్మ.

2

దీనజనావనంబె నిజదీక్షగఁగై కొని మానసంబునన్
మానితకీర్తిసంపదల మక్కువసేయక కార్యశీలుడై
పూనిక నెల్లదేశములు పొందుగఁగ్రుమ్మరు కర్మయోగికిన్
కానలుకావు శైలములుకావు పయోధులుకావు భారముల్.
—కనుపత్తివరలక్ష్మమ్మ.

3

పూని, సమస్తభూతహితమునొదిగోరుచు, స్వార్థలాభమున్
మానుచు, సత్యధర్మముల మానసమందుననిల్పి, ద్వేషమున్
గానక, కర్మనిష్ఠను జగద్ధితకార్యము జేయువారికిఁ
కానలుకావు శైలములుకావు పయోధులుకావు భారముల్.
—దేశిరాజభారతీదేవి.

4

మానవజన్మమాభరము మాయయుపాధివివేకశూన్యయ
జ్ఞానతమోమయంబగుట గాన; భవాబ్ధినిదాట బ్రహ్మవి
జ్ఞానుడుకూడ కష్టపడునన్న గృహస్తుఁడు దాటగాకడున్
కానలుకావు శైలములుకావు పయోధులుకావు భారముల్.
కానగ దేశసేవకుడు మాన్యము; త్యాగము; మాతృదేవతా
జ్ఞానభిమానభక్తిమవిధాన; వివేక; మమానుషక్రియల్
మానవమాన్యగాంధీకునమాన్యుఁడుగాకెరుండుచేయగా
కానలుకావు శైలములుకావు పయోధులుకావు భారముల్.
—కచంటసత్యవతయ్య.

X

దీనత స్వీయజాతి పరిదేశ్యః శృంఖలశృంఖలాయత
 గ్లానినుడింబడన్ కనులఁగొంచుచు స్వార్థముసార్థకంబుగా
 మానిసి నంచునెంచు నభిమానిభరంబగు గాని ధాత్రికిన్
 కానలుకావు శైలములుకావు పయోధులుకావు భారముల్.

—కె. రామసుబ్బయ్య.

E

అనవమానవేదనల నంది మనోహరనేత్రకాముదీ
 తాసకమై భ్రమించు శిశుదాగని ముద్దులనెల్లిముంచు వా
 త్సానవమాత్మవత్సలత చాలగ భారములేవి భూమిలో!
 కానలుకావు శైలములుకావు పయోధులుకావు భారముల్.
 కానుచు గర్భవాసమున, గాఢపుష్పమలసాకుటొమ్ముపై,
 సానలతీర్చి దిద్దు నునుచక్కెరబొమ్మగ ముద్దుకూతు, నా
 జ్ఞానమువచ్చి యీడెరినకన్యకభర్తకు! భారమమ్మకున్
 కానలుకావు శైలములుకావు పయోధులుకావు భారముల్.
 మానముపోవు ఈబ్రతుకు మానుము దేశసుగౌరవంబుగా
 కానలనుంటలెన్న! యటుగాక ఆఘోగతి బానిసత్వశృం
 ఖానుభవమ్ము దుర్భరము! ఆజయ్యెనర్జుము దేశము క్షిణ
 కానలుకావు శైలములుకావు పయోధులుకావు భారముల్.

—సామవేదుల చిరంజీవయ్య.

2

కానివికర్మబంధములు కానివియాశ యసత్యవాక్యముల్
 కానివి యీషణాత్రియము కానివి లోభముకామక్రోధముల్
 కానివి జన్మకెప్పుడును కానివి యీనవకప్తముల్ ధరన్
 కానలుకావు శైలములుకావు పయోధులుకావు భారముల్.

—మానాప్రగడసీతాయమ్మ.

౮

దానముభోగమునగ ద్రవ్యము సర్వముదాచుకొంచు లో
 భానచరించవాడొకఁడు స్వార్థముకోసమబద్ధమాచుచున్
 ప్రాణములన్వహించిన దురాత్ముడు నాదురు భూతధాత్రికిన్
 కానలుకావు శైలములుకావు పయోధులుకావు భారముల్.

—కర్తీకమల.

శ్రావణదృశ్యములు

ఆషాఢమాసంబు అల్లునికిబ్రీతి
 శ్రావణమాసంబు చేడలకుబ్రీతి
 అల్లుళ్లలాంఛనము లలవిలేవెన్న
 ఆడసిల్లలవారు హతమగునట్టి
 జామాతబహుమతులు చాలగాకలవు
 ఆషాఢపట్టిలు అల్లునికిబంపి
 శక్తిగాఅల్లుని సంతోషబరచ
 తలచిలాంఛనములు జరిపినాగాని
 తృప్తియన్నది మొదలె లేదల్లరకును.
 శ్రవణనక్షత్రఖ్య శ్రావణంబునగ
 నక్షత్రనామంబు నమరెమాసముకు
 ఆమాసమాబాలవృద్ధులకుప్రియము
 రైతు లూష్యులతోడ సతికష్టపడెదరు
 ప్రకృతి పచ్చనిగరిక నాకృతులతోడ
 చిగురుఆకుల నవనవోన్మేషయగుచు
 రంగురంగులపూలగుత్తులనుదాల్చి
 మబ్బురంగులనీను మనకాంబరమున
 మిణుకుమిణుకనుకాంతి మిలమిలామెరయు
 తారకావళుల మేన్దరించిమిగుల
 శోభస్కరంబుగ సొంపారుప్రకృతి.
 శాలిశుక్రవారంబు సువాసిసీప్రియము
 భామ్యవాసరనోము బాలికానందం
 పురుషులకు పార్ణమిపుణ్యగాయిత్రి
 నూతనయజ్ఞోపవీతధారణకు.
 శ్రావణమువచ్చెనని చేడలందరును
 బూజుబుట్టలుదులిపి బూయించివెల్ల
 గడపలకు పసుపుకుంకుమలమరపెట్టి
 ఆనందకరముగా అలంకరింతు.
 శ్రావణంబున మొదలె శ్రీగౌరీవ్రతము
 నోముపట్టినవారు భామలనుపిలువ

శ్రీమతి ఆచంట సత్యవతమ్మ గారు

సోమవారమునందె శృంగారవతులై
 వాయిసంబులనందె వరబందుచెలుల
 పిలచివత్తురు కమప్రియముమీరగను
 పెండ్లిపేరంటముల కాబాలలాపిలుపు
 చాలదని అలిగిరాకుందురాచెలులు
 పలుసార్లుప్రేమతో పిలచినారారు
 శ్రావణామంగళాశ్రీగౌరినోము
 సిరిశుభంబులుగాన చిన్నతనమవదు
 పసుపుకుంకుమలకు పదియామడలును
 పడతులేగుటకమథావ్యంబులనుచు
 బాల్యన్నే హితులను బంధులందరిని
 కలసి ఆనందవేడుకలందునమయ
 మదియదను మనకనుచు మంగళవారమున
 కమవేగపనులు కావించుకొనిచెలులు
 విలువచీరలురై క నసువులదాల్చి
 సిగల కుసుమములతో సింగారమొప్ప
 జట్టుజట్టుగకూడి ముచ్చటలాడుచును
 వాయిసంబులునునందివచ్చెదరు వెడలి
 పసిపిల్లబాలాది పరుగులెత్తెదరు
 ఇట్టిపేరంటములకెందు పురుషులును
 స్త్రీలకాటంకంబు చెప్పరదివంత.
 శుక్రవాసరపంసలు శుభలక్ష్మీప్రీతి
 స్త్రీలబద్ధకములెల్ల తొలగునాదినము
 దేహగోహరోగ్యదీప్తిపొందించు
 లందులోనీమాసశుక్రవాసరము
 చారుమతిఅనియేటి చానసుకీల
 బీదరాలగుగాని బుద్ధిమతి నాతి
 ఆమె సోశీల్యంబుకలరి శ్రీలక్ష్మీ
 కలలోనకనబడి నిలచెప్పవ్రతము.
 అవ్రతముచేసి యావనితలక్ష్మీచే

వరములనుపొంది ధరసిరులపెంపాండె
వరములొనగుట లక్ష్మీ వరలక్ష్మీయనగ
చారుమతిచేసినా శుక్రవాసరము
శ్రావణాపార్యమి ముందునదిగాన
తొలిశుక్రవారము స్థలయశంబుండె
ఇండ్లువాకిండ్లలికి పండ్లుపుష్పముల
నవపిండివంటలను చవియొప్పజేసి
విఘ్నముల్ రాకుండ విఘ్నే శునిలిసి
కాసువీసముతెచ్చి కలశంబునిర్పి
తలయంటుకొని భక్తితత్పరతతోడ
వరలక్ష్మీనామములు సహస్రములతో
శక్త్యానుసారంబు అష్టోత్తరముతో
బూజగావించియోభాసురులకెలమి
భోజనాతాంబూలదక్షిణాలొసగి
తోరంబుదాల్చవలె శుభకరములకును.
నూతనాంబరముల ప్రీతిగాదాల్చి

నర్మకాలము

ధరణిమనుజులు గ్రీష్మసంతాపమునను
జొందరానట్టి యావడలొంది యిప్పు
డాకసంబున నొకచిన్నయావడంబు
గాంచి సంతోషపరవశగాత్తులైరి.
చెలగిజీవనదాసము సేయుఘనులు
మానసోత్సాహ మొనంగునస్మార్గచరులు
తోయదము లాలసింతుటనోయనంగ
నదులుకలుషా న్తరంగలై నశువదొడగె.

కలకలలాడుచు కాంతలుండెదరు.
భక్తితోచేసిన వనులువృథగావు
పరమేశుగొల్పేటివారు వృథబోరు
భారతావని వీరకర్మదేశంబు
భగవంతుభక్తిపెట్టినదిసేరు
వేదవేదాంతాది విజ్ఞానభూమి
అమాతకడుపునా అవతరించిన
ఆవ్యక్తులకిట్టి వనాదినుండి
శుభవ్రతకర్మలు చేయముఖ్యములు
స్మృతిగాను అందరికిసంపె నీవ్రతముల్.
ఏటేటమనకివి యింపుగూర్చుచును
భక్తిశ్రద్ధవివేకభాసముల్ పుట్టు
భక్తితప్పినగానిఫలముతప్పరాదు
వాక్కుతప్పినగాని వ్రతముతప్పదు
సర్వకర్మలధార సర్వేశ్వరునకె.

వారణాశిలక్ష్మీనారాయణశాస్త్రిగారు

రాజువెలియయ్యె మణిగ్రహరాజు మాటు
పడియె ననలుండులోలోన నడగియుండె
ఘనబలంబులుమింటిపైఁ గ్రమ్ముకొన్న
నెంతవారలకై న సహింపనగునో
ఎక్కడెక్కడివారలు నిల్లుచేర
నినునిఁగానక పద్మిని వసరసాగెఁ
జండకరుడయ్యె ఘనతిరస్కారమొంది
మాటుపడియెనుగద కాలమహిమచేత.

“నో చి న నా రీ సా మ్మ ల వి నో మ ని వా రీ కి గ ల్ల నే డ్దు నే”

అను ఆర్థాంతరన్యాసమునప్పునట్లు పద్యముపూరించి స్త్రీలు ఆగష్టు 15-వతేదీలోపున మాకు
పంపిన గృహలక్ష్మీలో ప్రచురింతుము. స్త్రీలలో కవితాశిల్పాన పెంపొందించుట కిది ఉద్దేశింపబడినది.

—సంపాదకుడు.

బాల విజ్ఞానశాఖ

౧. పాటలు

గౌరీ పూజ

భక్తితో నీపాదములకు
వత్తిసేవ చేసేనమ్మా
చిత్తగించి మమ్మేలుకో
శివకాము సుందరమ్మ
విన్నపంబుమాదొక్కటి
విని వుద్ధారించావమ్మా
చెన్నుమీరా మామసవి
చేకొనిరక్షించావమ్మ
పణతిరో నీపాదాములకు
పసుపు ఒప్పాపూసేమమ్మా
ముదితరో నీముద్దులానుదుట
కుంకుమమరా పెట్టేమమ్మా
కలికిరో నీ కన్నులరాక
కాటుకమరా పెట్టేమమ్మా
చంద్రకావి పట్టాచీరె
చెలియనీకు కట్టేనమ్మా
పంచవన్నె పట్టారవిక
పణతినీకు తొడిగేనమ్మా
పంచభక్ష పాయసాన్నం
భక్తితో నయివేద్య మిచ్చేనమ్మా
అల్ల అంతట నిలిచేనమ్మా
అకుమడచి యిచ్చేనమ్మా

(సంపాదకురాలు) శ్రీమతి పిల్లుట్ల కనకదుర్గామహాలక్ష్మమ్మగారు
అద్ద మమరా చూపేనమ్మా
మురహారులకు తగినకొమ్మా
భూలోకపావనీవమ్మా
సిరులిచ్చి రక్షించవమ్మా
చాల కరుణించు కరుణాలవాల
ముక్కంటుడిమోహనాంగీ
చాల మ్రొక్కెదను కోమలాంగీ
బాలసుందరచాలవల్లి
చెన్నంగ విఘ్నేశ్వరునికన్నతల్లి
భక్తితో నీపూజలన్ని
చాల భక్తికలిగుందు నీయందు
శృంగార వరలక్ష్మి
బంగారు వరబామ్మ
పసిడిపుత్తడి బామ్మ
రంగుమీరి హంసరాజరత్నవల్లి
శ్రీనరసింహునకు చక్రచూడామణి
సందయా అనిపటి అపులమండమీద
అలివ నీవుందువే
వనిబిడ్డలమీద పణతినీవుందువే
చూలాళ్లమీద సుదతి నీవుందువే
జేజే శ్రీలక్ష్మి శరణు శరణు.

శ్రావణశుక్రవారపులక్ష్మీపూజపాట

(సంపాదకులు) ఆచార్య వేంకటరామాచార్యుగారు

మొక్కిన నాచాలి శుక్రవారపులక్ష్మీ
ఒక్కచిత్తంబున స్థాపయమందు
చక్కగాకూర్చొని సౌభాగ్యములువొసగు
అక్కరకు, రావమ్మా ఆదిలక్ష్మీ!
పెక్కువన్నెలముగ్గు ప్రేమతోగద్దెపై
చక్కగాపెట్టెను సరసిజాతీ!
చుక్కవలెపాదజూపి గ్రక్కుననుగద్దెపై
యెక్కినిలవవె శుక్రవారలక్ష్మీ!
పసుపుకుంకుమను పన్నీరుమద్దవం
పసుపుకస్తూరిబొట్టుపొందుగాను
శశిముఖ! నీకీపుడు తెచ్చిలమరించిన
ఒప్పుతో ఓశుక్రవారలక్ష్మీ!

మల్లెలూ మొల్లలూ మంచిసంపెంగలూ
మల్లెముగ మొగలాకు మల్లెవిరులూ
అన్నిజాతులైన నాజాతిపుష్పములు
కోమలాంగికి కొప్పుపెట్టిరిపుడు
గాజంగులుజాజంగులుసర్వేంగసమొగలిపువులు
వాసనకురువేరు దవనమ్మును దేజముతో
కూర్చొని నినుపూజకేసిన
ఒప్పుతో ఓ శుక్రవారలక్ష్మీ!
చాలవల్లికి నిమ్మపండ్లు దానిమ్మపం
డ్లలనేరెడుపండ్లరటిపండ్లు
వెలగకిచ్చిలిపండ్లు, వెలయబంగురు
పండ్లు సరిపోయె మాలక్ష్మీ వేడుకటిండ్లు.

[ప్రతిచరణము చివర 'జయమంగళం, శుభమంగళం' అని అనుకొనవలెను. ఈపాట శ్రావణశుక్రవారమున లక్ష్మీపూజకు ప్రారంభమున పాడుదురు.]

వరలక్ష్మీవిలుపు

లక్ష్మీ! రావే మాయంటికి కీర్తాభిప్రసాదం! వరలక్ష్మీ! రావేమాయంటికి (ల॥)

లాటితముగ వేలాకొన్న నూత్న దేహధారీవి సుందారి బృందావనధారి (ల॥)

కుంకుమ పచ్చకర్పూరం
అంకితముగ నలరుగంధం
సంచితముగ సాంబ్రాణిధూపం
మాతా! నీకుప్రీతితో ప్రఖ్యాతిగా
సమర్పించెదమమ్మా! ల॥
సన్నజాజు లమరంగాను
తీరైనగాజంగిరేకూలు
మేలైన చారితములె

కోమలాంగిరో నీకు
భక్తితో సమర్పించెదమమ్మా! ల॥
అందాముగ గవ్వొత్తుల చీర
కుందానుపు పూవులరవిక
మందగమనా గైకోహారీ
ఇందూవదనా! పట్టపురాణీ!
పండువెన్నెలలో సముఖము
పద్మాక్షి! నిన్నే పూజింతు. ల॥

శ్రావణశుక్రవారపుపాట

కైలాసగిరిలోను కల్పవృక్షముక్రింద
ప్రమదాదిగణములూ కొలువగానూ
పార్వతీవరమేశ్వర్లు భాగుగాగూర్చుండ
వరమేశ్వరునియడిగె పార్వతీపుకు
ఏవ్రతముసంపదలు ఎలిమితోడుతనిచ్చు
ఏవ్రతము కామితార్థములనొసగు
ఏవ్రతము పుత్రపౌత్రాభివృద్ధులనొసగు
అనుచుపార్వతీ యాహరునడిగెను
కుండినిలనియేటి పట్నంబులోపల
చారుమతిఅనియేటి చేడగలదు
అత్తమామలనేవ అతిథి క్తితోచేసి
పతిథి క్తికలిగుండు భాగ్యశాలి
వనితస్వప్నమందు వరలక్ష్మితాబోయి
వోచారుమతితాలెమ్మని చెయజరచె
చరచిన్వప్నమలేచి తల్లిమీరెవ్వరిని
నమస్కరించిపలికె నలినాక్షిరో
వరలక్ష్మినే నేను వరములీయవచ్చెను
నేలొక్కనవె చారుమతి గొబ్బునాను
కొలిచెనప్పుడుమెచ్చి కోరినరాజ్యములు
వరమప్పుడిచ్చేటి వరలక్ష్మిని
ఏవిధంబుగపూజ సేయవలెననుచునూ
చారుమతిఅడిగెనూ శ్రావ్యముగనూ
ఏమాసంబున ఏపక్షంబున
ఏవారమునాడు ఏప్రాద్దున
చేయవలెనో పూజచెప్పుమరయె
శ్రావణమాసాన శుక్లపక్షమునందు
శుక్రవారమునాడు మునిమాపునా
పంచకల్పలుడెచ్చి బాగుగాతనునిల్పి
నువర్ణకలశమున శోభితముగ

(సంజాపకులు) ఇమనుక్తి వీరభద్రరావుగారు

చారుమతిలేచి యాశయ్యపై గూర్చుండి
బంధువులఫిలిపిలచి బాగుగానూ
స్వప్నమున శ్రీమహాలక్ష్మి చక్కగవచ్చి
కొల్వమనిపల్కెనో కాంతలార!
ఏవిధంబునపూజ సేయమనిఅన్నదో
బంధువులుఅడిగితి ప్రేమతోను
యేమాసంబున యేవారమునాడు
యేప్రాద్దునా చెయ్యవలనో మాకుచెప్పవమ్మా
శ్రావణమాసాన శుక్లపక్షమునందు
శుక్రవారమునాడు మునిమాపునా
పంచకల్పలుడెచ్చి బాగుగాతనునిల్పి
భక్తితో పూజింప మనిచెప్పెనూ
అపుడుశ్రావణమాసమందముగ వచ్చెనని
భక్తితోపట్నము అలంకరించిరి
వన్నెతోరగాలు సున్నమూ జాజలూ
చెన్నుతోసగరు శృంగారిందిరి
వరలక్ష్మినోమనుచు వనితలందరూ
వసుపాడి పట్టుపుట్టములుకట్టి
పూర్ణంపుకుమములూ పాయసములు,

న్నానములు

ఆనశ్యముగ నై వేద్యములు వేడుదురు
కండ్రమండిగలు మండిగలుదండిగ
నెంచివండినకుడుములు ఘనవడలునూ
దండిగా పల్లెల ఖర్జూరఫలములూ
ఇవి వేగ నై వేద్యములు సేమనురు
నింకుబిందెలతోను నిర్మలపుదకమూ
పుండరీకాక్షువకు వారపోసి
తోమ్మిదిపోగుల తోర మొప్పుగ సి
తల్లికకడుదురూ సంభ్రమమునాపో

వేదవిదుడయి ట్టి విప్రునిపిలిపించి
గింధిమక్షతెలిచ్చి కాట్లుకడగి

నవపిండివంటలూ తోరమొప్పుగపెట్టి
బ్రాహ్మణునకు పాయసంబెట్టెనూ.

౨. కథలు

శ్రావణమంగళవారముకథ

శ్రీమతి వామరాజు శేషమ్మగారు

అనగా అనగా ఒకరాజు. ఆరాజుకి సంతానములేదు. పరమేశ్వరునకు ఈరాజునకు సంతానముకలుగ లేయనలెనని దయగలిగి ఒకజంగముమేషము వేసుకొని రాజుగారిఇంటి దగ్గరకువచ్చెను. ఈజంగమునకు ముష్టి వెయ్యనలెనని రాణిగారు మేడమీదనుండి దిగివచ్చెను. వచ్చేలోగా ఈజంగము ముష్టిపుచ్చుకొకుండా నెడలి పోయెను. రెండవదినమునకూడా ఆలూగుననేవచ్చి ఆమెవచ్చునదికి వెళ్ళిపోయెను. మూడవదినమున ఈరాణి గారు తలకట్టుకొని పండుకొనెను. రాజుగారువచ్చి పడుకొనుటకు కారణంఏమిఅని అడిగెను. అప్పుడు రాణి ఇట్లుచెప్పెను : ఈజంగమువాడువచ్చి ముష్టి తట్టకుండా నెడలిపోవుచుండెను. మరుసటిదినమున మరల జంగమువచ్చునదికి సతీపతులు ఇద్దరు రత్నములు ముత్యాలు చేతపట్టుకొని తలుపుచాటుననిలబడిరి. ఈజంగము వచ్చినతోడనే వారిద్దరు రత్నములు ముత్యాలు జంగము ఒడిలోవేసిరి. పుత్రప్రాప్తులులేరు. మీచేతిభిక్షము పూర పూరా అంటరాదని పలికెను. అప్పుడు మాశేమిగతియని సతీపతులు ఇద్దరు పాప్టెంగ నమస్కారములుచేసిరి. ఆజంగమునకు దయగలిగి ఆయుష్షులేని కొడుకుకావలెనా అయిదవతనములేని అడవి కావలెనా అని అడిగెను. ఆయుష్షులేని కొడుకుకావలెననిరి. అప్పుడు ఆజంగము ఊరువెలవల కాగి ఆల యము నెనకాల మంతమామిడిచెట్టున్నది. ఆచెట్టున ఒకఫలము కోనుకొని భుజింపుమని పలికి అంతర్ధానమై పోయెను. అంతట ఆరాజు ఆప్పత్తమెక్కి వడినిండా కోనుకొని చెట్టుదిగియాడగా ఒకఫలమైయుండెను. మనకిప్రాప్తమయిందే అనుకొని ఆఫలముకొనుకొని వచ్చి భుజింపుమని భార్యకు ఇచ్చెను. అంతట ఆమె ఆఫలమునుభుజించెను. తరువాత తొమ్మిదిఘడియలకే పుత్రుడుపుట్టెను. పుట్టగానే యమదూతులువచ్చి మాపిల్ల వానిని మాకు ఇమ్మనిరి. అంతట పురుషుమాచేమా పుణ్యముమాచేమా అనిరి. అప్పటికివల్లి వారు తరువాత వచ్చిరి. అటమాచేమా పాటమాచేమాఅనిరి. అట పాట అయినతరువాత వచ్చిరి. చదువుమాచేమా పదగు మాచేమా అనిరి. అప్పటికి వారు నెడలిపోయిరి. అప్పుడు మేనమామనితోడు ఇచ్చి కాకియాత్రకు ప్రయాణముచేసిరి. అంతట పిల్లవానికి తలఅంటుచు తల్లి ఏడ్చెను. ఆమెకంటినిరు పిల్లవాని తోడమీదవదెను. అప్పుడుపిల్లవాడు అమ్మా ఎందుకు ఏడ్చెదవత్తు అని అడిగెను. నాయనా నీవు నడవరాదని. అనిఈజరిగిన వృత్తాంతమంతయుచెప్పెను. అప్పుడు అపిల్లవాడు అమ్మా నేను ఒకతులసి మొక్క వాడనను, దానికి నీరు పోయాయ పెంచుచుండుము, ఆమొక్కవాడినయెడల నేనుపోవుదునని అనుకొనుము, ఆమొక్క బాగుండిన యెడల నేనుబాగుగావున్నానుఅని అనుకొనుముఅనిచెప్పెను. తరువాత కావలసినపాపాగ్రిడ్చి కాకియాత్రకు పంపివేసిరి. కొంతదూరమువెళ్ళునదికి వారికి ఆలంటవచ్చి ఒకలోటలోదిగిరి. అదేకపు పట్టపురాజుగిమాత్రము వీరువెళ్ళిన మరుసటిదినమున వివాహముజరుగును గావున ఊరంతయు ఆలంకరించిరి. లోటలో బసచేసిన మేనమామ మేనల్లుడు వివాహముచూచుటకై ఆగిరి. పెండ్లికొమార్తె చెలికత్తెలతో లోటలోనికి పువ్వులు కోనుకొనుటకు ఏగి యాత్రవెళ్ళుచు వారుబసచేసినలోటునకే ఈపిల్లయువెళ్ళెను. చెలికత్తెలందరు వడినిండా పువ్వులు కోనుకొనిరి. రాజకుమార్తెగావున పువ్వులు కోయకాలక కొంచెము పువ్వులు కోనుకొనెను. చెలి కత్తెలు ఈముంద చప్పునిరారు మనము వెళ్ళిపోదము అని నెడలిపోయిరి. అంతట రాజకుమార్తెకు కోపము

వచ్చి నాకు పెండ్లి ఉత్తరుంది, మా అమ్మ నాకు క్రాంతిమంగళవారమునకము ఈ ద్వారా చేసుకుంటుంది, నన్ను ముందాయని తిట్టెదరా అని పువ్వులు విసిరివేసెను. ఏచెట్టున ఏకొమ్మనికోసినపువ్వులు ఆచెట్టుకొమ్మని వెళ్ళి అంటుకొనెను. ఈపిల్లవాని మేనమామచూచి ఈపిల్లని మాపిల్లవానికి పెండ్లిచేసినయడల ఈగండము గడచి పోవునని తనలోపల అనుకొని ఆరాజకుమార్తెను తనవద్దగ్రహింపించి పిల్లవానిని ఒకతొడమీద ఈరాజకుమార్తెను ఒకతొడమీద కూర్చుండపెట్టుకొని వీరిఇద్దరి చెంగులను పువ్వులుముడివేసి ఇద్దరిచెంగులు కలిపి ముడివేసి పువ్వులు వీరిఇద్దరినెత్తిమీద వుంచివేసెను. చెంగులు ముడివిప్పివేసి రాజకుమార్తె ఒడినిండపువ్వులు కోసివేసి చంపివేసెను. తరువాత రాజకుమార్తెకు పెండ్లివారు మేళతాళములతో జయజయస్వగులతో ఊరంతయు ఊరేగుచు పెండ్లికివచ్చుచుండగా పెండ్లికుమారుడు పల్లకిలో ముద్దఅయిపోయెను. అప్పుడు పెండ్లివారు పెండ్లికొమారుడు ఈఊరులో ఎక్కడనైననా ఈరాజకుమారుడు ఎరువుదొరుకునేమా యని నడకుచు వచ్చిరి. ఈతోటలోనికిరాగా కాశీయాత్రచేయువారు వీరిద్దరు కనబడిరి. ఈపిల్లవానికి పెండ్లిఅయినదా అని అపిల్లవానిమేనమామను అడిగిరి. పెండ్లిఅవలేదని మేనమామ బదులుచెప్పెను. అప్పుడు వారు మాపెండ్లికొమారుడు పల్లకిలో ముద్దఅయిపోయెను ఈరోజునకు మీపిల్లవానిని ఎరువుఇమ్మని అడిగిరి. అంతట ఆయన నగఎరువుఉండును బట్టిఎరువుపుండునుగాని పెండ్లికొడుకు ఎరువుపుండునాఅని అనెను. వారు చాలగా బతిమాలగా వప్పుకొనెను. ఈపిల్లవానికి అలంకరించి పల్లకిలోకూర్చుండపెట్టుకొని ఊరేగుచు పెండ్లికిచెళ్ళి పెండ్లిచేసుకొనిరి. పెండ్లిఅయినది. ప్రాళిపాకమువేళ పెండ్లికుమార్తెకు తల్లి పదమూడుజోడాల అరిసెలు రవికలగుడ్డ మట్టెలు మంగళమాత్రము అరిసెలుకుండలోపెట్టి వానినరవికలగుడ్డపట్టి లద్దాలుమోరుండలువేసి పెండ్లికొమార్తెకు వాయవమిచ్చెను. తరువాత ఆరోజుననే రాజులు గర్భాదానముచేయుదురు గావున రాత్రిగదిలోనికి చంపిరి. ఆమెనిద్రపోవుచుండగా కలలో క్రాంతిమంగళవారముమహాలక్ష్మి ప్రత్యక్షమై నీభర్తకు గండము, నాలుగుతలల నాగేంద్రుడువచ్చి నీమగనిని కాటువేయును, నీపుభయపడక మీఅమ్మ వాయవమిచ్చిన కుండను కాటువేసినతరువాత నాగేంద్రునిఎదుటపట్టుము. ఆనాగేంద్రుడు ఆకుండలో ప్రవేశించును. వెంటనే రవికలగుడ్డపైన వానినకట్టుము. తరువాత లద్దాలు మోరుండలు కాటువేసినచోటవేసికట్టుము. తరువాతనాగేంద్రుడు ప్రవేశించిన కుండను నీకు వెలిసి అందనియెడల నీభర్తతోడపై ఎక్కిబోర్లించుము అనిచెప్పి అంతర్ధానమై పోయెను. వెంటనే మేలుకొనెను. తరువాత ఆనాగేంద్రుడువచ్చి కాటువేసెను. మహాలక్ష్మిచెప్పినట్లుగా రాజకొమార్తె ధైర్యముతో అన్నియుచేసెను. తెల్లవారుజామున భర్తలేచి ఎంతనిద్రపోతినే అనెను. నేను కాశీయాత్రకువచ్చి ఒకసంవత్సరములో వచ్చెదను. అంతసరికునిపు నీతండ్రిని సత్రపువేయించమని చెప్పుము నీవు దక్షిణతాంబూలము లిచ్చుచుండుము నిన్ను తెల్లవారినతరువాత నలుగురునలిచెదము అని, ఊరేగించెదము అనిలేపెదరు నీకుఅక్కరలేదు అనిచెప్పుము. మేనమామయు అల్లుడును కాశీప్రయాణమై వెళ్ళిపోయిరి. ఈమెను అందరునులేపిరి. నాకుఏమిఅక్కరలేదు. నాభర్తకాశీయాత్రకు వెడలిపోయెను. ఒకసంవత్సరమునకు వచ్చును. నీవుసత్రపుపెట్టించుము. నేనుదక్షిణతాంబూలములిచ్చెదను అనితండ్రితో చెప్పెను. ఆపెండ్లివారు వెడలిపోయిరి. ఆమె అట్లుచేయుచుండెను. ఒకసంవత్సరమునకు ఆమెభర్తయు మేనమామయు కాశీయాత్ర చేసుకొనివచ్చిరి. ఆరోజున రాజకుమార్తె అధ్యంగనముచేసి తలఆర్చుకొనుచు మేడమీద నిలబడి భర్తను చూచెను. వారిద్దరు భోజనము అయినతరువాత ఈమెదక్షిణతాంబూలములుఇచ్చి తనభర్తచెయ్యిపట్టుకొనెను. అంతట రాజకుమార్తెను నీవుఏమిఅనవాలుచూపగలవు అనిఅడిగెను. తరువాత ఆమె తనవ్రేలివంగరము భర్తవ్రేలికి పెట్టగా సరిపోయెను. నాకాలిలో తామరపద్మము ఉన్నది. అది నాభర్తతోడపై ఉండును. నేనువెలిసెలో కుండబోర్లించితిని. దానిలో ఒకసర్పముఉండును అని అనవారేన్నీ చెప్పెను. అంతరాజును

ఆ శీర్వాదము

శ్రీ వేంకట పార్వతీ శ్వరకపులు
శ్రీలఁజెలువొందుటకు సువాసినులొనర్పు
శ్రావణేశుక్రవారపూజలకు నలరు
నమ్మహాలక్ష్మీ శుభదృష్టి నవతరించు
నమ్మరవీచిక లశుభంబు నార్పుఁగాత.

కా త్యాయ ని

శ్రీ మతి సా నా వతి రుక్మిణస్తు గారు
శ్రీమదొంకారవంజరాసీనశుకము
ప్రాంచదుపనిషదుద్యానసరభృతమ్ము
ఆగమారణ్యవీధీమహామయూర
మైన కాత్యాయనీదేవి నాత్మదలతు.

మూ గి నో ము

అధికార స్వార్యనారాయణరావుగారు వి.యె;వి.యల్.

నోముపట్టితే
నోములఫలమా!

నోముపట్టితే
చెప్పవే,

సఖ

నోముపట్టితే
చెప్పవే!

కరమున గుంకపు

బరిణనుంచుకొని

తిరిగెదవిండ్లకు

జవ్వనీ,

యిటు

తిరిగెదవిండ్లకు

జవ్వనీ!

త్రాసణమానవు

సంగతులన్ని

బరిణనుదాచితే

బాలికా!

నీ

బరిణనుదాచితే

బాలికా!

చిటపటచినుకుల

చీరతడియగా

చిరునవ్వచటిదె

చేడియా?

నీ

చిరునవ్వచటిదె

చేడియా!

బొట్టులు పెట్టిన

బొట్టెలమోడము

పట్టుకుపోదువె

బాలికా,

వడి

పట్టుకుపోదువె

బాలికా!

చిత్తరిచూపుల

త్రొత్తకోడలా!

అత్తయెవ్వతో

చెప్పవే,

నీ

యత్తయెవ్వతో

చెప్పవే!

వ్రతముపేరు నీ

వలచినఫలంబు

బ్రతిమాలుదునే

తెల్పవే,

చెలి

బ్రతిమాలుదునే

తెల్పవే!

మగనిరాకయో

మనసునవలపో

మరియేశుభంబు

కోరితే?

సఖ!

మరియేశుభంబు

కోరితే!

ముసిముసినగవుల

మోముత్రిప్పెదవు!

మూగినోమచే

జవ్వనీ!

యిది

మూగినోమచే

జవ్వనీ!

పనసతొనలవలె

తనయులగనుటకొ?

చెక్కులగులూచి

చిన్నెలుండుటకొ?

కన్నుల బ్రణయపు

కళలురగులుటకొ?

పట్టినదెల్లను

బంగారొటకొ?

యేమికోరితే

నోములఫలమా?

నోమెందులకో

తెల్పవే!

చెలి

నోమెందులకో

తెల్పవే!

తక్కినవారును సంతసించిరి. ఏమృత ధూడేవిఅంత అరుగునేసి ఆకాశమంతచందిరినేసి మహల చాలావైభవముతో వివాహముజరిగెను. అల్లునకును కొమార్తెకును కానుకలిచ్చి మేళతాళములతో ఆర్తవారిఇంటికి పంపి నేసెను. ఇరుగుపొరుగువారుఅందరును మీళోడుకుకోడలు వచ్చుచున్నారనిఅనిచెప్పిరి. అంధులై అర్తమామలకు ఈమెవెళ్ళి కండ్లకు కాటుకపెట్టగా కండ్లువచ్చినవి. కాగలిందుకొనగా వడుముచచ్చినది. కాళ్ళకు ననుస్కారముపెట్టగా కాళ్ళువచ్చినవి. అప్టఅయిశ్రవ్యములువచ్చినవి. ఈనోముపట్టినవారందరు సిరిసంపత్తులతో తులతూగుచుందురు. కళ్ళలోపమైనా న్రతలోపము కారాదు. భక్తితప్పినా ఫలమురెప్పురాదు. వాకురప్పినా ప్రతమురెప్పురాదు. అయిదుయేండ్లు నోముపట్టవలెను. మొదటిఏడు అయిదు వాయునములు, రెండవఏడు 10, మూడవఏడు 15 వాయునములు, 4వ ఏడు 20 వాయునములు, 5వ ఏడు 25 వాయునములు ఇచ్చవలెను. ఈనోమునకు ఉద్యాపనగలదు. అది ఈఅయిదువత్సరములలో నెప్పుడైనను ఇతరుల వివాహసమయమున చేసికొనవచ్చును. ఉద్యాపనసమయమున పుణ్య స్త్రీ పూజ, బ్రాహ్మణాచారాధనము ఇతరప్రతములందును వారియుద్యాపనలందునువలె ముఖ్యము. ఈనోము తొలుతనోచిన ఆకాశకన్యకకు అప్పుడు ఎంతటినుపాత్తరఫలము కలిగినదో భక్తితో నోచువారికి ఇప్పుడు కూడ అంతటి మపాత్తరఫలముకలుగునని పెద్దలందురు. అస్తిక భావముకలవారికిని ప్రమాణపచనములు.

శ్రావణభాద్రపదములు

శ్రీమత శ్రీకృష్ణలి శారదాంబగారు

(హాస్య రచన)

[లోభయ్యకాస్త్రీగారును భార్య ఆమాయకమ్మగారును ప్రవేశించుచున్నారు.]

లో:—బోసే యింటిదాన! యింకానిద్రేనా? తెల్లవారుచున్నది. కొంచెము మెళుకువ తెచ్చుకో.

అ:—రాత్రితెల్లవారులు నల్లులు దోమలుకుట్టినవి. సరిగా ఒక ఖుశియియైనను నిద్రపట్టలేదు. కంటి రెప్పయినావచ్చలేదు. ఇప్పుడిప్పుడే కొంచెము కునుకుపట్టుచుండినది. ఏదోపుట్టిచునిగినట్లులేపుచున్నారు. మెళుకువవచ్చినది. ఏమిటో ఆచెప్పేది చెప్పండి.

లో:—తెల్లవారుచున్నది. నేను నదికిన్నానానికిపోవాలి గాని రెండుయక్కలు మాట్లాడుకుందాము సరిగా మెళుకువ తెచ్చుకో.

అ:—(ఈ డి అని ఊహిస్తును)

లో:—అయితే నేను దేశాటనంచేసి యేదో కొంతడబ్బు సంపాదిస్తేనేగాని యీసంసారం సాగేట్టులేదు గనుక నేను యీఅసాధనాసంలోనే ప్రయాణంకట్టదలచినాను. ముందుశ్రావణభాద్రపదములు వచ్చును. అప్పుడు వానలుగాన వర్షాలు అవీ కావడంకష్టము. ఇప్పుడే అంతపాముగ్రి బాగ్రత్రపెట్టుకుంటే శ్రావణభాద్రపదాలు వచ్చినప్పుడు హాయిగా మనమెవరిని అడుగకుండా ప్రతిరోజు పిండిపంటలతో భోజనం చేస్తూహాయిగావుండవచ్చును. కనుక యీపదార్థములన్నియు నేను బాగ్రత్రపెట్టి వడతాను. శ్రేణుర్చుకు సొమ్ముసంపాదించుకొనివస్తాను. ఇది సంగతి. ఏం? తెలిసినదా? నిద్రేనా?

అ:—ఆ. ఏమిటి? యేమిటి? ఏవూరన్నావెల్లి డబ్బుసంపాదించితెస్తారా? సరే. ఇప్పుడు ప్రస్తుతం నాచేతిలో వైసాఅయినారేదు. ఎప్పుడో డబ్బు సంపాదించితెస్తాననిచెప్పి మీపాటికి మీరువెళ్ళిరా, నాకు జరిగేది కష్టం. కాన కొంతసొమ్మునాకిచ్చి మరీవెళ్ళండి. మరల ఎన్నిరోజులకు వస్తారు?

లో:—అయ్యో! అదేమిటే అలామీద బుమ్మమనిపడతావు. ఏదో కొంతసొమ్ము యిచ్చకుండ చగతానా?

అ:—నరే ఏకో అన్నాను కానివ్వండి.

లో:—వెళ్లేది పునహాసతారాలు. అక్కడ యీ అమ్మవారి వాద్యాలపట్ల శవవాహనం చని విడివిగా దొరుకుతుంది. మూరంబెడతానుగలక యెంతవ్వరగా రావలెనన్న మ కొంత అలవ్యము అవకమానము. మన తాత గారిసామ్య, అమ్మగారిసామ్య అక్కడ సిద్ధముగావుండడానికి? ఏకో. ఛిగ్గోదాసాలు చదిశవవాహనములు చని తొలకవలెను. మనకడుపునిండవలెను.

అ:—అయితే ప్రయాణముహూర్తం యెప్పుడు వెట్టివారు. శ్రావణశుద్ధవిదియ రోజునే బాగుంటుంది. కేవలం ఆమెదమనం కూవ్యం అని వెద్దలంటారు. అందుచేత ఈనెలలో ప్రయాణం మనకుకలిసివారు.”

లో:—అయ్యో. తెల్లవారినది. నేను స్నానమునకు పోవుచున్నాను. వావీధూతిబుట్ట యొక్కడ వున్నది? [అనుచు నిష్క్రమించును.]

అ:—“నిరలెండి. నాకు ప్రార్థనైనది. వీధిపాచి చేసుకోవలెను. [అనుచు లేచి చీపురుకట్టి అలుకు నుద్దతో నల్లిపోవును]

వీరి సంభాషణలు తలుపుదగ్గరపోయింది సోమగూరి కొంత గాంధ్రు యిద్దరువీరి. నరే మనకుని బాగుందిరా అని అనుకోమచు వారు నిష్క్రమించిరి. లోభయ్యకాస్త్రీగారు పునహాసతారాలకు ప్రయాణం కట్టివెళ్లిరి. ఆమరువాడు యీకొంటెగాడిదలు ఆయన గ్రామాంతరంవెళ్లివట్టు కనుగొని గడుసుసోదరులు లేకు పేరులు శ్రావణభాద్రపదములు అని పేర్లుపెట్టుకొని ఆస్తుబంధువులవలె కచటచేయులనుగదించి అమాయ కమ్మగారి యింటికరుదించి తలుపుతట్టిపిలిచిరి. ఇంటిలోనుంచి అమాయకమ్మగారువచ్చి తలుపుదీసి మీరెవ రని అడిగిరి. “అమ్మా! మేము మీకు ఆపూర్వబంధువులము. మాపేర్లు శ్రావణభాద్రపదములు” అనేటప్పటికి “నాయనలారా! రండి. మాఅయినమీరువస్తారని చెప్పివారు. ఊరికివల్లి నాలుగురోజులయినది” అని బాగ్రత్రగా ఊచుచారుచుచేయుచు భోజనసత్కారములుచేయుచు ప్రతిదినమునను పంచభక్త్యచరమాన్నములతో భోజనములు పెట్టుచుండెను. తనభర్త చెప్పినప్రకారం యేలోటురాకుండా శ్రావణభాద్రపదములకు మర్యాదచేయు చుండెను. శ్రావణభాద్రపదములు రెండుమాసములును అధికమిద్దరు అధికసత్కారములను బొందుచు అమాయి కమ్మగారికి ఆస్తులై అతిసంతోషముతో కాలక్షేపముచేసిరి. భాద్రపదమాసంశము ముందు అమ్మగారిదగ్గర పెలవుగొని తమ గ్రామములకు నల్లిపోయిరి. లోభయ్యకాస్త్రీగారు ఆస్వయుజమాసారంభమందు పునహా సతారాలనుంచి స్వగృహమునకు వయచేసిరి.

అ:—(భర్తతో) ఏమండో! శ్రావణభాద్రపదములవచ్చివారు. రెండుమాసములనుంచి మనయింటిలో వున్నారు. మీరురా లేదని మిమ్ములను చూడాలని కలవరించివారు. కాని మీరంతవరకు రావందువలన వారు నల్లిపోయినారు. వారు చాలామర్యాదస్తులు. మంచిమనుష్యులునుమండి. మీరుచెప్పినప్రకారంగా నేనువారికి బహుబాగ్రత్రగా చూచినాను. ఇంట్లోనివలపున్న పుగ్రాణపుకొట్లోని సామగ్రి అంతయు వీరి ఫలహారములకు పిండిఫంటలకు అంతరించినది. డబ్బుయేమాత్రం సంపాదించినారు?

లో:—శ్రావణభాద్రపదములు యెవరే? మనకు చుట్టాలెవరే? నీఅమాయకము తగలబడిపోను. ఇల్లు నుల్లచేసిపావే? పైగా యెంతసామ్య తెచ్చివారుఅని అడుగుచున్నావే? శ్రావణమాసము భాద్రపదమాసము అని నెలలపేర్లు. అవి వర్షముతువుదినములు. వర్షములగుటచే వంటకు కట్టెలుయెండువిదొరకవు. వర్షుడంపుటకు ఎండలుండవు. కనుక అంతసామగ్రియు ముందుగా బాగ్రత్రగా వుంచుకుందామని చెప్పినాను గాని యిదేమి పాపమే? నాలాటిభోజికి ఖర్చయెక్కువ. నీలాటియేభ్రాసికి చనియెక్కువ; అనేమాట నిజమయినదే [అని యిటుల విచారించుచు భార్యభర్తలు దిగులుపడిరి.]

శ్రావణమాసము : గౌరీపూజాప్రాధాన్యత:—

“ప్రతిపత్నీమాసము సీతామాసమునపుటివములు ‘విరువతనము’ను కాంక్షించుచు గౌరీపూజారత్నరత్నై సత్సంబంధములగు నుత్పత్తములు వేడుకలు వెలయు హైందవయువతులెల్ల రొండొరుల గృహంబులకు వెడలుచు గౌరీదేవికి పూజలొనర్చుచు మంగళవారములు పొడుచు వన్మోగ్యశుభసౌభాగ్యముల పరామర్శించుకొనుచు పూజాసంధ్రమముతో గడపుడిపెట్టినములు. గౌరీపూజ హైందవగృహానికి నిత్యమును చేయవలసినదే. కాని ముఖ్యముగ హైందవలొక పెండ్లియైన తరువారే విరువతనములు తప్పక శ్రావణమాసమున మంగళవారముల సధికమగు శ్రద్ధతో గౌరీపూజనుగావించి యెదురురాండ్రకును ముత్తైనువలకును పాదములకు భక్తితో చనుపురాచి పారాణితిర్చి దిద్ది వారికి కుంకుమతిలకమిడి నానబోసిన శనగలు కొబ్బరిమొక్కలుగాని కదలేఘములుగాని యుపాహారము (వాయనము)గానిడి చందనతాంబూలములిచ్చి సత్కరించి యగ్ర్యధమున తన గౌరీపూజలను సఫలీకృతముగఁజేసికొని ధన్యమగును. దుక్కిణి గౌరినిపూజించి తాను మనమునవరించిన కృష్ణుని భక్తిగాఁ బడయుగల్గెను. ఏనాటినుండి వచ్చెనోగాని పెండ్లిలో కన్యచే గౌరీపూజచేయించుట వివాహపురోహిలో ప్రాముఖ్యమగు పాంప్రదాయాచారమైనది. భర్తలతోడిదలోకమని యెఱింగి నమ్మి వారి యాలోచ్యైశ్వర్యముల నాకాంక్షించుచు తమకును, తమభర్తలకును ఎల్లప్పుడుకుభవరంపరలుగలుగు గౌరీపూజలనుచేయు హైందవమహిళలు ధన్యులు. ఇట్టిపూజలు, వ్రతములు పాశ్చాత్యసనితలకులేవు. దాంపత్యమున ప్రీతిపురుషుల కిరువురికుమ కుభములుగలుగుటకై యిట్టిపూజలు, వ్రతములు యాభారములుగ యుగయుగముల నుండి వచ్చుచున్నవి గదా? ఈగౌరీపూజలు మన హైందవసోదరీలలాములు సరిపి తాముభవ్యులై గౌరీప్రసాదమును బడసి ప్రవృత్తురర్చరచేకాలవరిసితులను కూడ మార్చువోరించి లోకకల్యాణమునకు తోడ్పడుదురు గాక! తెలివలనగాని నెరవేరనిపునులు ప్రార్థనవలన నెరవేరువని తెన్నిననుచుచోకవి వాక్రచ్చియున్నాడు.”

—ఆ కుండి వేంకట శాస్త్రి.

శ్రావణమాసము పేరంటముల మాసము:—

“మాసములలోని కల్ల శ్రావణమాసము శృంగారవివోదముల కాటపట్టు. ఈసెలలో జూయ వింతయే దనగా శ్రోత్రగా వివాహమైన ముగ్ధరాండ్ర ముద్దుపూజలే. వేదపాదవివక్షలేక సౌభాగ్యవతులగు హిందూ వారీమణులెల్లరును అంధముఖ్యముగా శ్రోత్రగా వివాహమైనవారును తమ సౌభాగ్యభీష్యుడై ఈసెలలో మంగళవారము శాశ్వితమును, కుక్రవారము చరలక్ష్మీవ్రతమును నల్పుదురు. శ్రావణమాసములోఁ బ్రతిమంగళ

వారము లేవనగా వివాహమైన బాలికలందరు సోమవారము మధ్యాహ్నము మంచిదుమలనుధరించి లేమకు గల యలంకారములను పెట్టికొని దమజంధువులలోను, స్నేహితులలోనుగల పుణ్యస్థ్రీలనందరిని చేపుతాము చేసికొనుపూజకువచ్చి వాయనములందుకొని పొమ్మని విలుతురు. మంగళవారమునయ్యమునజేలేచి స్నానమాచరించి పలురంగులుగల పూలతోను, సజ్జితలతోను గౌరీపూజనుజేసి శానబోసిన శనగలను చేవికైవైద్యముపెట్టి యందుగా పెద్దపుణ్యస్థ్రీలకు వాయనమిత్తురు. మధ్యాహ్నము గ్రామములోగల పుణ్యస్థ్రీలందరు విలువగల దుమలను నగలనుధరించి అత్తరు పక్షిరుచాసికొని తమ్ముపిలిచిన వారిండ్లకుబోయి వాయనములందుకొందురు. ఇట్టిమానము జేరంటములమానమై గ్రాలయిన్నది."

—సమయమంత్రి రాజ్యలక్ష్మి.

క్రావణము : స్త్రీపురుషులకు ఉత్సాహప్రదము:—

"సంవత్సరములో వచ్చుమాడుకాలములు మానవుని జీవితమునకు మాడువిధములగు ఫలములొనగించును. వానిలో పక్షాకాలప్రారంభము గ్రీష్మకాలముచే బరితపించబడిన ప్రతిజీవికిని ఆమృతప్రాయమై ఆనందదాయకమగుచున్నది. ప్రకృతి సౌందర్యము నభిలషించువారిని నీలతీమూతములచే నిండిన నీలకాశము చచ్చిక బయళ్లతో నొప్పుచున్న పృథివి కైత్యసౌరభ్యములతో గూడిన మారుతములు సంతోషవీచికలఁజేలించుచున్నవి. పక్షాకాలపు మానములలో మొదటిదగు క్రావణమాసము గౌరీదేవికి మిగుల ప్రీతికరమైనది. ఈమాసములో వచ్చుమంగళవారములు గౌరీదేవిపూజకును, శుక్రవారములు మహాలక్ష్మీపూజకును ప్రశస్తములైనవి. పౌర్ణమి రోజున బ్రాహ్మణులు జండెములను మార్చుకొనెదరు. క్రొత్తగా వివాహమైన బాలికలకు అత్తవారు క్రావణపట్టితెచ్చి వారిచే వ్రతముచేయించురు. అట్టి బాలికల సంతోషమునకు పేరయ్యుండదు. స్త్రీజనముకంతటికీ ఆర్యంతసంతోషకరమైన మాసము యిదియొక్కటియేనని నొక్కిచెప్పవచ్చును. ఏవీధిని జూచినను యేబఱున తిలకించినను తిండోపతండములు గావచ్చుచున్న సువాసినీనమాహులుం గాంచిన మంగళగౌరీదేవి మానవరూపముల ధరించి వీధులవెంట విహరించుచున్నదాయనపట్లు చూచుటకు సేత్రానందము కలుగఁజేయును. సామాన్యముగా పేరంటమునకువెళ్లని ముసలిముతైదువలుకూడ శనగలమాటల చంకనీడుకొని వినుసులేక పిలిచినవారందరియిండ్లకువెళ్లడము చూడ యీమంగళవారముల యందెంతమహాత్మ్యమున్నదో యని తలచకమానరు. క్రావణశుక్రవారములలో పూర్ణిమకు పూర్వమునచ్చువారము శ్రీవరలక్ష్మీదేవి వారాధించెదరు. స్త్రీల భాగ్యసౌభాగ్యముల నభివృద్ధిపొందించుట కేర్పడిన వ్రతములలో నీవ్రతముగ్రస్తానములంకరించునని చెప్పనొప్పును. ఈమాసములో వచ్చుపర్వములలో శ్రీకృష్ణజయంతి ఒకటి. వైష్ణవులు స్మార్తులుకూడ మిగుల శ్రద్ధాధతులతో జయంత్యుత్సవమును జేసెదరు. బజారులలో చందిళ్లుజేసి ఉట్లజేడుకలును పారిక ధాతాఽక్షేపములనుచేసి శ్రీకృష్ణజననమును ప్రతిష్ఠాకీర్తిని తెలియునట్లు చేయుదురు. ఈ కారణమునలన నీమాసము స్త్రీలరేకాక పురుషులకు గూడ సుత్సాహకరమైనదైయున్నది."

—ఎమ్. వేదవల్లి తాయారమ్మ.

క్రావణమాసపు సందుగలు:—

"మాసములలో క్రావణమాసము శుభప్రదమైనది. ఈమాసమంతయు పర్వదినములచేత ప్రకాశించుండును. శ్రవణావక్షిక్రములోగల పూర్ణిమగలదగుటచే దీనికి క్రావణమని పేరువచ్చినది. యిదివర్షముకుపుడు ప్రారంభముగలదైయున్నది. క్రావణమాసపు ప్రకృతిసౌందర్యము చూచియానందించదగినదైయున్నది. అప్పుడప్పుడు కూర్చుంటి వీచుచుండును. ఉత్తరదిశయందు విద్యుల్లతాకాంతులు మెరయుచుండును. దక్షిణాభిముఖ

ముగా కారుమట్టులు గ్రమ్ముచుండును. ఆకాశమున పడమటివైపు నొకప్పుడు యింద్రధనస్సులు కాన్పించుచుండును. పర్వములచే నదులు పొంగిపొరలుచూ చూపరులకు భయంకరములుగ నుండును. ఆకాశము మేఘావృతమై నూర్చుని కాంతిహీనునిగ చేయుచుండును. తరచు సంతతిధారాసాతపర్వములు కురియుచుండును. మేఘగర్జనలు, కప్పలదెకదెకలు, నెమళ్ల కేరులు వినుడుచుండును. భూమియందు పచ్చిక తివాసీ బరచినట్లుండి చూపరుల కానందము గొలుపుచుండును. వేడియైన గ్రీష్మముకుపు అంతరించిన తర్వాత పర్వముకుపులో తరచువ్యాధులు నచ్చుచుండును. కావున కాచిపడకట్టిన నీటిని త్రాగుటమంచిది. తేలికగా తీర్చును ఆహారమును భుజించుచూ ఆరోగ్యముగనుండుట మంచిది. ఈక్రావణమాసమందు స్త్రీపురుషులకు పనికివచ్చు పండుగలు పెక్కులుగలవు. 1 చూడికుడుతనాంచారి తిరునక్షత్రం. 2 మధుశ్రవాత్రం. 3 నాగచతుర్థి. 4 గరుడపంచమీత్రం. 5 నూర్యషష్ఠి. 6 కొమారీదేవిపూజ. 7 దధివ్రతారంభం. 8 వేదవ్రతారంభం. 9 పుత్రదయేకాదశీత్రం. 10 దామోదరద్వాదశీత్రం. 11 పరాహజయంతి. 12 క్రావణపూర్ణిమ. 13 అతూన్యశయనవ్రతం. 14 రాఘవేంద్రతీర్థానం పుణ్యదినం. 15 సంకటచతుర్థీత్రం. 16 కృష్ణాష్టమి. 17 కామికయేకాదశీత్రం. 18 పోలకాంబాత్రం. ఈవ్రతములు యీ నెలపొడవుననూ ఉన్నవి. కాని క్రావణమాసపు వ్రతములన్నిటిలోనూ మంగళగౌరీవ్రతమున్ను, పరలక్ష్మీవ్రతమున్ను, క్రావణపూర్ణిమవ్రతమున్ను అనేకులచేత ఆచరింపబడుచున్నవి. వీనినిగూర్చి విస్తరించుట అవసరము. పోలకాంబాత్రతమును గూర్చి కొంతముచ్చటించును. క్రావణపూర్ణి అమావాస్యనాడు సాధారణముగా స్త్రీలు పోలకమ్మ పూజచేసి కొందురు. కందచెట్టును ప్రాణప్రతిష్ఠచేసి పోడకోపచారములతో పూజించురు. తమకు కలుగుసంతతి నష్టపోకుండా వృద్ధి నొందుటకు ఈవ్రతమాచరించురు. కందచెట్టును పూజించుటయొందుకనగా కందదుంప వీలకలనుబెట్టినటుల తమ గృహము పిల్లలతో నిండ్లవలెననియు సదా ఆరోగ్యవంతులు కావలయుననియు కోరుచూ ఈపూజచేయుదురు. ఇట్లు క్రావణమాసము ప్రకృతిసౌందర్యముతోనూ, పండుగపర్వములచేతనూ, నోములవ్రతములచేతనూ ప్రకాశించుచూ పుణ్యస్త్రీలకు ప్రియకరమైనదిగానున్నది. ఎక్కువ శుభదినములచే ప్రకాశించు క్రావణమాసపు విశేషము విశేషక్రవణయోగ్యమైనది."

—సునర్ల లక్ష్మీనరసమాంబ.

క్రావణమంగళవారవ్రతము : ఆరోగ్యవర్ధకము:—

“క్రావణమంగళవారమునోములో ఐదుతొ్యతుల చెలిగించి దేవతయగు గౌరినిబూజించి యాతొ్యతులపైన కాటుకను బారించి దానిని పేరంట్రొండ కొనిగి తానుపెట్టుకోవలయును. అతొ్యతులకు పమిడిపత్తియు ఆపునెయ్యయు గావలయును. ఇప్పటి ఆంధ్రఆంగ్లవైద్యు లెల్లరు కంటిజిహ్వలయందు పమిడిపత్తి పృక్షమొనర్చు సాహాయ్యమును బాగుగ గుర్తించియున్నారు. కంటిజిహ్వలకు పమిడిపత్తిపృక్షము కల్పపృక్షమనయే చెప్పవలయును. అట్టి కాటుకను ధరించుటచేతనే భారతదేశనారీరత్నములు కండ్లజబ్బులు లేక ముఖముగనున్నారట. ఇప్పడిప్పుడు నవనాగరికతమారిపోయి ఆంగ్లపాఠశాలల చదువు బాలికలు కండ్లజోడులధరింపవలసినవచ్చుట యిట్టి మహాక్షరమైన ప్రాచీనాచారమును తిరస్కరించిన గతమునోశి యని జ్ఞప్తియందుంచుకొందురుగాక. ఇక రెండవవిషయమేమన నానబోసిన పచ్చికనగలయందు ప్రిటమినులను ప్రాణపోషకబలవర్ధకపదార్థములుగలవు. చైత్రప్రపాదమనిన దానిని మనము స్వీకరింతుమని యెఱింగి పెద్దలట్లు శనగలను వాయనములయ నీయమించిరి, ఇయ్యది అపక్వాహారస్వీకరణము.”

—పులవర్తి కమలానతీదేవి.

శ్రావణ సప్తతి:—

“సాధారణముగా మన హిందువులలో మాఘాదిపంచకమందు వివాహములు జరుపుచుందురు. అనగా మాఘమాసమందు ప్రారంభించి క్యేష్టంతముతో వివాహమువూర్తములుపూర్తిఅగును. అషాఢమాసము కూడ్య మాసముగాన శుభకార్యములు జరుపుకొనుటకు పనికిరాదందురు. క్రొత్తగా వివాహమైన వశవుకు శ్రావణ మాసము ప్రవేశించగానే పుట్టింటివారు శ్రావణమంగళవారప్రతముచేయించెదరు. శ్రావణమాసములో పూర్తి కుకు ముందువచ్చెడి శుక్రవారంవాడు వరలక్ష్మీవ్రతము పెండ్లికూతురుచే చేయించుకొరకు ఆర్తనాదు తమకు ముఖ్యబంధువులచేతగాని లేక పురోహితులచేతగాని శ్రావణపట్టిని పెండ్లికూతురునిమిత్రం పంపుదురు. తమ తమ శక్తికొలది బంగారుకానుజ, వసుపు, కుంకుమ, చీరలు, శవగలు, తెల్లము, పండ్లు, తమలపుఆకులు, వక్కలు, సుగంధద్రవ్యములు, వివిధములగు బొమ్మలు, పుష్పములు పంపుదురు. ఆరోజున వధువుపుట్టింటి వారు పెండ్లికూతురుచేత వరలక్ష్మీవ్రతము యథావిధిగా చేయించెదరు. మిత్రబంధులందరిని విందుకు పిలచె దరు. భోజనానంతరమందు శ్రావణపట్టిని దచ్చినవారికి నూతనవస్త్రసన్మానమును చేతురు. ఇట్టి శుభప్రద మైన వరలక్ష్మీవ్రతముచేయు నుదినమందు పథుగృహము కేమకలతో శోభాయమానమై ప్రకాశించు చుండును. ప్రతాంతమందు వరలక్ష్మీదేవికి భక్తురాలగు చారుమతీదేవియొక్క చరిత్రను పురాణశ్రావణము గావించురు. ఇందుల ఫలితార్థమేమనగా చారుమతీదేవి భర్తయందు భక్తికలిగియుంక ఆర్తమామలకు కుకూషజరుపుచుండును. విద్యావంతురాలు. ఇంపుగా నూట్టాడును. నిర్మలమైన అంతఃకరణగల సాక్షీమణి భక్తురాలు లక్ష్మీదేవిని పూజించి సమస్తవరములు సంపాదించినది. చారుమతీదేవితల పెండ్లికూతురుకూడ, సన్మాత్యవర్తియై, సద్గుణనిధియై ప్రపత్తింపవలెనని పెద్దల యభిప్రాయమైయుండవచ్చును. ఇదియులుండ వరునికి విద్యాలవారు అషాఢపట్టిని పంపనందున శ్రావణపట్టిని బంపలేదని కొందరందురు. ఈ అషాఢపట్టి విశ్వామిత్రస్వప్తియని యనతగినదైయున్నది. ఇది కలియుగవారరులచే కల్పించబడినదని కొందరనెదరు. అషాఢపట్టి పంపనివారికి శ్రావణపట్టినిపంపుట కొందరు విరమించుచున్నారు—ఇట్టి వివేచితచేట్టలచే పురుష వసీవారు స్త్రీవిద్యాలవారికి తరుచు వింతయు చింతయు కలిగించుచుండుట గలుగుచున్నది.”

—కోటమర్తిరాజేశ్వరమ్మ.

శ్రావణ మాసము : ఆచార వ్యత్యస్తము:—

“పూర్వము మనహిందూవారీములు వివాహమైనపిమ్మట శ్రావణమాసమందు మంగళవారమని, గరుడ సంచిమి అని, దీశాతమచాశ్వయిని వ్రతములు పట్టువారు. అట్టితఱి క్రొత్తపెండ్లికొమార్తెను ఆర్తవారింటికి షాఢ్యమితేకుండ తొది పిల్చుకొనివచ్చి మంగళవారమువాడు అభ్యంగనముచేయించి వసువుతో గొరదేవిని చేసి ఒకకొచ్చెరగిన్నెలో గొరమ్మనుఉంచి ఒకపీటను వసువుతో ఆలికి కుంకుమబొట్టులెట్టి దానిపై కొంచము తండులములుఉంచి ఒకపట్టురెవికలెట్టి దానిపైని గొరమ్మనులెట్టి మంగళవారపుకథ తెప్పి నోమించెడువారు. ఆసందిర్బయన పెండ్లికొమార్తె తల్లికి చీరరవిక వచ్చుతోచేసినకుడుములు దిను వాయన మిప్పించుట పిల్లకు చీరరవిక ఇచ్చుట వాడుకయైయుండెను. దీనికే శ్రావణపట్టి అనిపేరు. శ్రావణపాఠ్యమికి క్రొత్తఅల్లుని పిలిపించి తొలిశ్రావణమని నూలువస్త్రములిచ్చుట వాడుక. ఇవ్వడవి యిట్లోపవీతమిచ్చి ఓయి బాబో నందిగంపకు లామాలిస్తారా కష్ట సానత్తిస్తారా అనిప్రశ్నలు. వచ్చినప్పుడల్లా వాకేమిస్తారన్న మాటేగాని పెండ్లిపిల్లకు ఒకనూలు రెవికైనకావరాదు.”

—కంకిపాటిరుక్మిణమ్మ.

గ్రంథ పరిచయము

శ్రావణగీతములు :—

‘శ్రావణమాసమునందు నవవైవాహికలగు సువాపినులకు నవనరంబైన మంగళకుక్రవారవ్రతవిధాన కథలు’ పద్యముగాను, పాటగాను ఈ గ్రంథమున ప్రస్తరింపబడినవి. గ్రంథమునుండిని శ్రావణమంగళగౌరీ పూజాకల్పము చేర్పబడినది. స్త్రీలకు శ్రావణమాసవ్రతాచరణసందర్భమున ఈ గ్రంథము చక్కగనుపయోగింపగలదు. తమస్వంత్రగ్రంథముచేయుచున ప్రతపరాయణులగు స్త్రీలగ్రంథముప్రతినిొకదాని నుంపనగును. గ్రంథకర్త గంధం సీతాపతిశర్మ. 1931-న సంవత్సరమున గుంటూరు శ్రీవేంకటేశ్వరముద్రాక్షరశాలయందు ముద్రితము. చిన్నపైజా. 40 పుటలు. వెల రు 0.2-0. చలయువారు: గంధం సీతాపతిశర్మగారు, లింగంగుంట పాలెం లేక పునుటూరు (పయా) పొన్నూరు, గుంటూరుజిల్లా అనివ్రాయునది.

శ్రీద్వాదశనామసహస్రాష్టోత్తరస్తోత్రరత్నాకరము:—

గణపతి, గాయత్రీ, విష్ణు, శ్రీరామ, అంజనేయ, వెంకటేశ, శివ, సుబ్రహ్మణ్య, లలిత, లక్ష్మీ, అన్నపూర్ణ, కాలిక అను పండ్రెండుగురు దేవతల సహస్రాష్టోత్తరనామావళివివరముగల గ్రంథము. పూజా తత్పరులకు మిక్కిలి ఉపయోగకరము. కర్నూలు చంద్రమౌళీశ్వరముద్రశాలయందు ముద్రితము. 1931. చిన్నపైజా. 716 పుటలు. చక్కని కాలికోమార్పులు లైండు. వెల ప్రతి ఒక్కంటికి రు 1-8-0 వి. జె. క్రిష్ణ శాస్త్రి, హలహర్విప్లవోష్ఠి, బల్లారిజిల్లా అను విలాసమునకు వ్రాసిన గ్రంథము బడయగలరు.

సునందని :—

గ్రంథకర్త శ్రీమతి ఆచంట సత్యవతిదేవి. శ్రీకట్టమంచి రామలింగారెడ్డిగారు దీనికి పేరికవ్రాసి యున్నారు. శ్రావణపైజాన 178 పుటలు. వెల రు 0-0-0. దొరుకుచోటు యిం. శేషచలము అడ్డ్ కంటెనీ, పుస్తకవ్యాపారస్తులు, మచిలీపట్టణము. సునందని యొక నవల. స్వకపోలకల్పితము. రసవంతమునుకైలిగలిగి భారతసారీమణులకు గుణపాఠము చేర్చజాలెడిదై యున్నది. కథాంశమును విస్తరించి కాలముగుఱావములను వ్యక్తికరించివ్రాయుటలో కర్తరిజాపిన శక్తిసామర్థ్యములు వర్ణనాతీతములు. ప్రకృతిసౌందర్యము కన్నుల గట్టివట్టు చిత్రించబడినది. ప్రథమప్రయత్నముననే యిట్టియద్భుతగ్రంథమునుకల్పించి ఆంధ్రభాషాసృజితికి ధూషణముగా సమర్పించిన శ్రీసత్యవతిదేవిగారంతయు ధన్యురాలు.

—కుర్రావేంకటసుబ్బారావుచేదరి.

సత్యభామాపరిణయము :—

ఇదియొకఆంధ్రనాటకము. నీలాపనిందాపరిహారమును నామాంతరముగలదు. కర్త వింజమూరి వీరరాఘవాచార్యులవారు. వీరుసంస్కృతాంధ్రకవితావిచక్షణులు. ఈనాటకము శ్రీమత్సనహ్పాకము అనంతాచార్యులవారి వైజయంతినుండి పునర్ముద్రితము. డెమ్మిపైజాన 74 పుటలు. గ్లాజాకాగితములు. తెలఱి ఆణాలు. నీలాపనిందలు కలుగకుండునట్లు ప్రతిసంవత్సరము వినాయకచతుర్థిదినమునందు సత్రాజిదుపాఖ్యానము చదువుదురు. దానికిగాను ఈగ్రంథముచక్కగనుపయోగపడును. కైలిసాంస్కృతికము. గ్రంథములు నలయువారు: టి. రాజగోపాలాచారి, లేక్సైడు, కీల్పాకము, మదరాసు అనివ్రాయునది.

లోకములు, లోకాంతరములు :—

మొదటిభాగము. దీనియందు ౧. లోకములు, లోకాంతరములు లేవ్యత్ర; ౨. భూతభౌతిక సృష్టివివరణము 3. చతుర్దశమన్వంతర వివరణాదికము అను మూడుప్రకరణములుగలవు. ఒంగోలు మిషన్ కాలేజీ సంస్కృతాంధ్రపండితులగు బ్రహ్మశ్రీ ముక్తిమాతలపాటి గోపాలకృష్ణకాన్తులవారిచేత క్రతుస్మృతిపురాణతోతి ప్నిష్ఠాంతగ్రంథములు పరిశీలించి వ్రాయబడినది. స్వధర్మప్రకాశిని పత్రికనుండి పునర్ముద్రితము. 1931. డిసెంబరు ౨౭. 189 పుటలు. గ్లేజికాగితములు, వెల రు 1-0-0. గ్రంథము ఆపూర్వనిషయములకు గనిగానున్నది. ఇందు పరితములైన భూలోకము నవటివిశేషములకేమిగాని దృశ్యములుకాని భువనలోకాదులు నవటివిశేషములు చదువదగియున్నవి. విశేషమేమన నలయుతావుల నవినశాస్త్రములనుండి ప్రమాణములు దూపబడినవి. ఈశ్రమగ్రంథమును విలిచి దీనిచెందనభాగముయొక్క త్వరప్రచురణమునకు తోడ్పడుదురు గాకయని ఆంధ్రమహాశయాలనుగోరెదము. దొరకుచోటు: క. మార్కండేయ శర్మగారు, ఎడిటరు, స్వధర్మప్రకాశిని, నెం. 82 పూనపుల్లిపాలోడ్, బృందావనము, కీర్తిపాకుపోస్టు, మదరాసు.

పత్రికా పరిచయము

కాంగ్రెస్ :—

పలుకుబడిగల తెలుగువారపత్రికలలో నొకటియగు కాంగ్రెసు పూర్వసంపాదకులు మహారి ఆన్న పూర్ణయ్యగారింకను జయిలునందుండగానే ప్రస్తుతసంపాదకులు క్రొవ్విడి లింగరాజుగారు నిర్బంధితులగుటచే వారీస్థానే రామచంద్రుని వెంకటప్పగారు సంపాదకత్వము వహించివారు. పత్రికయథారీతిని నిర్వహించుచున్నారు. దీనికేని ఆస్థమయము మొదలగు ఇతర తెలుగుపత్రికల కందనివిషయములతో పదియవ సంపుటములోని ఈచదువారవసంచిక క్రాలుచున్నది. ఆంధ్రు లింకను విశేషముగ నీపత్రికను ప్రోత్సహింతురుగాక! సంవత్సరచందా రు 3-0-0 మాత్రమే. నలయువారు కాంగ్రెస్, సీతానగరము, నయా కల్వూరు, గోదావరితీరము అనివ్రాయునది.

విద్యానంద :—

శ్రీదిగంబర విద్యానంద ఆనధాతస్వామిలవారి సంస్కరణార్థము ప్రచురించబడుచున్న మానపత్రిక. నాలగవసంపుటము మూడువాలుగుసంచికలు మాతాశిష్యులయనునలంకరించినవి. సారస్వతసమితి సామిక్యాలగు ఆకుండి వేంకటకాశ్రమిగారు, పండిత బులుసు రామశోగరావుగారు, ఉభయభాషాప్రవీణులగు బులుసు నరసింహకాశ్రమిగారు మున్నగు ఆంధ్రవిద్యాధికుల సద్యవ్యాసములతో సంచికలు ఒప్పుచున్నవి. సంపాదకులు శ్రీసాధు వేంకటేశ్వరకాశ్రమిగారు: దొరుకుచోటు విద్యానందప్రెస్, 13 నుబ్రహ్మణ్య మొదలిదిగి, పరశువాకము, మద్రాసు.

ఆంధ్రవైద్యసమ్మేళనపత్రిక దశమవార్షిక సంచిక :—

ఆంధ్రవైద్యసమ్మేళనపత్రిక ఆంధ్రవైద్యమండలివత్సమన ప్రచురించబడు మానపత్రిక. బాలారిష్టములను అతిక్రమించి ఈపత్రికాపుత్రికకు పదిసంవత్సరములు నిండాతినశుభావసరమునకు ఉచితమగునట్లు ఈదశమవార్షికసంచిక ప్రచురించబడినది. భిషగ్వర కేటూరి శంకరకాశ్రమి ఏ.ఎం.ఏ.సి. గారు సంపాదకులు. సంచిక క్రాసునైన 180 పుటలు. గ్లేజికాగితములు. చందాదారులకు సంచిక వెల ఆ 10. ఇతరులకు రు 1.

సంవిక చిత్రపటశోభితము, ఆయుర్వేదోద్ధారకులు, ఆచరణవ్యవస్థలునగు జైద్యరత్న పండిత డి. గోపాలాచార్యులవారి త్రివర్ణ చిత్రము దర్శనీయము. భవ్యంతరి చిత్రములుగలదు. నేటి ఆయుర్వేదజైద్యభాగమునకు వాయువులగు డాక్టరు ఆచంట లక్ష్మీపతిగారియు; గిరింద్రవాధముఖ్యుని, గణవాధనేష్ సరస్వతిగార్లయు తదితరులయు చిత్రములు ఏర్పడిరెందు సంవికను శోభస్మరము గావించినవి. వ్యాసములు విషయగౌరవముగలిగి పవనీయములుగనున్నవి. డాక్టరు ఆచంట లక్ష్మీపతిగారి 'వాసంతేశము' అనువ్యాసము జాతీక 'తుప్తి, పుప్తి, అశోగ్యము, ఆయుష్యము' పెచ్చుటపట్లో సమాలోచించునదిగానుండి స్వపనీయమైయున్నది. మధువునుగూర్చి వేటూరి చంద్రశేఖరశాస్త్రిగారును, పాంక్రామికరోగములనుగూర్చి ములుగు విశ్వేశ్వరశాస్త్రిగారును, మానవస్వప్న: త్రిధాతువులనుగూర్చి ఇంద్రగంటి వేంకటేశ్వరకర్మగారును, త్రిదోషములు ద్రవ్యములనుగూర్చి ఎ. చామోదరరావుగారును వ్రాసిన వ్యాసములు ప్రత్యేకము ప్రశంసించదగినవి. జైద్యవిద్యాభిమానులకు ఈసంవిక మిక్కిలి ఉపయోగకారిగా నుండగలదు. చిరునామా: ముక్త్యాల, కృష్ణాజిల్లా.

స మ ద ర్శి ని ప్ర జో త్ప త్తి యు గా ది సంచిక :—

సమదర్శినిబాల కిది వాలుగవయుగాదిసంచిక. ప్రథమబ్రాహ్మజేతరకాస్పేడరేపను అధ్యక్షులుగ నుండిన లెఫ్టినెంటు కర్నల్ సర్ మహారాజా వెలుగోటి శ్రీగోవిందకృష్ణయ్యచేంద్రుల బహదూరు కే. సి. వి. యి. వేంకటగిరిమహారాజావారి గౌరవార్థముగ ప్రచురితమైనది. సంపాదకుని ప్రస్తావనలో సంచిక ప్రారంభమునుచున్నది. అది అతివిస్తరముగాదు. సాత్వికతనము, పాంకముగానున్నది. వారీజనోద్యమమును గూర్చి అందు ఈమనర్థాక్షరములు పొదుగబడినవి: "వేపునచ్చినపాలను చిఱుతిరికిడుమందు పచ్చిబాలెంతలు గూడ నుద్యమరంగమున కులుకునుండుటఁగాంచియే వ్రుటనుగోని లేబరుమంత్రివర్గము తమప్రతికక్షుల నెదిరింప సాహసించిరి. భారతవారీమణులయం దింతయుత్సాహమేవాఁడుగలిగెనో యావాఁడే యాయుధ్యమ మనివార్యమని ప్రపంచమెఱుంగవలయునని ఘంటాపథముగఁ బల్కు దైర్యము వ్రుటిమప్రభుత్వమునకుఁ గలిగెను. ఈయత్నద్భుతసహితాజనప్రబోధమునకు మేమిదే చేతులెత్తి జోతలానరించుచున్నారము." జైద్య వ్యాసములలో త్రిపురనేని రామస్వామిచౌదరిగారి 'కవిరాజగీతలు' జాతీయభాషప్రేరితములై తెలుగు తనమును కీర్తించుచున్నవి; వడ్డాది సుబ్బారాయకవిగారి 'శ్రీకృష్ణస్తవము' భక్తిభరితము; పద్గమాని ఆప్పారావుగారి 'బ్రతుకు' మనోజ్ఞము; ఓలేటి సీతారామయ్యారీగారి 'ప్రేమయ్యారీ' 'నిష్ఠులమాధురి' నొల్కుచు 'పవులూరకేయు' చున్నది. గద్యబల్యసములలో వేమవరపు రామదాసుపంతులుగారి 'రాండుపేదలు సమావేశము: కట్టుదిట్టములు' చదువదగియున్నది; తాపీ ధర్మారావుగారి 'రాజ్యాంగ సంస్కరణములు' రాజాజేరినవారి రాజకీయవిషయరచనమును నూచించుచున్నది; భోగరాజు పట్టాభిసీతారామయ్యగారి 'ఖడ్గరు' వ్యాసము 'రాట్నమే బంధవిమోచనసాధన' మనిలేల్పుచున్నది; గూడవల్లి రామబ్రహ్మముగారి 'ఆరయడు-విప్పర్లవారు' వారి పరిశోధకజ్ఞానమును ప్రదర్శించుచున్నది; నరసారికెట్టి వేంకటరత్నముగారి 'వలపుకాన్పు' జిజ్ఞాసరేపుచున్నది. ఈసంచికయందు స్త్రీరచితవ్యాసములురెండేయుండుట శోచనీయము. భాయాచిత్రములు పెక్కు. త్రివర్ణచిత్రములు వాలుగు. అందు గాంధీగారి పటమును, ప్రణయపరిరంభమును నుండరములు. అంటిక్ కాగితములమీద ఫూల్ స్పీక్ పెద్దపైజాన నుండరముగ ముద్రింపబడి ఈసంచికక్రాలుచున్నది. 120 పుటలు. ఈసంచిక బెల చందాదారులకు రు. ౧-౦-౦. ఇతరులకు రు ౧-౪-౦. పోస్టుఖర్చులు ౦-౫-౦ అణాలు ప్రత్యేకము. వలయువారు సమదర్శినికార్యాలయము, 14, మాంటురోడు, మద్రాసు అని వ్రాయునది.

గుంటూరు ఆంధ్రమహిళాసభ:—

ఈనెలను గుంటూరునందు జరిగినది ప్రత్యేకమైన అయిదవ ఆంధ్రమహిళాసభగాదు. అసభ నవంబరునెలలో జరుగనున్నది. గతవరునెనిమిదేండ్లనుండియు జరుగు నాంధ్రమహిళాసభతోబాటుజరుగు మహిళాసభ యే జూనునెల 26-వతేదీనిజరిగినసభ. ఈసభకధ్యక్షురాలు సుప్రసిద్ధదేశసేవికామణియగు గుమ్మడిదల దుర్గాబాయిమ్మగారు. ఆహ్వానసంఘాధ్యక్షురాలు నడింపల్లి శ్రీమహాలక్ష్మమ్మగారు సభయందొంచదగిన విశేషములులేవు. సభ అవ్యవధిగా జరుగుటచే కాబోలు ప్రెసిడెంటుగారి యుపన్యాసము లితిరూపమునగాక అశువుగా చెప్పబడినది. ఉపన్యాసమందంతటను రాజకీయవిషయములపాలు అధికము. మఱియు నొక విశేషమేమన ప్రతివత్సరము జరుగు సాంఘికవిద్యావిషయములు ఇందు నిషేధింపబడినవి. అవిషయములు చర్చించుటకు ప్రత్యేకముగా రాష్ట్రీయమహిళాసభయున్నది కావున నిది రాజకీయమహిళాసభగా మార్చబడినది. కాన ఇందు చేయబడిన తీర్మానములన్నియు ఆంధ్రరాష్ట్రీయాదిరాజకీయసభలలో చేయబడిన తీర్మానములకు నమూనాలే. అందు హిందూస్థానీసేవాదళపుబోర్డువారి యాజమాన్యమున దేశసేవికాసంఘములను ప్రతిపట్టణము నందు స్త్రీశాంతిసైనికశిక్షణము బడయునట్లు యేర్పాట్లు గావింపవలయుననియు, అఖిలభారత స్త్రీశాంతిసైనికదళశిక్షణకొఱకు కాకినాడపట్టణమున యేర్పడు శిక్షణాలయమున రాష్ట్రములోనిస్త్రీలందరువచ్చి పాల్గొనవలయుననియు, హిందీకి ప్రాముఖ్యతనియవలెననియు, ఆంధ్రదేశములో స్త్రీల జ్ఞానాభివృద్ధికై ప్రత్యేకవారపత్రిక యుండవలయుననియు, స్త్రీల నిమిత్తమై స్థాపింపబడిన దేశీయసంస్థలను పోషించుటకు దేశీయులందఱు తోడ్పడవలయుననియు చేయబడినతీర్మానములు ముఖ్యమైనవని చెప్పవచ్చును. 30-వతేదీని మరల స్త్రీల కొక బహిరంగసభ జరిగినది. ఇందు తీర్మానములేమియులేవు. దాదాపు అయిదారువందల మంది సభనలంకరించిరి. రాజకీయము, విద్య, దేశీయపరిశ్రమలు, కార్మికులు, హిందీ, పాలివ్రత్యము మున్నగువిషయములనుగూర్చి దాదాపు పదిమందిస్త్రీలుపన్యసించిరి. స్త్రీలకై ప్రత్యేకముగా ఆంధ్రసభలతోపాలు గుంటూరునజరిగిన సభలివియే.

గుంటూరు ఆంధ్ర సభ లవ్వటి ప్రదర్శనములు:—

ఇక ప్రదర్శనము: నుగూర్చి కొంచెము తెలుపవలసియున్నది. ప్రదర్శనములు పారిశ్రామిక ప్రదర్శనమనియు, ఖద్దరు ప్రదర్శనమనియు రెండుగానున్నవి. పారిశ్రామిక ప్రదర్శనమునందు మనదేశమునందు తయారుజేయబడిన ఇనుపపెట్టెలు, పలకలు, బొమ్మలు, నట్టులు, సరిమళ్లద్రవ్యముల్ను, దంతపుసామానులు, కలములు, పెస్సిఫ్లు, కత్తులు, చాకులు, గుండీలు, పటములువగైరా దుకాణములున్నవి. వీనినన్నిటినిజేర్చినను దుకాణములన్నియు పదికిలోపు గనేయున్నవి. కాని ప్రదర్శనశాలనంతయు మిక్కిలి ఆశంబరముతో నావరించినవి స్వదేశీ మిల్లువస్త్రములు అహో! వానినిగనిగ, తగతగ, వానిరంగు, వానిజలుగు చెప్పశక్యముగాదు. పైపెచ్చు ప్రతితానుమీదను పటలు, నెహ్రూ, సరోజినీమున్నగు దేశనాయకులపటములే. మిల్లువస్త్రములు కావలయునన్న ప్రతికుగ్రామమునందును దొరకును. అట్టివాని కిట్టి గొప్ప పారిశ్రామిక ప్రదర్శనమునం దింతగౌరవమేలనో తెలియదు. ఈమిల్లు వస్త్రముల విభవము ముందు ఖద్దరు ప్రదర్శనమొక పేదముత్తయిదువగానున్నది. దానిని చూచినవారునుకొలది. కొనినవారును కొలది. క్రిందటిమారు విజయవాడలో ఆంధ్రసభలు జరిగినప్పుడు పదిఖద్దరు అగమలకు తక్కువలేకుండెను. ప్రత్యేక ప్రదర్శనశాలయందుగూడ ఖద్దరుపై పలురకములపని తనములుచేసినవియు, రంగుబద్ధినవియు, నన్న మైనవియునుండెను. గుంటూరు ప్రదర్శనమునం దిట్టి పనితనములేవియు లేకపోవుటయేగాక ఖద్దరునొక్క ప్రత్యేకస్థలమునం దిస్పెక్ట్రలపదార్థముగానుంచిరి ఇప్పటికే మిల్లుఖద్దరు దేశమున నతివ్యాప్తమైయున్నది. మిల్లువస్త్రములను కాంగ్రెసు ఆమోదించుటతో ఖద్దరుబలగౌరవములు చాలవఱకు క్షీణించినవి. దానికి తోడిట్టి ప్రదర్శనముందుగూడ మిల్లుగుడ్డలపలుకుబడియే యధికముచేయబడినచో మహాత్మునకు ప్రీతికరమైన ఖద్దరు పాత్ర్యచేయబడినట్లులే భావించవగును. గుంటూరునందు ప్రదర్శనశాలల తిలకించినప్పుడు ఖద్దరుకుగల్గిన అగౌరవము దుస్సహమనిపించినది.

“ఆంధ్ర రాష్ట్రము తో మాకు పనిలేదు”:—

ఇదిరాయలసీమవారి వాదము. రాయలసీమవారు మహాసభలో యిద్దరో ముగ్గురో మాట్లాడినట్లుజ్ఞాపకము. కాని అందఱిదొకటేపాతము. ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయము విషయములో మీరు మమ్ములను అనాయముచేసినారు. మిమ్ములను చూచినమాకు అనుమానముగానున్నది. విశ్వవిద్యాలయమును ఆతీరుచేసినవారు. రాష్ట్రవిషయములో మాకు న్యాయము కలుగజేతురని నమ్మకమేయున్నది? దీనిలోగూడ నేదో లాభముపొందుటకే కుట్రపన్ను చున్నారు. మీవిశ్వవిద్యాలయమేనద్దు. మీరాష్ట్రమేనద్దు. మీతోడిపోతేనద్దు. మాత్రోన మేము చూచుకొందుము. మాకృష్ణదేవభూపతిలేనిది మీకు మహారాజేలేడు. మాతుంగభద్రనీళ్లుపడకున్న మీకృష్ణకు నీళ్లేలేవు. అసలు మీరు మేము వేఱు. కృష్ణానది మనలను వేఱుచేయుచున్నది. సింహపురినిగూడ చల్లగా మాలోకలుపుకొంటిమా తిక్క

యజ్వగూడ మావాడేయగును. ఇక యెవరిని బెట్టుకొని మీకులుకు? మొత్తముమీద సభలలోవాదించినను, పత్రికలలో వ్రాసినను రాయలసీమసోదరుల వాదమిది. ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయమును మూడుభాగములుగా విభజించినట్లులేవిభజించి అసంతృప్తమున కొకభాగమిచ్చినట్లులేయిచ్చి, రాజమండ్రిలో యొకశాఖ పెట్టినట్లులేపెట్టి, విజయవాడను కొన్నాళ్లు కేంద్రస్థానముగ చేసినట్లులేచేసి తుదకన్నియు బంగీకట్టి వాల్తేరుకు రవాణాచేసినప్పుడు ఆంధ్రులలోను అందుముఖ్యముగా రాయలసీమవాసులలోను నిట్టియసంతృప్తిగలుగుటలో నాశ్చర్యములేదు. కాని పశ్చిమాంధ్రసోదరు లొక్కవిషయమును జ్ఞప్తియందుంచుకొననగును. ఎవరు ప్రప్రథమమున ఆంధ్రోద్యమమును బయలుపెడలదీసి ఆంధ్రులలో ప్రత్యేకవిశ్వవిద్యాలయప్రతేకాంధ్రరాష్ట్రవాంఛ నుదయింపజేసిరో ఆదేశనాయకులు ప్రత్యేకవిశ్వవిద్యాలయమేర్పడునాటికి నిరాకరణోద్యమములో జేరియుండినకారణమున శాసనసభలకు దూరస్థులైయుండిరి. ప్రభుత్వోద్వోగమును, వారికనుసన్నలలోమెలగడిసభ్యులును, నేదియో తికమకలు బెట్టి యూనివర్సిటీని కనుదూరమునెట్టిరి. కాన దేశనాయకు లీవిషయమున నిరపరాధులు. ఈవిషయము రాయలసీమవారికిగూడ తెలియనిసంగతికాదుగదా. తెలిసియుండియు విశ్వవిద్యాలయ మావిధముగా నైనదిగావున మాకురాష్ట్రమేవలదనియు, లేదా రాయలసీమ ప్రత్యేకరాష్ట్రముగానుండవలయుననియు వాదించుటన్యాయమా? తల్లి తనబిడ్డలు నల్వరు బడినుండిరాగానే తానుదాచియుంచిన తాయలమును తలాకొంచెము తానేచేత బెట్టిన వారు కొండంతసంతోషముతో తీసికొని ఎవరిపాటికి వారుతని అటలకుజోయెదరు. దానినే తల్లి యేపనిమీదనోయుండి మీరేతలాకొంచెముతీసికొనుడనుచో ఇక వారికి పాళ్లుతెగవు. నాకు కొంచెమిచ్చేవు నీవు చాలాతీమకొన్నావని తగవులు, కొట్లాటలు, యేడ్పులు. తుదకాతను బండము క్రిందనుమీదనుపడుటయు జరుగుచుండును. చిన్నపిల్లలుకావున వారిజగడముచిన్నదిగానేయుండును. కాని మీలోమీరుపంచుకొనుపలని స్వాతంత్ర్యమిచ్చినచో పెద్దపెద్దలలో గూడ నీచిన్నతనపుచేష్టలేకనుపించును. ప్రజలభివృద్ధిగాని సలహానుగాని కైకొనకుండ అయిదారుభాషలవారిని ఒక్కరాష్ట్రములో ఉక్కిరిబిక్కిరియగునట్లు క్రుక్కి పరిపాలనచేయుచుండ అవును కాదనుటకు శక్తిలేదు. ఒకేభాషమాటలాడువారి నెల్ల నొక్కరాష్ట్రవాసులనుగా జేయనెంచితిమి యని యెరుగైన పరిహాసమున కడిగినను మనవారెన్ని గిరులుగీచెదరో తెక్కపెట్టలేము. అన్నభాగ మెక్కువగానున్నదని తమ్ముడును, తమ్మునిభాగ మెక్కువగానున్నదని అన్నయు వివాదపడవచ్చును. ఏకగర్భవాసజనితులై నవారి కీవివాదము సర్వసాధారణమే. కాని అది కారణముగాగొని తాము జన్మించిన మాతృగర్భమే రెండుప్రక్కలుగా జీర్చెడమునుట యేటిభావ్యము? హా! ఆంధ్రజనసి! నీకెట్టియొక్కట్టు వాటిల్లినది? ఉత్తరాదివాడేయగుగాక ఆదికవియైన నన్నయభట్టును స్మరించి నమస్కరింపని రాయలసీమాంధ్రుడుండునా? రాయలసీమ ప్రత్యేకవిశ్వవిద్యాలయమునుబడసి ప్రత్యేకరాష్ట్రమేయగును

గాక దిగ్గజములవంటి కవిపండితుల జేరదీసి వారిచే యాంధ్రభాషాలలామను అనంతదివ్య కవితాజ్వాలికల నుయ్యెలలూగించిన కృష్ణ దేవ రాయ ని ఉత్కళదేశపుసరిహద్దుననున్న ఆంధ్రుడైనను స్మరించి ఆనందపులకితగాత్రుడై జోహారు లర్పింపకుండునా? ఆంధ్రు లేదేశమున నేరాజ్యమున నేఖండముననున్నను వారినెల్లర నేకోదరులనుగా జేయుచున్నది భాషగాని ప్రదేశముకాదుగదా. తమదేశమును రెండుగా విభజించినందుకు వంగపోదరులు ప్రభుత్వముతో పోరాడి మరల నొకటిగాజేసికొనియుండ తమదేశమును రెండుగా విభజించు డని ఆంధ్రులు పోరాడుట కీ ర్తిశోభితులగు ఆంధ్రులకెంత అవకీర్తికరము? రాయలసీమ పోద రులకుగలిగిన ఈవృథగ్యాండాశనాభిలాషను పరమేశ్వరుడు పాఠశ్రోలుగాక!

డై రి

జూ ను

- 22:—కేశవు ప్ర రామకృష్ణవిశ్వామిత్రుల ఉరికిడలను రద్దుచేయవలయునని కోరుటకై కలకత్తానుండి **స్త్రీలు** గొప్పఊరేగింపు జరిపిరి.
- 23:—
- 24:—డక్కాలోని కుమారున్న సాబాలికాపాఠశాల ప్రధానోపాధ్యాయునియగు సుబాలోరాయసతిగారిపైని కార్యదర్శి అక్రమముగా నిందలను తెలిపినందున పాలకసంఘమువారివిధిమితి ఆమెను చనినండి తొల గించిరి. అందువలన విద్యార్థినులందరును పాఠశాలను బహిష్కరించిరి.
- 25:—కాశీలో ఆయుధములచట్టముకింద ఆరెట్టుచేయబడిన రాధారాణీదేవి జామీనుమీద విడుదలయ్యెను. :—సాన్. డబ్ల్యు. క్లర్కుకన్య యం. ఎ. ఎల్. యల్. వి. ఆలహాబాదు హైకోర్టులో ప్రాక్టీసు ప్రారం భించెను. ఆంగ్లోఇండియను స్త్రీలలో ఈమెయే మెదటిఅద్యకేట్.
- 26:—బొంబాయిలో మాధవభానునందు భోజామహమ్మదీయఘోషాస్త్రీలసభలో గాంధీజీ పన్యసించెను. :—గుంటూరు: ఆంధ్రమహిళాసభ. శ్రీమతి గుమ్మడిదల దుర్గాబాయమ్మగారు అధ్యక్షురాలు. శ్రీమతి నడింపల్లి శ్రీమహాలక్ష్మమ్మగారు ఆహ్వానసంఘాధ్యక్షురాలు.
- 27:—గుంటూరు. 12-వ ఆంధ్రరాష్ట్రీయమహాసభ. శ్రీమతి ఉన్నవ లక్ష్మీబాయమ్మగారు ఆహ్వానసంఘా ధ్యక్షురాలు.
- 28:—
- 29:—వెల్లూరులో ఇంతవఱకు శ్రీమతి పొణకా కనకమ్మగారి నాయకత్వము క్రింద జరుపబడుచుండిన విదేశ ముద్రాబహిష్కారసంఘము కార్యక్రమసంఘమువారివశము చేయబడినది.
- 30:—శ్రీమతి తణుకు సాంఘారమ్మగారు మరణించిరి.

జూ లై

- 1:—శ్రీయుత సాళం రామలింగయ్యగారిచే 1920-వ సంవత్సరమున రాజమహేంద్రవరమున స్థాపించ బడిన వైద్య సేవాసంఘమునందు ఆంధ్రయువతీసంస్కృతకళాశాల (ఆంధ్రవిశ్వకళాపరిషత్తు వారిచే రికర్నుజాకాబడినది.) ప్రారంభింపబడెను.

2:—

3:—కలకత్తాలో బారాబకారు కాంగ్రెసుసంఘమువారు పికటింగు చేయుటకై ఏర్పాదిన స్త్రీసంఘమునకు శ్రీమతి మోహినిదేవిగారు నామకర్తయ్యునవించిరి.

4:—దెబవాడ దేవతంతుకారకబృందమువారి స్త్రీశాఖ వార్షికోత్సవము క్రొత్తనుల్లలో అతివైభవముగ జరిగెను. డాక్టరు రంగనాయకమ్మగారు సభాధ్యక్షతన వహించిరి.

5:—శ్రీమతి కాళంగి శేషమాంబగారు తమపాఠశాలకు ధనముగూర్చుపూనిన నిరశనదీక్షను ధనలాభము కలుగుటచే విరమించిరి.

6:—

7:—వరసరావుపేటలో డాక్టరు తిమ్మరెడ్డిగారి సతీమణి శీలాదేవిగారిని ప్రభుత్వమువారు తెంచిమేజ స్ట్రీటుగా నియమించిరి. వరసరావుపేటలో స్త్రీని తెంచిమేజస్ట్రీటుగానియమించుట కిదియే ప్రథమము.

8:—శ్రీమతి మంత్రిప్రగడ బంగారమ్మగారు కొవ్వూరులో స్త్రీలసభలో కద్దరు, స్వదేశదీక్షనుగూర్చి ముచ్చటించిరి.

9:—మదరాసులో గుజరాతి బాలికాపాఠశాల బోధా దివానుగారు దర్శించిరి.

9:—

10:—దువ్వూరి సుబ్బమ్మగారిచే స్థాపించబడిన రాజమహేంద్రవరమునందలి స్త్రీసహితసవిద్యాలయమునకు నెల్లూరువాస్తవ్యులు రేబాల పట్టాభిరామరెడ్డిగారు నూటపరార్లు ఓసగిరి.

11:—శ్రీ విల్లిపుతూరు తాలుకా రాజకీయముహాసభ శ్రీమతి ఆచంట రుక్మిణి లక్ష్మీపతిగారి అధ్యక్షతన గూడెను.

12:—

13:—రాజమండ్రి ఇన్నీసుపేట విద్యాలయమున శ్రీమతి ఫెర్దాడ కామేశ్వరమ్మగారి అధ్యక్షతన జరిగిన స్త్రీలసభలో శ్రీమతులు బొల్లాప్రగడ చలవమ్మ, మద్దూరి శాంతాబాయిగారు ఉపస్థితినించిరి.

14:—గాంధీమహాత్ముని శిష్యురాలగు మీరాబాయి నేడుకన్యగారి తల్లి నేడుప్రభిష్ మృతివొందెను.

15:—లిట్టన్ ప్రభుని కూతురును ఎరను ప్రభునకచ్చి అఖండవైభవముతో లండనులో పెండ్లికావించబడెను.

16:—శ్రీమతి వెల్లంకి అన్నపూర్ణమ్మగారి కార్యదర్శిత్వమున ఏలూరు ఆంగ్లరత్నయజ్ఞజనసమితివారి యాజమాన్యమున హిందీపాఠశాలప్రారంభించబడెను. శ్రీమతిదామరాజలక్ష్మమ్మగారుఉపాధ్యాయిని.

17:—లండను కార్మికునుహాలులో ఎబర్డీన్ ప్రభిష్అధ్యక్షత సభజరిపి పెంట్లండుసతిమున్నగువారు దొర్రాబు తాతాసతి మరణమునకు సానుభూతిని తెలిపిరి.

18:—రాజమండ్రిలో స్త్రీలసభలో శ్రీమతి దిగుమర్తి కృష్ణమ్మగారు ఆరోగ్యవిధులనుగురించి ఉపస్థితినించిరి.

19:—కొన్ని వారములకు పూర్వము డాక్టరు విసెంటిమ్మగారు అడయూరులోని తమభవనము మెట్లపైనుండి జారిక్రిందపడిరి, మోకాలికెగాయములు తగిలివని. అవి నెమ్మదికాంతగానే ఆమె మెట్లనుదిగి క్రిందికి వచ్చి కొంతమార్గము మోటారులో బయటకు వెళ్లివచ్చిరి. అడయూరువందు మట్టిచెట్టుక్రింద జరిగిన అల్పాహారవిధిలో పాల్గొనిరి.

ఉద్రకుడు సిద్ధార్థునకు వేదవేదాంతకాస్త్రములు తక్కినదర్శనములు సమగ్రములుగ
 వేర్చెను. ఆతత్త్వకాస్త్రములు సిద్ధార్థునికి సంతుష్టి నొసంగఁజాలవయ్యెను. అప్పుడతడు
 జ్ఞానకాండమునువిడిచి తపఃకాండ ముపక్రమింపఁ దలచెను. ఆకాలంబున సంపారవిముఖులైన
 మహాపురుషు లనేకులు బ్రహ్మచర్యదీక్షాధురీణులై దారపుత్రపరిత్యాగులై పరమతపోనిరూ
 ధులై సింహశార్దూలాధిభూతుకమ్మగాకీర్ణంబు లగుననంబులకరిగి తపంబులఁజేయుచుండిరి.
 కొందఱు జటోధరులు, కొందఱు కిరోముండవప్రియులగునవ్యామలు, కొందఱు కామాయాం
 బరధారులు, కొందఱు దిగంబరులు, కొందఱు నిరాహారులు, కొందఱు వాయుధక్షకులు,
 కొందఱు జలధక్షకులు, కొందఱు కందమాంలాశములు, కొందఱు పర్ణాశములు, కొందఱు ఋగ్వ
 తాపాలు, కొందఱు పంచాగ్ని మధ్యస్థులు, కొందఱు కంటకశయ్యాగతులు నైఘోరతపంబు
 చేయుచుండిరి. అట్టితపోనియమము దానుగూడ వహించి శరీరముకుష్మింపఁజేసియొంద్రియంబుల
 పొగరడంచి దివ్యజ్ఞానమును సమానుషశక్తులను బడసి తద్వారమున ముక్తుడు గావలయునని
 సిద్ధార్థుడు సంకల్పించి యయవేలమహావనంబున కరిగెను. ఈవనమిప్పుడు బుద్ధగయకు సమీప
 మందున్నది. అవనంబున కరిగి యతఁడు భయంకర నియమంబులఁబూని యాఱుసంవత్సరములు
 ఘోరతపంబు చేసెను. అతనిశరీరముకుష్మించెను. రిక్తమాంసము లెండిపోయెను. ఆతపము
 జేయునపు డతనియొద్దనైదుగురు శిష్యులుచేరిరి. అమహాతపము వారికిఁగూడ వెఱుపుబుట్టించెను.
 ఒక్కకబళిమాహారముకన్న నెక్కువరినగూడ దనుకొని నియమము జేసికొని దేహమునకు బల
 మిచ్చుపదార్థము లెల్లవర్జించి జలము మొదలగు దుర్బలపదార్థములను భుజించుచుకుష్మదేహుఁ
 డయ్యెను. అందువలన నేనుఁగుబలముగల యతడు లేచినిలువఁబడజాలకపోయెను. శరీర
 మంతయు నల్లబడెను. అతనిమేన మున్ను కనఁబడుచువచ్చిన ముప్పుదిరెండు కల్యాణలక్షణము
 లదృశ్యము లయ్యెను. ఎట్టిశేల కొకనాడురాత్రి లెల్లవాఱుజామున శరీరచౌర్పల్యముచేత నతఁడు
 మూర్ఛిలెను. అప్పుడతడు తపంబువలనను దేహకోషజాదిఘోరకర్మంబులవలనను బ్రయో
 జనము లేదని తెలిసికొనెను. ఈతపంబులవలన దవజీవితమున నాఱుసంవత్సరములకాలము
 వ్యర్థమయ్యెననియు మహాతపశ్చరణానంతరమున సయితము తపహరంభింపకముండు దానెట్టి
 సితిలో నుండెనో యట్టిసితిలోనే యుండవలసినచెప్పననియు నతఁ డెఱిగెను. తపశ్చరణము
 వలన మోక్షములేదని యతఁడు భావించెను. అతఁడన్నములేక చావునకు సిద్ధమైయున్న యా
 సమయమున నొకపల్లెటూరి కాపువానిహుఁతురు సుజాతయనునది యాతని కన్నములెట్టి
 ప్రాణము నిలిపెను. ఆమె చేసినయుపకారము సిద్ధార్థుడు బన్మాంతరముపఱుకు మఱున లేదు.
 మరణసమయమున సయితము సిద్ధార్థుఁ డామెచేసిన యుపకారమును స్మరించి సుజాతపెట్టిన
 యన్నముఁ దిన్నతరువాతఁ దనకుబుద్ధత్వము సంప్రాప్తించినందున నామె పెట్టినయన్నమే
 యన్నమని కొనియాడెను.

—చిలకమర్తి లక్ష్మీ నరసింహము.

✓ గాంధీయుగము

అధికారము నూర్చునారాయణరావు గారు పి.యె; పి.యల్.

౧

ఇంటిలోనూ గాంధీబొమ్మ,
ఒంటిమీదా గాంధీబట్టె,
వెంటనంటి “గాంధీకీజీ!”
యంతుడశదిశలు!

పిల్లవారికి గాంధీయూటే,
ఎల్లవారికి గాంధీమూటే,
నగరముల పల్లెలనుగాంధీ
నాయకునిపాటే!
స్వేయిను నీటోపీకివతులిడ,
హోమ్సు నీటోపీధరింపగ,
నీచరిత రోలెండు వ్రాయగ,
స్తేడు నినుగొల్వ!
అమెరికాయత్యద్భుతంబన
అఫ్రికా నిన్నునుసరింపగ
లోకమంతా పొగడగా ని
న్నైకకంఠ్యముగా!

కనులుగల భాగ్యంబు నేటికి
గాంచినామని సకలజనములు
కన్నులను నీమూర్తిపై నిడి
గాంచుచుండంగ!
కాంచెనటనీతమ్ము; బలియును
గాంచెనట! యర్జనుడుగ నెనట
నాడుచెప్పిన విశ్వరూపము
నేడుచూపించి!
ప్రాతమినుకుల నిజములనియెను
భవ్యమణులకు నూత్న కళలిడి
యెగురవేసితి వెల్లదేశము
లేరుకొనుచుండ!

౨

ప్రాణపద మీభరతదేశము!
భరతదేశము సమస్తమునే
సంతసంబున ధారపోతును
సత్యమున్నిలువ!

సత్యమే నాప్రాణవాయువు,
సర్వజీవప్రేమకవచము,
స్వార్థవిరహితచిత్తశాంతియె
స్వంతభాగ్యంబు!

అఖిల భారతదేశజననివ
హాంతరికసమ్మేళనంబును,
అన్యవస్తువిసర్జనమె నా
యశ్రుశశ్రుములు!

రామరాజ్యమే కామితార్థము,
ప్రజలనుఖమే యాశయము, మీ
కల్లమాటలు పొల్లుచేతిలు
గట్టిపెట్టండి!
రండు! యుద్ధముగలదురండి!
భండనంబిది పరమశాంతము!
త్రికరణముగ నహింసయేమన
దివ్యశరణంబు!
భండనమునకు వెరవనేలా?
దండనకు వెనుదీయనేలా?
తారుమారై నా జగంబులు
ధర్మమేజయము!
తల్లిదాస్యవిముక్తికై ఖగ
వల్లభుడమృతముగొనిరా
బూనుదీక్షనె శాంతచిత్తం
బులబిగించండి!

కత్తివేలులుగావు, కార్యపు
గమ్మదనమే జయమునొందెను!
నార్తిలేని ప్రశాంతియేయగు
క్షీర్తులకుద్రోవ!
పశుబలముకే జగంబంతా
వశంబైతే, యాత్మబలమున
కళిలబ్రహ్మాండంబునందూ
అడ్డమేముంది!
నామకృష్ణుడు పట్టెచక్రము,
నేనుపట్టితి నేనుజక్రమే,
శత్రులనుగెలిచేటిశక్తులు
ననుమరెండిటికి!
రక్తపాతములేని దైవత
భక్తి మీకిడినాను బుద్ధుడు!
రక్తములుకనిశాంతియుద్ధపు
శక్తి నేనిడును!

3

అనుచుబరమపవిత్రతేజః
కరణములురలగతమంబెడలగ
గాలిచొరనిప్రదేశమైనా
లీలజొరబడుచు!

ప్రాతఘోషామూలిపోగా
పాడుభయమూ పారిపోగా
కొత్తనెత్తురు వరదలై తగు
క్రొత్తదేహముల!
మేలిమునుగుల దొంగద్రోయుచు
కూలిక్రంగిన యాశలెత్తుచు
మ్రోడుమడు లనలెత్తజేయుచు

మ్రోగెనీమాటల్!
సకలదేశదిగంతముల నీ
శాంతిసమరపు సింహనాదము
స్వాంతములకుత్సాహమిడగా
సతులుపురుషులును
“కీడ్లో మేలో” అడుగులేదీ
“గెలుపా వీగో” తలచులేదీ

గాంధీయూదెను పాంచజన్యము
కట్టుడినమము.
అనుచు నీమృదుపదముజూడల
సంటినడచిరి భారతీయులు
అడుగువెన్నకు వేయకే వా

రందరినిగూడి
శాంతిరణమొనరించినాడవు
స్వార్థమును సమయించినాడవు
సకలమానవహృదయపాలన
శక్తిగన్నావు!

౪

రవియుగ్రుంకని మహారాజ్యపు
రాజప్రతినిధి యిర్వీనుండే
రాజతాంబరచుంబిత ప్రా
సాదరాజమున

కనులశాంతము రామరాజ్యపు
కాంక్షవలుకున పల్కువెనుకను
బ్రహ్మతేజము దైవబలమును
ప్రబలియుండంగ!
దశరథునిసభ గాళికునివలె
విష్ణునగరిని భృగునిపోలిక
కృష్ణువలన గుచేలువలె బహు
మన్ననలగొనుచు

నగముదేహము ముతుకగుడ్డల
సందుననుగప్పడగ ప్రభుతో
సామ్యతీవిని సంధిచేసిన
సాహసపుయోగి!
ఉదధికాజ్ఞయొసంగి కేన్యూ
టాందెభంగము! భారతాభిని
పొంగిపొర్లింపంగ నిలువగ
నీదెకాశక్తి!

౫

నామభగవద్గీత చెప్పెను
నేనుమాకనులార గంటిమి
సితప్రజ్ఞని గుణాతీతుని
ధీరు యుగపురుషు!

నీయుగంబున బ్రతికియుండుటె
వేయిక్రతువులఫలము! నీచర
ణముల సన్నిధిగన్నవారల
దేతపఃఫలమొ?
ఆంగ్లలెరుగని యాత్మరాజ్యము
లందురాజై యేలగలవిక

వారిజండా చొరనిచోటుల
ప్రబలునీభవ్యజము.
కామ్యరాజ్యము రాని పోనీ!
గాంధీయుగమూ గాంధీమతమూ
ధర్మరక్షణకై వెలుంగును
ధర కిలాక్షరమై!